

Ragni Hege Kitterød

Tid nok, – men hva så?
Tidsbruk og tidsopplevelse blant
langtidsarbeidsledige

Ragni Hege Kitterød

Tid nok, – men hva så?

Tidsbruk og tidsopplevelse blant
langtidsarbeidsledige

Standardtegn i tabeller	Symbols in Tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

ISBN 82-537-4177-4
ISSN 0806-2056

Emnegruppe

27 Levekår ellers
Ny emnegruppe 1995: 00.02 Levekår

Emneord

Aktivitetsmønster
Arbeidsledige
Tidsnytting

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Falch Hurtigtrykk

Sammendrag

Ragni Hege Kitterød

Tid nok, - men hva så?

Tidsbruk og tidsopplevelse blant langtidsarbeidsledige

Rapporter 95/20 • Statistisk sentralbyrå 1995

Denne rapporten, Tid nok, - men hva så? viser hvordan langtidsarbeidsledige bruker og opplever tiden sin, og utgjør en del av rapporteringen fra undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår fra 1991. Undersøkelsen ble finansiert av Inntektsavdelingen i Administrasjonsdepartementet og gjennomført av Statistisk sentralbyrå som et tillegg til den generelle levekårsundersøkelsen samme år. Den kartla en rekke sider ved langtidsarbeidslediges levekår, bl.a. økonomi, utdanning, helse, sosiale kontakter, boligsituasjon og deltaking i en rekke fritidsaktiviteter. Ulike deler av undersøkelsen er dokumentert og analysert i flere rapporter både fra Statistisk sentralbyrå og forskere ved andre institusjoner. Bakgrunnen for foreliggende rapport var et ønske fra Administrasjonsdepartementet om å se spesielt på hvordan langtidsarbeidsledige bruker den frigjorte tiden. Arbeidet med rapporten er i all hovedsak finansiert av departementet.

I rapporten sammenlignes aktivitetsmønsteret blant langtidsarbeidsledige med aktivitetsmønsteret blant yrkesaktive. I tillegg sammenlignes tidsmønsteret blant ulike grupper av arbeidsledige. Diskusjonen av kjønnsforskjeller står særlig sentralt. Det vises også hvordan langtidsarbeidsledige har endret sitt aktivitetsmønster i forhold til tidligere og hvordan de opplever tiden.

Opplegg og utforming av rapporten har hele tiden blitt diskutert med oppdragsgiver. For øvrig har kolleger i Seksjon for demografi og levekårsforskning i Statistisk sentralbyrå bidratt med verdifulle merknader og råd underveis i arbeidet.

Emneord: Aktivitetsmønster, arbeidsledige, tidsnyttning.

Prosjektstøtte: Administrasjonsdepartementet.

Innhold

1. Innledning	11
1.1. Bakgrunn og formål	11
1.2. Datakilder	11
1.3. Definisjoner av arbeidsledighet	12
1.4. Hvilke grupper av ledige ser vi på?	13
1.5. Bruk av vektorer	14
1.6. Usikkerhet ved resultatene	14
1.7. Andre rapporter fra undersøkelsen av arbeidslediges levekår	14
1.8. Mål for tidsbruk, tidsendring og tidsopplevelse	15
2. Arbeidslediges tidsbruk og tidsopplevelse. Perspektiver og funn i litteraturen	17
2.1. Den frigjorte tiden: Problem eller mulighet	17
2.2. Mangfold og nyanser i forskning om arbeidsledige	18
2.3. Aktiv mestring eller passiv tilpasning?	19
2.4. Er arbeidsledighet lettere for kvinner enn for menn?	21
2.5. Arbeidsledighet og tidsopplevelse	22
3. Utvalget av langtidsarbeidsledige	25
3.1. Frafall	25
3.2. Kjønn- og alderssammensetning	25
3.3. Arbeidsmarkedsstatus på intervjutidspunktet	26
3.4. Sammenligning av langtidsarbeidsledige og yrkesaktive på ulike kjennemerker	27
4. Tidsbruk blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av levekårsundersøkelser	29
4.1. Hvilke aktiviteter har vi opplysninger om?	29
4.2. Hvilke forskjeller kan ventes mellom ledige og yrkesaktive?	29
4.3. Sosiale kontakter	30
4.4. Husarbeid	31
4.5. Omsorg til andre husholdninger	33
4.6. Organisasjonstilknytning	33
4.7. Fritidsaktiviteter	34
4.8. Oppsummering	37
5. Tidsbruk blant arbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av tidsnyttingsundersøkelsen	39
5.1. Kort om tidsnyttingsundersøkelsen	39
5.2. Aktivitetsmønstre blant arbeidsledige og yrkesaktive	40
6. Nærmere om fritidsmønsteret blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner	43
6.1. Deltaking i de enkelte fritidsaktiviteter	43
6.2. Fire hovedtyper av fritidsaktiviteter	43
6.3. Deltakelse i ulike aktivitetstyper	46
6.4. Oppsummering	49
7. Endringer i tidsbruk ved arbeidsledighet	51
7.1. Hvilke aktiviteter trappes opp og hvilke trappes ned ved arbeidsledighet?	52
7.2. Tidsbruksendringer og faktisk tidsbruk	53
7.3. Tidsendringmønstre blant arbeidsledige	56
7.4. Oppsummering	58
8. Kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant langtidsarbeidsledige	61
8.1. Ulemper ved arbeidsledighet	61
8.2. Hvem er plaget av kjedsomhet og manglende tidsstruktur?	63

9. Fri disposisjon over tiden som fordel ved å være arbeidsledig	67
9.1. Fordeler ved å være arbeidsledig	67
9.2. Faktoranalyse av fordeler ved ledigheten	68
9.3. Hvem ser fordeler ved mulighet til samvær og omsorg?	69
9.4. Hvem ser fordeler ved mindre tidsbindinger?	72
10. Ulemper og fordeler ved arbeidsledighet: både/og eller enten/eller?	75
10.1. Ulemper og fordeler - ikke gjensidig utelukkende	75
10.2. Den frigjorte tiden: Ulempe, fordel eller begge deler?	76
11. Oppsummering	81
11.1. Arbeidslediges tidsmønster: Passivt eller aktivt?	81
11.2. Er arbeidsledighet lettere for kvinner enn for menn?	85
Referanser	89
Vedlegg	
1. Vedleggstabeller	91
2. Nærmere om tekniske og metodiske aspekter ved enkelte analyser i rapporten	119
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå	123

Tabellregister

3.	Utvalget av langtidsarbeidsledige	
1.	Bruttoutvalg, frafall, nettoutvalg og frafallsprosent for helt arbeidsledige og personer på tiltak. Absolutte tall og prosent	25
2.	Langtidsarbeidsledige som var på tiltak og langtidsarbeidsledige som ikke var på tiltak, etter kjønn/alder. Prosent	25
3.	Langtidsarbeidsledige som var helt ledige ved utgangen av februar 1991, etter selvrapportert sysselsetting og ledighet i april 1991. Tall for menn og kvinner. Prosent	26
4.	Ukentlig arbeidstid blant helt arbeidsledige som oppgav at de var sysselsatt på intervjudispunktet. Tall for personer som fremdeles var ledige/på tiltak og personer som ikke lenger var ledige/på tiltak. Prosent	26
5.	Kjønns- og aldersfordeling blant ulike grupper av langtidsarbeidsledige, etter hvorvidt de oppgav å være sysselsatt eller ikke og fremdeles ledige/på tiltak eller ikke. Prosent	26
6.	Langtidsarbeidsledige menn og kvinner 20-59 år og yrkesaktive menn og kvinner 20-59 år, etter ulike kjennemerker. Prosent	28
4.	Tidsbruk blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av levekårsundersøkelser	
7.	Andel med ulike former for svak sosial kontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Prosent	30
8.	Hyppighet av samvær med venner på bostedet blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Prosent	31
9.	Nabokontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Prosent	31
10.	Ulønnet arbeid blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Andel som utfører lite og andel som utfører mye husarbeid, andel som gir ulønnet hjelp til gamle og syke utenfor husholdningen og andel som gir ulønnet hjelp til barnepass. Prosent	32
11.	Organisasjonstilknytning blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Andel som ikke er medlem av noen organisasjon og andel som er medlem i minst to organisasjoner. Andel som ikke er aktiv i noen organisasjon og andel som er aktiv i minst to organisasjoner. Prosent	33
12.	Andel som er aktive i ulike organisasjoner blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Prosent	34
13.	Idrettsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Andel som siste 12 måneder ikke hadde, og andel som minst 10 ganger hadde vært på lengre fottur/skitur, drevet annen sport/mosjon/idrett, vært tilskuer til idrettsarrangement. Prosent	35
14.	Uteliv blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Andel som siste 12 måneder ikke hadde, og andel som minst 10 ganger hadde vært på dans/diskotek, restaurant/kafé, kino. Prosent	36
15.	Andel langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner som hadde deltatt i ulike kulturaktiviteter de siste 12 måneder. Prosent	36
16.	Lesing i fritiden blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner. Andel som ikke hadde lest noen bøker og andel som hadde lest minst 10 bøker siste 12 måneder. Prosent	37
5.	Tidsbruk blant arbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av tidsnyttingsundersøkelsen	
17.	Tid brukt til ulike aktiviteter blant arbeidsledige og yrkesaktive menn 20-59 år. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990	40
18.	Tid tilbrakt på ulike steder blant arbeidsledige og yrkesaktive menn 20-59 år. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990	41
19.	Tid brukt til ulike aktiviteter blant arbeidsledige og yrkesaktive kvinner 20-59 år. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990	41
20.	Tid tilbrakt på ulike steder blant arbeidsledige og yrkesaktive kvinner 20-59 år. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990	42

6. Nærmere om fritidsmønsteret blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner	
21. Deltakelse i ulike fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	44
22. Resultater av faktoranalyse av deltakelse i fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige. Fire faktorer. Faktorladninger og eigenvalue	45
23. Skår på fire faktorer for fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent og gjennomsnitt	46
24. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i kulturaktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier.	47
25. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i utelivsaktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier	48
26. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i idretts- og friluftslivs- aktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier	49
<hr/>	
7. Endringer i tidsbruk ved arbeidsledighet	
27. Andel som brukte mer og andel som brukte mindre tid til ulike aktiviteter etter at de ble arbeidsledige. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	52
28. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter antall forhold de brukte mer tid til ved ledighet. Prosentfordeling og gjennomsnitt	53
29. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter antall forhold de brukte mindre tid til ved ledighet. Prosentfordeling og gjennomsnitt	53
30. Andel som brukte lite og andel som brukte mye tid til husarbeid blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til husarbeid. Tall for menn og kvinner. Prosent	54
31. Andel som sjelden og andel som ofte deltok i mosjons-, sports- og idrettsaktiviteter siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til idrett. Tall for menn og kvinner. Prosent	54
32. Andel som sjelden og andel som ofte var på fottur eller skitur siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til friluftsliv. Tall for menn og kvinner. Prosent	55
33. Andel som sjelden og andel som ofte var på dans/diskotek siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til uteliv/kaféliv. Tall for menn og kvinner. Prosent	55
34. Andel som sjelden og andel som ofte var på restaurant/kafé siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til uteliv/kaféliv. Tall for menn og kvinner. Prosent	55
35. Andel som ikke var aktive i noen organisasjon og andel som var aktive i minst 2 organisasjoner blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til organisasjonsarbeid. Tall for menn og kvinner. Prosent	56
36. Resultater fra faktoranalyse av endringer blant langtidsarbeidsledige i tid brukt til ulike gjøremål ved arbeidsledighet. Syv faktorer. Faktorladninger og eigenvalue	56
37. Skår på syv faktorer for tidsbruksendring blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosentandeler med høy skår, og gjennomsnitt	58
<hr/>	
8. Kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant langtidsarbeidsledige	
38. Andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som opplevde at ulike forhold i stor grad var en ulempe ved å gå arbeidsledig. Prosent	61
39. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter grad av problemopplevelse ved det å kjede seg, og det at dagene går i ett og mangler tidsstruktur. Prosent	62
40. Antall forhold som i stor grad ble vurdert å være en ulempe ved arbeidsledighet blant langtids- arbeidsledige menn og kvinner. Prosent	62
41. Skår på spørsmål om ulemper ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosentfordeling og gjennomsnitt	62
42. Skår på indeks for grad av kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosentfordeling og gjennomsnitt	63
43. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom opplevelse av kjedsomhet og manglende tidsstruktur og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier	65
<hr/>	
9. Fri disposisjon over tiden som fordel ved å være arbeidsledig	
44. Andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som opplevde at ulike forhold i stor grad var en fordel ved å gå arbeidsledig. Prosent	67
45. Antall forhold som i stor grad ble vurdert å være en fordel ved arbeidsledighet blant langtids- arbeidsledige menn og kvinner. Prosent	68
46. Skår på spørsmål om fordeler ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	68

47.	Resultater av faktoranalyse av fordeler ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige. Tre faktorer. Faktorladninger og eigenvalue	69
48.	Skår på to indekser for fordeler ved den frigjorte tiden ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent og gjennomsnitt	69
49.	Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom opplevelse av fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier	70
50.	Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengene mellom andel som opplevde det som en stor fordel å kunne disponere tiden fritt, og ulike kjennemerker. Det å kunne disponere tiden fritt=0. Annet=1	73
<hr/>		
10.	Ulemper og fordeler ved arbeidsledighet: Både/og eller enten/eller?	
51.	Antall fordeler ved å være arbeidsledig fordelt etter antall ulemper. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	75
52.	Korrelasjon mellom ulemper og fordeler ved arbeidsledighet. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Pearsons r	76
53.	Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved å disponere tiden fritt blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	77
54.	Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved bedre tid til samvær blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	78
55.	Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved bedre tid til omsorg blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosent	78
<hr/>		

1. Innledning

1.1. Bakgrunn og formål

Denne rapporten belyser langtidsarbeidslediges tidsbruk og tidsopplevelse. En systematisk framstilling av hvordan arbeidsledige bruker og opplever tiden har interesse av flere grunner. I faglitteraturen har arbeidslediges forhold til tid vært et sentralt tema både empirisk og teoretisk. Arbeidsledige befinner seg pr. definisjon i en situasjon hvor det som ofte ansees som det viktigste tidsstrukturerelement og tidsbindende element i hverdagen, nemlig yrkesarbeidet, har falt bort. Atskillige studier dokumenterer at mange opplever den frigjorte tiden som et problem og finner det vanskelig å fylle dagene med meningsfylte gjøremål. Tiden tappes for innhold, tidsstrukturen går i oppløsning og man mister grepet på hverdagen (Kildal 1986, Olsén 1982, Halvorsen 1994c). Men friheten kan også oppleves positivt. En del ledige synes, særlig til å begynne med, det er fint å disponere tiden etter eget ønske og få mer rom for aktiviteter utenom yrkesarbeidet (Berg-Sørensen m.fl. 1983 ref. i Halvorsen 1994c, Davies og Esseveld 1988 ref. i Halvorsen 1994c).

Forskning og diskusjon om arbeidslediges levekår dreier seg ofte om økonomiske forhold. Inntektsnivået er selvsagt helt grunnleggende for levekårene, og flere av rapportene fra undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår belyser nettopp inntektsforhold. Men også evnen til å fylle tiden med meningsfylte gjøremål er viktig for trivsel og livskvalitet. Ifølge Halvorsen (1994c) kan det å ha et visst aktivitetsnivå modifisere negative konsekvenser ved tap av yrkesarbeid, bidra til å bevare arbeidsevnen og gjøre det lettere å komme tilbake i lønnet arbeid. Også den sosiale dimensjonen ved tidsbruken er viktig. Et godt sosialt nettverk antas å gjøre det lettere å takle arbeidsledigheten (Thoresen 1994). Også samværstid og sosial kontakt er tema i foreliggende rapport.

Denne er en oversiktspublikasjon som viser mange sider ved tidsmønsteret. Likevel går to hovedspørsmål igjen i rapporten. Begge er sentrale tema i faglitteraturen om arbeidsledige. Det ene er i hvilken grad arbeidsledige takler sin situasjon ved å opprettholde

et visst aktivitetsnivå. Dette belyses ved å sammenligne lediges tidsbruk med tidsbruken blant yrkesaktive, ved å se hvordan tidsmønsteret endres ved ledighet, og ved å se på tidsopplevelsen blant arbeidsledige. Det andre er hvorvidt, og på hvilke områder, menn og kvinner takler arbeidsledighet forskjellig. For øvrig ønsket oppdragsgiver (Administrasjonsdepartementet) å få belyst i hvilken grad arbeidsledige engasjerer seg i gjøremål som ligger nært opp til lønnet arbeid, f.eks lokalsamfunnsaktivitet og småjobbing, og hvorvidt ledige fungerer som et slags omsorgspotensiale i den forstand at de bruker noe av den frigjorte tiden til omsorg for personer i og utenfor husholdningen. I den grad datamaterialet tillater det, diskuteres også slike spørsmål i rapporten.

Foruten denne innledningen har rapporten 10 kapitler. Kapittel 2 redegjør for aktuelle funn og perspektiver i faglitteraturen angående arbeidslediges tidsbruk og tidsopplevelse. I kapittel 3 omtales utvalgene som er grunnlag for rapporten. I kapittel 4 sammenlignes arbeidslediges tidsbruk med tidsbruken blant yrkesaktive på grunnlag av levekårsundersøkelser, og i kapittel 5 på grunnlag av tidsnyttingsundersøkelsen. I kapittel 6 diskuteres nærmere deltakelse i fritidsaktiviteter blant ulike grupper av arbeidsledige. Tidsbruksendringer blant arbeidsledige vises i kapittel 7. I kapittel 8 belyses problemer med kjedsomhet og tidsoppløsning blant arbeidsledige, mens mulige positive sider ved den frigjorte tiden diskuteres i kapittel 9. Kapittel 10 tar opp sammenhengen mellom negative og positive opplevelser ved det å være arbeidsledig. I kapittel 11 oppsummeres noen hovedfunn i rapporten. En del kapitler har også egne oppsummeringer barkerst. I tillegg finnes to vedlegg. Vedlegg 1 består av tabeller med mer detaljerte fordelinger enn hva som vises i tekstdelen. Vedlegg 2 redegjør nærmere for tekniske og metodiske aspekter ved enkelte av analysene i rapporten.

1.2. Datakilder

Oppdragsgiver ønsket opprinnelig at analysen skulle baseres på data fra Statistisk sentralbyrås tidsnyttingsundersøkelse 1990. Her ble befolkningens tidsbruk

kartlagt gjennom dagbøker hvor et utvalg på om lag 3 000 personer 16-79 år noterte sine gjøremål over perioder på to døgn (NOS C10). Denne metoden regnes som den beste når det gjelder å kartlegge tidsbruk. Den gir det mest pålitelige bildet av tidsmønsteret, og viser alle aktiviteter i sammenheng (Juster og Stafford 1991). Men tidsnyttingsundersøkelsen er basert på et vanlig selvveiende utvalg og omfatter få arbeidsledige. Den gir derfor ikke noe godt grunnlag for å analysere lediges situasjon. Særlig ved oppsplitting på flere grupper blir usikkerheten ved tallene stor. Rapporten inneholder derfor bare enkelte oversiktstabeller fra tidsnyttingsundersøkelsen. Disse viser tidsmønsteret blant ledige og yrkesaktive menn og kvinner (kapittel 5). De er basert på få observasjoner og må tolkes med forsiktighet, men gir likevel et visst inntrykk av forskjeller mellom ledige og yrkesaktive, og mellom ledige menn og kvinner.

I alt vesentlig bygger rapporten på opplysninger fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser 1991 (NOS C43). I forbindelse med den generelle levekårsundersøkelsen ble det trukket et tilleggsutvalg av langtidsarbeidsledige 20-59 år. Undersøkelsen kartla mange sider ved arbeidslediges livssituasjon, bl.a. tidsbruk og tidsopplevelse. Spørsmål om fritidsaktiviteter, sosial kontakt, organisasjonsaktivitet og husarbeid ble stilt på samme måte som i den generelle levekårsundersøkelsen og brukes i denne rapporten til å sammenligne tidsmønsteret blant ledige og yrkesaktive. I tillegg ble en del spørsmål om tidsbruk, tidsendring og tidsopplevelse stilt bare til arbeidsledige. Disse danner grunnlag for nærmere analyser av lediges situasjon.

1.3. Definisjoner av arbeidsledighet

I Norge brukes to offisielle mål for arbeidsledighet: De som er registrert ledige i Arbeidsdirektoratets registre, og de som i Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser oppgir å være arbeidssøkere uten arbeidsinntekt (NOU 1994:3).

Registrerte helt arbeidsledige omfatter alle arbeidssøkere registrert ved arbeidskontorene som er uten inntektsgivende arbeid. Deltakere på arbeidsmarkedstiltak regnes ikke som registrerte ledige, heller ikke ungdom som søker feriejobb og deltidsarbeidere som ønsker lengre arbeidstid. *Sysselsatte i arbeidsmarkedstiltak* er personer i arbeidsmarkedstiltak som administreres av arbeidsmarkedsmyndighetene. Disse regnes ikke med i bestanden av registrerte ledige. Summen av registrerte helt ledige og sysselsatte i tiltak kalles *brutto ledighet*.

Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) er utvalgsundersøkelser som viser tilknytningen til arbeidsmarkedet for befolkningen i arbeidsfærdig alder (16-74 år). Som arbeidsledige regnes her per-

soner uten inntektsgivende arbeid som forsøkte å skaffe seg arbeid de siste fire ukene, og som kunne påtatt seg arbeid i undersøkelsesuka. Ledighetstillene fra AKU ligger oftest noe høyere enn registrert ledighet ved arbeidskontorene. Dette skyldes hovedsakelig at AKUs mål også omfatter personer som søker arbeid utenom arbeidsformidlingen.

Avgrensningen av arbeidsledige i foreliggende rapport skiller seg noe fra disse to målene. Da rapporten er basert på to ulike datakilder, benyttes to ulike avgrensninger. Tilleggsutvalget av langtidsarbeidsledige til Levekårsundersøkelsen 1991 ble trukket fra Arbeidsdirektoratet register. Det omfattet personer 20-59 år som ved utgangen av februar hadde vært registrert ledige i minst 6 måneder sammenhengende, samt personer som hadde vært ledige eller på uavsluttede tiltak minst 6 måneder. Utvalget ble stratifisert så det omfattet 70 prosent helt ledige og 30 prosent på arbeidsmarkedstiltak. For å få et representativt bilde av alle registrerte langtidsarbeidsledige, ble det foretatt vektning i ettertid.

Ettersom denne rapporten handler om tidsbruk, er det først og fremst de helt ledige som har interesse. De står i større grad enn personer på tiltak overfor utfordringer med å takle uforutsatt og oftest ufrivillig ledig tid. Ledige på tiltak holdes derfor utenfor i analysen. *Utvalget som benyttes i hoveddelen av foreliggende rapport, er altså et representativt, selvveiende utvalg av personer 20-59 år som ved utgangen av februar 1990 var registrert som langtids helt arbeidsledige hos Arbeidsdirektoratet.* Langtidsarbeidsledige som ikke er registrert, f.eks. personer som ikke har opptjeningsgrunnlag nok til å få arbeidsledighetstrygd, inngår altså ikke i analysene. Eldre og yngre langtidsledige inngikk ikke i utvalget da de ofte har en noe annen tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre.

I kapittel 5, som er basert på tidsnyttingsundersøkelsen, brukes en annen avgrensning av arbeidsledige. Som i AKU avgrenses ledige på grunnlag av folks egne opplysninger i en utvalgsundersøkelse, men kriteriene for å bli klassifisert som ledig er mindre strenge enn i AKU. Som ledige regnes personer som svarer at de for tiden er arbeidsledige, og som ikke deltar i kurs eller andre spesielle arbeidsmarkedstiltak. Det stilles imidlertid ikke, som i AKU, krav om at de faktisk ønsker og søker etter jobb og må kunne påta seg arbeid i undersøkelsesuka. Avgrensningen fanger trolig opp en større gruppe av ledige enn de som ble trukket ut fra Arbeidsdirektoratets register ettersom også ledige som ikke er registrert, vil inngå. Ulikt tilleggsutvalget av arbeidsledige til levekårsundersøkelsen har vi, for å få et størst mulig utvalg, inkludert alle ledige som ikke er på tiltak, uavhengig av ledighetens varighet. Vi har skilt ut samme aldersgruppe som i levekårsundersøkelsen, 20-59 år.

Ettersom utvalgene som danner basis for rapporten, er så forskjellige, presenteres resultatene hver for seg. Resultater fra tidsnyttingsundersøkelsen vises i kapittel 5. Resten av rapporten er basert på levekårsundersøkelser.

1.4. Hvilke grupper av ledige ser vi på?

Mye av forskningen om arbeidsledige er blitt kritisert for å gi opplysninger på et for høyt aggregert nivå, ofte som gjennomsnittstall for alle ledige under ett (Lunde og Borgeraas 1987). Dette dekker over variasjon og mangfold. De siste åra har mange vist at arbeidsledige ikke utgjør noen ensartet gruppe. Det er framholdt som et ideal at faktorer på flere nivå trekkes inn for å forklare forskjeller i lediges reaksjonsmønster (Halvorsen 1994c). Både individuelle kjennetegn som kjønn, alder, familiefase, sosial klasse, utdanningsnivå, boligtype, bostedsstrøk, helse, tidligere arbeidserfaring og grad av arbeidsorientering, samt mer strukturelle kjennetegn som alternative inntektskilder, omgivelsenes holdninger til ledige, hjelpeapparatets rolle og mulige alternative roller, sees som viktig. I tillegg antas utløsende faktorer (de forhold som førte til at man ble arbeidsledig), samt ledighetens varighet, å være av betydning for hvordan ledigheten oppleves.

Ofte er imidlertid utvalgene for små til å splittes opp etter mange dimensjoner samtidig. I denne rapporten ligger hovedvekten på mulige kjønnsforskjeller blant arbeidsledige. Samtlige tabeller gir derfor tall for kvinner og menn separat. I vedlegg 1 gis også, i den grad det er mulig, tall for ulike familiefaser. I tillegg foretas endel multivariate analyser hvor også andre variabler trekkes inn. Når vi har begrenset oss til to bakgrunnsvariabler i oversiktstabellene, har dette sammenheng med at utvalgene er små, og med rapportens tema. En nedbryting etter mange dimensjoner samtidig gir små grupper og usikre tall. Alternativet ville være å vise mange toveistabeller for hvert enkelt fenomen, men dette gir ofte en dårligere oversikt over sammenhengene, det krever stor plass og er dessuten dels gjort i andre oversiktspublikasjoner fra undersøkelsen (Colbjørnsen 1993, Holte 1995).

Kjennemerkene kjønn og familiefase er valgt fordi de antas å være sentrale for tidsbruken. Tidsnyttingsundersøkelser viser at både kjønn og fase i livsløpet har stor betydning for aktivitetsmønsteret i befolkningen generelt. Hvorvidt man er gift eller enslig og hvorvidt man har barn eller ikke legger sterke føringer på utformingen av dagliglivet (Haraldsen og Kitterød 1992). Undersøkelsene viser videre at selv om menns og kvinners tidsmønster er likere i dag enn for noen tiår siden, er det fortsatt markerte kjønnsforskjeller. Det er også påpekt at livsfase og kjønn har stor betydning for hvordan situasjonen som arbeidsledig takles (Halvorsen 1994c). Flere studier tyder på at

ledighet er vanskeligere for enslige enn for gifte og samboende (Olsén 1982). Andre personer kan gi tiden innhold og form bare ved å være til stede. Andres tidsskjema kobler ledige til samfunnets tidsrytme. Særlig er det framhevet at det å ha barn som skal på skole eller i barnehage er viktig for å opprettholde tidsstrukturen. Mens det er bred enighet om familiefasens betydning for mestring av ledighet, er det uenighet om hvorvidt, og i hvilken grad, det er forskjeller i menns og kvinners måte å forholde seg til arbeidsledighet på. Det har ofte vært hevdet at kvinner takler ledighet bedre enn menn (Ovesen 1977, Olsén 1982). Mot dette innvendes at kvinner etterhvert har like sterk yrkesidentitet som menn og finner ledighet like vanskelig (Kaul og Kvande 1991). Ved å skille mellom menn og kvinner får vi et inntrykk av likheter og forskjeller i tidsbruk og tidsopplevelse.

Kjennemerket familiefase grupperer personer etter alder, samlivsstatus og hvorvidt de har barn eller ikke. Det skilles mellom gifte og enslige. Som gifte regnes både formelt gifte og samboende. Enslige omfatter ugifte og før gifte som ikke er samboende. Betegnelsen enslig refererer altså ikke til om personer lever i parforhold eller ikke, men til om vedkommende bor alene eller ikke. Grupper med barn omfatter personer som bor sammen med egne barn (medregnet stebarn og adoptivbarn) i alderen 0-19 år.

Ettersom utvalget av helt arbeidsledige er såpass lite, er det ikke mulig å gi opplysninger for alle familiefaser separat når vi også skiller etter kjønn. I den generelle levekårsundersøkelsen brukes 11 kategorier (NOS C43). I denne rapporten er en del grupper slått sammen. Følgende kategorier benyttes:

- Enslige 20-29 år: Personer som ikke er gift/samboende, og som ikke har egne barn/stebarn 0-19 år i husholdningen. Både enslige som bor hos foreldre og andre enslige er inkludert.
- Enslige 30-59 år. Som ovenfor.
- Gifte, barn 0-19 år: Gifte/samboende med barn/stebarn 0-19 år i husholdningen.
- Gifte, uten barn: Gifte/samboende uten barn 0-19 år i husholdningen.

I utvalget av langtidsarbeidsledige er det for få enslige forsørgere til at vi kan vise tall for denne gruppen. Det gir heller ikke mening å slå enslige forsørgere sammen med noen av de øvrige grupper. Det gis derfor ikke opplysninger for enslige forsørgere separat. De er imidlertid inkludert i tallene som gjelder alle menn og alle kvinner under ett. Det er også få enslige kvinner i utvalget. Derfor vises heller ikke tall for enslige kvinner separat.

Tabeller som viser fordeling etter kjønn og familiefase finnes i vedlegg 1. I teksten vises bare kjønnsfordelinger. Både yrkesaktive og arbeidsledige er vektet etter familiefase mot den generelle befolkningen 20-59 år på grunnlag av Levekårsundersøkelsen 1991. I en del oversiktstabeller gis også uvektede tall for menn og kvinner.

1.5. Bruk av vekter

Arbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive på en rekke områder (se kapittel 3). De har også en annen sammensetning når det gjelder familiefase. Dette kjennemerke har stor betydning for tidsbruken. Sammenligner vi tall for alle arbeidsledige menn og alle yrkesaktive menn, kan vi derfor ikke utelukke at forskjellene er knyttet til ulik fordeling etter familiefase. Det er derfor ønskelig å sammenligne menn og kvinner i samme familiefase. I en del tilfelle blir imidlertid gruppene så små at dette ikke lar seg gjøre. Det er få gifte menn med barn og få unge enslige kvinner i utvalget av langtidsarbeidsledige. Vi har derfor valgt å vekte tallene etter familiefase slik at effekten av ulik sammensetning med hensyn til dette kjennemerke blant ledige og yrkesaktive elimineres. Både arbeidsledige og yrkesaktive er vektet mot den generelle befolkningen 20-59 år (målt gjennom Levekårsundersøkelsen 1991) slik at sammensetningen etter familiefase er lik. Arbeidsledige skiller seg selv sagt fra yrkesaktive også på en rekke andre områder som kan tenkes å ha betydning for tidsbruken, f.eks. utdanning og inntekt. Det ideelle ville derfor være å vekte etter flere kjennemerker. Vi har her begrenset oss til familiefase da dette antas å ha spesielt stor betydning for aktivitetsmønsteret.

Også innen gruppen av langtidsarbeidsledige er sammensetningen etter familiefase ulik. Ledige menn fordeler seg annerledes enn ledige kvinner (se kapittel 3). Det er relativt flere enslige unge og relativt færre gifte med barn blant ledige menn enn blant ledige kvinner. Sammenlignes menns og kvinners tidsmønster på grunnlag av uvektede tall, vil altså mye av forskjellene være knyttet til ulik sammensetning etter familiefase i de to gruppene. Vektingen etter familiefase kontrollerer for disse forskjellene og gjør at ulikheter med hensyn til familiefase kan elimineres som forklaring på eventuelle kjønnsforskjeller. De fleste tabeller i teksten viser derfor vektete tall. Dette er markert med note. *De vektete tallene gir opplysninger for langtidsarbeidsledige gitt at de har samme fordeling etter familiefase som befolkningen generelt, men gir altså ikke opplysninger for de ledige som gruppe med den familiefasefordeling de faktisk har.* I en del tabeller vises også uvektede tall. Uvektede tall finnes for øvrig i andre rapporter fra undersøkelsen.

1.6. Usikkerhet ved resultatene

Fordi opplysningene bygger på utvalg av befolkningen som undersøkelsen omfatter, er det knyttet en viss usikkerhet til tallene. Standardavviket er et mål på denne usikkerheten. Standardavvikets størrelse avhenger blant annet av antall observasjoner i utvalget og av fordelingen på det aktuelle kjennemerke. Små utvalg gir større usikkerhet enn store. Prosenttallene fra undersøkelsen om arbeidslediges levekår er derfor beheftet med større usikkerhet enn prosenttallene basert på den generelle levekårsundersøkelsen. Oversiktsrapporten fra levekårsundersøkelsen, NOS C 43, gir tabeller som viser standardavvikets størrelse ved observerte andeler (prosenttall) ved ulike utvalgsstørrelser.

I undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår, kan vi, i endel tilfelle, finne store prosentforskjeller som ikke er signifikante. Inndelingen i familiefaser gir svært små grupper. Eksempelvis var det bare 61 helt ledige menn med barn 0-19 år i utvalget. Prosenttallene for denne gruppen er beheftet med stor usikkerhet. I mange tilfelle finner vi signifikante forskjeller (0,05-nivå) mellom yrkesaktives og langtidslediges tidsbruk når vi ser alle menn eller alle kvinner under ett, mens den samme, eller en større, prosentforskjell for ledige i en bestemt familiefase, ikke er signifikant. I rapporten kommenteres først og fremst forskjeller som er signifikante på 0,05-nivå.

1.7. Andre rapporter fra undersøkelsen av arbeidslediges levekår

Resultater fra undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår er publisert i flere andre rapporter. I Rapport 95/6 fra Statistisk sentralbyrå gir Holte en oversikt over resultater fra undersøkelsen. Her er også opplegg, gjennomføring og frafall dokumentert. Oversikten gjelder hele utvalget, både helt ledige og personer på tiltak, og viser mange sider ved levekårene. Arbeidsledige sammenlignes også med befolkningen generelt.

I en rapport fra ECON gir Colbjørnsen (1993) en bred oversikt over resultater fra undersøkelsen. Også han dekker mange sider av levekårene, bl.a. økonomisk mestring, jobbsøking, sosial mestring og ulike former for problemhåndtering. Både helt ledige og personer på tiltak er inkludert.

I en oversiktsbok om arbeidslediges levekår og mestring benytter også Halvorsen (1994c) i utstrakt grad data fra undersøkelsen om langtidsarbeidslediges levekår. Han har dessuten skrevet flere artikler om utvalgte sider ved langtidsarbeidslediges situasjon, bl.a. psykisk helse (1993), mulighet for å komme tilbake i lønnet arbeid (1994a), og økonomisk situasjon (1994b).

Videre er det skrevet en hovedoppgave i sosiologi på grunnlag av undersøkelsen (Thoresen 1994). Her drøftes hvorvidt og på hvilken måte det er kjønnsforskjeller i mestring av ledighet. Følgende områder belyses: Kontakt med sosialt nettverk, aktiviteter, økonomi og psykisk helse.

Det som skiller foreliggende rapport fra øvrige rapporter fra undersøkelsen er altså først og fremst temaet, - tid, tidsbruk og tidsopplevelse. Dette er også berørt andre steder, men ikke systematisk diskutert. I tillegg skiller foreliggende rapport seg ut ved at den bare omfatter den delen av utvalget som var helt ledig på trekketidspunktet. Den skiller seg også ut ved et gjennomgående skille etter kjønn og familiefase. Resultater fra de andre rapportene trekkes inn og diskuteres underveis.

1.8. Mål for tidsbruk, tidsendring og tidsopplevelse

Tidsbruk kan kartlegges på flere måter. Dagbøker hvor folk noterer sine gjøremål med egne ord, regnes som den mest nøyaktige metoden fordi den minimaliserer hukommelsesproblemer, gir en kontroll for at tidsbruken summerer til 24 timer i døgnet, og minsker kommunikasjonsproblemer mellom intervjuer og dem som blir intervjuet. Metoden er brukt i norske tidsnyttingsundersøkelser (NOS C10). Dagbokopplysninger er særlig velegnet til å kartlegge vanlige aktiviteter som husarbeid, yrkesarbeid osv., men gir dårligere bilde av aktiviteter som utføres sjelden eller av relativt få som f.eks. skiturer og restaurantbesøk. Slike aktiviteter kartlegges best ved andre metoder.

Faktisk tidsbruk måles også gjennom vanlige spørreskjema. Flere typer spørsmål benyttes. På den ene side har man spørsmål om hvor mye tid folk bruker pr. dag, uke eller måned, og på den andre side spørsmål som kartlegger hyppighet av ulike aktiviteter. I undersøkelsen om arbeidslediges levekår ble tid til husarbeid og eventuelt inntektsgivende arbeid registrert gjennom spørsmål om hvor mange timer man vanligvis bruker pr. uke. Fritidsaktiviteter ble kartlagt gjennom spørsmål om hyppighet (antall ganger siste 12 måneder man hadde utført ulike aktiviteter). Også sosial kontakt ble til dels kartlagt gjennom spørsmål om hyppighet av samvær, men det var også spørsmål som gikk mer på relasjonenes styrke (om man har noen venner som står en nær), og spørsmål som gikk både på relasjonenes antall og styrke (hvor mange familier i nabolaget en kjenner så godt at man har besøkskontakt). Tilknytning til frivillige organisasjoner ble målt gjennom spørsmål om medlemskap og aktivitet. Også dette forteller noe om tidsbruken og inngår i rapporten.

Videre ble tidsbruksendringer kartlagt. Langtidsarbeidsledige ble spurt om de brukte mer, mindre eller samme tid til ulike aktiviteter etter at de ble ledige,

eller om de aldri hadde brukt tid til aktivitetene. Spørsmålene er ment å fange opp ulike måter å takle ledigheten på.

Undersøkelsen hadde også spørsmål om opplevde ulemper og fordeler ved ledigheten. Som mulige ulemper inngikk spørsmål om kjedsomhet og manglende tidsstruktur, som mulige fordeler spørsmål om det var godt å kunne disponere tiden fritt og ha mer tid til samvær og omsorg. Disse spørsmålene diskuteres i egne kapitler. Det diskuteres også hvorvidt det er sammenheng mellom opplevde fordeler og ulemper.

2. Arbeidslediges tidsbruk og tidsopp- levelse. Perspektiver og funn i fag- litteraturen

Tid og tidsbruk har åpenbar interesse i studier av arbeidsledige. Ledige befinner seg jo nettopp i en situasjon hvor de ufrivillig, og oftest uforutsett, har fått mye ubelagt tid til disposisjon. Yrkesarbeidet regnes gjerne som den mest tidsbindende og tidsstrukturerende institusjonen i hverdagen. Mange har da også problemer med å strukturere tiden når yrkesarbeidet faller bort. Bruk av tid og opplevelse av tid inngår som viktige dimensjoner i mange studier av arbeidslediges levekår og reaksjonsmønstre. Riktignok har få studier vært rettet direkte eller utelukkende mot tidsrelaterte problemstillinger. Mange fokuserer på forholdsvis dramatiske konsekvenser av ledighet, som psykiske problemer, rusmiddelbruk og selvmord (Lunde og Borgeraas 1987), mens andre har et bredere siktemål og dreier seg om lediges velferd i vid forstand. Men selv om få studier går direkte på spørsmål vedrørende tid, berøres dette ofte som én side ved mer generelle problemstillinger eller som ett aspekt ved brede beskrivelser av lediges situasjon. Som bakgrunn for senere kapitler peker vi her på noen hovedtrekk ved behandlingen av emner i tilknytning til tidsbruk og tidsopplevelse i faglitteraturen om arbeidsledige.

Ifølge Grønmo (1989) er det to hovedtradisjoner i den generelle tidslitteraturen innen samfunnsforskning. Den ene vektlegger empirisk kartlegging av hvordan folk faktisk bruker tiden. Her er tidsnyttingsundersøkelser viktige datakilder. Den andre legger hovedvekten på teoretiske analyser av forskjellige tidsbegreper, ofte knyttet til ulike samfunnsformer, produksjonsmåter eller tidsepoker, eller til ulike livsområder, samfunnsklasser eller kjønn. Subjektive tilnærminger som viser hvordan folk opplever tiden har derimot stått mindre sentralt (Ellingsæter 1992). I studier av arbeidsledige benyttes imidlertid alle disse tilnærminger. Foruten beskrivelser av arbeidslediges faktiske tidsmønstre har spørsmål knyttet til tidsbevissthet og tidsopplevelse vært mye framme. Empiriske funn er tolket i lys av teorier om samfunnsmessige tidsformer.

2.1. Den frigjorte tiden: Problem eller mulighet?

Allerede på 1930-tallet pekte forskere på problemer knyttet til oppløsning av tidsstrukturen og nedsatt aktivitetsnivå blant arbeidsledige. I sin klassiske studie av reaksjoner blant ansatte etter nedleggelse av tekstilfabrikkene i byen Marienthal i Østerrike beskriver forskerne hvordan mange ledige ble apatiske og mistet tidssansen og hvordan tidsoppløsningen førte til sosial tilbaketrekning og isolasjon (Jahoda m.fl. 1972). På grunnlag av denne undersøkelsen formulerte Jahoda sin kjente teori hvor ledighetens konsekvenser knyttes til bortfall av arbeidets funksjoner. Ifølge Jahoda har lønnsarbeidet, i tillegg til de åpenbare økonomiske og produktive sidene, også en rekke andre, såkalte latente, funksjoner: Det tvinger en tidsstruktur på dagen, det gir sosiale kontakter, er en kilde til personlig identitet og status, knytter an til kollektive mål og tvinger folk til aktivitet (Jahoda 1982, ref. i Halvorsen 1994c). Jahoda så det slik at yrkesarbeidets funksjoner vanskelig kan erstattes av andre institusjoner. I dette perspektivet innebærer bortfall av lønnsarbeid ikke bare økonomiske vanskeligheter, men også en rekke andre tap, bl.a. bortfall av tidsstruktur, av en viktig sosial arena og av en kilde til identitet. Resultatet blir ofte sosial tilbaketrekning og passiv livsførsel.

Senere har mange studier dokumentert at tidsoppløsning, passivitet, tiltaksløshet, kjedsomhet og sosial isolasjon er vanlige problemer blant arbeidsledige (Halvorsen 1994c). Mange mister grepet på tilværelsen og har vanskelig for å få tiden til å gå. Olsén (1982) hevder at selv om arbeidsledighet fremdeles innebærer økonomiske belastninger, finner mange ledige andre vanskeligheter like presserende. Det at tidsperspektivet ødelegges, selvfølelsen trues, aktivitetsnivået reduseres og sosiale relasjoner innskrenkes, oppleves like problematisk som det å få dårligere økonomi. Kildal (1986) peker på det paradoks at arbeidsledige flest snarere opplever den frigjorte tiden som en begrensning enn en mulighet. De fleste har problemer med å organisere dagliglivet og glir inn i et passivt livsmønster.

Men slike funn har også møtt kritikk. Både på grunnlag av empiriske studier og teoretiske betraktninger er det hevdet at arbeidsledighet også kan ha positive sider. Jahoda er kritisert for å overse at lønnsarbeidets latente funksjoner kan fylles av andre institusjoner. Dessuten er teorien kritisert for å være deterministisk. Ledige sees mer som passive ofre enn som handlende individer (Colbjørnsen m.fl. 1992). Lunde og Borgeraas (1987) hevder at yrkesarbeid bør betraktes som en av flere sosiale institusjoner og rollen som yrkesaktiv som en av flere sosiale roller. Deltaelse eller mangel på deltakelse i yrkeslivet bestemmer hvilken vekt ulike institusjoner og roller får. Det er mulig å utvikle alternative aktivitetsmønstre ved lønnsarbeidets bortfall. Det er dessuten viktig å være klar over at lønnsarbeidet spiller ulik rolle for ulike personer. Derfor bør det, hevder de, undersøkes empirisk i hvilken grad ledighet også er en positiv erfaring.

Flere studier viser at arbeidsledighet kan gi mulighet for å prøve ut nye aktiviteter og samværsformer og å utvikle evner og ferdigheter det ikke har vært rom for tidligere. Bakke (1933, ref. i Halvorsen 1994c) fant at 1930-åras arbeidsledige i England også brukte tiden til nyttige oppgaver og til å søke arbeid. Davies og Esseveld (1988) fant at en del arbeidsledige kvinner, særlig til å begynne med, syntes det var fint å få bedre tid til hjem og familie. For noen kan ledigheten også fungere som et puff til å begynne med noe nytt som f.eks. videre utdanning eller etablering av selvstendig virksomhet (Berg-Sørensen m.fl. 1983).

Teoretisk er mulige fordeler ved den frigjorte tiden sett i sammenheng med visjoner om det såkalte fritidssamfunnet. Det er hevdet at en reduksjon av det samfunnsmessig nødvendige arbeid vil gi større rom for selvrealisering og alternative livsformer (Gorz 1984, ref. i Kildal 1986). Det antas da at den ledige tiden innebærer muligheter for frigjøring fra viktige tidsstyrende prinsipper i dagens samfunn. Til tross for problemer ved det å være arbeidsledig, kan, hevder Gorz, den frigjorte tiden gi muligheter for en kvalitativt bedre og mer selvstyrt tilværelse. På hjemlige trakter har Vennerød (1982) vært en av de fremste talsmenn for å se positive sider ved den arbeidsfrie tiden. Etter hans mening har arbeidsledige mulighet for å realisere drømmen om det gode liv.

2.2. Mangfold og nyanser i forskning om arbeidsledige

De siste års forskning har lagt vekt på å vise at arbeidsledige takler situasjonen forskjellig. Man har vist variasjon og nyanser i lediges reaksjoner og holdninger på en rekke områder. Mange har ønsket å gjøre opp med stereotypier og myter og tatt avstand fra hva de mener har vært en ensidig tilnær-

ming i tidligere ledighetsstudier (se f.eks. Lunde og Borgeraas 1987 og Kaul og Kvande 1991).

Spørsmål om hvorvidt tiden oppleves som et problem eller en ressurs, og i hvilken grad ledige greier å bruke den frigjorte tiden konstruktivt, besvares ulikt i ulike studier. Etter en gjennomgang av norsk og utenlandsk litteratur om konsekvenser av langtidsarbeidsledighet konkluderer Colbjørnsen m.fl. (1992) med at forskjellige og til dels motstridende funn gjør det vanskelig å få oversikt over feltet. Mens noen undersøkelser tyder på at ledighet fører til passivitet og isolasjon, viser andre at mange ledige har et høyt aktivitetsnivå. De forklarer denne variasjonen med at ulike undersøkelser har ulike utvalg og foretas i ulike geografiske områder. Trolig har også forskerens teoretiske utgangspunkt og tidspunktet for undersøkelsen betydning for resultatene. Opplevelsen av ledigheten varierer trolig med hvor vanlig det er å være ledig på et gitt tidspunkt eller i et bestemt miljø.

Det er en vanlig antakelse at aktiv og offensiv bruk av den frigjorte tiden har sammenheng med personlige ressurser og ressurser i lokalmiljøet. Ifølge Colbjørnsen (1993) er det lettere å takle ledighet i spredtbygde strøk enn i storbyer. Det er enklere å få struktur på tilværelsen for dem som har eget hus og hage og tett sosialt nettverk, enn for dem som bor i blokk og har få kjente i nærheten. Når det gjelder alderens betydning, er antakelsene sprikende. På den ene side hevdes at eldre menn ofte har det lettere enn yngre ettersom de har færre økonomiske forpliktelser og kan orientere seg mot roller som syk, trygdet eller førtidspensjonist (Colbjørnsen 1993). På den annen side hevdes at belastningene ved ledighet kan bli forsterket ved problemer som følger med det å bli eldre, bl.a. aldersbetinget isolasjon (Halvorsen 1994c). Kaul og Kvande (1991) peker på funn som tyder på at unge i større grad enn eldre er i stand til å utnytte den frigjorte tiden på en aktiv og utadvendt måte ettersom ledighet for dem ikke i samme grad som for eldre innebærer brudd med en fast tidsrytme. Ifølge Rosvold og Hammer (1991) opplever ungdom mindre forverring i mental helse under ledighet enn voksne.

Kildal (1986) hevder at et høyt aktivitetsnivå blant ledige har sammenheng med god økonomi, sosiale forbindelser og evne til selvstendig planlegging. Ellers ser det ut til å være et visst belegg for at høyt utdannede opplever færre tidsproblemer enn lavt utdannede, at ledige fra høyere sosiale lag har lettere for å opprettholde en viss tidsstruktur enn ledige fra lavere sosiale lag, at enslige rammes hardere enn andre, og at kvinner ser noe mindre negativt på ledighet enn menn (Olsén 1982, Halvorsen 1994c). For øvrig tyder mye på at ledighetens varighet har stor betydning. Mens mange ser positive elementer den første tiden, blir problemene større etterhvert (Lunde og Borgeraas 1987, Halvorsen 1994c). Grad av yrkesidentitet og

arbeidsorientering har også mye å si. Studier tyder på at ledige med sterk arbeidsorientering har større problemer enn ledige med svakere arbeidsidentitet (Halvorsen 1994c).

2.3. Aktiv mestring eller passiv tilpasning?

Mangfold og variasjon i måter å takle arbeidsledighet på står også sentralt i diskusjoner om mestringsstrategier blant ledige. I Norge ble mestringsbegrepet første gang anvendt i forskning om arbeidsledige av Kaul og Kvande (1986) i forbindelse med en studie av ledige i Trondheim på midten av 1980-tallet. De tok avstand fra hva de mente hadde vært en hovedtendens i tidligere forskning, nemlig det å betrakte ledige som passive ofre for omstendigheter de har liten innflytelse over. Hovedvekten har, hevdet de, ligget på elendighetsbeskrivelser og stereotyper. Selv ønsket de å se ledige som strategiske aktører og å få fram variasjon og bredde. Et hovedanliggende var å beskrive handlingsstrategier samt forutsetninger for, og konsekvenser av, ulike valg. I denne sammenheng er både forholdet til tid og faktisk tidsbruk viktig.

I forlengelsen av dette har det skilt seg ut to ulike tilnærminger eller perspektiver i forskning og diskusjon rundt ledighet, begge med bestemte forutsetninger angående lediges forhold til tid. I det ene, ofte kalt et elendighetsperspektiv, ligger hovedvekten på ledighetens negative konsekvenser i form av passivitet, isolasjon, nedbrutt selvtillit og minskede sjanser på arbeidsmarkedet (Colbjørnsen 1993). Det andre, gjerne kalt mestrings- eller verdighetsperspektivet, fokuserer på hvilke strategier ledige benytter for å mestre psykiske, sosiale eller økonomiske problemer ved ledigheten, og hvordan de aktivt forsøker å komme i arbeid igjen. Ledige betraktes som handlende aktører. Måten man forholder seg til situasjonen som ledig på vil avhenge av personlige egenskaper og betingelser i omgivelsene. Vekten ligger på beskrivelser av mangfold og bredde. Ifølge Colbjørnsen m.fl. (1992) har det vært en dreining i forskningen fra elendighetsbeskrivelser til mestringsanalyser. Ulike studier definerer mestringsbegrepet forskjellig og identifiserer ulike strategier. Det skilles gjerne mellom kollektive og individuelle strategier. Det er de siste som har relevans her. I det følgende redegjør vi for enkelte sentrale studier på feltet.

Halvorsen (1994c) definerer mestring som folks evne til å tilpasse seg eller overvinne vanskelige livssituasjoner. Mestring er, hevder han, det samme som vellykket tilpasning til livshendelser og betyr bl.a. at man hindrer at negative hendelser fører til sykdom eller krise. Mestring er studert i forhold til problemer på mange områder, både av økonomisk, følelsesmessig og sosial karakter, og ikke minst i forhold til det å komme i arbeid igjen. Tidsbruk og tidsopplevelse kan være aspekter ved dem alle. Både

opplegget av undersøkelsene, utvalgenes størrelse og sammensetning samt teoretisk tilnæringsmåte kan ha betydning for hvilke strategier som identifiseres i ulike studier.

Kaul og Kvande (1991) skiller mellom mestring og tilpasning. Med mestring mener de atferd som er direkte rettet mot å løse arbeidsledighetsproblemet. Med tilpasning mener de aktiviteter som ikke er direkte rettet mot å finne en løsning på ledigheten, men som likevel kan bidra til å heve livskvaliteten, samt mer permanente alternativer til lønnsarbeid som f.eks. uføretrygd. Videre skiller de mellom direkte og indirekte mestringsstrategier. Direkte strategier er aktiviteter som både opprettholder arbeidsevnen og kontakten med arbeidsmarkedet. Indirekte strategier er aktiviteter som bevarer arbeidsevnen, men gir svak kontakt med arbeidsmarkedet. Som aktiviteter som vedlikeholder arbeidsevnen, regnes utdanning, utstrakt vedlikeholds- og husarbeid, foreningsliv samt sportslige aktiviteter. Når det gjelder tilpasningsstrategier skiller de mellom det de kaller midlertidige og alternative tilpasninger. Midlertidige tilpasninger består av tilfældige og uplanlagte gjøremål som sysling og pusling. Alternative tilpasninger innebærer at man ikke lenger forholder seg til arbeidsmarkedet, men går inn i roller som f.eks. pensjonist, syk eller omsorgsarbeider på heltid.

Kaul og Kvande finner at aktive og direkte strategier er vanligst blant ledige med høy utdanning, forholdsvis kort ledighet og en tidligere stabil tilknytning til arbeidsmarkedet. De mener også å finne at direkte strategier gir størst sjanser for å komme i arbeid igjen. Undersøkelsen var basert på både kvalitative og kvantitative data, noe som gir mulighet for å antyde omfanget av ulike fenomener og samtidig fange opp folks mening og vurdering av sine handlinger. Om lag 130 arbeidsledige ble intervjuet i to omganger. Tilordning til ulike strategier er altså ikke basert bare på hva folk faktisk gjør, men også på den mening de tillegger sine gjøremål, og på grad av planlegging og struktur rundt aktivitetene. Eksempelvis regnes aktiv og planlagt bruk av hus- og vedlikeholdsarbeid som et middel til å strukturere tilværelsen som indirekte mestring, mens tilfeldig og ustrukturert husarbeid regnes som en form for tilpasning.

I en studie av tidsopplevelse og dagliglivsorganisering blant tidligere mannlige ansatte ved en bedrift på et tettsted på Vestlandet identifiserer også Christensen (1985) ulike tilpasningsstrategier. Her dreier det seg riktignok ikke om arbeidsledige, men om personer som enten ble uføretrygdet eller begynte som oljependlere etter bedriftsnedleggelse. I likhet med arbeidsledige fikk de forventet fritid til disposisjon, de uføretrygdede på heltid og oljependlerne i perioder på land. De opplevde at lønnsarbeidet som strukture-

rende element forsvant eller endret plassering i tilværelsen.

Christensen brukte intensive intervjuer og dagbøker som metode. Hun finner seks idealtypiske tilpasninger. Inndelingen i ulike strategier baseres både på hva folk faktisk gjør, og på hvor aktivt og planmessig de forholder seg til tiden. Hushjelpstrategien innebærer omfattende tid til huslige oppgaver, oftest pålagt av andre. Her får man demonstrert arbeidsvillighet og dyktighet og høster anerkjennelse fra de nærmeste. Prosjektstrategien går ut på å gjennomføre større vedlikeholdsoppgaver og gir belønning i form av synlige resultater. Beredskapsstrategien er passiv og mottakende og går stort sett ut på å være tilgjengelig for andres behov for samvær og omsorg. Venn- og hjelperstrategien består også i samvær og omsorg, men forutsetter mer aktiv og bevisst handling. Svampstrategien innebærer at man suger opp det som skjer i omgivelsene og gjør dette til tidens innhold. Ved innfallsstrategien gjøres ting etterhvert som de faller en inn.

Levekårsundersøkelsen blant langtidsarbeidsledige er brukt til å studere mestring i flere sammenhenger. I sin bok om levekår og mestring blant langtidsarbeidsledige baserer Halvorsen (1994c) seg mye på denne undersøkelsen når han diskuterer mestring. Han følger langt på vei Kaul og Kvandes inndeling, og diskuterer følgende hovedtyper av individuelle strategier: Økonomisk mestring, direkte mestring (jobbsøking, småjobbing og omskolering rettet mot arbeidsmarkedet), sosial eller indirekte mestring (aktiviteter som bevarer arbeidsevnen, men gir liten kontakt med arbeidsmarkedet), midlertidige tilpasninger (sysling og lediggang) og alternative tilpasninger (alternativer til lønnsarbeiderrollen).

Også Colbjørnsen (1993) studerer mestring med utgangspunkt i levekårsundersøkelsen blant arbeidsledige. Han ser på følgende områder: Økonomisk mestring, mestring ved bruk av nettverk (hvorvidt man spør andre til råds for å løse problemer), sosiale mestringsstrategier (endring i tid brukt til ulike aktiviteter) og jobbsøking. Det er først og fremst det han kaller sosiale mestringsstrategier som berører tidsdimensjonen. Dette defineres som kombinasjoner av sosiale og andre aktiviteter som ledige benytter seg av for å gjøre det beste ut av situasjonen. Ved hjelp av faktoranalyse av spørsmålene om tidsbruksendring på ulike områder skiller Colbjørnsen ut fem strategier: Sosialt hjemmeliv består av endringer i tid til husarbeid, spaserturer, handleturer og besøk. Kvalifisering består for det meste av jobbsøkerkurs, utdanning og omskolering. Friluftspregede hjemmeliv retter seg, i likhet med den første strategien, mot hjemmet og privatlivet, men inneholder mer maskuline og friluftspregede aktiviteter som reparasjoner, hagearbeid, hobbyer, avislesing og friluftsliv. Lokal-

samfunnsaktivisme består av idrett, friluftsliv, organisasjonsarbeid og omsorgsarbeid utenfor hjemmet, mens den femte strategien, kaféliv, består av uteliv og en del fjernsynsseing.

Ifølge Colbjørnsen viser analysen at langtidsarbeidsledige ikke har noe ensartet reaksjonsmønster, men bruker ulike strategier for å mestre sin situasjon. Det viser også, hevder han, at langtidsledige ikke preges av passivitet og isolasjon.

I en analyse av sannsynligheten for at langtidsledige kommer i arbeid igjen inngår flere av disse mestringsstrategiene som forklaringsvariable (Halvorsen 1994a). Ulikt Kaul og Kvande finner han imidlertid ingen klar sammenheng mellom valg av strategi og sannsynlighet for å komme i arbeid. Dette er, hevder Halvorsen, i samsvar med annen forskning. Forskjellen i forhold til Kaul og Kvande forklares med at de gjennomførte sin studie midt på 1980-tallet da arbeidsmarkedet var lettere, og at deres utvalg omfattet alle ledige, ikke bare langtidsarbeidsledige.

Også Thoresen (1994) diskuterer mestring på grunnlag av Levekårsundersøkelsen 1991. Hun operasjonaliserer mestring i forhold til sosialt nettverk, aktivitetsnivå, økonomisk situasjon og psykisk helse. De to første områdene har relevans for tema i denne rapporten. Analysen av sosialt nettverk dreier seg ikke, som hos Colbjørnsen, om bruk av nettverk for å få råd på ulike områder, men om hyppighet og omfang av sosial kontakt.

Thoresen belyser aktivitetsnivå både ved tidsbruksendring og faktisk tidsbruk. Hun tar utgangspunkt i Kaul og Kvandes begreper om direkte og indirekte mestringsstrategier. Når det gjelder direkte strategier ser hun hvorvidt ledige bruker mer tid enn før til jobbsøking, jobbsøkerkurs, omskolering, utdanning og strøjobber. Når det gjelder indirekte strategier ser hun på tidsbruksendring til reparasjoner, hagearbeid, idrett, organisasjonsarbeid, hobbyer, friluftsliv, husarbeid, samvær med egne barn og omsorgsarbeid ellers. Ulikt Colbjørnsen, som bruker faktoranalyse for å undersøke empirisk hvilke typer tidsbruksendring som faktisk går sammen, grupperer altså Thoresen aktiviteter ut fra en teoretisk drøfting.

Når det gjelder faktisk tidsbruk, ser Thoresen på deltakelse i fritidsaktiviteter. For å fastslå i hvilken grad arbeidsledige orienterer seg mot alternative roller til yrkesarbeidet, ser hun også på hva ledige selv oppfatter som sitt viktigste gjøremål. Det skilles da mellom arbeidsledig, omsorgsarbeid/hjemmeværende og andre aktiviteter.

Strategier for mestring av ledighet er altså studert både ved kvalitative og kvantitative tilnærminger. Levekårsundersøkelsen blant langtidsarbeidsledige er

en kvantitativ undersøkelse med strukturert spørreskjema og faste svaralternativer. Den viser faktisk tidsbruk og tidsbruksendringer på en rekke områder blant et representativt utvalg av ledige, men sier ikke noe om den mening folk tillegger aktivitetene, eller om grad av initiativ og selvstendig tilrettelegging. Dette kan medføre uklarheter når det gjelder å identifisere mestringsstrategier. Som både Kaul og Kvan- de (1991) og Christensen (1985) viser, kan jo en og samme aktivitet inngå i ulike strategier avhengig av hvor planlagt og strukturert den er. Eksempelvis regner Kaul og Kvan- de husarbeid som en form for indirekte mestring som bidrar til å opprettholde arbeidsevnen hvis det brukes aktivt og målrettet for å strukturere hverdagen. Tilfeldig husarbeid som fungerer som fyllmasse for å få dagene til å gå, regnes derimot som en passiv tilpasning. Aktiviteter og samvær kan dessuten være initiert av ledige selv, eller en mer passiv tilpasning til det som skjer i omgivelsene.

Det kan også diskuteres hvor velegnet opplysninger om endringer i tidsbruk er for å identifisere mest- ringsstrategier. Riktignok sier endringene noe om lediges reaksjoner og om endringer i atferd ved ledighet, men de sier ikke noe om lediges faktiske aktivitetsmønster. Det er i prinsippet fullt mulig at en person som oppgir å bruke mer tid til en aktivitet enn tidligere, faktisk bruker mindre tid enn en som oppgir å bruke like mye tid som før. Potensialet for økning er jo større blant dem som i utgangspunktet brukte lite tid på en aktivitet, enn for dem som brukte mye tid tidligere. Dette kan gi visse uklarheter i analysen. Opplysningene om tidsbruksendring fanger heller ikke opp forholdet mellom ulike aktiviteter hos den enkelte. Eksempelvis kan det godt tenkes at man bruker svært mye tid på idrett, men ettersom det ikke har vært noen endring i forhold til tidligere, kommer dette ikke fram i undersøkelsen. Hvis vedkommende derimot bruker noe mer tid til husarbeid enn tidligere, kan dette danne grunnlag for tilord- ning av strategi selv om disse aktivitetene rent fak- tisk utgjør en svært beskjeden del av vedkommendes aktivitetsmønster. Spørsmålene sier heller ikke noe om den mening som tillegges endringene eller om grad av planlegging fra de lediges side.

Når vi i denne rapporten (kapittel 7) diskuterer endringer i tid til ulike aktiviteter, kaller vi dette tidsbruksendringer i stedet for mestringsstrategier. Spørsmålet om mening og initiativ fra de lediges side blir dermed stående åpent. Vi har foretatt en lignen- de analyse som det Colbjørnsen (1993) har gjort, men resultatene blir noe annerledes, bl.a. fordi lang- tidsledige på tiltak holdes utenfor. Ved å sammen- holde opplysninger om tidsbruksendring med opplys- ninger om faktisk tidsbruk diskuteres også hvorvidt denne type spørsmål om endringer i tidsbruk gir noe godt bilde av lediges aktivitetsmønster.

2.4. Er arbeidsledighet lettere for kvinner enn for menn?

Et annet sentralt spørsmål i arbeidsledighetsforskning- en har dreid seg om mulige kjønnsforskjeller i måten å takle ledighet på. Diskusjonen har relevans både når det gjelder tidsbruk og tidsopplevelse. Det var lenge en vanlig antakelse at selv om ledighet er vanskelig for alle, er det tross alt lettere for kvinner enn for menn. Kvinner har svakere arbeidsorientering enn menn, de har en alternativ rolle som husmor og mor, og de har i større grad enn menn en alternativ forsør- gelseskilde gjennom ekteskapet.

Jahoda (1982) hevder at kvinner opplever ledighet som mindre psykisk belastende enn menn fordi de kan vende tilbake til rollen som husmor. Denne gir status og tidsstruktur. Ovesen (1977) mener kvinner tar arbeidsledighet lettere enn menn fordi yrkesarbeid ikke inngår i deres tradisjonelle kjønnsrolle i samme grad som for menn. De kan opprettholde selvtilit og status gjennom ulønnet arbeid. Også Olsén (1982) mener å finne klare kjønnsforskjeller i opplevelse og bearbeiding av ledighet. Til tross for stigende yrkes- deltakelse kan kvinner fremdeles, hevder han, lettere enn menn omstille seg til en situasjon som arbeidsle- dig og utvikle eller gjenoppta meningsfylte gjøremål i tilknytning til hjemmet. Han antar at kvinner i mindre grad enn menn knytter sin identitet til yrkeslivet og derfor ikke i samme grad føler seg verdiløse når de blir arbeidsledige.

Andre hevder imidlertid at kvinners problemer ved arbeidsledighet er undervurdert. Davies og Esseveld (1988) finner at flere problemer er felles for ledige av begge kjønn. Kvinner har like ofte som menn vansker med passivitet, tap av tidsstruktur, sosial isolasjon og nedsatt selvtilit. Borchorst (1983, ref. i Thoresen 1994) finner også at ledige kvinner har store proble- mer. De har vanskelig for å gå opp i rollen som hus- mor på heltid og ser ikke hjemmearbeid som noen erstatning for yrkesarbeid. Heller ikke Kaul og Kvan- de (1991) finner belegg for at kvinner takler ledighet bedre enn menn. Ettersom kvinner har fått sterkere tilknytning til arbeidsmarkedet og like sterk yrkes- identitet som menn, opplever de det like problematisk være arbeidsledige, hevder de. De finner at kvinner reagerer like forskjellig på det å bli arbeidsledig, som menn gjør. Selv om mange bruker mye tid til familie- arbeid, sees ikke dette som et alternativ til lønnsar- beid, men som en nødløsning for å få dagene til å gå.

Ifølge Halvorsen (1994c) har kvinner fremdeles et mer motsetningsfylt forhold til ledighet enn menn. Kvinner flest synes det er svært vanskelig å bli arbeidsledig. Men samtidig finner man at en del kvinner, særlig i tidlige faser av ledigheten, også ser positive sider og synes det er deilig å få bedre tid til familien. De har fremdeles flere mulige sosiale roller å gå inn i enn menn. Halvorsen understreker

imidlertid at det er stor forskjell mellom kvinner i ulike familiefaser og hevder at ulikheter knyttet til husholdstilørighet trolig er mer markerte enn kjønnsforskjeller.

I sin analyse av mestring av arbeidsledighet diskuterer Thoresen (1994) systematisk kjønnsforskjeller. Hun spør om langtidsledige kvinner er flinkere enn langtidsledige menn til å holde kontakt med sosialt nettverk og aktivisere seg i alternative gjøremål, om de bruker andre strategier for økonomisk mestring, og om de har bedre psykisk helse. Hun finner at ledige kvinner og menn er forskjellige på noen områder, men kjønnsforskjellene er ikke store. Forskjellene er dels knyttet til at ledige kvinner og menn befinner seg i ulike familiesituasjoner. Relativt flere kvinner enn menn er gift og har barn, mens relativt flere menn enn kvinner er unge og enslige. Dette innebærer at flere kvinner enn menn nyter godt av de fordeler en familie gir når det gjelder sosialt samvær, mulighet for alternative aktiviteter, alternativ forsørgelse gjennom ekteskap og bedre psykisk helse.

Thoresen finner ingen signifikante kjønnsforskjeller i kontakt med familie og venner. Derimot bruker kvinner noe mer tid til besøk enn menn og har flere fortrolige venner. Hun finner også små kjønnsforskjeller både i direkte og indirekte mestring. Heller ikke for fritidsaktiviteter finner hun store kjønnsforskjeller, men det er en tendens til at menn er mer aktive enn kvinner. Også med hensyn til psykisk helse er situasjonen ganske lik for menn og kvinner.

De sprikende resultatene når det gjelder hvorvidt ledighet er lettere for kvinner enn menn, må sees i lys av at undersøkelsene er utført på ulike tidspunkt, på ulike steder og blant ulike grupper av ledige. Trolig har det også betydning hvilke sider ved lediges situasjon man ser på. Som det framgår ovenfor, har man studert både faktisk atferd (aktiviteter, samvær og økonomiske disposisjoner), tidsbruksendringer og psykisk helse, samt mer subjektive aspekter som opplevde fordeler og ulemper på en rekke områder bl.a. når det gjelder nedsatt selvtillit, manglende tidsstruktur og hvorvidt det er positivt å ha tid til disposisjon. Denne rapporten viser kjønnsforskjeller i faktisk tidsbruk, tidsbruksendring og opplevelse av ulemper og fordeler ved ledighet.

2.5. Arbeidsledighet og tidsopplevelse

Mange undersøkelser viser at tidsopplevelsen endres ved ledighet. Når opplevelsen av tiden tillegges såpass stor vekt, er det både fordi det ansees som et gode i seg selv å ha en viss rytme og struktur, og fordi man antar at tidsopplevelsen har konsekvenser for aktivitetsnivået. Foruten empirisk kartlegging av tidsproblemer, er tidsopplevelse og mulighet for

alternative aktivitetsmønstre drøftet i lys av generelle teorier om tiden.

Halvorsen (1994c) ser endringer i forestillinger om tiden ved arbeidsledighet i sammenheng med klokke-tidens gjennomslagskraft i dagens samfunn. Klokke-tiden (også kalt mekanisk og lineær tid) står sentralt blant yrkesaktive, mens det han kaller sykliske tids-forestillinger (knyttet til natur, klima og biologi) antas å være svakere utviklet, særlig blant menn. Brudd med en fast tidsrytme og stram tidsdisiplin kan derfor innebære at man mister grepet på hverdagen.

For å få en bedre forståelse av hvorfor arbeidsledige opplever tiden som en begrensning, og ikke en ressurs, knytter Kildal (1986) an til generelle teorier om samfunnsmessige tidsbegreper og tidsformer. Når den frigjorte tiden ikke oppleves som virkelig fri, har dette, hevder hun, sammenheng med at lønnsarbeidets tidsdisiplin preger hele samfunnet. Den dominerende tidsoppfatning i en gitt kultur setter rammer for handling og erfaring. Hun viser til Thompsons skille mellom samfunn hvor arbeidsoppgaver er et mål på tid, og samfunn hvor tid er et mål for arbeidsinnsats (Thompson 1967), og hevder at tiden i dagens samfunn ofte knyttes til arbeidsinnsats. I likhet med mange andre mener hun vi har en kalkulerende og rasjonell holdning til tid. Tiden skal brukes, fylles og investeres. Denne normen setter, etter hennes mening, grenser for handlinger og samværsformer langt utover det økonomiske området. Hun har liten tro på visjoner om fritidssamfunnet eller en selvstendig fritidssfære og mener lønnsarbeidets tidsdisiplin vil prege det sosiale liv selv om lønnsarbeidet reduseres til et minimum. Derfor er det vanskelig for arbeidsledige å bruke tiden meningsfylt. Dette krever, hevder hun, store økonomiske og sosiale ressurser.

Christensen (1985) er mer optimistisk med hensyn til folks mulighet for å opprettholde orden og struktur i tilværelsen når lønnsarbeidet faller bort. I sin studie av uføretrygdede og oljependlere finner hun at den økonomiske måten å forholde seg til tid på først og fremst er knyttet til lønnsarbeidet. Når folk ikke lenger er i jobb, endres deres forhold til tid. Det er oppgavens opplevde nødvendighet som motiverer aktiviteter og bestemmer tempo og plassering, ikke det at tiden i seg selv bør brukes på en bestemt måte. Folk klager ikke over manglende tidsstruktur, men synes det er fint å slippe å gå etter klokka. Men yrkesarbeidets bortfall virker inn på opplevelsen av aktivitetene og forandrer deres betydning. Tidligere uvesentlige gjøremål som morgenstell og frokost strekkes ut i tid og får selvstendig mening. Også hus- og hagearbeid strekkes ut og gis ny mening. Ærend som tidligere var presset inn mellom andre gjøremål, blir viktige sosiale begivenheter.

Mens mange studier viser at tidsoppløsning og tap av tidsstruktur er vanlige problemer blant arbeidsledige, finner altså Christensen få tegn til at tiden taper form og mening for uføretrygdede og oljependlere. Hun er mer optimistisk enn Kildal når det gjelder muligheten for å opprettholde struktur og rytme i dagliglivet når yrkesarbeidet faller bort.

Dette kan ha sammenheng med at hun studerte en noe spesiell gruppe. Mens arbeidsledige definerer seg i forhold til arbeidsmarkedet, innstiller uføretrygdede seg på en tilværelse utenfor lønnsarbeidet.

Christensen peker også på andre forhold som har betydning for funnene i undersøkelsen. Alle deltakerne var forankret i et lokalsamfunn, alle var gift og hadde slekt og venner med romslige tidsskjema og mulighet for omfattende sosial kontakt, alle hadde hus og hage, og alle hadde mange år i yrkeslivet bak seg. Hennes funn har likevel interesse for studier av arbeidsledige ved at de peker på muligheter for alternative tidsmønstre og tidsformer gitt at forholdene ligger til rette. I denne rapporten belyses opplevelsen av den frigjorte tiden blant langtidsarbeidsledige (kapittel 8-10). Vi ser på utbredelsen av ulemper og fordeler, og diskuterer hvilke faktorer som har betydning for hvorvidt langtidsledige ser tiden som problem eller ressurs.

3. Utvalget av langtidsarbeidsledige

Opplysningene i denne rapporten er altså hovedsakelig basert på et utvalg av personer som ved utgangen av februar 1991 hadde vært registrert som arbeidsledige minst 6 måneder i Arbeidsdirektoratets register, og som på trekketidspunktet var helt ledige. De helt ledige skiller seg noe fra dem som er på tiltak både med hensyn til frafall og kjønns- og alderssammensetning. Forskjellene i forhold til befolkningen for øvrig blir derfor noe annerledes når man bare ser på dem som er registrert som helt ledige enn når man ser på hele utvalget av langtidsledige. I dette kapitlet vises enkelte forskjeller mellom langtidsarbeidsledige som ikke er på tiltak og langtidsarbeidsledige på tiltak. Intervjuene ble foretatt i april. Det kan derfor tenkes at enkelte på intervjutidspunktet hadde en annen status i forhold til arbeidsmarkedet enn hva de hadde på trekketidspunktet. Også dette belyses i det følgende. Videre vises hvordan langtidsarbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive på noen sentrale kjennemerker. Slike opplysninger har betydning for tolkningen av forskjeller i tidsbruk mellom de to gruppene.

3.1. Frafall

Utvalget til undersøkelsen av langtidsarbeidsledige omfattet opprinnelig 1 000 personer 20-59 år, hvorav 300 var på arbeidsmarkedstiltak og 700 var registrert som helt ledige. Det viste seg senere at 4 personer var døde eller hadde flyttet utenlands. Bruttoutvalget omfattet dermed 996 personer. I alt ble det oppnådd intervju med 708 personer, eller 71 prosent av bruttoutvalget. Av disse var 471 personer helt ledige og 237 på tiltak. Svarprosenten var lavere blant de helt ledige enn blant personer på tiltak (tabell 1). Det ble oppnådd intervju med henholdsvis 67 og 80 prosent av bruttoutvalget i de to gruppene.

3.2. Kjønn- og alderssammensetning

Gruppen av langtidsarbeidsledige som ikke er på tiltak, har en noe annen kjønns- og alderssammensetning enn langtidsarbeidsledige på tiltak. Det er relativt flere menn blant de helt ledige enn blant personer på tiltak (tabell 2). Andelene er henholdsvis 54 og 45 prosent. Dette har trolig sammenheng med

at kvinner prioriteres til arbeidsmarkedstiltak (Colbjørnsen 1993). Videre er helt ledige gjennomgående noe eldre enn personer på tiltak. I utvalget av langtidsledige på tiltak er hele 55 prosent 20-29 år og bare 4 prosent 50-59 år. Tilsvarende andeler blant ledige som ikke var på tiltak er henholdsvis 41 og 13 prosent. Aldersforskjellen mellom de to gruppene skyldes trolig at tiltak i særlig grad rettes mot unge ledige.

Tabell 1. Bruttoutvalg, frafall, nettoutvalg og frafallsprosent for helt arbeidsledige og personer på tiltak. Absolutte tall og prosent

		I alt	Helt ledige	På tiltak
Bruttoutvalg	Antall	996	698	298
	Prosent	100	70	30
Frafall	Antall	288	227	61
	Prosent	100	79	21
Nettoutvalg	Frafall	708	471	237
	Prosent	100	67	33
Svarprosent			67	80

Tabell 2. Langtidsarbeidsledige som var på tiltak og langtidsarbeidsledige som ikke var på tiltak, etter kjønn/alder. Prosent

	Helt ledige	På tiltak
I alt	100	100
Menn	54	45
Kvinner	47	55
20-29 år	41	55
30-39 år	26	25
40-49 år	19	17
50-59 år	13	4
Antall personer som svarte	471	237

3.3. Arbeidsmarkedsstatus på intervjudtidspunktet

Det gikk om lag to måneder fra utvalget av langtidsarbeidsledige ble trukket og til intervjuene ble gjennomført. Enkelte hadde derfor en annen status i forhold til arbeidsmarkedet på intervjudtidspunktet enn da de ble trukket ut. Opplysninger om status på intervjudtidspunktet er her basert på intervjupersonenes svar på spørsmål om de var sysselsatt på intervjudtidspunktet, og på spørsmål om de fortsatt var arbeidsledige eller på tiltak. Som sysselsatte regnes alle som oppgav at de utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i uka før intervjuet. Som inntektsgivende arbeid ble også regnet arbeid som familiemedlem uten fast avtalt lønn i familiebedrift. I prinsippet kan også svart arbeid inngå. Dessuten vil nok en del arbeidsledige oppfatte visse typer arbeidsmarkedstiltak som inntektsgivende arbeid.

Størsteparten av nettoutvalget av langtidsarbeidsledige som ikke var på tiltak, 80 prosent, oppgav at de ikke var sysselsatt på intervjudtidspunktet, mens 20 prosent var sysselsatt (tabell 3). Andelene var de samme blant menn og kvinner. Av de som oppgav å være sysselsatt, svarte halvparten at de fremdeles var ledige eller på tiltak. Det inntektsgivende arbeid de utførte var derfor trolig av svært midlertidig karakter, muligens svart, eller en form for tiltak som de selv betraktet som ordinært yrkesarbeid. Den andre halvparten av de som oppgav å være sysselsatt, altså 10 prosent av nettoutvalget av helt ledige (48 personer), oppgav at de ikke lenger var ledige eller på tiltak. Trolig hadde disse fått arbeid på intervjudtidspunktet. Vi har likevel latt dem inngå i analysen ettersom arbeidsforholdet måtte være av ganske ny dato og de hadde lang ledighetserfaring bak seg. Mange av spørsmålene om tidsbruk henviser til en forholdsvis lang periode (f.eks. deltakelse i fritidsaktiviteter siste 12 måneder), og spørsmålene om tidsbruksendring og tidsopplevelse henviser til tiden som arbeidsledig.

Tabell 3. Langtidsarbeidsledige som var helt ledige ved utgangen av februar 1991, etter selvrapportert sysselsetting og ledighet i april 1991. Tall for menn og kvinner. Prosent

	Alle	Menn	Kvinner
Ikke sysselsatt	80	79	80
Sysselsatt	20	21	20
Derav			
fremdeles ledig eller på tiltak	10	11	10
ikke ledig eller på tiltak fremdeles	10	10	10
Antall personer som svarte	471	252	219

Mange av dem som oppgav å være sysselsatt da de ble intervjuet, hadde kortere arbeidstid enn full jobb.

Særlig gjelder dette dem som oppgav å være sysselsatt samtidig som de oppgav at de fremdeles var ledige eller på tiltak (tabell 4). Av disse hadde 25 prosent en vanlig arbeidstid under 20 timer pr. uke, 25 prosent arbeidet 20-34 timer pr. uke, mens 23 prosent hadde en arbeidstid tilsvarende full jobb. Ganske mange, 17 prosent, oppgav ikke sin arbeidstid. Dette støtter antakelsen om at denne gruppen har jobber av mer midlertidig og tilfeldig karakter eller oppfatter arbeidsmarkedstiltak som ordinært yrkesarbeid. Blant de sysselsatte som oppgav at de ikke lenger var ledige eller på tiltak, arbeider 1/3 mindre enn full jobb, mens 2/3 hadde en arbeidstid tilsvarende full jobb. I alt var dette 31 personer, eller 7 prosent av nettoutvalget av dem som var helt ledige på intervjudtidspunktet.

Tabell 4. Ukentlig arbeidstid blant helt arbeidsledige som oppgav at de var sysselsatt på intervjudtidspunktet. Tall for personer som fremdeles var ledige/på tiltak og personer som ikke lenger var ledige/på tiltak. Prosent

	Fremdeles ledig/på tiltak	Ikke ledig/ikke på tiltak
1-19 timer	25	6
20-34 timer	35	29
35-44 timer	19	35
45 timer +	4	29
Uoppgitt	17	-
Antall personer som svarte	48	48

Tabell 5. Kjønn- og aldersfordeling blant ulike grupper av langtidsarbeidsledige, etter hvorvidt de oppgav å være sysselsatt eller ikke og fremdeles ledige/på tiltak eller ikke. Prosent

	Ikke sysselsatt	Sysselsatt	
		Ledig/på tiltak	Ikke ledig/ikke på tiltak
I alt	100	100	100
Menn	53	56	54
Kvinner	47	44	46
20-29 år	42	35	40
30-39 år	26	33	19
40-49 år	19	19	27
50-59 år	13	13	15
Antall personer som svarte	373	48	48

Uttrukne langtidsarbeidsledige som på intervjudtidspunktet var sysselsatt og som ikke lenger var ledige eller på tiltak, har omtrent samme kjønnsfordeling som øvrige langtidsarbeidsledige, men aldersfordelingen er noe annerledes (tabell 5). Noe færre er 30-

39 år, mens noe flere er 40 år og over. Trolig er dette tilfeldige variasjoner.

3.4. Sammenligning av langtidsarbeidsledige og yrkesaktive på ulike kjennemerker

Det er godt dokumentert at arbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive på en rekke områder (Halvorsen 1994c). Dette er også tilfelle for utvalget av langtidsarbeidsledige som ikke er på tiltak. Tabell 6 viser fordeling på en del kjennemerker blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive 20-59 år. Opplysningene er hentet fra to uavhengige utvalg, undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår i 1991 og den generelle levekårsundersøkelsen i 1991. Avgrensningen av yrkesaktive i den generelle levekårsundersøkelsen er basert på inndelingen i sosioøkonomisk status. Som yrkesaktive regnes personer som på intervjudatpunktet hadde en vanlig arbeidstid på minst 10 timer pr. uke (NOS C43).

Langtidsarbeidsledige har omtrent samme fordeling etter kjønn som yrkesaktive, om lag 55 prosent menn og 45 prosent kvinner. Men aldersfordelingen er svært ulik. Arbeidsledige er jevnt over yngre enn yrkesaktive. Mens 41 prosent av de ledige er 20-29 år, gjelder dette bare 24 prosent av de yrkesaktive. Skjevheten med hensyn til alder gjelder både menn og kvinner.

Arbeidsledige fordeler seg også noe annerledes enn yrkesaktive med hensyn til familiefase. Dette henger til dels sammen med den ulike aldersfordelingen. Relativt flere arbeidsledige enn yrkesarbeidende er unge enslige (20-29 år), mens relativt færre er gifte og har barn i skolealder. Forskjellen mellom arbeidsledige og yrkesaktive med hensyn til familiefase er mer markert for menn enn for kvinner. Mens hele 22 prosent av langtidsledige menn er enslige 20-29 år, er andelen blant yrkesaktive bare 11 prosent. På den annen side utgjør gifte med barn i skolealder henholdsvis 8 og 28 prosent i de to gruppene. For kvinnenes vedkommende består den mest markerte forskjellen mellom langtidsarbeidsledige og yrkesaktive i at relativt flere ledige enn yrkesaktive er gifte og har barn under skolealder, mens relativt færre er gifte og har barn i skolealder. Langtidsarbeidsledige menn har altså en annen sammensetning med hensyn til familiefase enn langtidsarbeidsledige kvinner. Langt flere er enslige, mens langt færre er gift og har barn. I de fleste tabeller i rapporten er forskjeller med hensyn til familiefase kontrollert gjennom vekter.

Ser vi begge kjønn under ett, fordeler langtidsledige seg på landsdel omtrent på samme måte som yrkesarbeidende. Også her er det imidlertid en viss forskjell blant menn og kvinner. For menns vedkommende er noe flere ledige enn yrkesaktive bosatt i

Oslo/Akershus. For kvinner er forholdet omvendt. Mannlige og kvinnelige ledige har ulik fordeling på landsdel. Mens 29 prosent av mannlige langtidsarbeidsledige bor i Oslo/Akershus, er andelen blant kvinnene bare 15 prosent.

Også hva angår bostedsstrøk fordeler langtidsarbeidsledige seg omtrent på samme måte som yrkesaktive når vi ser begge kjønn under ett. Skiller vi på kjønn, er det imidlertid visse forskjeller, særlig for menns vedkommende. Relativt flere ledige enn yrkesaktive menn bor i tettbygde strøk, mens relativt færre bor i spredtbygde områder. For kvinnens vedkommende er forskjellene mellom ledige og yrkesaktive beskjeden.

Husholdningens eierforhold til boligen, tilgang til personbil, utdanningsnivå og førlighet sier noe om lediges ressursituasjon. Jevnt over har langtidsarbeidsledige dårligere tilgang til ressurser enn yrkesaktive. Relativt færre bor i husholdninger som eier sin bolig, og relativt færre har tilgang til bil. Forskjellene gjelder for begge kjønn. Videre har arbeidsledige lavere utdanning enn yrkesaktive. Forskjellen kan ikke tilskrives aldersforskjeller i de to gruppene. Blant ledige har 33 prosent utdanning på ungdomsskolenivå og bare 9 prosent på høgsolenivå. Tilsvarende andeler blant yrkesaktive er 25 og 25 prosent. Forskjellene gjelder både menn og kvinner, om enn med noe ulik styrke. Nedsatt bevegelighet er imidlertid like uvanlig blant langtidsledige som blant yrkesaktive. Kun en liten andel i begge grupper har problemer med førligheten.

Problemer med å klare løpende utgifter i husholdningen er et mål på hvor stram husholdningens økonomi er. Ikke overraskende har langtidsarbeidsledige langt oftere enn yrkesaktive vanskelig for å få endene til å møtes. 22 prosent av de ledige bor i husholdninger som ofte har vansker med å klare løpende utgifter, mot bare 3 prosent av de yrkesaktive. Mens bare 38 prosent av de ledige aldri har slike problemer, gjelder dette 80 prosent av de yrkesarbeidende. Stort sett er forskjellene mellom ledige og yrkesaktive de samme for menn og kvinner.

Forskjellene mellom langtidsarbeidslediges og yrkesaktives økonomiske situasjon og tilgang til ressurser skyldes trolig både at ledighet rammer sosialt skjevt slik at folk med lite ressurser i større grad enn andre rekrutteres til ledighet, og at arbeidsledighet kan medføre forverret økonomi. Forskjellene i alderssammensetning henger sammen med at ungdom lettere enn eldre rammes av arbeidsledighet. Unge har ofte vanskelig for å komme inn på arbeidsmarkedet. Dessuten må de, på grunn av kort ansiennitet, ofte gå først ved innskrenkelser. Forskjellene i utdanningsnivå henger sammen med at lav utdanning gir dårligere sjanser på arbeidsmarkedet.

Tabell 6. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner 20-59 år og yrkesaktive menn og kvinner 20-59 år, etter ulike kjennemerker. Prosent

	Alle		Menn		Kvinner	
	Ledig	Yrkesaktiv	Ledig	Yrkesaktiv	Ledig	Yrkesaktiv
Kjønn						
Menn	54	55
Kvinner	47	45
Alder						
20-29 år	41	24	44	22	37	27
30-39 år	26	30	25	31	28	29
40-49 år	19	29	19	30	20	29
50-59 år	13	16	12	18	15	14
Familiefase						
Enslig 20-29 år, hos foreldre	13	5	22	6	2	3
Enslig 20-29 år ellers	8	6	10	5	6	8
Enslig 30-59 år	15	9	23	11	6	7
Gift, barn 0-6 år	24	25	17	26	32	23
Gift, barn 7-19 år	13	29	8	28	19	30
Gift 20-29 år, uten barn	7	5	8	4	7	6
Gift 30-59 år, uten barn	17	19	12	18	22	19
Enslig forsørger	4	3	2	1	6	5
Landsdel						
Oslo/Akershus	22	21	29	21	15	22
Østlandet ellers	31	28	27	29	35	27
Sørlandet	12	14	9	15	14	14
Vestlandet	16	17	12	17	21	17
Trøndelag	9	10	11	9	7	11
Nord-Norge	10	10	12	10	9	10
Bostedsstrøk						
Spredtbygd	18	20	17	23	19	17
Tettbygd, 200-19 999 innbyggere	35	41	31	42	42	42
Tettbygd, 20 000-99 999 innbyggere	21	17	20	15	22	19
Tettbygd, 100 000+ innbyggere	26	22	33	20	18	23
Eier bolig	70	85	69	86	71	84
Disponerer personbil	78	92	76	94	80	90
Utdanning						
Ungdomsskolenivå	33	25	29	24	39	26
Gymnasnivå	58	50	64	51	51	50
Høgskole-/universitetsnivå	9	25	8	25	10	24
Bevegelighet						
Nedsatt	5	2	5	1	6	3
Problemer med løpende utgifter						
Ofte	22	3	23	3	22	4
Av og til/en sjelden gang	39	17	39	16	40	18
Aldri	38	80	38	81	38	78
Antall personer som svarte	471	1 995	252	1 091	219	904

4. Tidsbruk blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av levekårsundersøkelser

I dette kapitlet sammenlignes langtidsarbeidslediges tidsbruk med tidsbruken blant yrkesaktive. Også forskjeller mellom ulike grupper av arbeidsledige kommenteres, særlig forskjeller mellom menn og kvinner. Opplysninger om yrkesaktive er tatt fra den generelle Lvekårsundersøkelsen 1991. Som yrkesaktive regnes personer som har en vanlig arbeidstid på minst 10 timer pr. uke.

4.1. Hvilke aktiviteter har vi opplysninger om?

Vi belyser her deltakelse i de aktiviteter som er kartlagt i levekårsundersøkelsen:

- Husarbeid (målt i antall timer pr. uke).
- Ulønnet hjelp til personer utenfor husholdningen. Hjelp/tilsyn til gamle og syke samt hjelp til barnepass er kartlagt ved spørsmål om man regelmessig gir slik hjelp, og om hvor mange timer hjelp som gis. Spørsmålet om antall timer var besvart av få arbeidsledige. Vi viser derfor bare hvor mange som gir hjelp.
- Medlemskap og aktivitet i frivillige organisasjoner.
- Deltakelse i fritidsaktiviteter. Dette er kartlagt ved spørsmål om antall ganger man utførte ulike aktiviteter i løpet av de siste 12 måneder.
- Sosial kontakt er kartlagt ved spørsmål om hvor ofte man har kontakt med familiemedlemmer, om man har venner på stedet og hvor ofte man har kontakt med dem og om man har en fortrolig venn.

Spørsmålene forutsetter altså et skille mellom fritidsaktiviteter og ulønnet arbeid. Både husarbeid og hjelp til personer utenfor husholdningen regnes som ulønnet arbeid. Dette innebærer at disse aktivitetene antas å være forbundet med en viss forpliktelse. For arbeidsledige, som har hele dagen til disposisjon og ofte har større problemer med å få tiden til å gå enn med å få tiden til å strekke til, kan det diskuteres om skillet mellom fritid og forpliktet tid gir mening.

Trolig har noe av husarbeidet for ledige mer karakter av tidsfordriv og hobbyvirksomhet enn av arbeid og plikter. Mange kan ha vanskelig for å skille klart mellom fritid og forpliktet tid.

Det er også hevdet at det kan være misvisende å definere bestemte gjøremål som fritidsaktiviteter for arbeidsledige. Fritid sees gjerne som motstykke til arbeid. Når yrkesarbeidet faller bort, vil mye av det som tidligere var meningsfylt som rekreasjon, endre betydning (Olsén 1982). Vi benytter likevel begrepene fra spørreskjemaet. Disse stemmer med allmenne oppfatninger om hva som er ulønnet arbeid og hva som er typiske fritidsaktiviteter. Noe annet ville dessuten forutsette opplysninger fra ledige selv om hvordan de oppfatter ulike gjøremål.

4.2. Hvilke forskjeller kan ventes mellom ledige og yrkesaktive?

Det er ikke lett å si hvordan det er rimelig å forvente at arbeidslediges tidsmønster skiller seg fra tidsmønsteret blant yrkesaktive. På den ene side har ledige mer tid til disposisjon til hus- og omsorgsarbeid og fritidsaktiviteter enn hva yrkesaktive har. Mens folk med full jobb har åtte til ti timer pr. dag bundet opp til yrkesarbeid, disponerer ledige dagen friere. På den annen side viser, som tidligere nevnt, en rekke studier at mange arbeidsledige har problemer med å forholde seg aktivt til den frigjorte tiden. De mister tidssansen og finner det vanskelig å fylle dagene med meningsfylte gjøremål. Dessuten kan stram økonomi begrense omfanget av aktiviteter som koster penger, f.eks.: restaurantbesøk, besøk på teater og konserter, trening og oppussing. Med dårligere tilgang til bil er ledige videre mindre mobile enn yrkesaktive. Også dette begrenser utfoldelsesmulighetene. Videre kan det at ledige sjeldnere enn yrkesaktive eier sin bolig, ha betydning. Oppussing er mer aktuelt for selveiere enn for andre. Mens det faktum at arbeidsledige har mye tid til rådighet skulle tilsi at de bruker mer tid enn yrkesaktive til husarbeid, omsorg, samvær og fritidsaktiviteter, kan altså andre forhold peke i motsatt retning.

Det er heller ikke klart hvordan eventuelle tidsbruksforskjeller mellom ledige og yrkesaktive skal tolkes. Ettersom langtidsarbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive på mange andre måter enn ved selve ledigheten, kan ikke forskjellen uten videre tilskrives ledigheten i seg selv. Andre forhold kan være utslagsgivende. Foruten forskjeller i økonomiske og materielle ressurser, er det rimelig å anta at utdanningsforskjeller har betydning. Livsstil og preferanser varierer med utdanningsnivå og utdanningstype. Ettersom langtidsarbeidsledige gjennomgående har lavere utdanning enn yrkesaktive, veier lavt utdannedes tidsmønster tyngre blant dem. For å rendyrke effekten av selve arbeidsledigheten burde vi ideelt sett sammenligne grupper av ledige og yrkesaktive som er like med hensyn på kjennetegn som antas å ha betydning for tidsmønsteret. En slik analyse er ikke mulig ut fra det datamaterialet som benyttes her. Ved sammenligning av levekår blant ledige og yrkesaktive, er det vanlig å bare se på lavtlønte yrkesarbeidende for å rendyrke effekten av selve ledigheten mest mulig (Halvorsen 1994c). Ettersom det her er tidsmønsteret som står i fokus, har vi valgt å bruke alle yrkesaktive som sammenligningsgrunnlag. Variasjoner i tidsbruk henger trolig sammen med flere faktorer enn inntektens størrelse.

4.3. Sosiale kontakter

Vi bruker følgende mål for sosial kontakt og isolasjon:

Andel med svak familiekontakt: Personer som sjelden har kontakt med eller er helt uten nære familiemedlemmer utenfor husholdningen. Som nære familiemedlemmer regnes foreldre, søsken og egne barn 16 år og over. Med sjelden kontakt menes kontakt sjeldnere enn hver måned.

Andel med svak familietilknytning: Personer som bor alene og sjelden har kontakt med, eller er helt uten, nære familiemedlemmer.

Andel med svak vennekontakt: Personer som enten ikke har noen god venn på bostedet, eller som har kontakt med slike venner sjeldnere enn hver måned.

Andel sosialt isolerte: Personer som både har svak vennekontakt og svak familiekontakt utenfor husholdningen.

Hyppighet av samvær med venner på bostedet: Hvorvidt man har, og hvor ofte man eventuelt treffer, gode venner på bostedet.

Nabokontakt: Målt ved antall husstander i nabolaget man kjenner så godt at man besøker hverandre av og til.

Ingen av disse målene gir grunnlag for å hevde at langtidsarbeidsledige er mer sosialt isolerte enn yrkesaktive. Både blant langtidsledige og yrkesaktive er det forholdsvis få, 10-15 prosent, som har svak familiekontakt, og verken for menns eller kvinners vedkommende er det signifikante forskjeller mellom gruppene (tabell 7). Enda færre, under 5 prosent, har svak familietilknytning, og heller ikke dette er mer vanlig blant ledige enn yrkesaktive.

Tabell 7. Andel med ulike former for svak sosial kontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Prosent

	Andel med svak			Andel sosialt isolerte
	familiekontakt	familietilknytning	vennekontakt	
Menn				
Ledige	14	4	18	12
Yrkesaktive	12	3	15	12
Kvinner				
Ledige	8	1	15	5
Yrkesaktive	13	2	13	10

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Nå er det vel heller ikke isolasjon i forhold til familiemedlemmer som har vært framholdt som det største kontaktproblem blant arbeidsledige, men isolasjon i forhold til venner og kjente. Heller ikke mangel på vennekontakt ser imidlertid ut til å være noe større problem for arbeidsledige enn yrkesaktive. Om lag 15 prosent i begge grupper har svak vennekontakt. Det er ingen forskjell mellom menn og kvinner. Når det gjelder andel sosialt isolerte, altså personer som både har svak vennekontakt og svak familiekontakt utenfor husholdningen, er det ingen forskjell mellom ledige og yrkesaktive for menns vedkommende. I begge grupper er 12 prosent sosialt isolerte. Blant kvinner er det imidlertid en viss forskjell. Sosial isolasjon er faktisk noe mindre vanlig blant ledige enn yrkesaktive. Andel sosialt isolerte er henholdsvis 5 og 10 prosent i de to gruppene av kvinner.

Heller ikke målt ved kontakthypighet med venner på bostedet framtrer ledige som mer sosialt isolerte enn yrkesaktive. I begge grupper har omtrent 9 av 10 gode venner på bostedet, men langtidsledige treffer slike venner noe hyppigere enn yrkesaktive (tabell 8). Forskjellen er mest markert blant menn. Mens 22 prosent av langtidsledige menn treffer venner på bostedet daglig, er andelen blant yrkesaktive bare 14 prosent. I begge grupper treffer omtrent 45 prosent venner på bostedet ukentlig, mens sjeldnere kontakt

er mindre vanlig blant langtidsledige enn blant yrkesaktive menn. Disse forskjellene gjelder uansett familiefase (vedleggstabell 2).

Tabell 8. Hyppighet av samvær med venner på bostedet blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Prosent

	Sammen med venner omtrent			Har ikke gode venner på bostedet	Antall personer som svarte
	daglig	ukentlig	månedlig eller sjeldnere		
Menn					
Ledige	22	44	19	14	252
Yrkesaktive	14	45	33	9	1 092
Kvinner					
Ledige	16	52	19	13	219
Yrkesaktive	11	51	30	9	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Langtidsarbeidsledige har heller ikke vesentlig dårligere nabokontakt enn yrkesaktive. Både blant yrkesaktive og arbeidsledige kjenner nærmere halvparten minst tre husstander i nabolaget så godt at de besøker hverandre av og til (tabell 9). For kvinners vedkommende er det heller ingen forskjeller av betydning i andelen som kjenner 1-2 husstander og andelen som ikke har besøkskontakt med noen av naboene. Det siste gjelder omtrent 30 prosent både blant arbeidsledige og yrkesaktive kvinner. For menns vedkommende kan det imidlertid se ut til at noe flere ledige enn yrkesaktive er uten besøkskontakt med naboer. Andelene er henholdsvis 33 og 25 prosent. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk utsagnskraftig.

Tabell 9. Nabokontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Prosent

	Antall husstander i nabolaget man har besøkskontakt med			Antall personer som svarte
	0	1-2	3+	
Menn				
Ledige	33	22	46	252
Yrkesaktive	25	28	48	1 092
Kvinner				
Ledige	30	25	46	219
Yrkesaktive	26	32	42	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Det ser heller ikke ut til at det er noen vesentlig kjønnsforskjell blant langtidsarbeidsledige når det gjelder sosial kontakt og isolasjon. Dette er i tråd med hva Thoresen (1994) fant ved analyser av hele utvalget (også personer på tiltak).

Alt i alt støtter ikke levekårsundersøkelsene funn fra ledighetsforskningen som viser at sosial isolasjon er et utbredt problem blant ledige. Som vi skal se i et senere kapittel, tyder heller ikke opplysninger om tidsbruksendringer ved ledighet på at ledighet innebærer mindre sosialt samvær. 36 prosent av mennene og om lag halvparten av kvinnene brukte mer tid til å gå på/få besøk etter at de ble ledige, mens svært få brukte mindre tid til slike aktiviteter.

Imidlertid fanger verken levekårsundersøkelsens mål for sosial kontakt eller spørsmålene om tidsbruksendring opp subjektive opplevelser av ensomhet eller av å være isolert og stå utenfor viktige sosiale arenaer. Muligens ville andre tilnærminger gi et noe annet bilde enn hva levekårsundersøkelsen gjør. Det er også viktig å være klar over at undersøkelsen bare kartlegger samvær utenfor yrkeslivet (familie, venner, naboer). For mange har jobben viktige sosiale funksjoner, men arbeidsledige er jo pr. definisjon avskåret fra sosial kontakt på arbeidsplassen. Når langtidsarbeidsledige ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad ulike forhold oppfattes som en ulempe ved ledigheten, mente nesten halvparten av mennene og en tredjedel av kvinnene at det var en stor ulempe å miste kontakt med kolleger (se kapittel 7). I tillegg syntes om lag 25 prosent blant begge kjønn at dette i *noen grad* var en ulempe ved ledigheten. Dette tyder på at yrkesarbeidet ikke bare har vært en inntektskilde, men også en sosial arena for mange ledige. Tap av kontakt med kolleger kan derfor oppleves som en form for sosial isolasjon.

4.4. Husarbeid

Som tidligere nevnt, har det vært en vanlig antakelse at kvinner takler situasjonen som arbeidsledig bedre enn menn bl.a. fordi de lettere kan fylle dagene med hus- og omsorgsarbeid. Enkelte studier viser at kvinner med familie, særlig i den første fasen som arbeidsledige, synes det er fint å få bedre tid til hjemmearbeidet. Men det er også pekt på at mange kvinner betrakter husarbeidet som en nødløsning og ikke som et varig alternativ til lønnsarbeid. Selv om det kan gi dagene struktur og innhold, gir det ikke samme status og anerkjennelse som yrkesarbeid (Borchorst 1983, Kaul og Kvande 1991). Det har videre vært interesse for omfanget av husarbeid blant arbeidsledige menn. I hvilken grad engasjerer menn seg mer hjemme når de ikke lenger er bundet av forpliktelser i yrkeslivet?

Betydningen av at arbeidsledige bruker tid til arbeid med hjem og barn er noe uklart. På den ene side

vurderes det som positivt i seg selv at man har et visst aktivitetsnivå og fyller tiden med meningsfylte gjøremål. På den annen side er det hevdet at for sterk konsentrasjon om hjemmet kan medføre sosial isolasjon. I en kvalitativ studie av arbeidsledige kvinner fant Bloch (1991, ref. i Halvorsen 1994c) at få deltok i utviklingspregede aktiviteter utenfor hjemmet. Han peker på faren for at sterk hjemmeorientering kan resultere i marginalisering, ikke bare fra arbeidsmarkedet, men også fra hverdagslivet.

Det er derfor vanskelig å avgjøre om omfattende husarbeid blant arbeidsledige skal tolkes positivt eller negativt. På den ene side kan husarbeid være en bevisst strategi for å få struktur på dagen. På den annen side kan det være en passiv tilpasning til situasjonen som ledig. Det kan være planlagt og velorganisert eller ha karakter av mer tilfeldig sysling og pusling. Mengden tid til husarbeid sier heller ikke noe om hvor mye som produseres. Flere studier viser hvordan tidligere velavgrensede gjøremål strekkes ut i tid og tillegges ny mening når man får mer tid til disposisjon (f.eks. Christensen 1985). Eksempelvis kan matlaging utføres raskt og effektivt i en tilmålt periode mellom andre gjøremål, eller det kan strekkes ut i tid og få større betydning som strukturerende element i dagliglivet.

Undersøkelsen av arbeidslediges levekår kartlegger tid brukt til husarbeid, men ikke til omsorg for barn eller til oppussing og vedlikehold. Husarbeid er definert som matlaging, rengjøring, vask og stell av tøy mv., men ikke pass av barn og syke.

Langtidsarbeidsledige menn bruker mer tid til husarbeid enn yrkesaktive menn. Langt færre ledige enn yrkesaktive menn bruker mindre enn 10 timer pr. uke til husarbeid, mens flere bruker 20 timer pr. uke eller mer (tabell 10). Forskjellen er mest markert for gifte/samboende menn (vedleggstabell 5). Ettersom vi ikke har opplysninger om endring over tid, kan vi ikke med sikkerhet tolke disse forskjellene dithen at menn engasjerer seg mer i husarbeidet når de blir ledige. Det kan tenkes at de som var ledige på undersøkelsestidspunktet skilte seg ut ved mye husarbeid også mens de var i jobb. Dette er imidlertid lite sannsynlig. Tidsnyttingsundersøkelser viser at menn med lav sosioøkonomisk status (ufaglærte arbeidere) bruker mindre tid til husarbeid enn andre grupper av menn (NOS C10). Da arbeidsledige har lavere utdanning enn yrkesaktive, tilhører trolig de fleste av dem grupper som tradisjonelt bruker lite tid på husarbeid. Det er derfor rimelig å tolke forskjellene mellom ledige og yrkesaktive menn dithen at forholdsvis mange engasjerer seg mer i hjemmearbeidet når de blir ledige.

Også blant kvinner er det slik at langtidsarbeidsledige bruker mer tid til husarbeid enn yrkesaktive. Rik-

tignok er det ingen signifikant forskjell mellom ledige og yrkesaktive i andel som bruker lite tid til husarbeid (under 10 timer pr. uke), men det er markerte forskjeller i andelene som bruker mye tid. Mens bare 32 prosent av de yrkesaktive kvinnene utfører husarbeid minst 20 timer pr. uke, gjelder dette nærmere halvparten av de arbeidsledige (tabell 10). Også for kvinner er det imidlertid vanskelig å vite hvordan denne forskjellen skal tolkes. Er forskjellene uttrykk for at kvinner trapper opp husarbeidet når de blir ledige, eller er det slik at kvinner som i dag er ledige, også brukte mye tid til husarbeid mens de var i jobb? Ifølge tidsnyttingsundersøkelsen er det liten forskjell i tid til husarbeid mellom kvinner i ulike sosioøkonomiske grupper (NOS C10). I den grad det er noen forskjell, er det ufaglærte arbeidere som bruker mest tid. Ettersom denne forskjellen er såpass liten, er det rimelig å anta at forskjellen i husarbeidstid mellom ledige og yrkesaktive kvinner avspeiler endringer i tidsbruk ved ledighet.

Tabell 10. Ulønnet arbeid blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Andel som utfører lite og andel som utfører mye husarbeid, andel som gir ulønnet hjelp til gamle og syke utenfor husholdningen og andel som gir ulønnet hjelp til barnepass. Prosent

	Husarbeid pr. uke		Ulønnet hjelp til andre husholdninger	
	1-9 timer	20 timer +	Gamle/syke	Barnepass
Menn				
Gifte, barn 0-19 år				
Ledige	58	13	12	2
Yrkesaktive	85	3	16	1
Alle				
Ledige	62	10	11	1
Yrkesaktive	84	2	15	2
Kvinner				
Gifte, barn 0-19 år				
Ledige	9	62	12	3
Yrkesaktive	12	46	13	4
Alle				
Ledige	20	48	18	7
Yrkesaktive	28	32	14	5

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Til tross for at også menn ser ut til å involvere seg mer hjemme ved arbeidsledighet, er kjønnsforskjellene like markerte blant arbeidsledige som blant yrkesaktive, også når det er barn i husholdningen. Langt flere langtidsledige kvinner enn menn bruker mye tid til husarbeid. Ser vi alle ledige under ett, bruker henholdsvis 48 og 10 prosent av kvinner og

menn minst 20 timer pr. uke til husarbeid. Blant gifte med barn er andelene blant kvinner og menn henholdsvis 62 og 13 prosent (tabell 10). Selv om kvinner bruker mer tid til husarbeid enn menn før de blir ledige, og på sett og vis skulle ha mindre rom for økning når de rammes av arbeidsledighet, ser det altså ut til at kvinner i større grad enn menn fyller den frigjorte tiden med vanlig husarbeid. Muligens ville vi fått et noe annet bilde av ledige menns rolle i husholdningen hvis vi også hadde hatt opplysninger om pass og stell av barn og om tradisjonelt mannlige aktiviteter som oppussing og vedlikeholdsarbeid. Som det framgår av neste kapittel, er det imidlertid betydelige kjønnsforskjeller også når slike aktiviteter regnes med.

4.5. Omsorg til andre husholdninger

Det ser ikke ut til at langtidsarbeidsledige i større grad enn yrkesaktive yter ulønnet omsorg til personer utenfor husholdningen. Både blant yrkesaktive og langtidsledige er det forholdsvis få som gir denne type omsorg. Henholdsvis 11 og 15 prosent av ledige og yrkesaktive menn gir regelmessig noe ulønnet hjelp til gamle eller syke i andre husholdninger. Blant kvinner er tilsvarende andeler 18 og 14 prosent (tabell 10). Forskjellene mellom ledige og yrkesaktive er ikke signifikante. Det er heller ikke kjønnsforskjeller av betydning blant ledige på dette området.

Regelmessig barnepass for andre husholdninger er, både blant ledige og yrkesaktive, enda mindre vanlig enn hjelp til gamle og syke (tabell 10). Heller ikke her er det signifikante forskjeller mellom ledige og yrkesaktive. Ser vi alle ledige under ett, er det heller ikke signifikante forskjeller mellom ledige kvinner og menn. Blant gifte uten barn er det imidlertid en viss kjønnsforskjell. Mens 14 prosent av ledige kvinner i denne familiefasen gir regelmessig barnepass utenfor husholdningen, gjelder dette svært få ledige menn i samme familiefase (vedleggstabell 6).

I den grad langtidsarbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive ved at de bruker mer tid til ulønnet arbeid, ser det altså ut til at ekstraarbeidet først og fremst rettes mot egen husholdning. Levekårsundersøkelsene tyder derfor ikke på at ledige fungerer som en omsorgsreserve for omgivelsene. I den grad det er kjønnsforskjeller blant ledige på dette området, er det kvinnene som gir mest omsorg. Forskjellen finnes først og fremst blant gifte uten barn.

4.6. Organisasjonstilknytning

Engasjement i frivillige organisasjoner ligger i skjæringspunktet mellom ulønnet arbeidsinnsats og fritidsaktiviteter. Det er ikke lett å skille klart mellom disse aspektene, og forholdet varierer mellom ulike typer organisasjoner. I levekårsundersøkelsene kart-

legges medlemskap og aktivitet i følgende organisasjoner:

- politisk parti
- kristelig eller religiøs forening
- idrettslag
- kvinneorganisasjon, husmorlag
- helselag/sanitetsforening, Røde Kors
- ungdomslag/pensjonistforening, foreldreforening
- musikkforening/korps/sangkor, teatergruppe
- borettslag, boligbyggelag, leieboerforening
- velforening, grendelag, strøksforening
- lokal interessegruppe, miljøgruppe, lokal aksjonsgruppe
- funksjonshemmedes interesseorganisasjon, selvhjelpsgrupper
- andre organisasjoner

I tillegg registreres medlemskap i fagforening og bransje-, nærings- eller yrkesorganisasjon, men dette holdes utenfor her. Dermed inngår tolv organisasjonstyper.

Tabell 11. Organisasjonstilknytning blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Andel som ikke er medlem av noen organisasjon og andel som er medlem i minst to organisasjoner. Andel som ikke er aktiv i noen organisasjon og andel som er aktiv i minst to organisasjoner. Prosent

	Organisasjonsmedlemskap		Organisasjonsaktivitet	
	0	2+	0	2+
Menn				
Ledige	36	27	53	15
Yrkesaktive	22	46	46	18
Kvinner				
Ledige	40	26	57	14
Yrkesaktive	29	37	56	15

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 11 viser organisasjonsmedlemskap og organisasjonsaktivitet blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Det siste målet sier trolig mer om tidsbruken enn det første. Medlemskap kan være passivt og trenger ikke ha konsekvenser for tidsmønsteret. Målt ved medlemskap har langtidsledige svakere organisasjonstilknytning enn yrkesaktive. Både for menn og kvinner er det signifikante forskjeller såvel i andel som ikke er medlem i noen organisasjon, som i andel som er medlem i minst to organisasjoner. For kvinners vedkommende er andelene med medlemskap i minst to organisasjonstyper henholdsvis 26 og 37 prosent for ledige og yrkesaktive, for menn henholdsvis 27 og 46 prosent. Den sterkere organisasjonstil-

knytningen blant yrkesaktive har trolig sammenheng med høyere inntekts- og utdanningsnivå. Det er ingen kjønnsforskjell av betydning blant langtidsarbeidsledige hva angår organisasjonsmedlemskap.

Når det gjelder antall organisasjoner man er aktiv i, er det ingen forskjell av betydning mellom yrkesaktive og arbeidsledige. Dette tyder på at yrkesarbeidende har flere passive organisasjonsmedlemskap enn arbeidsledige. Som aktive regnes her de som oppgir å være svært eller noe aktive. For menns vedkommende er omtrent halvparten både blant yrkesarbeidende og ledige aktive i minst en organisasjon, mens om lag 15 prosent er aktive i minst to organisasjoner. Kvinners organisasjonsaktivitet ligger omtrent på samme nivå.

Heller ikke når vi ser på aktivitet i ulike organisasjonstyper, finner vi forskjeller av betydning mellom langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Både for menns og kvinners vedkommende kan det se ut til at noe færre ledige enn yrkesarbeidende er aktive i idrettslag, men forskjellene er ikke statistisk signifikante (tabell 12).

Tabell 12. Andel som er aktive¹ i ulike organisasjoner blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner². Prosent

	Menn		Kvinner	
	Ledig	Yrkesaktiv	Ledig	Yrkesaktiv
Politisk parti	4	5	1	3
Kristelig eller religiøs forening . . .	2	4	4	6
Idrettslag	20	26	11	16
Kvinneorganisasjon, husmorlag, bondekvinne- lag	-	0	3	4
Helselag, sanitetsforening, Røde Kors	3	2	8	5
Ungdomslag, pensjonistforening, foreldreforening	6	5	7	5
Musikkforening, korps, sangkor, teatergruppe	4	7	6	7
Borettslag, boligbyggelag, leieboerforening	5	3	2	2
Velforening, grendelag, strøksforening	6	8	7	7
Lokal interessegruppe, miljøgruppe	2	4	2	2
Funksjonshemmedes interesse- organisasjoner selvhjelpsgrupper o.l.	0	1	3	1
Andre foreninger, organisasjoner .	18	16	9	8

¹ Som aktive regnes her de som er svært eller noe aktive. ² Tallene er vektet etter familiefase.

Målt ved antall organisasjoner man er aktiv i, er det heller ingen kjønnsforskjell blant de langtidsarbeidsledige. Ser vi på ulike organisasjonstyper, er det imidlertid en viss forskjell. Noe flere menn enn kvinner er aktive i idrettsforeninger og i uspesifiserte

foreningstyper. Den samme forskjellen finnes blant yrkesaktive.

4.7. Fritidsaktiviteter

Av fritidsaktiviteter er det først og fremst deltaking i idretts- og kulturaktiviteter som kartlegges i levekårsundersøkelsen. Mye av dette krever initiativ og planlegging, og noe er også forholdsvis dyrt.

Friluftsliv og fysisk aktivitet

Til tross for at langtidsledige har mer tid til disposisjon enn yrkesaktive, er de sjeldnere på fottur/skitur. Det er særlig for kvinner at forskjellen er markert. Hele 36 prosent av de arbeidsledige kvinnene mot bare 22 prosent av de yrkesaktive, hadde ikke vært på noen lengre tur siste år, og mens bare 38 prosent av de ledige hadde vært på minst 10 turer, gjaldt dette vel halvparten av de yrkesaktive (tabell 13). Også blant menn ser det ut til at arbeidsledige går sjeldnere på lengre turer enn yrkesaktive, men forskjellene er ikke signifikante.

Det er klar kjønnsforskjell blant arbeidsledige på dette området. Ledige menn går oftere på tur enn ledige kvinner. Det ser ut til at kjønnsforskjellen gjelder uansett om det er barn i husholdet eller ikke (vedleggstabell 9), men ved oppsplitting etter familiefase, er gruppene for små til at forskjellene er statistisk signifikante.

Samme mønster finner vi når det gjelder andre former for mosjon og idrett. Også her er det en markert forskjell mellom arbeidsledige og yrkesaktive kvinner i den forstand at ledige sjeldnere enn yrkesaktive deltar i denne type aktiviteter (tabell 13). For menns vedkommende er forskjellene ubetydelige. Langtidsledige menn deltar omtrent like ofte som yrkesaktive menn i sports- og idrettsaktiviteter. Ulikt hva som er tilfelle for yrkesaktive, er det altså markert kjønnsforskjell blant ledige. Langtidsarbeidsledige kvinner deltar sjeldnere i mosjons- og idrettsaktiviteter enn langtidsarbeidsledige menn.

Forskjellene i fysisk aktivitet er vanskelige å tolke. Når ledige kvinner driver mindre sport, mosjon og idrett enn yrkesaktive, kan dette både skyldes at de to gruppene i utgangspunktet er forskjellige mht. utdanning, interesser og andre forhold som har betydning for deltakelse i idrettsaktiviteter, og at ledighet i seg selv virker passiviserende. Den manglende forskjellen mellom ledige og yrkesaktive menn kan også tolkes på flere måter. Tatt i betraktning at ledige menn har mer tid til disposisjon enn yrkesaktive, kunne vi kanskje vente at de brukte mer tid til sport og idrett. Når dette ikke er tilfelle, kan det tolkes dithen at arbeidsledige menn sjelden bruker økt engasjement i sportsaktiviteter som en middel til å strukturere dagliglivet og holde arbeidsevnen oppe.

Tabell 13. Idrettsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Andel som siste 12 måneder ikke hadde, og andel som minst 10 ganger hadde vært på lengre fottur/skitur, drevet annen sport/mosjon/idrett, vært tilskuer til idrettsarrangement. Prosent

	Lengre fottur/skitur		Annen sport/mosjon/idrett		Tilskuer til idrettsarrangement	
	0	10+	0	10+	0	10+
Menn						
Ledige	26	51	43	50	51	28
Yrkesaktive	19	54	40	54	42	28
Kvinner						
Ledige	36	38	52	38	60	14
Yrkesaktive	22	52	41	50	58	17

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

En alternativ tolkning er imidlertid også mulig. I befolkningen generelt er det sterk samvariasjon mellom sosioøkonomisk status og deltakelse i friluftsliv/sport/mosjon i den forstand at grupper med lav sosioøkonomisk status deltar sjeldnere i slike aktiviteter enn grupper med høyere status (NOS C43). Da langtidsledige jevnt over har lavere utdanning enn yrkesaktive, er det altså rimelig å anta at disse i utgangspunktet hadde lavere idrettsengasjement enn yrkesaktive. Når forskjellen likevel er såpass liten, kan det skyldes at langtidsledige menn faktisk har økt sitt aktivitetsnivå etter at de ble ledige. En slik tolkning stemmer med lediges opplysninger om tidsbruksendringer ved ledighet. Henholdsvis 22 og 15 prosent av ledige menn og kvinner oppgav å bruke mer tid til idrett etter at de ble ledige (se kapittel 7). Særlige blant enslige menn var denne endringen vanlig.

Når det gjelder det å være tilskuer til idrettsarrangementer er forskjellen mellom arbeidsledige og yrkesaktive mindre markert. For kvinners vedkommende er det ingen forskjell her, mens det blant menn er flere ledige enn yrkesaktive (henholdsvis 51 og 42 prosent) som ikke har vært tilstede ved slike arrangementer siste år. Derimot har like mange ledige som yrkesaktive menn deltatt minst 10 ganger i slike arrangementer (tabell 13). Ikke overraskende er det imidlertid markerte kjønnsforskjeller på dette området. Både blant ledige og yrkesaktive er det vanligere blant menn enn blant kvinner å overvære idrettsarrangementer.

Uteliv og underholdning

Som uteliv og underholdning regnes her besøk på dans- og diskotek, restaurant/kafé og kino. Disse aktivitetene koster penger, og særlig de to første er forholdsvis dyre. Omtrent halvparten av alle langtidsarbeidsledige (inkludert ledige på tiltak) oppgav at husholdningen hadde satt ned utgiftene til teater, kino, restaurant- og kafébesøk etter at de ble ar-

beidsledige (Holte 1995). Den generelle levekårsundersøkelsen viser dessuten at både kinobesøk og besøk på restaurant/kafé varierer med sosioøkonomisk status. Slike aktiviteter er mindre vanlig blant arbeidere enn funksjonærer, og mindre vanlig blant funksjonærer på lavt enn på høyt nivå (NOS C 43). Begge disse forhold peker i retning av at denne type aktiviteter er mindre vanlig blant ledige enn yrkesaktive. Det samme gjør arbeidslediges selvrapporterte tidsbruksendringer. Riktignok oppgav noen at de brukte mer tid til uteliv og kaféliv etter at de ble ledige. Men dette er en av de aktiviteter som færrest oppgav å bruke mer tid til. Derimot mente mange, om lag én av fire, at de brukte mindre tid til slike aktiviteter etter at de ble ledige. Dette var det området hvor flest oppgav å bruke mindre tid etter at de ble ledige (se kap. 7).

Ulikt hva som er tilfelle for kinobesøk og restaurant- og kafébesøk, er besøk på dans og diskotek omtrent like vanlig i alle sosioøkonomiske grupper. I den grad det er noen forskjell, synker deltakelsen med økende sosial status (NOS C43). På dette området er det altså ikke grunnlag for å anta at langtidsarbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive fordi de har en annen sammensetning mht. utdanningsnivå. Hvis ledige sjeldnere går på dans enn yrkesaktive, er det rimelig å anta at dette har sammenheng med dårligere økonomi eller sosial tilbaketrekning.

Langtidsarbeidsledige menn går sjeldnere på dans og diskotek enn yrkesaktive menn. Nesten halvparten av de ledige hadde ikke vært på dans eller diskotek siste år, og bare 19 prosent hadde vært på slike tilstelninger minst 10 ganger. For yrkesaktive menn var tilsvarende andeler henholdsvis 29 og 26 prosent (tabell 14). Forskjellene er særlig markerte blant gifte menn med barn i husholdningen, og minst blant unge enslige menn. For kvinner er det ikke signifikante forskjeller mellom langtidsledige og yrkesaktive på dette området.

Tabell 14. Uteliv blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Andel som siste 12 måneder ikke hadde, og andel som minst 10 ganger hadde vært på dans/diskotek, restaurant/kafé, kino. Prosent

	Dans/diskotek		Restaurant/kafé		Kino	
	0	10+	0	10+	0	10+
Menn						
Ledige	48	19	20	34	53	9
Yrkesaktive	29	26	13	42	45	15
Kvinner						
Ledige	43	15	22	26	52	10
Yrkesaktive	35	18	10	41	41	15

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 15. Andel langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹ som hadde deltatt i ulike kulturaktiviteter de siste 12 måneder. Prosent

	Andel som hadde vært på					Antall personer som svarte
	teater/opera	klassisk konsert	jazz/vise/popkonsert	kunstutstilling	museum	
Menn						
Ledige	16	9	24	23	29	252
Yrkesaktive	27	12	27	29	35	1 092
Kvinner						
Ledige	19	8	13	24	21	219
Yrkesaktive	42	19	27	39	35	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Som ventet, går langtidsledige også sjeldnere på restaurant og kafé enn yrkesaktive (tabell 14). Forskjellen gjelder både for menn og kvinner og gjenspeiler trolig både at langtidsledige har strammere økonomi enn yrkesaktive og at de skiller seg fra yrkesaktive på andre måter som har konsekvenser for livsstilen. Også her er det først og fremst blant de gifte at forskjellene er markerte. Enslige arbeidsledige menn går nesten like ofte på restaurant/kafé som yrkesaktive.

Langtidsarbeidsledige går oftere på kino enn på restaurant og kafé. Omtrent halvparten hadde vært på kino minst én gang siste år, og om lag 10 prosent hadde vært på kino minst 10 ganger (tabell 14). Særlig unge enslige går ofte på kino. Men også på dette området har ledige noe lavere aktivitetsnivå enn yrkesaktive. Forskjellene bunner, som for annet uteliv, trolig både i økonomiske ulikheter og i ulik sosial status.

Kulturaktiviteter

Kulturaktiviteter som teater, konserter og utstillinger er forholdsvis sjeldne foreteelser både blant yrkesaktive og ledige. Ifølge den generelle levekårsundersø-

kelsen besøker bare 29 prosent av alle voksne teater eller opera i løpet av et år, mens 15 prosent besøker en klassisk konsert, 21 prosent besøker en jazz-, vise- eller popkonsert, 30 prosent besøker en kunstutstilling og 32 prosent er i museum (NOS C43). Men alle disse aktivitetene samvarierer med sosioøkonomisk status. De er vanligere blant funksjonærer enn arbeidere, og vanligere blant funksjonærer på høyt enn på lavt nivå. Særlig store er forskjellene når det gjelder teater-, opera- og museumsbesøk. Nesten dobbelt så mange høyere funksjonærer som ufaglærte arbeidere deltar i denne type aktiviteter. Da langtidsledige jevnt over tilhører lavere sosiale lag enn yrkesaktive, er det altså grunn til å anta at de deltar sjeldnere på slike kulturaktiviteter. Teater og konsertbesøk er dessuten ganske dyrt.

Tabell 15 bekrefter antakelsen om at langtidsarbeidsledige deltar sjeldnere i kulturaktiviteter enn yrkesaktive, men forskjellen gjelder ikke alle aktivitetstyper. Langtidsledige er sjeldnere i teater/opera enn yrkesaktive. Henholdsvis 16 og 27 prosent av menn i de to gruppene hadde vært i teater siste år. Blant kvinner var andelene henholdsvis 19 og 42 prosent. Det er altså ingen kjønnsforskjell blant ledige på dette områ-

det. Slike aktiviteter har en svært marginal plass både i menns og kvinners tidsmønster. Blant yrkesaktive er det imidlertid en viss kjønnsforskjell. Her er teaterbesøk vanligere blant kvinner enn menn.

Når det gjelder besøk på klassiske konserter er forskjellen mellom ledige og yrkesaktive mindre markert. For menns vedkommende er det ingen forskjell, mens det blant kvinner er omtrent dobbelt så mange yrkesaktive som ledige som går på klassisk konsert i løpet av et år, henholdsvis 19 og 8 prosent. Jazz-, vise- og popkonserter er vanligere enn klassiske konserter både blant yrkesaktive og ledige. Også her finner vi markerte forskjeller mellom ledige og yrkesaktive kvinner, men ubetydelige forskjeller for menns vedkommende. Også for kunstutstillinger og museer er det små forskjeller mellom yrkesaktive og langtidsledige menn, men markerte forskjeller mellom kvinner i de to gruppene.

Alt i alt ser det altså ut til at de kulturaktiviteter som kartlegges i levekårsundersøkelsen er mindre vanlig blant ledige enn blant yrkesaktive. Forskjellene varierer imidlertid mellom ulike aktiviteter og for menn og kvinner. Det at langtidsledige sjeldnere enn yrkesaktive deltar i kulturaktiviteter, kan være resultat av stram økonomi, men er trolig også uttrykk for forskjeller i sosial status og livsstil.

Lesing

Lesing i fritiden kan også sees som en kulturaktivitet, men innenfor andre rammer enn de aktiviteter som er omtalt ovenfor. Lesing er mindre organisert og forutsetter ikke nødvendigvis økonomiske ressurser. Også på dette området er det imidlertid forskjeller mellom ulike sosiale grupper i befolkningen. Funksjonærer leser oftere bøker enn arbeidere, og lesing er vanligere blant funksjonærer på høyere enn på lavere nivå (NOS C43). Mens bare 69 prosent av ufaglærte arbeidere leser minst én bok i fritiden i løpet av et år, gjelder dette hele 92 prosent av funksjonærer på høyere nivå. Slik sett kunne vi vente at arbeidsledige sjeldnere leser bøker enn yrkesaktive. På den annen side er lesing tidkrevende, og lediges romslige tidsskjema skulle tilsi at de leser flere bøker enn yrkesaktive.

Det ser imidlertid ut til at lesing er omtrent like vanlig blant ledige og yrkesaktive. For kvinners vedkommende er det ingen forskjell av betydning. Både blant ledige og yrkesaktive var det om lag 15 prosent som ikke hadde lest noen bok siste år, mens om lag halvparten hadde lest minst 10 bøker (tabell 16). For menns vedkommende er det en viss forskjell mellom ledige og yrkesaktive på dette området. Noe færre ledige enn yrkesaktive hadde lest bøker siste år, men like mange ledige som yrkesaktive, om lag en av tre, hadde lest minst 10 bøker. Alt i alt ser det altså ut til at arbeidsledige leser omtrent like mye

som yrkesaktive. De har et mer aktivt lese-mønster enn hva vi skulle vente sett på bakgrunn av sosial status og utdanningsnivå. Sett i lys av at de har mye tid til disposisjon, er lese-mønsteret likevel forholdsvis beskjedent.

Tabell 16. Lesing i fritiden blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive menn og kvinner¹. Andel som ikke hadde lest noen bøker og andel som hadde lest minst 10 bøker siste 12 måneder. Prosent

	Leste bøker	
	0	10+
Menn		
Ledige	29	34
Yrkesaktive	21	33
Kvinner		
Ledige	18	51
Yrkesaktive	15	45

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Blant ledige som blant yrkesaktive er boklesing noe vanligere blant kvinner enn blant menn. Mens halvparten av de ledige kvinnene hadde lest minst 10 bøker siste år, gjaldt dette bare en av tre ledige menn. Kjønnsforskjellen ser ut til å være særlig markert for ledige med barn og for enslige (vedleggstabell 11).

4.9. Oppsummering

Levekårsundersøkelsens mål for sosial kontakt tyder ikke på at langtidsarbeidsledige er mer sosialt isolerte enn yrkesaktive, verken i forhold til familie, venner eller nabolag. Det er heller ikke forskjeller av betydning mellom ledige menn og kvinner på dette området. Undersøkelsene sier imidlertid ikke noe om opplevelsen av ensomhet og isolasjon. Trolig har arbeidsplassen for mange vært en viktig sosial arena. Svært mange ledige, både menn og kvinner, vurderer det å savne kolleger som en klar ulempe ved arbeidsledigheten. Tap av daglig kontakt med kolleger kan derfor være en form for sosial isolasjon, men dette fanges ikke opp i levekårsundersøkelsen.

Ledige menn og kvinner bruker mer tid til husarbeid enn yrkesaktive. Det er rimelig å tolke dette dithen at huslige gjøremål trappes opp ved ledighet. Men det er klare kjønnsforskjeller også blant ledige. Kvinner bruker atskillig mer tid til husarbeid enn menn. Dette gjelder også når det er barn i husholdningen.

Det ser imidlertid ikke ut til at arbeidsledige fungerer som et omsorgspotensiale utenfor husholdningen i større grad enn yrkesaktive. Ulønnet hjelp til andre husholdninger er like lite vanlig blant langtidsledige som blant yrkesaktive. Dette gjelder både hjelp til

gamle og syke og pass av barn. Det er heller ikke nevneverdige kjønnsforskjeller mellom langtidsledige menn og kvinner på dette området. I den grad arbeidsledige bruker mer tid til ulønnet arbeid enn yrkesaktive, er ekstrainsatsen altså først og fremst rettet mot egen husholdning.

Arbeidsledige er sjeldnere med i frivillige organisasjoner enn yrkesaktive, men er like ofte som yrkesaktive aktive i slike organisasjoner. Mønsteret gjelder både for menn og kvinner.

Langtidsledige går sjeldnere lengre fot- og skiturer enn yrkesaktive og driver sjeldnere med andre former for mosjon. Forskjellen er særlig markert for kvinner. Forskjellen mellom ledige og yrkesaktive er vanskelig å tolke. Vitner den om passivitet hos ledige, eller hadde ledige lav fysisk aktivitet også tidligere? De tilhører ofte grupper med lav sosioøkonomisk status, og vi vet at fysisk utfoldelse i befolkningen generelt samvarierer sterkt med slik status. Slik sett er forskjellen mellom ledige og yrkesaktive mindre enn vi kanskje kunne vente. Det er derfor rimelig å anta at det i hvert fall ikke har skjedd en passivering blant ledige, men at de har beholdt sitt tidligere mønster, eller kanskje til og med trappet opp sin fysiske aktivitet noe.

Langtidsarbeidsledige menn går sjeldnere på dans og diskotek enn yrkesaktive menn. Trolig har forskjellen først og fremst sammenheng med stram økonomi blant ledige, og kanskje også med en viss sosial tilbaketrekning. For kvinner er det ingen forskjell mellom ledige og yrkesaktive her.

Langtidsledige går også sjeldnere på restaurant, kafé og kino enn yrkesaktive. Også dette har trolig til en viss grad sammenheng med stram økonomi blant ledige.

Både ledige og yrkesaktive går forholdsvis sjelden på teater, konserter og utstillinger, men slike aktiviteter er mindre vanlig blant ledige enn blant yrkesaktive. Forskjellene kan ha sammenheng med stram økonomi blant ledige, men gjenspeiler trolig først og fremst forskjeller i sosioøkonomisk status mellom ledige og yrkesaktive. I befolkningen generelt er slike kulturaktiviteter mindre vanlig i grupper med lav enn med høy sosioøkonomisk status.

Arbeidsledige leser imidlertid nesten like ofte bøker i fritiden som yrkesaktive. I befolkningen generelt er det sterk samvariasjon også mellom lesevaner og sosioøkonomisk status. Grupper med høy status leser jevnt over mer enn grupper med lav status. Ledige har derfor et mer aktivt lese-mønster enn hva vi skulle vente ut fra utdanningsnivået, men sett i lys av at de har mye tid til disposisjon, er lese-mønsteret likevel forholdsvis beskjedent.

Forskjeller i menns og kvinners måte å takle arbeidsledighet på er mye diskutert forskning om ledige. Når det gjelder tidsbruk, er det viktig å være klar over at menn stort sett får mer frigjort tid i forhold til tidligere når de blir ledige, enn hva kvinner får. Menn jobber sjeldnere deltid enn kvinner, og har oftere bijobber eller overtidsarbeid. Derfor har de mer tid å om-disponere ved ledighet. Levekårsundersøkelsen viser at ledige kvinner bruker betraktelig mer tid til husarbeid enn ledige menn, mens det er beskjedne kjønnsforskjeller når det gjelder omsorgsarbeid utenfor husholdningen. Det er også liten kjønnsforskjell blant ledige når det gjelder medlemskap og aktivitet i frivillige organisasjoner, men det er en viss tendens til at menn noe oftere enn kvinner er aktive i idrettsforeninger. Ledige menn deltar også oftere enn ledige kvinner i idrett og friluftsliv. De er oftere på lange turer, deltar oftere i annen mosjon og idrett og er oftere tilskuere til idrettsarrangementer. Ser vi alle ledige under ett, er det beskjedne kjønnsforskjeller når det gjelder besøk på dans/diskotek, restaurant/kafé og kino. Forskjellene varierer imidlertid noe mellom ulike familiefaser. Det er også forholdsvis små kjønnsforskjeller blant ledige i andel som besøker teater, konserter og kunstutstillinger. Men også her varierer forskjellene noe med familiefase. Arbeidsledige kvinner leser imidlertid oftere bøker i fritiden enn arbeidsledige menn. Kjønnsforskjeller i kultur- og fritidsaktiviteter diskuteres nærmere i kapittel 6. Der ser vi bare på langtidsarbeidsledige, ikke på yrkesaktive.

Alt i alt er det, på grunnlag av levekårsundersøkelsene, vanskelig å få noe godt inntrykk av hva langtidsledige egentlig bruker den frigjorte tiden til. Vanlig husarbeid er den eneste aktivitet hvor de bruker vesentlig mer tid enn yrkesaktive. Noen aktiviteter er faktisk vanligere blant yrkesaktive enn blant ledige. Dette gjelder særlig aktiviteter som koster penger, som restaurantbesøk og dans, og kulturaktiviteter som teaterbesøk, konserter, utstillinger og museer. Det er imidlertid mange aktiviteter som ikke kartlegges i levekårsundersøkelsene. Sosiale relasjoner måles ved spørsmål om samværshyppighet, antall naboer man besøker og hvorvidt man har fortrolige venner eller ikke, men undersøkelsen gir ikke noe bilde av den samlede samværstiden. Når det gjelder fritiden, er det først og fremst velavgrensede og forholdsvis sjeldne aktiviteter som registreres. Hovedvekten ligger på idrett og mosjon, uteliv og kulturelle aktiviteter. Hjemmeorientert hobbyvirksomhet, mindre velavgrensede fritidssysler og småpusling kartlegges ikke. Hva ulønnet arbeid angår, kartlegges bare vanlig husarbeid, ikke omsorg for egne barn. I neste kapittel sammenlignes tidsbruken blant arbeidsledige og yrkesaktive på grunnlag av tidsnyttingsundersøkelsen. Selv om det er få arbeidsledige i materialet, gir dette et mer utfyllende bilde av tidsmønsteret i begge grupper. Det gir også et mer nyansert bilde av kjønnsforskjeller blant ledige.

5. Tidsbruk blant arbeidsledige og yrkesaktive. Sammenligning på grunnlag av tidsnyttingsundersøkelsen

Dagbokundersøkelser av tidsbruk viser aktivitetsmønsteret for hele døgnet og gir mer utfyllende opplysninger enn levekårsundersøkelsen om daglige og lite velavgrensede aktiviteter. Tidsnyttingsundersøkelsen kan derfor supplere det bildet av forskjeller mellom arbeidslediges og yrkesaktives tidsmønster som ble gitt i forrige kapittel. Vi minner om at avgrensningen av arbeidsledige er annerledes her enn ellers i rapporten (se kapittel 1). Som arbeidsledige regnes personer som som i intervjuet svarer at de for tiden er arbeidsledige, og at de ikke deltar i kurs eller arbeidsmarkedstiltak. Alle ledige er inkludert, også de som har vært ledige mindre enn 6 måneder. Ettersom det er såpass få arbeidsledige i utvalget, grupperer vi her ikke etter familiefase, men viser tall for alle menn og alle kvinner under ett. Både for yrkesaktive og arbeidsledige er tallene vektet etter familiefase i henhold til fordelingen i befolkningen som helhet. For å få størst mulig sammenlignbarhet med levekårsundersøkelsene, har vi skilt ut aldersgruppen 20-59 år. Tallene for arbeidsledige er basert på få observasjoner og må tolkes med forsiktighet.

5.1. Kort om tidsnyttingsundersøkelsen

I tidsnyttingsundersøkelsen kartlegges både hva man gjør, hvem man er sammen med og hvor man oppholder seg. Her vises bare aktivitet og oppholdssted. Hver person fører dagbok i to dager. I alt deltok 48 arbeidsledige menn og 66 arbeidsledige kvinner 20-59 år i undersøkelsen. Vi har dermed opplysninger om henholdsvis 96 og 132 persondager for hver av gruppene. Skal opplysningene om samvær gi mening, må vi skille mellom bosatte i en- og flerpersonshusholdninger. Dette gir svært små grupper. Vi gir derfor ikke tall for samværsmønster.

Tidsbruken beskrives med gjennomsnittstall pr. person pr. dag. Gjennomsnittene omfatter både hverdager og helger og er basert på opplysninger spredt over et helt år. I tallene inngår både personer som har utført en aktivitet i løpet av en dag, og personer som ikke har utført aktiviteten. Forskjeller mellom ulike grupper kan derfor både skyldes ulikt antall utøvere av en aktivitet og ulik tidsbruk blant utøver-

ne. I tillegg til vekter for familiefase, har vi vektet tallene etter ukedag slik at alle dager teller 1/7. Gjennomsnittet pr. uke får man ved å multiplisere gjennomsnitt pr. dag med 7.

I dagbøkene noterte deltakerne sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene tildelt koder ut fra en kodeliste med vel 100 aktiviteter. Det er altså på forhånd definert hvilke aktiviteter som regnes som arbeid, fritid osv. Aktivitetene grupperes gjerne på flere nivåer (NOS C10). Her skiller vi mellom følgende hoved- og undergrupper av aktiviteter:

1. Yrkesarbeid i alt

- 1.1. Yrkesarbeid: Tid til inntektsgivende arbeid og pauser på arbeidsplassen.
- 1.2. Arbeidsreiser

2. Husholdsarbeid i alt

- 2.1. Vanlig husarbeid: Matlaging, oppvask, rydding, rengjøring, vask og stell av tøy, fyring og vedhugging samt matvareproduksjon til eget bruk.
- 2.2. Vedlikeholdsarbeid: Stell av hage, stell av kjæledyr, byggearbeid, oppussing, vedlikehold og reparasjon av kjøretøy og annet utstyr.
- 2.3. Omsorg for egne barn: Pass, stell og hjelp til barn i husholdningen.
- 2.4. Omsorg for andre: Hjelp og pleie til voksne i egen husholdning og hjelp til andre husholdninger.
- 2.5. Kjøp av varer og tjenester: Innkjøp, besøk hos medisinsk personell, besøk på offentlige kontorer, andre ærend.
- 2.6. Annet husholdsarbeid: Andre arbeidsoppgaver som utføres på ulønnet basis for andres eller egen husholdning.
- 2.7. Reiser i forbindelse med husholdsarbeid

3. Utdanning: Undervisning, studier og lekselesing

4. Personlige behov i alt

- 4.1. Personlig pleie: Søvn og personlig stell
- 4.2. Måltider

5. Fritid i alt

- 5.1. Idrett og friluftsliv: Trening, fotturer, skiturer, fisketurer og andre turer.
- 5.2. Underholdning: Kino-, teater- og konsertbesøk, besøk på restauranter, kafeer og idrettsarrangementer samt annen underholdning
- 5.3. Fjernsynsseing
- 5.4. Sosialt samvær: Besøk, selskap, samtaler og andre sosiale sammenkomster
- 5.5. Lesing: Lesing av bøker, aviser, ukeblader, tidsskrifter.
- 5.6. Annen fritid. Strikking, snekring, brevskrivning, radiolytting, samt andre fritidsaktiviteter som ikke hører hjemme i noen av de øvrige kategoriene.
- 5.7. Reiser i forbindelse med fritidsaktiviteter.

6. Andre og uoppgitte aktiviteter

5.2. Aktivitetsmønstre blant arbeidsledige og yrkesaktive

Menn

Selv om de har opplyst i intervjuet at de for tiden er arbeidsledige og ikke deltar i noen form for arbeidsmarkedstiltak, bruker arbeidsledige menn faktisk noe tid til yrkesarbeid, om lag 1 time i gjennomsnitt pr. dag eller vel 7 timer pr. uke (tabell 17). Trolig er dette tilfeldige småjobber eller svart arbeid. Til sammenligning bruker yrkesaktive menn i tilsvarende alder i gjennomsnitt 6 timer pr. dag, eller 42 timer pr. uke, til yrkesarbeid. Arbeidsledige menn har altså gjennomsnittlig 5 timer mer pr. dag til disposisjon utenom yrkesarbeidet enn hva yrkesaktive menn har. På ukebasis er forskjellen 35 timer. Hva brukes så denne tiden til?

Ledige menn bruker noe mer tid til husholdsarbeid enn yrkesaktive. Forskjellen utgjør om lag 1 time pr. dag. Men ulikt levekårsundersøkelsen tyder ikke tidsnyttingsundersøkelsen på at den frigjorte tiden brukes til vanlig husarbeid (se kapittel 4). Heller ikke ser det ut til at ledige i større grad enn yrkesaktive bruker tid til stell og vedlikehold av hjem og utstyr. Lediges mertid til husholdsarbeid i forhold til yrkesaktive er spredt på flere oppgaver, men forskjellen er kanskje mest markert når det gjelder aktiv barneomsorg.

Det ser videre ut til at ledige menn bruker mer tid enn yrkesaktive til private gjøremål som søvn og personlig pleie. Dette stemmer med andre undersøkelser av som viser at mange ledige får tiden til å gå ved å sove mye (Halvorsen 1994c). Ifølge tidsnyttingsundersøkelsen bruker arbeidsledige menn om lag 10 1/2 time pr. dag til søvn og måltider (tabell 17). Dette er 1 time mer enn yrkesaktive menn.

Tabell 17. Tid brukt til ulike aktiviteter blant arbeidsledige og yrkesaktive menn 20-59 år¹. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990

	Arbeidsledige	Yrkesaktive	Forskjell
Yrkesarbeid	0.56	5.29	-4.33
Arbeidsreiser	0.07	0.32	-0.25
Yrkesarbeid i alt	1.02	6.01	-4.59
Husarbeid	0.45	0.40	0.05
Vedlikeholdsarbeid	0.32	0.33	-0.01
Omsorg for barn	0.43	0.23	0.20
Omsorg for andre	0.22	0.11	0.11
Kjøp av varer og tjenester	0.31	0.16	0.15
Annet husholdsarbeid	0.23	0.12	0.11
Reiser, husholdsarbeid	0.17	0.11	0.06
Husholdsarbeid i alt	3.32	2.26	1.06
Utdanning	0.10	0.10	0.00
Personlig pleie	9.14	8.27	0.47
Måltider	1.18	1.09	0.09
Personlige behov i alt	10.32	9.36	0.56
Idrett og friluftsliv	0.23	0.31	-0.08
Underholdning	0.30	0.14	0.16
Fjernsynsseing	2.27	1.30	0.57
Sosialt samvær	2.43	1.46	0.57
Lesing	0.26	0.33	-0.07
Annen fritid	0.54	0.39	0.15
Reiser, fritid	1.18	0.31	0.47
Fritid i alt	8.41	5.43	2.58
Annet, uoppgitt	0.02	0.05	-0.03
Antall persondager	96	1 794	

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Den mest markerte forskjellen mellom arbeidsledige og yrkesaktive menn består imidlertid i at ledige bruker atskillig mer tid til fritidsaktiviteter. For alle fritidsaktiviteter under ett utgjør forskjellen om lag 3 timer pr. dag, eller 21 timer pr. uke. Denne mertiden går først og fremst til fjernsynsseing, sosialt samvær og reiser. I gjennomsnitt ser arbeidsledige menn fjernsyn omtrent 1 time mer pr. dag enn yrkesaktive, og de bruker 1 time mer til aktivt sosialt samvær. Denne forskjellen i samværstid støtter inntrykket fra levekårsundersøkelsene av at ledige ikke er mer sosialt isolert enn yrkesaktive. Men heller ikke her har vi informasjon om hvordan folk opplever situasjonen. Det kan dessuten tenkes at yrkesaktive i større grad enn ledige får dekket sosiale behov gjennom jobben. Tidsnyttingsundersøkelsen tyder ikke på at arbeidsledige menn bruker mer tid enn yrkesaktive til idrett og friluftsliv. Dette stemmer også med inntrykket fra

levekårsundersøkelsen. Heller ikke for tid brukt til underholdningsaktiviteter er det vesentlige forskjeller mellom de to grupper.

Alt i alt ser det altså ut til at ledige menn i hovedsak bruker den frigjorte tiden forholdsvis passivt. Mye går med til søvn, fjernsynsseing og sosialt samvær, mens vanlig husarbeid prioriteres lavt. Ser vi alle typer husholdsarbeid under ett, bruker riktignok ledige noe mer tid enn yrkesaktive. Denne mertiden er spredt på mange forskjellige oppgaver.

Forskjeller i oppholdssted er en annen måte å studere ulikheter i tidsmønster mellom arbeidsledige og yrkesaktive på. For hvert tidsintervall i dagboka er det markert hvor folk oppholder seg. Det skilles mellom følgende steder:

1. I/ved bolig: I eget hjem eller på egen tomt.
2. På arbeidsplass. Dette overlapper langt på vei tid brukt til yrkesarbeid, men arbeidsreiser regnes ikke med.
3. Hjemme hos andre: Private besøk.
4. Andre steder: Opphold alle andre steder, unntatt reiser fra ett sted til et annet.
5. Reiser: Transport fra ett sted til et annet.

I tillegg til denne registreringen av oppholdssted er det for hvert tidsintervall registrert om man oppholder seg i nærmiljøet eller ikke. Dette målet går på tvers av de øvrige. Med nærmiljø menes områder utenfor egen bolig eller tomt, men stort sett innen gangavstand fra boligen. Folks egen oppfatning av hva som er nærmiljø ble lagt til grunn, men det ble antydnet at nærmiljøet vanligvis var begrenset til et område som ikke overstiger 500 m til 2 km fra boligen.

Den mest markerte forskjellen mellom arbeidsledige og yrkesaktive menns oppholdstid på ulike steder består, ikke overraskende, i at ledige menn tilbringer langt mindre tid enn yrkesaktive på arbeidsplassen. Forskjellen utgjør om lag 4 1/2 time pr. dag (tabell 18). Dette følger av forskjellen i tiden brukt til yrkesarbeid. Mye av denne mertiden tilbringes hjemme. Ledige menn tilbringer om lag 15 timer pr. dag i hjemmet. Dette er omtrent 2 timer mer enn yrkesaktive. Videre tilbringer ledige menn noe mer tid enn yrkesaktive på privat besøk hos andre, noe mer på reiser, og atskillig mer på andre offentlige steder. Det er derimot ingen forskjell i tid tilbrakt i nærmiljø.

Tabell 18. Tid tilbrakt på ulike steder blant arbeidsledige og yrkesaktive menn 20-59 år¹. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990

	Arbeidsledige	Yrkesaktive	Forskjell
I/ved bolig	14.58	13.06	1.52
Arbeidsplass	0.59	5.33	-4.34
Hjemme hos andre	1.46	1.22	0.24
Andre steder	4.18	2.38	1.40
Reiser	1.59	1.20	0.39
Totalt	24.00	24.00	
Tid tilbrakt i nærmiljø	1.26	1.21	0.05
Antall persondager	96	1 794	

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 19. Tid brukt til ulike aktiviteter blant arbeidsledige og yrkesaktive kvinner 20-59 år¹. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990

	Arbeidsledige	Yrkesaktive	Forskjell
Yrkesarbeid	1.12	3.51	-2.39
Arbeidsreiser	0.09	0.24	-0.15
Yrkesarbeid i alt	1.22	4.15	-2.53
Husarbeid	2.38	2.10	0.28
Vedlikeholdsarbeid	0.20	0.15	0.05
Omsorg for barn	1.16	0.50	0.26
Omsorg for andre	0.13	0.11	0.02
Kjøp av varer og tjenester	0.33	0.25	0.08
Annet husholdsarbeid	0.09	0.08	0.01
Reiser, husholdsarbeid	0.17	0.12	0.05
Husholdsarbeid i alt	5.26	4.11	1.15
Utdanning	0.05	0.10	-0.05
Personlig pleie	9.00	8.48	0.12
Måltider	1.12	1.08	0.04
Personlige behov i alt	10.12	9.56	0.16
Idrett og friluftsliv	0.24	0.21	0.03
Underholdning	0.09	0.10	-0.01
Fjernsynsseing	1.25	1.07	0.18
Sosialt samvær	3.01	2.04	0.57
Lesing	0.34	0.35	-0.01
Annen fritid	0.56	0.37	0.19
Reiser, fritid	0.24	0.29	-0.05
Fritid i alt	6.53	5.23	1.30
Annet, uoppgitt	0.03	0.04	-0.01
Antall persondager	132	1 794	

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Kvinner

Også arbeidsledige kvinner bruker noe tid til yrkesarbeid, nærmere 1 1/2 time pr. dag (tabell 19). Som for menn, er det rimelig å anta at dette er tilfeldige jobber og svart arbeid. Men ettersom yrkesaktive kvinner bruker mindre tid i yrkeslivet enn yrkesaktive menn, er forskjellene mellom ledige og yrkesaktive kvinner mindre enn forskjellene mellom menn i tilsvarende grupper. I gjennomsnitt bruker arbeidsledige kvinner 2 1/2 time mindre pr. dag til yrkesarbeid enn hva yrkesaktive kvinner gjør. De bruker derimot drøyt 1 time mer til husholdsarbeid. Dette støtter inntrykket fra levekårsundersøkelsene. Forskjellen består først av fremst av vanlig husarbeid og omsorg for barn.

Videre bruker ledige kvinner 1 1/2 time mer pr. dag til fritidsaktiviteter enn yrkesaktive kvinner. Forskjellene ligger først og fremst i sosialt samvær. Mens ledige kvinner bruker om lag 3 timer pr. dag til sosialt samvær, bruker yrkesaktive kvinner 2 timer. Som for menn, støtter også dette inntrykket fra levekårsundersøkelsene av at arbeidsledige ikke er mer sosialt isolerte enn yrkesaktive. Det støtter også opplysninger om at svært mange bruker mer tid til besøksaktivitet etter at de ble ledige (kapittel 7). Ulikt hva som er tilfelle for menn, ser det ikke ut til at arbeidsledige kvinner i særlig grad bruker den frigjorte tiden til å se fjernsyn. De ser fjernsyn 1 time og 25 minutter pr. dag. Dette er bare ett kvarter mer enn yrkesaktive kvinner. Ulikt hva som er tilfellet for menn, ser det imidlertid ikke ut til at ledige kvinner i noen særlig grad bruker den frigjorte tiden til søvn og måltider. De bruker bare ett kvarter mer enn hva yrkesaktive kvinner gjør til slike gjøremål.

Tabell 20. Tid tilbrakt på ulike steder blant arbeidsledige og yrkesaktive kvinner 20-59 år¹. Gjennomsnitt alle dager. Timer og minutter. 1990

	Arbeidsledige	Yrkesaktive	Forskjell
I/ved bolig	17.22	15.28	1.54
Arbeidsplass	1.13	3.50	-2.37
Hjemme hos andre	2.36	1.28	1.08
Andre steder	1.53	1.59	-0.06
Reiser	0.56	1.15	-0.19
Totalt	24.00	24.00	
Tid tilbrakt i nærmiljø	0.57	1.24	-0.27
Antall person dager	132	1 794	

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Også for kvinner støtter opplysninger om oppholdssted de forskjeller mellom ledige og yrkesaktive som framkommer i aktivitetsmønsteret. Arbeidsledige kvinner oppholder seg vel 1 time pr. dag på arbeidsplassen. Dette er om lag 2 1/2 time mindre enn yrkesaktive kvinner (tabell 20). Derimot tilbringer ledige kvinner nesten 2 timer mer hjemme enn yrkesaktive, vel 1 time mer på besøk hos andre og noe mer tid på reiser. I likhet med arbeidsledige menn tilbringer heller ikke arbeidsledige kvinner særlig mye tid i nærmiljøet, bare om lag 1 time pr. dag.

Arbeidsledige menn og kvinner bruker tiden forskjellig

Selv om verken arbeidsledige menn eller arbeidsledige kvinner har noe særlig tid bundet til yrkesarbeid, har de altså svært forskjellige tidsmønstre. Kvinner har en langt mer hjemmeorientert tilværelse enn menn. De tilbringer daglig nesten 2 1/2 time mer i boligen enn hva menn gjør, og de bruker nesten 2 timer mer til husholdsarbeid. Forskjellen er først og fremst knyttet til vanlig husarbeid. Det ser også ut til at arbeidsledige kvinner bruker mer tid til besøksaktivitet enn menn. De oppholder seg nesten 1 time mer i andres hjem enn hva menn gjør.

Mye tyder på at menn jevnt over får mer frigjort tid å fylle opp når de blir arbeidsledige, enn hva som er tilfellet for kvinner. De har hatt en sterkere arbeidsmarkedstilknytning før de ble ledige, ettersom de, ulikt kvinner, sjelden har redusert arbeidstid. Tidsnyttingsundersøkelsen viser at yrkesaktive kvinner 20-29 år, i gjennomsnitt bruker bare 70 prosent av den tiden yrkesaktive menn bruker til yrkesarbeid (tabellene 17 og 19). Arbeidsledige menns tidsmønster er mer preget av fritidsaktiviteter enn kvinners. I alt bruker de daglig nærmere 2 timer mer enn kvinner til fritidsaktiviteter. Forskjellen er først og fremst knyttet til fjernsynsseing og reiser til og fra ulike aktiviteter. Menn oppholder seg dessuten atskillig mer enn kvinner på offentlige steder, altså steder utenfor eget og andres hjem og arbeidsplassen. Dessuten bruker ledige menn noe mer tid enn ledige kvinner til søvn og måltider. Alt i alt tyder dette på at mens arbeidsledige kvinner legger vekt på besøksvirksomhet og huslige sysler, fyller arbeidsledige menn i større grad tiden med fjernsynsseing, søvn og avslapping, og fritidsaktiviteter utenfor hjemmet. Verken for menn eller kvinner ser det imidlertid ut til at ledighet innebærer mer opphold i nærmiljøet.

6. Nærmere om fritidsmønsteret blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner

Dette kapitlet belyser fritidsmønsteret blant langtidsarbeidsledige mer systematisk enn hva som er gjort tidligere. Deltakelse i fritidsaktiviteter antas gjerne å ha stor betydning både når det gjelder å få struktur på hverdagen, få nye impulser og sosial kontakt, og for å opprettholde evnen til å arbeide. Opplysningene er hentet fra Levekårsundersøkelsen 1991. En del resultater ble vist i kapittel 4. Her legges særlig vekt på forskjeller og likheter mellom langtidsledige menn og kvinner, men også andre faktorer trekkes inn.

Som en del av diskusjonen om kjønnsforskjeller i mestring av arbeidsledighet, diskuterte også Thoresen (1994) kjønnsforskjeller i fritidsmønster på grunnlag av denne undersøkelsen av langtidsarbeidsledige. Hun inkluderte ledige på tiltak i analysene. På grunnlag av 10 aktiviteter laget hun en additiv indeks. For hver aktivitet fikk de som hadde deltatt 0-2 ganger siste år, verdien 0, og de øvrige verdien 1. En bivariat analyse viste at ledige menn hadde høyere aktivitetsnivå enn ledige kvinner. I en multivariat analyse ble også alder, sivilstatus, hvorvidt man hadde barn eller ikke, bostedsstrøk, økonomi og hvorvidt man var på tiltak eller helt ledig trukket inn som forklaringsvariabler. Det viste seg da at kjønnsforskjellen ikke lenger var signifikant, selv om det var en svak tendens til at kvinner var mer passive enn menn. Derimot hadde alder, sivilstatus, bostedsstrøk, og hvorvidt man var på tiltak eller ikke, betydning. Unge var mer aktive enn eldre, enslige mer aktive enn gifte/samboende, bosatte i tettbygde strøk mer aktive enn bosatte i spredtbygde strøk, og personer på tiltak mer aktive enn helt ledige.

Kjønnsforskjellene varierer imidlertid for ulike fritidsaktiviteter. Her viser vi først deltakelse i de enkelte aktiviteter. For en del aktiviteter skiller vi mellom dem som ikke har deltatt, og dem som har deltatt minst 10 ganger. For sjeldne aktiviteter vises kun andelene som har deltatt. Deretter identifiseres, ved hjelp av faktoranalyse, ulike grupper av fritidsaktiviteter som så analyseres nærmere. Deltakelse i fritidsaktiviteter ble kartlagt gjennom en spørsmålsekvens hvor folk oppgav antall ganger de hadde deltatt i en rekke aktiviteter siste 12 måneder. Lesing av bøker

ble her målt ved antall ganger man hadde lånt bøker på bibliotek. Dette sier imidlertid ikke noe om hvor mye man leser. Som mål på tidsbruk til boklesing benyttes derfor opplysninger om antall leste bøker siste år i stedet.

6.1. Deltaking i de enkelte fritidsaktiviteter

Tabell 21 viser deltaking i ulike fritidsaktiviteter for langtidsarbeidsledige menn og kvinner, og er en slags oppsummering av en del funn i kapittel 4. Tallene er vektet etter familiefase slik at forskjeller med hensyn til ekteskapeleg status og hvorvidt man har barn eller ikke er kontrollert. Jevnt over har ledige menn høyere aktivitetsnivå enn ledige kvinner når det gjelder idrett, friluftsliv og mosjon, mens besøk på dans/disko-tek er omtrent like vanlig blant begge kjønn. Det kan se ut til at menn er oftere på restaurant enn kvinner, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Heller ikke for kinobesøk, besøk i teater/opera, på klassisk konsert, kunstutstilling eller museum er det kjønnsforskjeller av betydning. Derimot leser kvinner flere bøker enn menn, mens menn er oftere på jazz-, vise- eller popkonsert enn kvinner. Verken for gudstjenestebesøk eller deltakelse i kor/orkester er det kjønnsforskjeller av betydning.

6.2. Fire hovedtyper av fritidsaktiviteter

Det er imidlertid vanskelig å få noe godt bilde av kjønnsforskjeller i aktivitetsnivå på grunnlag av opplysninger om mange enkeltaktiviteter. Vi skiller derfor mellom noen hovedtyper av aktiviteter. Vi kan da enten gruppere aktiviteter etter hva vi rent intuitivt synes hører sammen, eller på grunnlag av analyser av svarmønsteret som viser hvilke aktiviteter som empirisk har en tendens til å "høre sammen". En vanlig teknikk for å identifisere ulike dimensjoner på grunnlag av en rekke enkeltspørsmål er faktoranalyse. Denne metoden gjør det mulig å finne det som er felles for sett av enkeltvariabler. Det analysen gjør, er, enkelt sagt, at den på basis av empirisk samvariasjon mellom enkeltvariabler vi har observasjoner for, konstruerer felles underliggende variabler, eller faktorer, som identifiserer felleskomponentene i variablene. For å kunne vurdere tendenser til ulike og uavhengige

dimensjoner, har vi valgt en analyse med såkalt rotering av faktorene (se vedlegg 2, avsnitt 1 for nærmere redegjørelse for faktoranalysen).

Tabell 21. Deltakelse i ulike fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	Menn	Kvinner
Lengre fottur/skitur		
0 ganger	26	36
10 eller flere ganger	51	38
Annen sport/mosjon/idrett		
0 ganger	43	52
10 eller flere ganger	50	38
Tilskuer til idrettsarrangement		
0 ganger	51	60
10 eller flere ganger	28	14
Dans/diskotek		
0 ganger	48	43
10 eller flere ganger	19	15
Restaurant/kafé		
0 ganger	20	22
10 eller flere ganger	34	26
Kino		
0 ganger	53	52
10 eller flere ganger	9	10
Antall leste bøker		
0	29	18
10 eller flere	34	51
Teater/opera		
1 eller flere ganger	16	19
Klassisk konsert		
1 eller flere ganger	9	8
Jazz/vise-/popkonsert		
1 eller flere ganger	24	13
Kunstutstilling		
1 eller flere ganger	23	24
Museum		
1 eller flere ganger	29	21
Gudstjeneste/religiøs møte		
1 eller flere ganger	26	31
Kor/orkester/korps		
1 eller flere ganger	5	7
Antall personer som svarte	252	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Ledige ble spurt hvor ofte de hadde deltatt i 14 ulike fritidsaktiviteter siste 12 måneder. Hvert spørsmål hadde 6 svarkategorier (0 ganger, 1-2 ganger, 3-9 ganger, 10-20 ganger, 21-39 ganger, 40 ganger eller mer). Resultater av faktoranalysen vises i tabell 22. Her er faktorladningene (den anslåtte samvariasjonen mellom enkeltholdningene og hver faktor) angitt. Disse forteller hvor mye hver grunninnstilling, eller faktor, "lader" på hvert av enkeltuttrykkene. Det som kalles "eigenvalue" uttrykker gjennomsnittskraften av den første faktoren i forhold til den neste. Det regnes gjerne som en tommelfingerregel at "eigenvalue" bør ha en verdi på minst 1,0 for at faktoren skal kunne regnes som vesentlig, men dette er ikke noe absolutt kriterium. I analysen som ble gjort her, framkom fire faktorer med eigenvalue på minst 1,0.

Den første lader sterkt på kulturaktiviteter som teater, opera, klassisk konsert, utstillinger, museumsbesøk og lesing. Dette innebærer at de som deltar ofte i en av disse aktivitetene, også har en tendens til å delta ofte i de andre. Den andre faktoren lader sterkt på utelivsaktiviteter som kino, dans, restaurantbesøk, og jazz-, vise- eller popkonsert. Den tredje går særlig på religiøse møter og kor, men også på jazz-, vise- og popkonsert, mens den fjerde går på fysisk aktivitet og friluftsliv. Det er ikke uten videre helt klart hvordan aktivitetene bør grupperes ut fra denne analysen, ettersom to faktorer i ett tilfelle lader sterkt på samme enkeltaktivitet (både andre og tredje faktor lader sterkt på aktiviteten jazz-, vise- og popkonsert).

Vi har valgt en inndeling som tar utgangspunkt i de høyeste faktorladningene og får altså følgende hovedtyper eller knipper av fritidsaktiviteter:

Kulturaktiviteter: Besøk på teater/opera, klassisk konsert, kunstutstilling og museum, samt lesing av bøker.

Uteliv: Besøk på kino, dans/diskotek, restaurant/kafé, og jazz-, vise- eller popkonsert.

Kor og religiøse møter: Deltakelse i kor/orkester og besøk på gudstjeneste og religiøse møter.

Idrett og friluftsliv: Lengre fotturer/skiturer, annen mosjon/sport/idrett, tilskuer til idrettsarrangementer.

Langtidsledige som deltar ofte i en av aktivitetene i disse gruppene, har altså en tendens til også å delta ofte i andre aktiviteter i samme gruppe. For å få et inntrykk av graden av deltakelse i disse aktivitetstypene, har vi, for hver av dem, konstruert additive indekser hvor vi har summert verdiene på de enkeltvariable som inngår. Vi har valgt å ta hensyn til hele spredningen i svarmønsteret slik at hver av enkeltvariablene har 6 mulige verdier som uttrykker grad av deltakelse. Vi har latt verdiene på enkeltvariabler gå fra 0 til 5. Den første indeksen har dermed mulige verdier 0-25, den andre 0-20, den tredje 0-10 og den fjerde 0-15. Verdien, eller skåren, på hver av aktivitetsgruppene, uttrykker dermed grad av deltakelse i denne type aktiviteter. Høye verdier uttrykker høy deltakelse. Slik kan vi få bedre oversikt over materialet og over forskjeller i menns og kvinners fritids-mønster, enn når vi ser på en og en aktivitet.

Også en rekke andre forhold enn kjønn kan tenkes å ha betydning for langtidslediges deltakelse i ulike typer fritidsaktiviteter. For å få et inntrykk av hvilke forhold som er viktige, og om eventuelle kjønnsforskjeller forsvinner ved kontroll for andre forhold, har vi foretatt multivariate analyser hvor en rekke mulige forklaringsvariabler trekkes inn.

Tabell 22. Resultater av faktoranalyse av deltakelse i fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige. Fire faktorer. Faktorladninger og eigenvalue

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Tater/opera	0,73	0,05	0,05	0,09
Klassisk konsert	0,64	0,15	0,21	0,05
Kunstutstilling	0,81	0,07	0,01	0,01
Museum	0,64	-0,05	-0,15	0,21
Bøker	0,42	0,12	0,22	-0,02
Kino	0,30	0,62	0,02	0,21
Dans/diskotek	-0,12	0,80	-0,11	0,10
Restaurant/kafé	0,16	0,68	0,01	0,13
Jazz-/vise-/popkonsert	0,33	0,51	0,49	-0,09
Gudstjeneste/religiøs møte	0,13	-0,25	0,54	0,27
Kor/orkester/korps	0,00	0,04	0,83	-0,01
Lengre fottur/skitur	0,28	-0,05	-0,09	0,62
Annen sport/mosjon/idrett	0,06	0,22	0,14	0,66
Tilskuer til idrettsarrangement	-0,13	0,36	0,09	0,55
Eigenvalue	3,21	1,76	1,25	1,05

Som nevnt tidligere, er det en vanlig antakelse at det er lettere å mestre ledighet når man bor sammen med noen, enn når man bor alene. Når det gjelder deltakelse i fritidsaktiviteter, er det imidlertid uklart hvilken betydning det er rimelig å tillegge husholdningssituasjonen. På den ene side kan det tenkes at det å bo sammen med noen gir dagene struktur og form og gjør det lettere å ta initiativ også til aktiviteter utenfor hjemmet. På den annen side kan det tenkes at fritidsaktiviteter utenfor hjemmet er viktigere for aleneboende enn for andre, ettersom husholdningen i seg selv gir færre aktivitetsmuligheter. Her ser vi både på betydningen av det å være gift/samboende i forhold til det å være enslig, av det å ha barn i forhold til det å ikke ha barn og av det å bo sammen med noen i forhold til det å bo alene.

Thoresen (1994) fant at unge ledige deltar mer i fritidsaktiviteter enn eldre. Vi ser derfor også på betydningen av alder. Trolig varierer alderens betydning for de ulike aktivitetstyper. Vi vil anta at særlig utelivsaktiviteter og friluftsliv er vanligere blant yngre enn blant eldre ledige, mens alderens betydning for deltakelse i kulturaktiviteter og kor og religiøse møter er mer uklar.

Videre er det, som tidligere nevnt, et vanlig funn at arbeidsledige med høy utdanning takler ledigheten bedre enn ledige med lav utdanning (Olsén 1982, Kildal 1986). Et aktivt fritidsmønster sees gjerne som en måte å takle tilværelsen som arbeidsledig på. Vi venter derfor større deltakelse i fritidsaktiviteter blant ledige med høy enn med lav utdanning. Også utdanning kan imidlertid antas å ha ulik betydning for de ulike aktivitetstyper. Trolig har høy utdanning særlig betydning for grad av deltakelse i kulturaktiviteter.

Videre er det rimelig å anta at den økonomiske situasjonen i husholdningen legger føringer på aktivitetsmønsteret. Mange fritidsaktiviteter koster penger, og deltakelse forutsetter et visst økonomisk spillerom i husholdningen. Vi antar derfor at ledige med stram økonomi deltar mindre i fritidsaktiviteter enn andre. Økonomien har trolig særlig betydning for graden av deltakelse i utelivsaktiviteter. Som mål på økonomisk situasjon brukes opplysninger om hvorvidt husholdningen har problemer med løpende utgifter eller ikke.

I tråd med studier som viser at det særlig er i tidlige faser av arbeidsledigheten at ledige ser visse fordeler ved situasjonen og forholder seg aktivt til den, og at passivitet og apati har en tendens til å tilta over tid, antar vi at ledighetens varighet har betydning for graden av deltakelse i fritidsaktiviteter. Vi venter at aktivitetsnivået er høyere blant dem som har en forholdsvis kort ledighetsperiode bak seg, enn blant dem som har vært ledige lenge. Som mål på ledighetens varighet bruker vi opplysninger om antall måneder man har vært arbeidsledig i løpet av de siste 5 årene. Ettersom utvalget her består av langtidsledige, er det ingen som befinner seg i de helt tidlige fasene av ledigheten. Vi skiller mellom dem som har vært ledige opp til et år på den ene side, og dem som har lengre ledighetserfaring på den annen.

Det er også et vanlig funn at ledige med sterk arbeidsidentitet og yrkesorientering har vanskeligere for å takle ledighet og gjøre noe konstruktivt ut av den frigiorte tiden enn ledige med lav arbeidsorientering (Halvorsen 1994c). Vi har derfor konstruert en indeks som uttrykker grad av arbeidsidentitet og lar dette inngå som en forklaringsvariabel i analysen. (Grunnlaget for indeksen beskrives i vedlegg 2, avsnitt 2). Antakelsen er da at ledige med sterk arbeidsidentitet

(høy skår på grad av arbeidsidentitet) har lavere aktivitetsnivå enn ledige med lav arbeidsidentitet.

Det er videre en vanlig antakelse at ledighet er lettere å takle i spredtbygde enn i tettbygde strøk, bl.a. fordi bosatte i spredtbygde områder har tettere nettverk enn bosatte i tettbygde strøk (Halvorsen 1994c). Når det gjelder deltakelse i fritidsaktiviteter, er det imidlertid vanskelig å si hvilken betydning det er rimelig å forvente at bostedsstrøk har. Mens spredtbygde strøk gjerne innebærer tette nettverk, har tettbygde strøk gjerne flere fritidstilbud og større valgmuligheter enn spredtbygde områder. Dette gjelder særlig for kultur- og utelivsaktiviteter. Vi venter derfor høyere deltakelse i kulturaktiviteter og uteliv i tettbygde enn i spredtbygde strøk.

Vi venter videre høyere aktivitetsnivå blant ledige som har gode venner enn blant andre ledige. De fleste aktiviteter er mer nærliggende dersom man har noen å delta sammen med. Her er det selvsagt en viss fare for feiltolkning da vennskap like gjerne kan være et resultat av deltakelse i fritidsaktiviteter, som omvendt. Vi velger imidlertid å anta at sosial kontakt har betydning for aktivitetsnivået. Som mål på sosial kontakt brukes spørsmålet om man har fortrolige venner.

Videre antar vi at førlighetsgraden legger føringer på aktivitetsnivået i den forstand at ledige med normal førlighet har høyere deltakelse enn ledige med nedsatt førlighet. Førlighetsgradens betydning kan imidlertid tenkes å variere for de ulike aktivitetstyper. God førlighet har trolig særlig betydning for deltakelsen i friluftslivsaktiviteter. Førlighet er målt ved spørsmål om man kan gå i trapper uten besvær og om man kan gå en 5 minutters tur uten vansker. De som har problemer på ett av disse områdene, regnes for å ha nedsatt førlighet.

Følgende mulige forklaringsvariabler trekkes altså inn i de multivariate analysene: Kjønn, alder, hvorvidt man bor alene eller ikke, hvorvidt man er gift/samboende eller ikke, om det er barn i husholdningen, utdanningsnivå, økonomisk situasjon, ledighetens varighet, grad av arbeidsidentitet, bostedsstrøk, sosial kontakt og førlighet.

6.3. Deltakelse i ulike aktivitetstyper Kulturaktiviteter

Tabell 23 viser skår på de additive indeksene for aktivitetstyper for langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Når det gjelder deltakelse i kulturaktiviteter, ser det ut til å være liten kjønnsforskjell. Både blant menn og kvinner er det omtrent 20 prosent som ikke har deltatt i kulturaktiviteter siste år (skår=0), mens om lag 15 prosent har en skår på 7 eller høyere. Bildet kan imidlertid tenkes å være annerledes hvis vi tar hensyn til hele spredningen i indeksen, ikke

bare de grupperte verdiene. Dette er gjort i en multivariat analyse, hvor vi har trukket inn en rekke andre forklaringsvariable i tillegg til kjønn. Som multivariat analyseteknikk brukes her multippel lineær regresjon. Denne gjør det mulig å måle betydningen av en egen-skap (uavhengig variabel) for et gitt forhold (avhengig variabel), mens verdien på andre uavhengige variabler holdes konstant. Har f.eks. kjønn noen betydning for deltakelsen i kulturaktiviteter når andre forhold er like? I vedlegg 2, avsnitt 3 vises hvordan variablene i modellen er spesifisert. Den avhengige variabel er grad av deltakelse i kulturaktiviteter (mulige verdier 0-25). Selv om dette i prinsippet er en variabel på ordinalt målenivå, har vi latt den inngå i analysen som en kontinuerlig variabel. Vedleggstabell 18 viser de bivariate sammenhengene mellom deltakelse i kulturaktiviteter og hver av de uavhengige variablene.

Tabell 23. Skår på fire faktorer for fritidsaktiviteter blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent og gjennomsnitt

	Fordeling		Gjennomsnitt	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Kulturaktiviteter (25 mulige)				
0	21	17	3,39	3,85
1-2	28	18		
3-4	16	23		
5-6	20	25		
7+	14	16		
Uteliv (20 mulige)				
0	14	13	4,36	3,88
1-2	19	25		
3-4	23	26		
5-6	19	20		
7+	26	17		
Kor og møter (10 mulige)				
0	70	67	0,67	0,85
1-2	20	23		
3+	11	10		
Idrett og friluftsliv (15 mulige)				
0	8	18	5,52	4,29
1-2	11	11		
3-4	23	27		
5-6	19	18		
7+	40	25		

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Resultatene av regresjonsanalysen vises i tabell 24. Flere av variablene har signifikant effekt (0,05-nivå) på grad av kulturaktiviteter, men modellen har forholdsvis liten forklaringskraft. Dette går fram av verdien 0,14 for R² som uttrykker den totale sammenhengen mellom de uavhengige variablene i modellen og grad av deltakelse i kulturaktiviteter. Variabler

med høye T-verdier har signifikant sammenheng med den avhengige variabelen når andre forhold holdes konstant.

Tabell 24. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i kulturaktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier¹

		Regresjonskoeffisient	T-verdi	
Kjønn	Mann	-0,66	-2,16*	
Alder		0,02	1,77	
Bor alene	Ja	0,57	1,28	
Gift/samboende	Ja	-0,34	-0,86	
Har barn 0-19 år i husholdningen	Ja	-0,11	-0,33	
Utdanning	Ungd.skolenivå	Ja	-1,56	-2,82**
	Gymnasnivå	Ja	-0,62	-1,07
Vansker med løpende utgifter	Ja	0,12	0,41	
Vært ledig opp til 12 måneder	Ja	0,37	1,28	
Skår 0-21 på grad av arbeidsidentitet	Ja	0,72	2,54**	
Bostedsstrøk		0,38	3,86***	
Har fortrolige venner	Ja	1,07	3,01**	
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	0,02	0,03	

R² =0,14
Estimat for b₀=0,07

¹ * Signifikant på 0,05-nivå
** Signifikant på 0,01-nivå
*** Signifikant på 0,001-nivå

Alt annet likt, deltar langtidsarbeidsledige kvinner mer enn langtidsarbeidsledige menn i kulturaktiviteter. Trolig er det først og fremst lesing av bøker som er utslagsgivende. Thoresen (1994) fant en svak tendens til at menn har høyere aktivitetsnivå enn kvinner når hun så alle fritidsaktiviteter under ett. Det er altså viktig å skille mellom ulike aktivitetstyper når man diskuterer kjønnsforskjeller ettersom bilder varierer for de ulike aktivitetstyper. Alder ser også ut til å ha en viss effekt for graden av deltakelse i kulturaktiviteter, men sammenhengen er usikker. Tendensen går i retning av at eldre ledige deltar oftere i kulturaktiviteter enn yngre. Videre har utdanningsnivået betydning i forventet retning i den

forstand at ledige med lav utdanning deltar sjeldnere i kulturaktiviteter enn ledige med høy utdanning. Det er først og fremst utdanning på ungdomsskolenivå som slår ut. Også grad av arbeidsorientering har selvstendig effekt på aktivitetsnivået i forventet retning. Alt annet likt, deltar ledige med lav arbeidsorientering oftere enn ledige med høy arbeidsorientering i kulturaktiviteter. Bostedsstrøk har også signifikant effekt. Ledige i tettbygde områder deltar oftere i kulturaktiviteter enn ledige i spredtbygde strøk. Dette har trolig sammenheng med tilbudet. Det er også slik at ledige med fortrolige venner har høyere aktivitetsnivå enn ledige uten fortrolige venner. Foruten utdanningsnivået, er det disse to sistnevnte faktorene, bostedsstrøk og vennekontakt, som har størst betydning for grad av deltakelse i kulturaktiviteter.

Hvorvidt man bor alene eller ikke, er gift/samboende eller ikke, eller har barn eller ikke, har ingen effekt av betydning på grad av deltakelse i kulturaktiviteter når andre faktorer holdes konstant. Heller ikke ledighetens varighet, førlighetsgraden eller husholdningens økonomiske situasjon har selvstendig effekt. Det siste er overraskende ettersom mange kulturaktiviteter er forholdsvis dyre. Muligens ligger noe av forklaringen i at lesing av bøker regnes med blant kulturaktivitetene. Dette krever ikke økonomiske ressurser.

Resultatene i modellen må ikke tolkes som årsaks-virkningsforhold. Også variable som ikke har selvstendig effekt på grad av deltakelse i kulturaktiviteter, kan tenkes å ha indirekte betydning i den forstand at effekten på den avhengige variabelen går via andre uavhengige variabler.

Uteliv

Tabell 23, som viser den bivariate sammenhengen mellom kjønn og utelivsaktiviteter, tyder på at utelivsaktiviteter er vanligere blant langtidsledige menn enn blant langtidsledige kvinner. Mens om lag 15 prosent både blant menn og kvinner ikke har deltatt i noen form for uteliv siste år, har flere menn enn kvinner vært ute ofte. Henholdsvis 26 og 17 prosent av menn og kvinner har en skår på 7 eller høyere på indeksen for utelivsaktiviteter. For gifte ledige med barn er det imidlertid liten kjønnsforskjell på dette området. Her er det få (11 prosent) både blant menn og kvinner som har deltatt ofte i utelivsaktiviteter siste år (vedleggstabell 15). Men gifte menn uten barn har høyere aktivitetsnivå enn gifte kvinner uten barn.

Også for deltakelse i utelivsaktiviteter har vi gjennomført en multivariat analyse. Den avhengige variabel er grad av deltakelse i utelivsaktiviteter (mulige skår 0-20). Denne inngår i analysen som en kontinuerlig variabel. De uavhengige variablene er spesifisert på samme måte som i modellen ovenfor (se vedlegg 2, avsnitt 3.). Bivariate sammenhenger vises i vedleggs-

tabell 18, og resultatene av regresjonsberegningene vises i tabell 25.

Tabell 25. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i utelivsaktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier¹

		Regresjonskoeffisient	T-verdi
Kjønn	Mann	0,58	2,03*
Alder		-0,10	-7,74***
Bor alene	Ja	-0,20	-0,49
Gift/samboende	Ja	-1,49	-4,07***
Har barn 0-19 år i husholdningen	Ja	-0,89	-2,81**
Utdanning	Ungd.skolenivå	0,48	0,93
	Gymnasnivå	0,63	1,15
Vansker med løpende utgifter	Ja	-0,75	-2,71**
Vært ledig opp til 12 måneder	Ja	0,59	2,19*
Skår 0-21 på grad av arbeidsidentitet	Ja	0,04	0,15
Bostedsstrøk		0,23	2,48**
Har fortrolige venner	Ja	1,30	3,89***
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	-1,38	-2,38*

R² = 0,37
Estimat for b₀ = 7,03

¹ * Signifikant på 0,05-nivå
** Signifikant på 0,01-nivå
*** Signifikant på 0,001-nivå

Denne modellen har langt bedre forklaringskraft enn den forrige. Den forklarer 37 prosent av variasjonen i grad av utelivsaktiviteter. Analysen viser en rekke signifikante sammenhenger. Også når de andre faktorene holdes konstant, er det en signifikant kjønnsforskjell i utelivsaktiviteter. Ledige menn er oftere ute enn ledige kvinner. Videre er alder viktig. Dette er den variabel som har størst betydning, og effekten har, ikke overraskende, motsatt retning av hva vi fant for kulturaktiviteter. Unge ledige er oftere ute enn eldre. Videre er det slik at ledige uten barn er oftere ute enn ledige med barn, og enslige ledige er oftere ute enn gifte/samboende. Nest etter alder, er samlivsstatus den variabel som har størst betydning for grad av uteliv. Alt annet likt, har det imidlertid

ingen betydning om man bor alene eller sammen med andre.

Ulikt hva som var tilfelle for kulturaktiviteter, har heller ikke utdanningsnivå eller grad av arbeidsorientering signifikant betydning. Ledige med lav utdanning er like ofte ute som ledige med høy utdanning, og ledige med høy arbeidsorientering er like ofte ute som ledige med lav arbeidsorientering.

Men ledighetens varighet har signifikant effekt. De som har vært ledige under ett år sammenlagt i løpet av de fem siste årene, deltar oftere i utelivsaktiviteter enn de som har vært ledige lengre. Dette kan tyde på at langvarig ledighet fører til passivitet og isolasjon. Videre er ledige med normal bevegelse oftere ute enn ledige med nedsatt bevegelse, og ledige i husholdninger uten betalingsproblemer oftere ute enn ledige med slike problemer i husholdningen. Det siste er i tråd med hva vi skulle vente ettersom mange utelivsaktiviteter er dyre. Aktivitetsnivået varierer også med bostedsstrøk. Ledige i tettbygde områder er oftere ute enn ledige i spredtbygde strøk. Som for kulturaktiviteter, har dette trolig med tilbudet å gjøre. I likhet med hva som gjaldt for kulturaktiviteter, har også fortrolig vennskap betydning for deltakelsen i utelivsaktiviteter. Etter alder og samlivsstatus er dette den variabel i modellen som har størst betydning. Her er det imidlertid usikkert hva som er årsak og hva som er virkning. Vennskap kan like godt være et resultat av uteliv, som omvendt.

Idrett og friluftsliv

En bivariat analyse tyder på at også idrett og friluftsliv er vanligere blant langtidsledige menn enn blant langtidsledige kvinner (tabell 23). Mens bare 8 prosent av ledige menn ikke hadde deltatt i slike aktiviteter overhodet siste år, gjaldt dette 18 prosent av kvinnene. På den annen side hadde hele 40 prosent av mennene en skår på 7 eller høyere, mot bare 25 prosent av kvinnene. Vedleggstabell 17 tyder på at kjønnsforskjellen gjelder uansett familiefase.

Også her har vi gjennomført en multivariat analyse. Avhengig variabel er grad av deltakelse i idretts- og friluftslivsaktiviteter med mulige skår 0-15. Denne inngår i modellen som en kontinuerlig variabel. De uavhengige variablene er i hovedsak spesifisert på samme måte som i de to foregående analysene. Alder og bostedsstrøk inngår imidlertid som flere dummyvariabler i stedet for som kontinuerlige variable. Dette er gjort fordi bivariate analyser viser at sammenhengene ikke er lineære. For alder er den eldste aldersgruppen (50-59 år) valgt som referansekategori, og for bostedsstrøk er tettsteder med mer enn 100 000 bosatte referansekategori. Resultatene av regresjonsberegningene vises i tabell 26.

Tabell 26. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom deltakelse i idretts- og friluftslivsaktiviteter og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier¹

			Regresjonskoeffisient	T-verdi
Kjønn		Mann	1,26	3,96***
Alder	20-29 år	Ja	0,65	1,31
	30-39 år	Ja	0,55	1,05
	40-49 år	Ja	-0,22	-0,41
Bor alene		Ja	-0,13	-0,27
Gift/samboende		Ja	-0,00	-0,00
Har barn 0-19 år i husholdningen		Ja	-0,24	-0,64
Utdanning	Ungd.skolenivå	Ja	0,01	0,01
	Gymnasnivå	Ja	1,04	1,70
Vansker med løpende utgifter		Ja	-0,73	-2,31*
Vært ledig opp til 12 måneder		Ja	0,50	1,67
Skår 0-21 på grad av arbeidsidentitet		Ja	-0,13	-0,44
Bostedsstrøk	Spredt	Ja	0,14	0,32
	Tett, 200-19999	Ja	0,04	0,12
	Tett, 20000-99999	Ja	-0,44	-1,03
Har fortrolige venner		Ja	1,05	2,74**
Nedsatt bevegelsesevne		Ja	-2,84	-2,31*

R² = 0,17
Estimat for b₀ = 3,48

¹ * Signifikant på 0,05-nivå
** Signifikant på 0,01-nivå
*** Signifikant på 0,001-nivå

Modellen har forholdsvis lav forklaringskraft (R² er 0,17), og få av de uavhengige variabler har signifikant betydning for grad av idrett og friluftsliv når andre faktorer holdes konstant. Kjønnforskjellen er imidlertid klar. Kjønn er blant de variabler som har størst betydning. Alt annet likt, deltar ledige menn oftere enn ledige kvinner i idrett og friluftsliv. Ulikt hva som er tilfelle for kulturaktiviteter og uteliv, ser det imidlertid ikke ut til at alder har betydning for grad av idretts- og friluftsliv. Heller ikke er det viktig i denne sammenheng om man har barn, er gift/samboende, eller bor sammen med noen. Videre har verken utdanningsnivå, ledighetens varighet, grad av arbeidsorientering eller bostedsstrøk signifikant betydning. Det siste kan tyde på at bosatte både i tett- og spredtbygde områder har samme tilgang til tre-

nings- og mosjonsaktiviteter. Ulikt de to foregående aktivitetstyper er altså ikke bostedet avgjørende på dette området.

Ikke overraskende er førlighetsgraden viktig for deltakelsen i idretts- og friluftslivsaktiviteter. Ledige med normal førlighet har høyere aktivitetsnivå enn ledige med nedsatt førlighet. Ved siden av kjønn, er dette den variabel som har størst betydning. Videre er husholdningens økonomi viktig. Ledige i husholdninger uten betalingsproblemer har høyere aktivitetsnivå enn andre ledige. Dette kan ha sammenheng med at en del former for trening og utstyr koster penger. Også det å ha fortrolige venner er viktig i denne sammenheng. Ledige med slike venner har høyere aktivitetsnivå enn andre ledige.

Kor og religiøse møter

Det ser ikke ut til å være nevneverdige kjønnsforskjeller i deltakelse i kor og religiøse møter (tabell 23). Både blant menn og kvinner har bare 30 prosent deltatt i slike aktiviteter i det hele tatt siste år, og bare 10 prosent har en skår på 3 eller høyere. Ettersom disse aktivitetene er såpass sjeldne, har vi ikke foretatt multivariate analyser på dette området.

6.4. Oppsummering

Deltakelse i fritidsaktiviteter antas å ha betydning for arbeidslediges livskvalitet fordi det bidrar til å opprettholde arbeidsevnen, gir struktur på tilværelsen og nye impulser. I levekårsundersøkelsen kartla man deltakelse i 14 forskjellige aktiviteter. På grunnlag av faktoranalyse har vi valgt å gruppere aktivitetene i følgende fire hovedtyper: Kulturaktiviteter, utelivsaktiviteter, kor og religiøse møter samt idrett og friluftsliv.

Kulturaktiviteter er noe vanligere blant ledige kvinner enn blant ledige menn, mens menn deltar oftere enn kvinner i utelivsaktiviteter og idrett og friluftsliv. For kor og religiøse møter er det ingen kjønnsforskjell av betydning. For øvrig viser multivariate analyser at det er ulike faktorer som har betydning for aktivitetsnivået på ulike områder. Når det gjelder kulturaktiviteter, er det slik at alt annet likt, deltar kvinner oftere enn menn, eldre oftere enn yngre, høyt utdannede oftere enn lavt utdannede, ledige med lav arbeidsorientering oftere enn ledige med høy arbeidsorientering, ledige i tettbygde strøk oftere enn ledige i spredtbygde strøk, og ledige med fortrolige venner oftere enn ledige uten slike venner.

Når det gjelder deltakelse i utelivsaktiviteter er det slik at når andre faktorer holdes konstant, deltar menn oftere enn kvinner, unge oftere enn eldre, enslige oftere enn gifte, ledige uten barn oftere enn ledige med barn, ledige med god økonomi oftere enn ledige med stram økonomi, ledige med forholdsvis kort ledighet oftere enn ledige med lang ledighetsperiode,

ledige i tettbygde strøk oftere enn ledige i spredtbygde strøk, ledige med fortrolige venner oftere enn ledige uten slike venner, og ledige med normal bevegelse oftere enn ledige med nedsatt førlighet.

For idretts- og friluftaktiviteter er det slik at når andre forhold er like, deltar menn oftere enn kvinner, ledige med god økonomi oftere enn ledige med stram økonomi, ledige med fortrolige venner oftere enn ledige uten slike venner, og ledige med god førlighet oftere enn ledige med nedsatt førlighet.

Det er ikke nevneverdige kjønnsforskjeller blant ledige i deltakelse i kor og religiøse møter. Både blant menn og kvinner er dette sjeldne aktiviteter.

Alt i alt tyder analysene på at langtidsarbeidsledige menn deltar mer i fritidsaktiviteter enn langtidsarbeidsledige kvinner. De aktiviteter som er vanligere blant menn enn blant kvinner, nemlig uteliv og idrett og friluftsliv, tar gjerne mer tid og har en mer sentral plass i dagliglivet enn kulturaktiviteter, som altså er mer typiske kvinne- enn mansaktiviteter. Dette stemmer med hva vi har sett tidligere, nemlig at arbeid med hjem og barn har en sentral plass i tidsmønsteret blant ledige kvinner. Det stemmer også med tidsnyttingsundersøkelsen som viser at arbeidsledige menn bruker mer tid til fritidsaktiviteter enn arbeidsledige kvinner. Det er imidlertid viktig å være klar over at kun et utvalg av fritidsaktiviteter er kartlagt gjennom spørsmål som er analysert i dette kapitlet. Dette er først og fremst velavgrensede aktiviteter som skiller seg klart ut fra andre gjøremål. Mindre velavgrensede fritidsaktiviteter som håndarbeid, sosialt samvær og spaserturer inngår ikke. Mange av disse aktivitetene er trolig vanligere blant kvinner enn blant menn. Muligens ville bildet av kjønnsforskjeller blant langtidsarbeidsledige være annerledes hvis også slike gjøremål inngikk i analysen.

7. Endringer i tidsbruk ved arbeidsledighet

I levekårsundersøkelsen ble langtidsarbeidsledige spurt hvordan de hadde endret tidsbruken sin på en rekke områder i forhold til perioden før de ble ledige. For 22 gjøremål oppgav de om de brukte mer, samme eller mindre tid, eller ikke hadde brukt tid verken nå eller tidligere. Aktivitetene er gjengitt i tabell 27. De dekker en rekke forskjellige områder. Noen er direkte rettet mot arbeidsmarkedet, som f.eks. jobbsøking og jobbsøkerkurs, noen er typiske fritidsaktiviteter, noen er rettet mot hus og hjem, mens noen har et mer sosialt preg. Aktivitetene skiller seg også fra hverandre ved at noen utføres daglig, mens andre forekommer sjeldnere. Eksempelvis vil husarbeid og barneomsorg ofte utføres daglig, og gjerne flere timer pr. dag, mens idrett og organisasjonsarbeid gjerne utgjør mer beskjedne deler av den samlede tidsbruken. Videre er noen aktiviteter tilrettelagt utenfra, mens andre i større grad initieres av ledige selv eller deres nærmeste. Eksempelvis er kvalifiseringstiltak og kursvirksomhet ofte resultat av initiativ fra arbeidsmarkedsetaten, mens idrett og organisasjonsarbeid settes i gang av folk selv. Det kan også variere i hvilken grad ulike gjøremål forutsetter planlegging og organisering. Samvær med barn i husholdningen krever lite tilrettelegging og skjer nærmest som en naturlig konsekvens av at man faktisk tilbringer mindre tid i yrkeslivet. Det samme gjelder TV-seing, avislesing og en del husarbeid. Hobbyaktiviteter, organisasjonsarbeid og besøk forutsetter derimot initiativ og planlegging og er slik sett mer krevende aktiviteter.

Ifølge Colbjørnsen (1993) er levekårsundersøkelsen godt egnet til å studere mestring blant arbeidsledige. Spørsmålene om tidsbruksendringer er sentrale her. Som nevnt tidligere, er de brukt for å studere mestring i flere sammenhenger. Colbjørnsen (1993) baserer seg på disse opplysningene for å identifisere det han kaller sosiale mestringsstrategier. Gjennom faktoranalyse kartlegger han hvilke endringer som går sammen og skiller ut ulike strategier. Thoresen (1994) bruker opplysninger om endringer i tid til besøk i en diskusjon av mestring gjennom kontakt med sosialt nettverk. I en analyse av mestring gjennom aktiviteter bruker hun spørsmålene om endrin-

ger i tid til jobbsøking, jobbsøkerkurs, omskolering, utdanning og strøjobber i diskusjon av det hun kaller direkte mestringsstrategier, og spørsmålene om endringer i tid til reparasjoner hjemme, hagearbeid, idrett, organisasjonsarbeid, hobbyer, friluftsliv, husarbeid, samvær med barn og omsorgsarbeid ellers i diskusjon av indirekte mestringsstrategier.

Opplysninger om endringer i tidsbruk gir et inntrykk av hvordan folk forholder seg til situasjonen som arbeidsledige gjennom endringer i aktivitetsmønster. Som påpekt tidligere, er det imidlertid viktig å være klar over at spørsmålene ikke viser faktisk tidsbruk. En oversikt over tidsbruksendringer viser derfor ikke hvilken plass ulike gjøremål har i folks tidsmønster. Eksempelvis utgjør den aktiviteten som flest oppgir å bruke mer tid til etter at de ble arbeidsledige, jobbsøking, trolig en langt mindre del av lediges samlede tidsbruk enn hva husarbeid og TV-seing gjør. Dessuten vil samme svar på spørsmål om tidsbruksendring kunne innebære svært ulik faktisk tidsbruk for ulike personer. De som i utgangspunktet bruker lite tid på en aktivitet, har større rom for økning enn de som brukte mye tid allerede før de ble ledige.

Spørsmålene om tidsbruksendring sier heller ikke noe om den mening utøverne selv tillegger gjøremålene, eller om grad av initiativ, planlegging og målrettethet fra utøvernes side. Slike forhold er viktige for å identifisere mestringsstrategier i kvalitative studier. En og samme aktivitet kan inngå i ulike strategier. Det avgjørende er ikke bare hvor mye tid som brukes, men også utøverens hensikt med aktiviteten og grad av planlegging og initiativ.

Her vises først omfanget av ulike tidsbruksendringer blant arbeidsledige menn og kvinner. Dernest belyses forholdet mellom opplysninger om tidsbruksendring og faktisk tidsbruk for enkelte aktiviteter. Slik får vi et inntrykk av i hvilken grad tidsbruksendringer gir noe godt bilde av faktisk aktivitetsmønster. Til slutt vises resultater av en faktoranalyse av spørsmålene om tidsbruksendring.

7.1. Hvilke aktiviteter trappes opp og hvilke trappes ned ved arbeidsledighet?

Sett på bakgrunn av at man får mer tid til disposisjon når man mister jobben, er det grunn til å vente at arbeidsledige bruker mer tid enn tidligere til en rekke aktiviteter. På den annen side kan aktivitetsnivået begrenses av at ledigheten bryter ned overskudd og initiativ så det er vanskelig å få form på tilværelsen. Dårlige økonomi og lavere selvtillit kan også virke begrensende.

Tabell 27. Andel som brukte mer og andel som brukte mindre tid til ulike aktiviteter etter at de ble arbeidsledige. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	Mer tid		Mindre tid	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Jobbsøking	84	74	3	5
Jobbsøkerkurs	19	15	3	3
Kvalifiseringstiltak/omskolering	14	15	2	4
Utdanning/kursvirksomhet	21	28	7	6
Betalte eller ubetalte strøjobber	22	20	3	6
Husarbeid	60	60	2	4
Reparasjonsvirksomhet hjemme	47	25	5	3
Hagearbeid	37	33	2	2
Idrett	22	15	9	6
Pass av/samvær med				
hjemmeboende barn	35	44	1	4
Omsorgsarbeid ellers	25	22	1	6
Organisasjonsarbeid	11	12	3	5
TV-seing	46	33	6	12
Avislesing	57	47	2	5
Hobbyvirksomhet	40	50	6	3
Friluftsliv	42	40	5	6
Behandlingsopplegg	4	7	2	4
Attføringsopplegg	2	2	1	2
Spaserturer	46	57	3	6
Handledurer	35	41	7	13
Gå på besøk/få besøk	36	51	7	9
Uteliv/kaféliv	19	7	23	24
Antall personer som svarte	252	219	252	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Selvrapporterte tidsbruksendringer tyder på at mange aktiviteter trappes opp ved arbeidsledighet, mens tendensen til å redusere aktivitetsnivået er forholdsvis beskjedent. Stort sett er endringsmønsteret ganske likt for menn og kvinner, men det er kjønnsforskjeller på enkelte områder. For menns vedkommende er jobbsøking, ikke overraskende, den aktiviteten flest bruker mer tid til (tabell 27). Det ligger nærmest i sakens natur at man søker arbeid i større grad når man blir arbeidsledig. Deretter følger økning av husarbeid, avislesing, reparasjonsvirksomhet hjem-

me, TV-seing, spaserturer, friluftsliv, hobbyvirksomhet og hagearbeid. Aktiviteter som forholdsvis få menn bruker mer tid til er behandlings- og attføringsopplegg og organisasjonsarbeid. Forholdsvis få, om lag 1 av 5, bruker også mer tid til strøjobber enn før. Selv om slike aktiviteter spiller en stor rolle både økonomisk og sosialt for dem som utfører dem, er dette altså ikke noen typisk aktivitet i gruppen av langtidsledige sett under ett.

Også blant kvinner er jobbsøking den aktiviteten flest bruker mer tid på ved ledighet. Dernest følger husarbeid, spaserturer, besøk, hobbyvirksomhet, avislesing og barnepass. Aktiviteter som forholdsvis få kvinner bruker mer tid til, er, som for menn, behandlings- og attføringsopplegg og organisasjonsarbeid. Dessuten bruker få kvinner mer tid til uteliv etter at de ble ledige. Heller ikke blant kvinner er det særlig mange som bruker mer tid til strøjobber. Andelen er den samme som for menn.

Kjønnsforskjeller finner vi først og fremst når det gjelder jobbsøking, reparasjonsvirksomhet, TV-seing, besøk og uteliv. Relativt flere arbeidsledige menn enn kvinner bruker mer tid til jobbsøking, reparasjonsarbeid, TV-seing og uteliv, mens flere kvinner enn menn trapper opp besøksvirksomheten. Det er også en viss tendens til at noe flere menn enn kvinner bruker mer tid til å lese aviser, mens noe flere kvinner enn menn trapper opp hobbyvirksomheten, men disse forskjellene er ikke statistisk signifikante. For øvrig er det verdt å merke seg at det ikke er noen forskjell mellom menn og kvinner i andel som bruker mer tid til husarbeid etter at de ble ledige. 6 av 10 blant begge kjønn oppgir å øke tidsinnsatsen i huset.

For en del aktiviteter er økningen også knyttet til livsfase (vedleggstabell 19). Opptrapping av husarbeid er, ikke overraskende, vanligere blant ledige med barn enn blant ledige uten barn. Det samme gjelder økningen av hagearbeid, og, selvsagt, pass av egne barn. Økning i uteliv og besøk er derimot vanligst blant unge enslige.

Målt ved tidsbruksendringer er det altså lite som tyder på at arbeidsledighet virker passiviserende eller fører til sosial isolasjon. For de fleste aktiviteter er det bare et fåtall menn og kvinner som oppgir å bruke mindre tid etter at de ble ledige (tabell 27). Blant begge kjønn er uteliv/kaféliv den aktiviteten flest skjærer ned på. Om lag 1/4 har mindre uteliv etter at de ble ledige. Dette har trolig sammenheng med dårligere økonomi, men kan også være et utslag av tendenser til sosial tilbaketrekkning. Som nevnt tidligere, viser mange studier at nedsatt selvtillit kan gjøre at ledige synes det er vanskelig å omgås andre. Det er imidlertid bare i underkant av 10 prosent som bruker mindre tid til besøksaktiviteter enn tidligere. Blant arbeidsledige kvinner er det også noen, 13 prosent,

som bruker mindre tid til handleturer etter at de ble ledige. Også dette kan trolig knyttes til dårligere økonomi. Det er imidlertid verdt å merke seg at det også på dette området er langt flere som øker enn som reduserer sin tidsbruk. Overraskende nok er det også 12 prosent av kvinnene som bruker mindre tid til å se fjernsyn etter at de ble ledige. Denne endringen er vanskelig å forklare. Både blant menn og kvinner er det små forskjeller mellom ledige i ulike familiefaser i andel som reduserer tiden til ulike aktiviteter.

Opplysninger om endringer i tidsbruk ved ledighet viser altså at aktivitetsøkning er langt vanligere enn nedtrapping. Vi kan også få et inntrykk av omfanget av endringer ved en enkel optelling av antall aktiviteter det brukes mer og mindre tid til. Det kan selvsagt diskuteres hvor godt dette målet er ettersom det omfatter svært ulike aktiviteter både hva angår den plass de har i dagliglivet, og grad av planlegging og initiativ som kreves for å utføre dem. En økning i samme antall aktiviteter kan derfor innebære vidt forskjellige tidsmønstre i ulike grupper. Målet gir likevel et visst bilde av forskjeller i omfanget av tidsøkning og tidsreduksjon, og av forholdet mellom menn og kvinner på disse områdene.

I gjennomsnitt bruker langtidsarbeidsledige menn mer tid til 7 av de 22 aktivitetene som ble nevnt i undersøkelsen (tabell 28). Blant kvinner er gjennom-

snittet 6,3. Blant begge kjønn bruker om lag 1 av 4 mer tid til minst 4 aktiviteter, mens om lag 1 av 3 bruker mer tid til minst 9 aktiviteter. Det er altså liten kjønnsforskjell på dette området.

Også når det gjelder antall aktiviteter man bruker mindre tid til ved ledighet, er kjønnsforskjellen beskjeden. I gjennomsnitt reduserer ledige menn og kvinner tiden til henholdsvis 1,03 og 1,36 aktiviteter (tabell 29). Blant begge kjønn oppgir halvparten at de ikke har redusert tiden til noen av de gjøremål som ble nevnt, mens bare 13 prosent av mennene og 20 prosent av kvinnene bruker mindre tid enn tidligere til minst 3 aktiviteter.

7.2. Tidsbruksendringer og faktisk tidsbruk

Gir så opplysningene om tidsbruksendring noe godt bilde av hvor mye tid arbeidsledige faktisk bruker på ulike gjøremål? Er det slik at de som oppgir å bruke mer tid til en aktivitet, faktisk bruker mer tid enn de som oppgir å bruke samme eller mindre tid? Og hvordan er forholdet mellom menn og kvinner på dette området? Disse spørsmålene er sentrale for å avgjøre hvordan opplysninger om tidsbruksendringer skal tolkes. Vi har selvsagt ikke opplysninger om faktisk tidsbruk for alle de gjøremål hvor tidsbruksendring er kartlagt. Men, som det framgår av tidligere kapitler, finnes opplysninger på enkelte områder. Noen av disse brukes her til å belyse forholdet mellom tidsbruksendringer og faktisk tidsbruk.

Tabell 28. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter antall forhold de brukte mer tid til ved ledighet¹. Prosentfordeling og gjennomsnitt

	Antall aktiviteter man brukte mer tid til					Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	-4	5-6	7-8	9-10	11+		
Menn	26	14	24	19	16	7,00	252
Kvinner	24	17	27	20	13	6,83	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 29. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter antall forhold de brukte mindre tid til ved ledighet¹. Prosentfordeling og gjennomsnitt

	Antall aktiviteter man brukte mindre tid til				Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1	2	3+		
Menn	52	27	8	13	1,03	252
Kvinner	49	21	10	20	1,36	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 30 viser andel ledige som faktisk bruker lite og andelen som bruker mye tid til husarbeid, gruppert etter selvrapportert tidsbruksendring på dette området. Både blant menn og kvinner er det et visst samsvar mellom opplysninger om tidsbruksendring og faktisk tidsbruk. Det er flere som bruker mye tid til husarbeid blant dem som oppgir å ha økt sin tidsinnsats på dette området, enn blant dem som har redusert sin innsats eller aldri har brukt tid. 48 prosent av ledige menn som oppgir å bruke mer tid, bruker minst 10 timer pr. uke til husarbeid, mot bare 10 prosent blant dem som bruker mindre tid. Blant dem som bruker samme tid som før, var andelen 24 prosent. Tilsvarende er det færre menn som utfører lite husarbeid (0-4 timer pr. uke) blant dem som bruker mer tid enn før på dette området, enn blant dem som bruker samme eller mindre tid. Blant arbeidsledige kvinner bruker 53 prosent av dem som har økt tidsinnsatsen til husarbeid, minst 20 timer pr. uke til husarbeid. Blant dem som bruker samme tid som før, er andelen 43 prosent.

Tabell 30. Andel som brukte lite og andel som brukte mye tid til husarbeid blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til husarbeid. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som brukte			
0-4 timer pr. uke	17	39	90
minst 10 timer pr. uke	48	24	10
Kvinner			
Andel som brukte			
0-4 timer pr. uke	2	9	:
minst 20 timer pr. uke	53	43	:

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Men selv om det er samvariasjon mellom tidsbruksendring og faktisk tidsbruk, er det også store forskjeller i faktisk tidsbruk innen en og samme kategori for tidsbruksendring. Eksempelvis bruker 17 prosent av de ledige menn som har økt sin tidsinnsats i husholdet, toppen 4 timer pr. uke til husarbeid. Det kan diskuteres hvor hensiktsmessig det er å se dette som en strategi for å gjøre det beste ut av situasjonen som arbeidsledig. Trolig oppleves det ikke slik av de ledige selv.

Videre er det verdt å merke seg at en økning i husarbeidet ved arbeidsledighet innebærer langt mer hus-

arbeid for kvinner enn for menn. Det er faktisk slik at kvinner som ikke har endret sin tidsinnsats i husholdet i forhold til tidligere, bruker mer tid til husarbeid enn menn som oppgir å bruke mer tid enn før. En endring på dette området innebærer altså et helt annet tidsmønster for kvinner enn for menn. Det er derfor lite hensiktsmessig å betrakte selvrapportert økning i husarbeid som samme mestringsstrategi for menn og kvinner. Husarbeid har en langt større plass i kvinners enn i menns dagligliv, og spiller trolig en helt annen rolle som strukturerende element.

Tabell 31 viser sammenhengen mellom tidsbruksendringer til idrett på den ene side, og hvor ofte man faktisk deltar i idrettsaktiviteter på den annen. Også her er det stor grad av samsvar i den forstand at de som oppgir å bruke mer tid til idrett enn tidligere, stort sett er mer aktive enn de som bruker samme eller mindre tid. Men det er også betydelige avvik. Mange av dem som oppgir å bruke mindre tid til idrett enn tidligere, har faktisk deltatt oftere i slike aktiviteter enn de som oppgir å ha økt sin tidsbruk. Det er også forskjeller mellom menn og kvinner mht. hva en bestemt endring innebærer av faktisk deltakelse.

Tabell 31. Andel som sjelden og andel som ofte deltok i mosjons-, sports- og idrettsaktiviteter siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til idrett. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som siste 12 måneder drev idrett			
0 ganger	7	26	65
21 ganger eller mer	81	50	15
Kvinner			
Andel som siste 12 måneder drev idrett			
0 ganger	5	41	74
21 ganger eller mer	73	39	17

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Sammenhengen mellom tidsbruksendringer til friluftsliv og faktisk antall fotturer/skiturer siste år vises i tabell 32. Også her er det et visst samsvar, men også en del uregelmessigheter. Eksempelvis har 24 prosent av de ledige kvinnene som oppgir å ha økt tiden til friluftsliv, ikke vært på lengre fot- eller skitur siste år. Det samme gjelder for 13 prosent av mennene. På

den annen side har hele 27 prosent av de menn som ikke har endret sin tid på området, vært på minst 21 lengre turer siste år. Også her er det kjønnsforskjeller i den forstand at samme tidsbruksendring innebærer noe ulik faktisk deltakelse for ledige menn og kvinner.

Tabell 32. Andel som sjelden og andel som ofte var på fottur eller skitur siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til friluftsliv. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som siste 12 måneder var på tur			
0 ganger	13	28	46
21 ganger eller mer . .	43	27	19
Kvinner			
Andel som siste 12 måneder var på tur			
0 ganger	24	32	70
21 ganger eller mer . .	38	20	10

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabellene 33 og 34 viser sammenhengene mellom tidsbruksendring til uteliv og faktisk besøksaktivitet på dans/diskotek og på restauranter/kafeer. Begge tabeller viser at det er et visst samsvar, men også en del uregelmessigheter. Mange av dem som oppgir å bruke mer tid til uteliv, har ikke vært på dans eller diskotek siste år, mens noen av dem som oppgir å bruke mindre tid enn før, har vært på slike tilstelninger minst 10 ganger. Når det gjelder restaurant- og kafébesøk har langt de fleste av dem som bruker mer tid, minst 10 slike besøk siste år. Men også blant dem som ikke har endret sin tidsbruk på dette området, og blant dem som brukte mindre tid enn før, er det en del som faktisk har minst 10 besøk siste år.

Sammenhengen mellom tidsbruksendringer til organisasjonsaktivitet og antall organisasjoner man er aktiv i vises i tabell 35. Også på dette området er det både et visst samsvar og en del uregelmessigheter. Noen av dem som oppgir å bruke mer tid til organisasjonsaktivitet etter at de ble ledige, er ikke aktive i noen av de organisasjoner som ble spesifisert i undersøkelsen. På den annen side er enkelte av dem som oppgav å bruke samme eller mindre tid enn før, faktisk aktive i minst 2 organisasjoner.

Tabell 33. Andel som sjelden og andel som ofte var på dans/diskotek siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til uteliv/kaféliv. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som siste 12 måneder var på dans			
0 ganger	20	51	55
10 ganger eller mer . .	38	22	10
Kvinner			
Andel som siste 12 måneder var på dans			
0 ganger	24	38	53
10 ganger eller mer . .	36	16	8

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 34. Andel som sjelden og andel som ofte var på restaurant/kafé siste år blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til uteliv/kaféliv. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som siste 12 måneder var på restaurant			
0 ganger	2	17	28
10 ganger eller mer . .	66	34	19
Kvinner			
Andel som siste 12 måneder var på restaurant			
0 ganger	0	18	30
10 ganger eller mer . .	81	27	17

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Alt i alt ser det altså ut til at opplysninger om tidsbruksendring til en viss grad stemmer med variasjoner i faktisk tidsbruk, men det er også store avvik fra dette mønsteret. Det er dessuten slik at samme tidsbruksendring i en del tilfelle innebærer svært ulike tidsmønstre blant menn og kvinner. Det er derfor viktig å være klar over at egenrapporterte tidsbruksendringer er en annen måte å kartlegge tilpasning og mestring til ledighet på, enn hva som er gjort i mange andre studier av mestring. Mestring beskrives ofte på

grunnlag av faktisk tidsbruk og utøvernes hensikt og motivasjon. Hvis alle typer tidsbruksendring pr. definisjon sees som mestring, står man i fare for å legge mer i opplysningene enn det er grunnlag for.

Tabell 35. Andel som ikke var aktive i noen organisasjon og andel som var aktive i minst 2 organisasjoner blant langtidsarbeidsledige med ulike tidsbruksendringer til organisasjonsarbeid. Tall for menn og kvinner¹. Prosent

	Tidsbruksendring ved ledighet		
	Mer tid	Samme tid	Mindre tid/ aldri brukt tid
Menn			
Andel som var aktive i			
0 organisasjoner	10	38	64
minst 2 organisasjoner	52	21	8
Kvinner			
Andel som var aktive i			
0 organisasjoner	9	46	70
minst 2 organisasjoner	42	6	11

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Når vi i det følgende viser resultater av en faktoranalyse av tidsbruksendringer, omtales derfor ulike dimensjoner som tidsendringsmønstre i stedet for som mestringsstrategier. Samme endringstype kan altså innebære ganske ulik faktisk tidsbruk, forskjellig motivasjon og ulike intensjoner. Mens et gitt

Tabell 36. Resultater fra faktoranalyse av endringer blant langtidsarbeidsledige i tid brukt til ulike gjøremål ved arbeidsledighet. Syv faktorer. Faktorladninger og eigenvalue

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7
Reparasjonsarbeid	0,48	0,10	0,10	0,02	0,17	-0,25	0,28
Hagearbeid	0,34	0,17	-0,06	0,20	0,18	-0,46	-0,21
Idrett	0,67	-0,07	0,17	-0,09	-0,04	0,12	0,03
Organisasjonsarbeid	0,43	-0,10	0,23	0,42	-0,23	0,00	-0,17
Hobbyvirksomhet	0,56	-0,02	-0,04	0,13	0,16	0,01	0,22
Friluftsliv	0,66	0,20	-0,06	0,07	0,12	0,05	-0,16
Omsorg utenom egne barn	0,31	0,22	0,12	0,33	-0,35	-0,26	0,24
Husarbeid	0,20	0,54	-0,15	0,02	0,30	-0,31	0,20
Samvær med barn	0,04	0,56	0,08	0,07	-0,38	-0,36	-0,01
Spaserturer	0,29	0,52	-0,05	0,04	0,19	0,06	-0,40
Handleturer	-0,05	0,64	0,08	0,05	0,08	0,00	-0,03
Gå på/få besøk	0,02	0,61	-0,02	-0,08	-0,04	0,42	0,07
Jobbsøkerkurs	-0,09	0,04	0,55	0,35	0,22	-0,06	-0,02
Omskolering	0,06	0,04	0,79	0,21	0,02	0,06	0,06
Utdanning/kurs	0,12	-0,01	0,84	-0,02	-0,00	0,04	0,13
Behandlingsopplegg	0,09	-0,00	0,04	0,77	0,04	0,03	0,16
Attføringsopplegg	-0,01	0,08	0,23	0,74	-0,06	0,02	-0,07
Jobbsøking	0,09	-0,04	0,19	-0,00	0,55	-0,14	0,05
TV-seing	-0,21	0,28	-0,20	0,23	0,40	0,35	0,30
Avislesing	0,23	0,19	0,01	-0,05	0,62	0,06	-0,03
Uteliv	0,19	0,05	0,07	0,11	0,02	0,70	-0,00
Strøjobber	0,13	-0,00	0,14	0,05	0,04	0,08	0,77
Eigenvalue	3,13	2,21	1,62	1,52	1,18	1,14	1,07

mønster for enkelte er resultat av aktiv planlegging og et offensivt forhold til egen situasjon, kan det for andre være en passiv tilpasning, eller en følge av det som skjer i omgivelsene.

7.3. Tidsendringsmønstre blant arbeidsledige

For å se hvordan tidsendringer til ulike aktiviteter er knyttet sammen i mønstre, har vi gjennomført en faktoranalyse (se vedlegg 2, avsnitt 1 for redegjørelse av faktoranalyser). Vi fikk litt andre resultater enn hva Colbjørnsen (1993) gjorde i en tilsvarende analyse. Dette kan skyldes at vi bare ser på langtidsledige som ikke er på tiltak, mens Colbjørnsen også inkluderte personer på tiltak. Dessuten har vi valgt å ta med hele spørsmålsbatteriet (22 spørsmål), mens Colbjørnsen holdt behandlings- og attføringsopplegg utenfor.

I undersøkelsen har spørsmålene følgende 4 verdier: Mer tid, samme tid, mindre tid og har ikke brukt tid på dette verken før eller etter at ledighet inntrådte. I faktoranalysen endret vi rekkefølgen på verdiene i forhold til skjema og gav dem verdiene 0-3. Høye verdier uttrykker økning, mens lave verdier uttrykker reduksjon eller ingen tid til aktiviteter.

Analysen gav syv faktorer med eigenvalue større enn 1. Colbjørnsen fant fem faktorer som tilfredsstillte dette kriteriet. Vi prøvde oss fram med ulikt antall faktorer, men fant at syv faktorer gir best mening. Resultatene vises i tabell 36. Rekkefølgen på aktivitetene er her endret i forhold til skjema slik at de samles etter faktor.

Enkelte aktiviteter lar seg vanskelig tilordne én bestemt faktor. Eksempelvis lader både faktor 1 og faktor 4 relativt sterkt når det gjelder omsorg for andre personer enn egne barn. Dette kan tolkes slik at endringer i denne aktiviteten inngår i flere hovedtyper av endringsmønstre eller at selve aktiviteten er flertydig og rommer mange ulike dimensjoner. Omsorg kan både gå på hjelp til praktiske gjøremål og på sosial og følelsesmessig støtte.

Faktor 1 lader sterkt på vedlikeholdsarbeid, fysisk aktivitet og omsorgsarbeid for andre enn egne barn. Det er altså en tendens til at de som bruker mer tid på vedlikeholdsarbeid etter at de ble ledige, også bruker mer tid til hagearbeid, idrett og friluftsliv, hobbyer, organisasjonsarbeid og omsorgsarbeid. Opptrapping av de aktiviteter som inngår, krever noe initiativ og planlegging. Det er derfor rimelig å se faktoren som uttrykk for en forholdsvis aktiv og offensiv holdning i forhold til det å fylle tiden som arbeidsledig. Også det at faktoren lader negativt på en typisk passiv aktivitet som fjernsynsseing, støtter en slik antakelse. Faktoren inneholder både aktiviteter rettet mot eget hjem og aktiviteter som peker ut over privatsfæren. I Colbjørnsens analyse fordeler de aktiviteter som inngår i denne faktoren seg på to forskjellige dimensjoner. I den ene, kalt friluftspregget hjemmeliv, inngår reparasjonsarbeid, hagearbeid, hobbyvirksomhet, avislesing og friluftsliv. I den andre, kalt lokalsamfunnsaktivisme, inngår idrett, omsorgsarbeid, organisasjonsarbeid, friluftsliv og hobbyvirksomhet.

Faktor 2 går på økning i familieorienterte aktiviteter og sosialt liv. Her inngår husarbeid, samvær med barn, spaserturer, handledurer og besøksvirksomhet. Dette endringsmønsteret er i hovedsak rettet mot hjem og privatliv, men har også et sosialt aspekt. Til en viss grad inngår også TV-seing, men ingen aktiviteter som er spesifikt rettet mot arbeidsmarkedet. Det er vanskelig å avgjøre hvorvidt denne faktoren uttrykker en passiv tilpasning til situasjonen som arbeidsledig eller en bevisst satsing på å få orden og struktur i tilværelsen. Mange av de aktiviteter som inngår, kan utføres uten særlig plan og tilrettelegging. Men de kan også brukes for å få rytme i hverdagen. Langt på vei tilsvarer dette endringsmønsteret en faktor kalt sosialt hjemmeliv i Colbjørnsens analyse.

I likhet med Colbjørnsen finner vi en egen faktor som går på opptrapping av aktiviteter direkte rettet mot det å få arbeid igjen. Her inngår jobbsøkerkurs, omskolering samt utdanning og kursvirksomhet, men bare i liten grad jobbsøking og strøjobber. Videre utgjør atferds- og behandlingsopplegg en egen faktor. I noen grad inngår også organisasjonsarbeid og aktiv jobbsøking her.

Den femte faktoren går på opptrapping av avislesing, TV-seing og jobbsøking, og, i noen grad, husarbeid. Ledige som øker tiden til disse aktivitetene, reduserer gjerne, eller bruker ikke tid i det hele tatt, på omsorgsarbeid. Faktoren er altså en blanding av aktiviteter som går direkte på det å komme i arbeid igjen, og aktiviteter som mer har preg av passiv fyllmasse for å få tiden til å gå. Hvorvidt avislesing skal sees som et passivt eller aktivt gjøremål avhenger selvsagt av hva slags stoff som leses og grunnen til at det leses. Lesing av stillingsannonser, eller lesing for å holde seg orientert om det som rører seg i tiden, vil ha et mer offensivt preg enn lesing som rent tidsfordriv. Hos Colbjørnsen er ikke disse aktivitetene skilt ut som egen dimensjon, men inngår i varierende grad i andre faktorer.

Faktor 6 består først og fremst av opptrapping i uteliv og kaféliv. I noen grad går dette sammen med økt TV-seing og besøksvirksomhet, men samvarierer negativt med hagearbeid, husarbeid og omsorgsarbeid. De som bruker mer tid til uteliv enn før, deltar dessuten i liten grad i omskolering og kursvirksomhet og tar sjelden strøjobber.

Faktor 7 består først og fremst i tidsendring til betalte eller ubetalte strøjobber. TV-seing, omsorgsarbeid utenfor husholdningen, husarbeid, hobbyvirksomhet og reparasjonsarbeid inngår i noen grad, mens faktoren lader negativt på spaserturer. Hos Colbjørnsen ble ikke strøjobber skilt ut som egen faktor, men gikk til en viss grad sammen med kvalifiseringstiltak som utdanning og kursvirksomhet. Vi fant imidlertid at de som bruker mer tid til strøjobber, sjelden bruker mer tid på omskolering og kurs.

På grunnlag av faktoranalysen delte vi tidsbruksendringer til ulike aktiviteter inn i grupper av endringsmønstre. Aktiviteter som, empirisk sett, har en tendens til å gå sammen, ble tilordnet samme gruppe. For å få et mer samlet inntrykk av grad av endringer i de ulike retninger enn hva vi får ved å se på enkeltaktiviteter, laget vi additive indekser for ulike endringsmønstre. Vi summerte verdiene på de variabler som inngikk i de ulike grupper. Hver enkeltaktivitet ble gitt verdier 0-3 hvor 0 innebærer at man aldri har brukt tid på aktiviteten, 1 at man bruker mindre tid enn før, 2 at man bruker samme tid som før og 3 at man bruker mer tid enn før. Høye verdier uttrykker altså mer aktive endringsmønstre enn lave verdier. Den første faktoren har mulige verdier 0-21, den andre 0-15, den tredje 0-9, den fjerde 0-6, den femte 0-9, og den sjette og syvende 0-3. Tabell 37 viser gjennomsnittsskårer og andeler med høy skår blant ledige menn og kvinner.

Vi kunne kanskje vente at den første faktoren, vedlikehold, friluft og omsorg, uttrykker et endringsmønster som er mer typisk for menn enn for kvinner. Det

er imidlertid ingen signifikant kjønnsforskjell på dette området når vi ser alle menn og alle kvinner under ett. Ledige menn og kvinner har gjennomsnittsskårer på henholdsvis 11,5 og 11,2, og henholdsvis 27 og 22 prosent av menn og kvinner har høy skår (14 eller høyere). Ser vi på ulike familiefaser separat, kan det imidlertid se ut til å være en viss kjønnsforskjell (vedleggstabell 21). Blant ledige med barn er dette endringsmønsteret vanligere for fedre enn mødre. 34 prosent ledige menn med hjemmeboende barn har høy skår på dette området mot bare 18 prosent av kvinnene.

Tabell 37. Skår på syv faktorer for tidsbruksendring blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosentandeler med høy skår, og gjennomsnitt

	Menn	Kvinner
Vedlikehold, friluft, omsorg		
Andel med skår>14 (21 mulige)	27	22
Gjennomsnitt	11,5	11,2
Hus, barn, sosialt samvær		
Andel med skår>12 (15 mulige)	23	35
Gjennomsnitt	10,4	11,4
Utdanning		
Andel med skår>5 (9 mulige)	19	21
Gjennomsnitt	2,3	2,3
Attføring, behandling		
Andel med skår>1 (6 mulige)	27	22
Gjennomsnitt	0,8	0,7
Media og jobbsøking		
Andel med skår>8 (9 mulige)	29	17
Gjennomsnitt	7,5	7,1
Uteliv		
Andel med skår>2 (3 mulige)	19	6
Gjennomsnitt	1,4	1,4
Strøjobber		
Andel med skår>2 (3 mulige)	22	20
Gjennomsnitt	1,0	0,9

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Opptrapping av aktiviteter knyttet til hus, barn, handleturer og besøk er vanligere blant kvinner enn menn, og forekommer selvsagt i større grad blant ledige med barn enn blant andre ledige. For alle menn og alle kvinner under ett er gjennomsnittsskårer henholdsvis 10,4 og 11,4, og andeler med høy skår er henholdsvis 23 og 35. Kjønnsforskjellene varierer med familiefase. Blant gifte med barn er forskjellene forholdsvis beskjedne. Her har henholdsvis 40 og 46 prosent av fedrene og mødrene høy skår. Også Colbjørnsen finner små kjønnsforskjeller på dette

området, og mener dette tyder på at arbeidsledige menn tar et visst ansvar for husarbeidet i husholdninger med barn. I og med at de trapper opp sin tidsinnsats er dette selvsagt riktig, men, som vist tidligere, er det viktig å være klar over at til tross for slik opptrapping, bruker ledige fedre langt mindre tid til husarbeid enn ledige mødre. For gifte uten barn er opptrapping av husarbeid og besøksaktiviteter vanligere blant kvinner enn menn (vedleggstabell 21).

Når det gjelder økning i utdanning og kvalifisering for arbeidsmarkedet, er det ingen signifikant kjønnsforskjell. 19 prosent av ledige menn og 21 prosent av ledige kvinner skårer høyt på dette området. Det ser heller ikke ut til å være særlige forskjeller mellom ulike familiefaser. Colbjørnsen fant imidlertid en klar alderseffekt. Eldre arbeidsledige hadde i mindre grad denne type endringer enn yngre. Når vi ikke finner noe tilsvarende mønster, har det trolig sammenheng med at ledige på tiltak er holdt utenfor. Disse er ofte unge, og mange tiltak består nettopp av kursvirksomhet.

Heller ikke når det gjelder økning i tid til attførings- og behandlingstiltak er det særlige kjønnsforskjeller. Både blant kvinner og menn er disse aktivitetene ganske sjeldne. Bare 1 av 5 har en skår på 1 eller høyere. For menns vedkommende kan det se ut til at aktivitetene er noe vanligere blant ledige med barn enn blant ledige i andre familiefaser.

Økning i tid brukt til media og jobbsøking er vanligere blant menn enn kvinner. 29 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene har høy skår (8 eller høyere) på dette området. Vi kunne kanskje vente at dette endringsmønsteret er mindre vanlig blant ledige menn med barn enn blant menn uten barn, men det er ingen markerte forskjeller mellom ulike familiefaser.

Også når det gjelder økning i uteliv, har menn høyere skår enn kvinner. Det er først og fremst enslige unge menn som skårer høyt her. Dette er samme mønster som ble vist i oversiktstabellen tidligere i kapitlet.

Ser vi alle ledige under ett, finner vi at like mange menn som kvinner bruker mer tid til strøjobber etter at de ble ledige. Også denne endringen er vanligst blant unge enslige menn.

7.4. Oppsummering

Selvrapporterte tidsbruksendringer tyder på at langtidsarbeidsledige har et høyt aktivitetsnivå. Dette er et annet bilde enn hva som framkommer gjennom opplysninger om faktisk tidsbruk. For 22 aktiviteter oppgav ledige om de brukte mer eller mindre tid etter at de ble ledige, om de brukte samme tid som før, eller aldri hadde brukt tid overhodet. Svært mange aktiviteter trappes opp ved arbeidsledighet, mens bare et

fåfall aktiviteter trappes ned. Stort sett er endringsmønsteret ganske likt for menn og kvinner, men det er kjønnsforskjeller på enkelte områder. Både menn og kvinner bruker i gjennomsnitt mer tid til om lag 7 aktiviteter, mens de skjærer ned på vel 1 aktivitet. For de fleste aktiviteter oppgir 30-50 prosent av de ledige at de har økt sin tidsinnsats. Den aktivitet flest har trappet opp, er jobbsøking, mens uteliv er den aktivitet flest har trappet ned.

Opplysninger om tidsendringer blant langtidsarbeidsledige er i andre sammenhenger brukt for å identifisere ulike mestringsstrategier. Man har da sett det slik at det høye aktivitetsnivået viser at ledige forholder seg aktivt til sin situasjon. Vi har imidlertid valgt å ikke bruke betegnelsen mestring i denne sammenheng fordi opplysninger om aktivitetsendring ikke sier noe om aktivitetsnivået i seg selv. De sier heller ikke noe om de motiver og initiativ som ligger bak endringene. Vi snakker derfor om tidsendringsmønstre i stedet for mestringsstrategier.

Ved hjelp av faktoranalyse av aktivitetsendring identifiserte vi 7 tidsendringsmønstre. Den første faktoren går på endringer i tid til vedlikeholds- og hagearbeid, idrett, friluftsliv, organisasjonsarbeid og omsorgsarbeid. Den andre går på aktiviteter knyttet til hus, barn og sosialt samvær, den tredje på opptrapping av aktiviteter direkte rettet mot det å få arbeid. Her inngår jobbsøkerkurs, omskolering og utdanning og kursvirksomhet. I den fjerde faktoren inngår endringer i tid til attførings- og behandlingsopplegg, i den femte endringer i tid til avislesing, TV-seing og jobbsøking, i den sjette endringer i tid til uteliv og kaféliv, og i den sjuende endringer i tid til strøjobber.

Når opplysninger om faktisk tidsbruk og selvrapporterte tidsbruksendringer gir forskjellige inntrykk av arbeidslediges aktivitetsnivå, har det sammenheng med at dette er to helt ulike måter å måle på. Ved å sammenholde opplysninger om tidsbruksendring med opplysninger om faktisk tidsbruk, får vi et inntrykk av i hvilken grad selvrapporterte tidsbruksendringer gir noe godt bilde av faktisk tidsmønster. Vi har gjort dette for husarbeid, idrett, friluftsliv, uteliv og organisasjonsaktivitet. Stort sett stemmer opplysninger om tidsbruksendring rimelig godt med opplysninger om faktisk tidsbruk i den forstand at ledige som oppgir å ha økt tiden til en bestemt aktivitet, faktisk bruker mer tid til aktiviteten, enn ledige som ikke oppgir en slik økning. Men det er også store avvik fra dette mønsteret. Det viser seg dessuten at samme tidsbruksendring ofte innebærer svært ulik faktisk tidsbruk blant ledige menn og kvinner. Opplysninger om tidsbruksendringer sier heller ikke noe om det tidsmessige forholdet mellom ulike aktiviteter hos den enkelte. En økning i tid til en gitt aktivitet, innebærer ikke nødvendigvis at denne aktiviteten har

noen sentral plass i vedkommendes samlede tidsmønster. Ofte er trolig økningen svært beskjeden. Det kan derfor diskuteres hvorvidt opplysninger om tidsbruksendring er særlig godt egnet til å fange opp vesentlige sider ved arbeidslediges levekår og reaksjonsmønster.

8. Kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant langtidsarbeidsledige

Ikke bare aktivitetsmønstre og bruk av tid, men også opplevelsen av tiden har vært et sentralt tema i forskning om arbeidsledige. Studier viser at tendenser til tidsoppløsning og nedbryting av tidsstrukturen er vanlige problemer ved ledighet. Mange finner det vanskelig å fylle dagene og ser tiden som et problem i stedet for en ressurs. Men det er også pekt på at noen, i hvert fall i perioder, opplever friheten fra yrkesarbeidet positivt og synes det er deilig å disponere tiden etter eget ønske. Dette kapitlet belyser problemer ved tidsopplevelsen blant langtidsarbeidsledige på grunnlag av undersøkelsen om arbeidslediges levekår. Ettersom alle her har vært ledige i minst et halvt år, skulle vi vente å finne at problemer med tidsopplevelsen er enda mer markerte her enn hva som framkommer gjennom studier av arbeidsledige med kortere ledighetserfaring. Mulige fordeler ved den frigjorte tiden diskuteres i kapittel 9.

Tidsopplevelse ble ikke kartlagt som eget emne i undersøkelsen, men inngikk i spørsmålssekvenser om forskjellige typer ulemper. Ledige ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad de vurderte ulike forhold som ulemper ved sin situasjon som arbeidsledige. For å få fram hvor vanlige tidsrelaterte ulemper er i forhold til andre ulemper, vises her svarfordelinger på samtlige spørsmål. Enkelte spørsmål er ikke helt entydige. Derfor er det ikke uten videre lett å avgjøre hvilke som fanger opp problemer knyttet til tiden. Også her har vi brukt faktoranalyse for å få et bedre inntrykk av tendenser til ulike dimensjoner i materialet. Problemer med tidsopplevelsen framtrer som en egen dimensjon. Gjennom multivariat analyse vises hvilke forhold som har betydning for grad av opplevde tidsproblemer.

8.1. Ulemper ved arbeidsledighet

For 12 forhold ble langtidsarbeidsledige bedt om å si om de syntes at dette i stor grad, noen grad, liten grad eller ikke i det hele tatt var en ulempe ved å være arbeidsledig. Utsagnene gikk både på økonomiske, helsemessige, sosiale og psykologiske forhold. Tabell 38 viser hvor mange som i stor grad vurderer ulike forhold som ulemper. Både blant menn og kvinner er det å savne jobben det vanligste proble-

met, mens problemer i familien, dårligere helse, det å bli mistenkeliggjort som arbeidssky og tap av selvtillit er de minst vanlige problemene. Følelsen av at dagene går i ett og at man mangler tidsstruktur vurderes som en stor ulempe av 38 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene. Dette er helt klart et forhold som går på tidsopplevelsen. Det er ikke blant de aller vanligste problemene, men er likevel ganske utbredt.

Tabell 38. Andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som opplevde at ulike forhold i stor grad var en ulempe ved å gå arbeidsledig¹. Prosent

	Menn	Kvinner
Kutte ned forbruket	43	37
Miste kontakt med kolleger	43	35
Savne jobben	67	56
Ikke ha noe å ta seg til, kjede seg	43	27
Dagene går i ett, mangler tidsstruktur	38	27
Bli mistenkeliggjort som arbeidssky	20	8
Opplive usikkerhet for framtiden	58	46
Bli økonomisk avhengig av andre	41	40
Få avslag på jobbsøknad	52	47
Problemer i familien	7	5
Tape selvtillit fordi jeg føler det ikke er bruk for meg	28	24
Få dårligere helse	12	5

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Men selv om mange sliter med kjedsomhet og tap av tidsstruktur, er det også mange som ikke har slike problemer. 45 prosent av mennene og 50 prosent av kvinnene mener manglende tidsstruktur er en ulempe i liten grad eller ikke i det hele tatt (tabell 39). Videre mener 38 prosent av mennene og 55 prosent av kvinnene at kjedsomhet og mangel på noe å ta seg til er en ulempe i liten grad eller ikke i det hele tatt. 31 prosent av mennene og 40 prosent av kvinnene opplever verken manglende tidsstruktur eller kjedsomhet som ulempe i noen særlig grad. Dette tyder på at

forholdsvis mange greier å opprettholde en viss orden og rytme i tilværelsen når yrkesarbeidet faller bort selv om de har vært ledige over en ganske lang periode. Dette er noe vanligere blant kvinner enn blant menn.

Tabell 39. Langtidsarbeidsledige menn og kvinner etter grad av problemopplevelse ved det å kjede seg, og det at dagene går i ett og mangler tidsstruktur¹. Prosent

	Ulempe i stor grad	Ulempe i noen grad	Ulempe i liten grad	Ikke ulempe i det hele tatt
Ikke ha noe å ta seg til, kjede seg				
Menn	43	18	14	24
Kvinner	27	18	22	33
Dagene går i ett, mangler tidsstruktur				
Menn	38	17	17	27
Kvinner	27	23	20	30

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Tabell 40. Antall forhold som i stor grad ble vurdert å være en ulempe ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	0	1-3	4-6	7+	Antall personer som svarte
Menn	11	35	26	27	252
Kvinner	16	40	30	14	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Selv om mange, både menn og kvinner, ser flere ulemper ved å være arbeidsledig, ser det ut til at langtidsarbeidsledige menn opplever situasjonen mer problematisk enn langtidsarbeidsledige kvinner. Både når det gjelder å kutte ned forbruket, savne jobben, kjede seg, mangle tidsstruktur, bli mistenkeliggjort som arbeidssky, oppleve usikkerhet for framtiden, og dårligere helse er det flere menn enn kvinner som i stor grad opplever dette som ulemper. Omvendt er ingen av ulempene mer utbredt blant kvinner enn blant menn. Også målt ved antall forhold som i stor grad opplever som ulemper, er kjønnsforskjellen klar. Mens 27 prosent av mennene vurderer minst 7 forhold som store ulemper, gjelder dette bare 14 prosent av kvinnene (tabell 40). Henholdsvis 16 og 11 prosent av menn og kvinner ser ingen av de nevnte forhold som store ulemper. Kjønnsforskjellen er

særlig markert blant gifte/samboende med barn (vedleggstabell 23).

En ren opptelling av forhold som i stor grad sees som ulemper, tar ikke hensyn til fordelingen på de øvrige svaralternativer på spørsmålene. Mange velger en svakere problemangivelse idet de vurderer ulemper som problematiske i noen eller liten grad. Kanskje ser kjønnsforskjellene annerledes ut når vi også tar hensyn til de øvrige svaralternativ? Det kan tenkes at kvinner i større grad enn menn velger svaralternativ som angir svakere problemgrad. Tabell 41 viser grad av problemopplevelse ved ledighet målt ved skår på en additiv indeks basert på samtlige svaralternativer på samtlige spørsmål om ulemper. "Ingen ulempe" er gitt verdien 0, "liten grad" verdien 1, "noen grad" verdien 2 og "stor grad" verdien 3. Høyest mulige skår er altså 36. Også målt på denne måten er det klare kjønnsforskjeller i opplevelsen av ulemper ved ledighet. Hele 27 prosent av de langtidsledige mennene har en skår på minst 28 mot bare 11 prosent av kvinnene. Gjennomsnittsskår for menn og kvinner er henholdsvis 20,4 og 17,6.

Tabell 41. Skår på spørsmål om ulemper ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosentfordeling og gjennomsnitt

	-12	13- 17	18- 22	23- 27	28+	Gjennom- snitt	Antall personer som svarte
Menn ..	18	22	17	16	27	20,4	252
Kvinner .	26	24	22	18	11	17,6	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Undersøkelsen av langtidslediges levekår støtter altså funn i andre undersøkelser som viser at selv om kvinner synes det er vanskelig å være arbeidsledig, opplever de ikke situasjonen like problematisk som menn (se f.eks. Olsén 1982 og Halvorsen 1994c). De har jevnt over en svakere problemopplevelse enn menn, og ser færre forhold som store ulemper. Kjønnsforskjellen varierer imidlertid fra område til område. Flere forhold opplever som like vanskelige av begge kjønn. Det å savne kolleger er omtrent like vanlig blant kvinner som blant menn. Det samme gjelder opplevelsen av økonomisk avhengighet som en ulempe, det å få avslag på jobbsøknader og tap av selvtilit. Nå kan det selvsagt tenkes at forhold som er særlig vanskelige for kvinner ikke er kartlagt i undersøkelsen. I tillegg til de 12 forhold som er nevnt ovenfor, inneholdt undersøkelsen også et spørsmål om eventuelle andre ulemper. Men heller ikke her gir kvinner uttrykk for større problemopplevelse enn menn. Henholdsvis 9 og 15 prosent av langtidsledige

kvinner og menn mener at andre forhold enn de som er spesifisert, i stor eller noen grad er ulemper ved ledigheten.

Graden av problemopplevelse varierer imidlertid, ikke overraskende, mellom kvinner i ulike livsfaser. Gifte kvinner med hjemmeboende barn opplever færre forhold som ulemper enn gifte kvinner uten barn. Det er særlig når det gjelder å miste kontakt med kolleger, kjede seg, mangle tidsstruktur, få avslag på jobbsøknad og tape selvtillit at det å ha barn ser ut til å kunne lette situasjonen (vedleggstabell 22). Dette kan tyde på at det er lettere å få dagene til å gå med meningsfylte gjøremål når man har barn. På den annen side ser det ut til at barn gjør kvinner mer sårbare for dårlig økonomi. Det å kutte ned forbruket vurderes som alvorlig blant relativt flere kvinner med barn enn blant kvinner uten barn.

For menn ser det derimot ikke ut til at det å ha barn letter situasjonen som arbeidsledig. Menn med barn oppgir minst like mange store ulemper ved ledighet som menn uten barn (vedleggstabell 23). Bare når det gjelder det å miste kontakt med kolleger, kan det se ut til at gifte menn med barn har det noe lettere enn gifte menn uten barn, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. På ett område er det snarere slik at gifte menn med barn faktisk opplever ledigheten vanskeligere enn gifte menn uten hjemmeboende barn. Mens bare 22 prosent av gifte uten barn ser manglende tidsstruktur som et stort problem, gjelder dette 42 prosent av dem som har barn (vedleggstabell 22). Alt i alt ser det altså ut til at det å ha barn ikke i samme grad letter situasjonen for menn som for kvinner. Dette støttes av at færre arbeidsledige fedre enn mødre bruker mye tid til husarbeid (se kapittel 4). Aktiviteter i tilknytning til hjemmet ser ut til å være mindre nærliggende for ledige fedre enn for ledige mødre.

Men selv om gifte menn med og uten barn opplever mange ulemper ved ledigheten, tyder mye på at det er unge enslige menn som finner situasjonen mest problematisk. Hele 35 prosent av enslige menn 20-29 år vurderer minst 7 av 12 ulemper som svært store (vedleggstabell 23). Det er særlig når det gjelder ulemper ved kjedsomhet, det å bli mistenkeliggjort som arbeidssky, økonomisk avhengighet og avslag på jobbsøknad at unge enslige menn skiller seg ut ved at mange ser dette som problemer. Det er imidlertid få observasjoner i gruppen slik at forskjellene i forhold til menn i andre grupper ikke er statistisk signifikante.

8.2. Hvem er plaget av kjedsomhet og manglende tidsstruktur?

Ettersom tidsbruk og tidsopplevelse er tema i denne rapporten, ser vi nærmere på hvilke forhold som har

betydning for grad av problemer med kjedsomhet og oppløsning av tidsstrukturen blant langtidsarbeidsledige. I tillegg til å se hvilke forhold som har betydning, spør vi hvorvidt den observerte kjønnsforskjellen forsvinner når også andre faktorer trekkes inn i analysen, og hvilke forhold det er som eventuelt forklarer kjønnsforskjellen. To av de mulige ulemper som ble nevnt i undersøkelsen, går direkte på problemer med tidsopplevelsen. Dette gjelder spørsmålet om man kjeder seg og ikke har noe og ta seg til, og spørsmålet om man opplever at dagene går i ett og mangler tidsstruktur. Faktoranalyser viser, ikke overraskende at disse to ulempene utgjør en egen dimensjon i materialet. Vi har derfor valgt å slå dem sammen til én variabel ved å lage en additiv indeks. Her summeres verdiene på de to enkeltvariablene. Indeksen for grad av problemopplevelse har verdier 0-6. Høye verdier uttrykker høy grad av problemopplevelse. Også målt på denne måten tyder en bivariat analyse på at langtidsledige menn opplever større problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur enn langtidsledige kvinner. 44 prosent av mennene og bare 28 prosent av kvinnene hadde høy skår (5-6) på indeksen (tabell 42). Gjennomsnittsskårene var henholdsvis 3,5 og 2,9.

Tabell 42. Skår på indeks for grad av kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner. Prosentfordeling og gjennomsnitt¹

	Fordeling		Gjennomsnitt	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
0	18	21	3,5	2,9
1-2	21	24		
3-4	18	27		
5-6	44	28		

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

En rekke andre forhold enn kjønn kan tenkes å ha betydning for grad av problemer med tidsfølelsen. Som nevnt tidligere, viser flere studier at enslige oftere har vanskeligere for å takle ledigheten enn andre (Olsén 1982). Andre husholdningsmedlemmer kan gi tiden innhold bare ved å være til stede. Barns og ektefelles forpliktelser på skole og jobb kan strukturere tiden også for ledige. Vi antar derfor at ledige i store husholdninger opplever mindre tidsproblemer enn ledige i små husholdninger, at ledige med barn opplever mindre tidsproblemer enn ledige uten barn, og at gifte/samboende opplever mindre problemer enn enslige. Videre antar vi at det å ha ektefelle/samboer i jobb virker mer strukturere enn det å ha ektefelle uten jobb, ettersom man da får en viss rytme gjennom ektefelles arbeidstider.

Flere undersøkelser påpeker også at det å kunne gjøre noe meningsfylt ut av tilværelsen som arbeidsløs er lettere for ledige med visse ressurser (se f.eks. Kildal 1986). Både utdanning og økonomi kan betraktes som ressurser i denne sammenheng. Høy utdanning kan innebære bredere interessefelt og større evne til å engasjere seg i alternative aktiviteter. Ledige med rimelig god økonomi har større handlefrihet enn ledige med dårlig økonomi. Vi skiller her mellom utdanning på tre nivåer, ungdomsskolenivå, gymnasnivå, og universitets- eller høyskolenivå. Som indikator på økonomisk situasjon brukes opplysninger om betalingsproblemer i husholdningen.

En del studier tyder også på at ledighetens varighet har betydning for trivsel og aktivitetsnivå (Halvorsen 1994c). Vi antar derfor at de som har vært ledige lenge, har større problemer med å strukturere tilværelsen enn de som har vært ledige en kortere periode. Som mål på ledighetens varighet brukes her opplysninger om antall måneder man har vært arbeidsledig de siste 5 årene.

Videre antar vi at ledige med sterk orientering mot yrkesarbeidet synes det er vanskeligere å få form på dagene enn ledige med svakere arbeidsorientering. Som mål på arbeidsidentitet og yrkesorientering brukes samme indeks som i kapittel 6 (se vedlegg 2).

Det kan også tenkes at lediges alder har betydning for grad av tidsproblemer, men det er ikke lett å vite om det er rimelig å forvente størst problemer blant unge eller eldre. På den ene side kan det tenkes at unge opplever større problemer med å strukturere tiden enn eldre, ettersom de i mindre grad har innarbeidet en dagsrytme gjennom et langt yrkesaktivt liv. På den annen side kan det tenkes at de unge har mindre problemer med å strukturere tiden ettersom de oftere enn eldre vil ha venner som ikke er etablert med familie og jobb. Dermed har de trolig lettere for å treffe venner og finne noen å gjøre ting sammen med også på dagtid.

Også typen bostedsstrøk kan tenkes å ha betydning for tidsopplevelsen, men heller ikke her er det lett å vite hvilken vei det er rimelig å vente at sammenhengen går. Som tidligere nevnt, antas det at det er lettere å takle ledighet i spredtbygde enn i tettbygde områder fordi bosatte i spredtbygde strøk gjerne har tettere sosialt nettverk enn bosatte i storbyer, og fordi de oftere har hus og hage som gir mulighet for oppussing og hagearbeid (Halvorsen 1994c). På den annen side har tettbygde strøk bedre fritidstilbud enn spredtbygde områder. Som vist i kapittel 6, deltar ledige i tettbygde strøk oftere i utelivsaktiviteter enn ledige i spredtbygde områder.

Vi vil også se hvorvidt sosial integrasjon på bostedet og det å ha gode venner virker inn på tidsopplevelsen. Antakelsen er her at ledighet er lettere å takle når man har mange kjente på bostedet, og at ledige med gode venner har det lettere enn ledige uten slike venner. Som mål på sosial tilknytning til bostedet brukes opplysninger om antall husstander i nabolaget man kjenner så godt at man har besøkskontakt. Som mål på hvorvidt man har gode venner eller ikke brukes et spørsmål om man har fortrolige venner.

Det kan dessuten tenkes at tidsopplevelsen har sammenheng med førlighetsgraden. Nedsatt førlighet kan begrense utfoldelsesmulighetene og gir færre valg i måten å bruke tiden på. Vi antar derfor at ledige med nedsatt bevegelighet har større problemer med tidsopplevelsen enn ledige med normal førlighet. Vi bruker samme mål på førlighet som i kapittel 6.

Vedleggstabell 25 viser de bivariate sammenhengene mellom grad av tidsproblemer (uttrykt ved gjennomsnittlig skår) og de forhold som er nevnt ovenfor (uvektede tall). For alle langtidsledige under ett er gjennomsnittsskåren 3,26. Menn har en gjennomsnittsskår på 3,67 og kvinner på 2,81. Ellers ser det ut til at unge langtidsarbeidsledige opplever kjedsomhet og manglende tidsstruktur som en større ulempe enn eldre langtidsledige, at opplevelsen av tidsproblemer avtar med størrelsen på husholdningen, at enslige har større tidsproblemer enn gifte/samboende, at ledige uten yrkesaktiv ektefelle har større tidsproblemer enn ledige med yrkesaktiv ektefelle, og at ledige uten barn har større problemer enn ledige med barn. Videre avtar tidsproblemene med utdanningsnivået. Ledige uten betalingsproblemer i husholdningen har mindre tidsproblemer enn ledige med betalingsproblemer. Det er også samvariasjon mellom ledighetens varighet og grad av tidsproblemer. De som har vært ledige lenge, rapporterer større problemer enn de som har kortere ledighetsperiode. Tidsproblemene øker også med graden av arbeidsidentitet. Videre opplever ledige med fortrolige venner mindre tidsproblemer enn ledige uten slike venner. Den bivariate sammenhengen mellom førlighetsgrad og tidsproblemer går imidlertid motsatt vei av hva vi skulle anta. Ledige med nedsatt førlighet opplever mindre tidsproblemer enn ledige med normal førlighet. Verken for bostedsstrøk eller besøkskontakt med naboer er det noen klar bivariat sammenheng med grad av tidsproblemer. Vi lar likevel variablene inngå i en multivariat analyse. Det kan tenkes de har effekt når andre forhold holdes konstant.

Bivariate sammenhenger er vanskelige å tolke. Forskjellene mellom grupper kan skyldes underliggende sammenhenger som ikke kommer fram i tabellen.

Eksempelvis kan det tenkes at menn og kvinner skiller seg systematisk fra hverandre på flere måter, og at det er disse andre forskjellene som har betydning for problemopplevelsen. I det følgende belyses grad av tidsproblemer blant langtidsarbeidsledige ved hjelp av en regresjonsmodell. I beregningene inngår de kjennemerker som vises i vedleggstabell 26.

Den avhengige variabelen, grad av opplevde problemer ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur ved arbeidsledighet, er egentlig en variabel på ordinalnivå, men vi lar den inngå i analysen som en kontinuerlig variabel. Kjønn er en variabel på nominalnivå og inngår i modellen som en dikotomi. Alder og husholdningsstørrelse er kontinuerlige variabler. Hvorvidt man er gift/samboende eller ikke er en variabel på nominalnivå og brukes her som dikotomi. Det samme gjelder variablene hvorvidt man har yrkesaktiv ektefelle eller ikke, og hvorvidt man har barn eller ikke. Utdanning er i utgangspunktet en variabel på ordinalt målenivå, men inngår som to dummyvariable. Problemer med løpende utgifter er en variabel på ordinalt målenivå, men inngår i modellen som en kontinuerlig variabel. Ledighetens varighet er en kontinuerlig variabel. Det samme gjelder indeksen for grad av arbeidsidentitet. Variablen bostedsstrøk er i utgangspunktet på ordinalnivå, men inngår i modellen som tre dummyvariable. Hvorvidt man har gode venner på stedet er brukt som en dikotom variabel. Antall naboer man har besøkskontakt med er en variabel med ordinalt målenivå, men inngår i analysen som tre dummyvariable. Bevegelsesevne er en dikotom variabel. I vedlegg 2, avsnitt 4 dokumenteres nærmere hvordan variablene i modellen er spesifisert.

Tabell 43 viser estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier til koeffisientene for sammenhengen mellom grad av tidsproblemer ved ledighet og de ulike kjennemerkene. Når samtlige forklaringsvariabler ble trukket inn samtidig, viser det seg at verken kjønn, husholdningsstørrelse, hvorvidt man er gift eller ikke, utdanningsnivå, bostedsstrøk, nabokontakt eller førlighetsgrad har noen signifikant sammenheng med grad av tidsproblemer ved ledighet (signifikansnivå på 0,05). Ettersom det ikke er noen vesentlig kjønnsforskjeller når disse andre faktorene holdes konstant, må den bivariate sammenhengen mellom kjønn og tidsproblemer skyldes at menn og kvinner skiller seg systematisk fra hverandre på en eller flere av de andre forklaringsvariablene.

Alder har imidlertid betydning for opplevelsen av tidsproblemer også når andre forhold holdes konstant. Unge ledige vurderer kjedsomhet og manglende tidsstruktur som større problemer enn eldre. Også det å ha yrkesaktiv ektefelle/samboer og det å ha barn i husholdningen har betydning for tidsopplevel-

sen. Alt annet likt, har ledige med yrkesaktiv ektefelle mindre problemer enn ledige uten ektefelle i jobb, og ledige med barn har mindre tidsproblemer enn ledige uten barn. Når husholdningsstørrelse ikke har noen selvstendig betydning for grad av tidsproblemer, skyldes dette trolig at det egentlig er barn og ektefelles yrkesaktivitet som slår ut, ikke antall personer i husholdningen i seg selv.

Tabell 43. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom opplevelse av kjedsomhet og manglende tidsstruktur og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier¹

			Regresjonskoeffisient	T-verdi
Kjønn		Mann	-0,06	-0,34
Alder			-0,04	-4,76***
Antall personer i husholdningen			-0,05	-0,61
Gift/samboende		Ja	0,18	0,67
Har yrkesaktiv ektefelle		Ja	-0,86	-3,63***
Har barn		Ja	-0,56	-2,39*
Utdanning	Ungd.skolenivå	Ja	0,51	1,46
	Gymnasnivå	Ja	0,17	0,47
Vansker med løpende utgifter			-0,41	-5,55***
Antall måneder ledig siste 5 år			0,02	2,96**
Grad av arbeidsidentitet			0,18	9,32***
Bostedsstrøk	Spredt	Ja	0,02	0,07
	Tett, 200-19999	Ja	-0,02	-0,11
	Tett, 20000-99999	Ja	0,23	0,91
Har fortrolige venner		Ja	-0,84	-3,79***
Antall naboer man har besøkskontakt med	0	Ja	-0,12	-0,50
	1-2	Ja	0,40	1,60
	3-4	Ja	-0,08	-0,31
Nedsatt bevegelsesevne		Ja	-0,33	-0,82
R ² =0,42				
Estimat for b ₀ =2,78				

¹ * Signifikant på 0,05-nivå
 ** Signifikant på 0,01-nivå
 *** Signifikant på 0,001-nivå

Også husholdningens økonomiske situasjon har betydning for tidsopplevelsen når andre faktorer holdes konstant. Problemene er, som ventet, større blant

ledige i husholdninger med stram økonomi, enn blant ledige i husholdninger som ikke har vansker med løpende utgifter. Videre har ledighetens varighet betydning. De som har mange måneders ledighet bak seg, har større tidsproblemer enn de som har kortere ledighetserfaring.

Grad av arbeidsidentitet har sterk effekt på tidsopplevelsen når andre faktorer holdes konstant. Arbeidsledige med sterk arbeidsorientering har større tidsproblemer enn ledige med svakere arbeidsorientering. Også sammenhengen mellom det å ha fortrolige venner og grad av tidsoppløsning og kjedsomhet består ved kontroll for de øvrige variable. Alt annet likt, har ledige uten fortrolige venner større tidsproblemer enn ledige med fortrolige venner.

Modellen har ganske stor forklaringskraft. 42 prosent av variasjonen i grad av tidsproblemer forklares ved de variabler som inngår. De variabler som har betydning er altså først og fremst alder, ektefelles yrkesaktivitet, hvorvidt man har barn i husholdningen eller ikke, husholdningens økonomi, ledighetens varighet, grad av arbeidsidentitet og hvorvidt man har fortrolige venner eller ikke. En modell hvor bare disse variablene inngår har nesten like god forklaringskraft som den som ble vist ovenfor ($R^2=0,40$). Den enkeltvariabel som har størst betydning, er grad av arbeidsidentitet. Dette framgår av den høye T-verdien. Når denne variabelen tas ut av modellen, reduseres forklaringskraften betraktelig ($R^2=0,27$). Nest etter arbeidsidentitet, er husholdningens økonomi og lediges alder de variabler som har størst effekt i modellen.

Det viser seg at mye av kjønnsforskjellen i grad av opplevde tidsproblemer er knyttet nettopp til forskjeller i arbeidsidentitet. Når variabelen arbeidsidentitet blir tatt ut av modellen, har kjønn signifikant effekt på problemopplevelsen. Dette er ikke tilfelle når noen av de andre enkeltvariablene tas ut.

Når langtidsarbeidsledige menn i større grad enn langtidsarbeidsledige kvinner opplever at ledighet fører til tidsoppløsning og kjedsomhet, skyldes dette altså særlig at yrkesarbeid har en mer sentral plass i menns liv enn i kvinners slik at menn opplever arbeidet som viktigere enn hva kvinner gjør. Dette kan innebære at de har vanskeligere for å fylle den ledige tiden med alternative gjøremål og få struktur og form på tilværelsen som ledig. Men selv om problemer med kjedsomhet og tidsoppløsning er mindre vanlig blant ledige kvinner enn blant ledige menn, opplever også mange kvinner problemer på dette området. Dette gjelder særlig kvinner med sterk arbeidsorientering. Slik sett kan vi si at både de som hevder at det er markerte kjønnsforskjeller i opplevelsen av problemer ved arbeidsledighet, og de som mener at ledighet er like vanskelig for kvinner som

for menn, på sett og vis har rett. I og med at flere menn enn kvinner er sterkt orientert mot yrkesrollen, er det også flere som har problemer med tidsstrukturen når yrkesarbeidet faller bort. Men mange kvinner har også problemer, særlig de som identifiserer seg sterkt med yrkesrollen.

9. Fri disposisjon over tiden som fordel ved å være arbeidsledig

For å fange opp eventuelle positive sider ved det å være arbeidsledig, ble langtidsarbeidsledige bedt om å vurdere 7 mulige fordeler ved ledigheten. For hvert utsagn skulle de angi om de opplevde dette som en fordel i stor grad, i noen grad, i liten grad eller ikke i det hele tatt. Mens det ble presentert et bredt spekter av ulemper, var de mulige fordelene mer samlet rundt ett tema, nemlig den frigjorte tiden som ressurs i ulike sammenhenger (se tabell 44). Men noen av utsagnene kan også ha andre aspekter. Fordeler ved ikke å trenge barnetilsyn kan være knyttet til økonomiske besparelser, og fordeler ved å slippe arbeidet kan tenkes å bunne i både fysiske og psykiske ulemper ved arbeidsforholdet. Her vises først utbredelsen av samtlige fordeler blant langtidsledige menn og kvinner. Deretter ser vi nærmere på fordeler som er knyttet mer direkte til den frigjorte tiden som ressurs.

9.1. Fordeler ved å være arbeidsledig

Tabell 44 viser, for 7 ulike forhold, andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som vurderer disse forhold som en stor fordel ved det å være arbeidsledig. Ved å sammenholde denne tabellen med tabell 38, som viser utbredelsen av ulemper, ser vi, ikke overraskende, at fordelene er langt mindre framtrepende enn ulempene. Dette gjelder særlig for menns vedkommende, men også til en viss grad for kvinner.

Men selv om fordeler er klart mindre utbredt enn ulemper, ser både menn og kvinner enkelte positive sider ved det å være arbeidsledig. Som for ulemper, er det også her klare kjønnsforskjeller, men forskjellene varierer noe fra område til område. Langtidsarbeidsledige kvinner ser i større grad fordeler ved ledigheten enn langtidsarbeidsledige menn. Hele 43 prosent av kvinnene mot 22 prosent av mennene vurderer det som en stor fordel at de kan disponere tiden fritt (tabell 44). Både blant menn og kvinner er det derimot få som mener det er en stor fordel å slippe arbeidet eller å ligge lenge om morgenen. Ett av spørsmålene gikk på hvorvidt ledigheten fungerte som en vekker til å begynne med noe helt annet enn det man tidligere hadde gjort, enten i forhold til arbeidsmarked, utdanning eller familieetablering. 20

prosent av mennene og 14 prosent av kvinnene vurderer ledigheten som svært positiv i denne henseende. Her er det altså en tendens til at menn er mer positive enn kvinner, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Vel dobbelt så mange kvinner som menn, henholdsvis 22 og 9 prosent, ser det som en stor fordel at de ikke trenger barnetilsyn. Ved siden av muligheten for fri tidsdisponering, er det å få bedre tid til omsorg for barn eller andre pårørende, det forhold flest opplever som en stor fordel. Men også dette er mer vanlig blant kvinner enn blant menn. Mens 4 av 10 kvinner synes det er en fordel med bedre tid til omsorg, gjelder dette 25 prosent av mennene. For foreldres vedkommende er det imidlertid små kjønnsforskjeller på dette området. Forskjellene gjelder først og fremst for menn og kvinner uten barn (vedleggstabell 26).

Tabell 44. Andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som opplevde at ulike forhold i stor grad var en fordel ved å gå arbeidsledig¹. Prosent

	Menn	Kvinner
Kunne disponere tiden fritt	22	43
Slippe arbeidet	1	2
Kunne ligge lenge om morgenen	3	5
Få en vekker til å begynne med noe nytt: omskolering, utdanning, starte egen virksomhet, bli forsørget, få barn, e.l.	20	14
Få bedre tid til å være sammen med familie og venner	27	32
Ikke å trenge barnetilsyn	9	22
Få bedre tid til omsorg for egne barn eller andre pårørende	25	40

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Grad av fordeler ved arbeidsledigheten kan også måles ved antall forhold som vurderes positivt. Henholdsvis 48 og 65 prosent av langtidsledige menn og kvinner ser minst ett av de nevnte forhold som en

stor fordel ved det å være arbeidsledig (tabell 45). Som vist i forrige kapittel, vurderte hele 89 prosent av mennene og 86 prosent av kvinnene minst ett forhold som en stor ulempe ved arbeidsledigheten. Dette illustrerer igjen at ulempene ved ledighet er langt mer framtrepende enn fordelene.

Også målt ved antall forhold som i stor grad vurderes som fordeler, framgår altså at kvinner i større grad enn menn ser positive sider ved ledigheten. Mens vel halvparten av mennene ikke ser noen av forholdene som en stor fordel, gjelder dette bare 1 av 3 kvinner (tabell 45). På den annen side ser bare 15 prosent av mennene minst 3 av forholdene som store fordeler, mot 28 prosent av kvinnene. Nå kan det tenkes at kjønnsforskjellene skyldes at de fordeler som er nevnt i undersøkelsen, i større grad treffer kvinners enn menns interesser. Men, som for ulemper, ble det også for fordeler stilt et tillegsspørsmål om det var andre sider ved ledigheten som ble vurdert som en fordel. Både blant menn og kvinner svarte få bekreftende på dette.

Tabell 45. Antall forhold som i stor grad ble vurdert å være en fordel ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	0	1	2	3+	Antall personer som svarte
Menn	52	19	13	15	252
Kvinner	35	21	16	28	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

En ren opptelling av forhold som i stor grad vurderes som fordeler, tar ikke hensyn til fordelingen på øvrige svaralternativ. Mange ser også fordeler i noen grad eller liten grad. Muligens ser kjønnsforskjellene annerledes ut når vi tar hensyn til hele svarfordelingen? For å fange opp hele variasjonen i svarene om fordeler ved ledigheten, laget vi en additiv indeks på basis av de 7 utsagn som ble presentert. Svaret "Ingen fordel" er gitt verdien 0, "Liten grad" verdien 1, "Noen grad" verdien 2, og "Stor grad" verdien 3. Mulige skår på indeksen er altså 0-21. Også dette målet viser at kvinner i større grad enn menn finner positive sider ved arbeidsledighet. Riktignok har få, både blant menn og kvinner, høy skår. Bare henholdsvis 4 og 8 prosent har en skår på 15 eller høyere (tabell 46). Men langt flere kvinner enn menn, henholdsvis 50 og 34 prosent, har en skår på 8-14. Gjennomsnittsskåren for kvinner er 8,3 og for menn 6,4.

Tabell 46. Skår på spørsmål om fordeler ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	0	1-7	8-14	15+	Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
Menn	8	55	34	4	6,4	252
Kvinner	5	37	50	8	8,3	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Både når vi ser på fordeler og ulemper, ser det altså ut til at kvinner tar arbeidsledighet noe lettere enn menn. Dette støtter andre studier som viser at selv om både menn og kvinner finner det problematisk å være arbeidsledig, kan kvinner i større grad enn menn også se positive sider. Men kjønnsforskjellene gjelder bare enkelte forhold. Like få kvinner som menn ser det som en fordel å slippe arbeidet eller å kunne ligge lenge om morgenen. Det å få større mulighet til samvær med familie og venner, og det å få et puff til å begynne med nye ting, blir i like stor grad vurdert positivt blant begge kjønn. Kjønnsforskjellene knytter seg først og fremst til forhold som å kunne disponere tiden fritt, slippe barnetilsyn og å få bedre tid til omsorg. Både for menn og kvinner varierer grad av positiv vurdering av ledigheten med familiefase. Gifte med barn ser i større grad enn enslige og gifte uten barn enkelte fordeler ved situasjonen som arbeidsledig. De vurderer flere forhold som en stor fordel (vedleggstabell 27). Men også for arbeidsledige med barn er det en viss kjønnsforskjell. Mødre ser noe mer positivt på ledigheten enn fedre.

9.2. Faktoranalyse av fordeler ved ledigheten

For å se om fordeler ved det å være arbeidsledig er uttrykk for én felles underliggende dimensjon, eller representerer flere dimensjoner, har vi gjennomført en faktoranalyse. Særlig var vi interessert i å se om det skiller seg ut egne dimensjoner knyttet til fordeler ved den frigjorte tiden. En analyse med 3 faktorer gir god mening (tabell 47). Vi har her valgt å fravike hovedregelen om at eigenvalue bør være minst 1,0 for at en faktor skal kunne tillegges mening, og har inkludert en faktor med noe lavere eigenvalue. Den første faktoren kan tolkes som en omsorgs- og samværsdimensjon. Den lader sterkt på fordeler som bedre tid til familie og venner, bedre tid til omsorg for barn og andre pårørende, og det at man ikke trenger barnetilsyn. De som vurderer ett av disse forholdene som en fordel, har altså en tendens til også å vurdere de andre som fordeler. Den andre faktoren går mer spesifikt på det å kunne disponere tiden uavhengig av jobben. Den lader sterkt på fordeler ved å kunne disponere tiden fritt, slippe arbeidet

og ligge lenge om morgenen. I utgangspunktet er utsagnet om å slippe arbeidet flertydig. Det er vanskelig å vite hvilke sider ved arbeidet det eventuelt er godt å ha fri fra, fysiske belastninger, psykiske og sosiale belastninger, eller tidsbindingene ved arbeidet. Ettersom utsagnet om å slippe arbeidet går sammen med fordeler som friere tidsdisponering og å kunne ligge lenge om morgenen, er det rimelig å anta at det er tidsbindingene ved arbeidet som har betydning i denne sammenheng. Det å få en vekker til å begynne med noe nytt, utgjør en egen dimensjon. Dette er altså verken knyttet til mindre tidsbinding eller bedre mulighet for omsorg og samvær, men til det å få et puff til å komme i gang med noe annet enn det man har gjort tidligere, enten utdanning, jobb eller familieetablering.

Tabell 47. Resultater av faktoranalyse av fordeler ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige. Tre faktorer. Faktorladninger og eigenvalue

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Bedre tid til samvær med familie og venner	0,70	0,32	0,25
Ikke trenge barnetilsyn	0,81	-0,05	0,03
Bedre tid til omsorg for barn eller andre pårørende .	0,89	0,04	0,05
Kunne disponere tiden fritt	0,42	0,54	0,23
Slippe arbeidet	0,19	0,73	-0,08
Kunne ligge lenge om morgenen	-0,18	0,78	0,03
Få en vekker til å begynne med noe nytt	0,12	0,00	0,97
Eigenvalue	2,56	1,33	0,91

Begge de to første faktorene sier noe om fordeler ved å kunne disponere tiden til andre gjøremål enn arbeidet. Den første har størst grad av innholdsbestemmelse i og med at det er spesifisert hva den frigjorte tiden brukes til, nemlig samvær og omsorg. Den andre faktoren er mer generell og går stort sett på fordeler knyttet til å kunne bruke tiden som man vil uavhengig av gjøremål. Ett utsagn er riktignok knyttet til det å kunne sove om morgenen, men dette ble besvart positivt av få. For hver av de to dimensjonene som går på fordeler ved den frigjorte tiden, har vi laget additive indekser ved å summere verdiene på de enkeltvariable som inngår. Disse gir en mer samlet oversikt over graden av fordeler, enn hva vi får ved å se på en og en variabel. Høy skår

uttrykker stor grad av fordeler. Begge indeksene har mulige skår 0-9.

Bivariate analyser viser at kvinner ser større fordeler ved ledigheten enn menn både når det gjelder muligheter for samvær og omsorg og fri disponering av tiden. Henholdsvis 24 og 14 prosent av langtidsledige menn og kvinner opplever ingen av de tre forholdene knyttet til samvær og omsorg som noen fordel ved ledigheten, mens flere kvinner enn menn ser store fordeler på dette området (tabell 48). Når det gjelder forhold som går på mindre tidsbinding, vurderer henholdsvis 32 og 19 prosent av menn og kvinner ingen av de tre utsagnene som en fordel ved ledigheten, mens 16 prosent av mennene og 30 prosent av kvinnene har en skår på minst 4.

Tabell 48. Skår på to indekser for fordeler ved den frigjorte tiden ved arbeidsledighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent og gjennomsnitt

	Fordeling		Gjennomsnitt	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Samvær og omsorg				
0	24	14	3,2	4,2
1-3	35	28		
4-6	28	32		
7-9	12	27		
Mindre tidsbinding				
0	32	19	1,9	2,7
1-3	53	51		
4-6	15	27		
7-9	1	3		

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

I det følgende ser vi nærmere på variasjon i begge disse dimensjonene. Vi spør hvorvidt kjønnsforskjellene består når også andre forklaringsvariabler trekkes inn, og hvilke faktorer som eventuelt forklarer kjønnsforskjellene. For øvrig ønsker vi å få et inntrykk av hvilke forhold som har betydning for opplevelse av fordeler ved den frigjorte tiden.

9.3. Hvem ser fordeler ved mulighet til samvær og omsorg?

Relativt flere kvinner enn menn vurderer altså muligheter for samvær og omsorg som positive sider ved arbeidsledighet. Men det er rimelig å anta at også andre faktorer enn kjønn er viktige for opplevelsen av slike fordeler, og at kjønnsforskjellen er knyttet til noen av disse faktorene. Langt på vei vil vi vente at de samme forhold som har betydning for opplevelsen av tidsproblemer (se kapittel 8), også har betydning

for opplevelsen av fordeler ved den frigjorte tiden. Særlig vil vi vente at det å ha barn og andre forhold knyttet til husholdningens størrelse og sammensetning, har betydning for opplevelsen av mulighet til samvær og omsorg som en fordel. Foruten husholdningsstørrelse, hvorvidt man har barn eller ikke, hvorvidt man er gift/samboende eller ikke og hvorvidt ektefellen er yrkesaktiv eller ikke, trekker vi inn alder, utdanningsnivå, økonomisk situasjon, ledighetens varighet, grad av arbeidsidentitet, bostedsstrøk, hvorvidt man har fortrolige venner eller ikke, hvorvidt man har besøkskontakt med naboer eller ikke, og hvorvidt man har nedsatt bevegelsesevne eller ikke.

Vi antar at ledige med barn ser større fordeler ved bedre muligheter til omsorg og samvær enn ledige uten barn, at personer i flerpersonhusholdninger ser større fordeler enn personer som bor alene, at gifte ser større fordeler enn enslige, og at ledige med yrkesaktiv ektefelle, ser større fordeler enn andre. Det å ha yrkesaktiv ektefelle bidrar trolig til å gi struktur og form på tilværelsen og dermed større mulighet til å bruke den frigjorte tiden på en aktiv måte. Videre antar vi at høyt utdannede ser større fordeler enn lavt utdannede, at ledige uten betalingsproblemer ser større fordeler enn ledige med stram økonomi, at ledige med forholdsvis kort ledighetsperiode ser større fordeler enn de som har vært ledige lenge, at ledige med lav yrkesorientering ser større fordeler enn ledige med høy yrkesorientering, at ledige med fortrolige venner ser større fordeler enn ledige uten slike venner, at ledige som har besøkskontakt med naboer ser større fordeler enn andre, og at ledige med normal bevegelse ser større fordeler enn ledige med nedsatt bevegelse. Når det gjelder alder, er det ikke gitt hvilken vei det er rimelig å forvente at sammenhengen går. På den ene side kunne vi vente at ungdom ser størst fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg ettersom de gjerne har et mer aktivt sosialt liv enn eldre. På den annen side er barneomsorg mest aktuelt for personer i aldersgrupper med små barn. Vi antar at ledige i 30-40 årsalderen ser større fordeler på dette området enn yngre og eldre ledige. Heller ikke for bostedsstrøk er det lett å vite hvilken sammenheng det er rimelig å forvente. Men ettersom sosiale nettverk gjerne er tettere på landsbygda enn i byene, antar vi at ledige i spredtbygde strøk ser større fordeler enn ledige i tettbygde områder.

Vedleggstabell 28 viser bivariante sammenhenger mellom skår på indeksen for fordeler ved bedre tid til omsorg og samvær og ulike kjennemerker. Gjennomsnittlig skår for alle langtidsledige er 3,58 (uvektede tall). Kvinner har høyere skår enn menn, og, som ventet, har ledige 30-39 år høyere skår enn ledige i andre aldersgrupper. Videre har ledige i flerpersonhusholdninger høyere skår enn ledige som

bor alene, gifte/samboende har høyere skår enn enslige, ledige med yrkesaktiv ektefelle har høyere skår enn andre, ledige med barn har høyere skår enn ledige uten barn, og ledige med høy utdanning har høyere skår enn ledige med lav utdanning. Det er videre en tendens til at opplevde fordeler avtar med ledighetens varighet, men sammenhengen er ikke sterk. Derimot er det en klar tendens til at fordelene avtar med økende arbeidsidentitet og urbaniseringsgrad. Det er videre slik at ledige med fortrolige venner ser større fordeler enn ledige uten slike venner, og at ledige som har besøkskontakt med naboer ser større fordeler enn ledige uten slik kontakt. Det er imidlertid liten forskjell mellom ledige med normal og nedsatt førlighet.

Tabell 49. Resultat av regresjonsanalyse av sammenhengen mellom opplevelse av fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg og ulike kjennemerker. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier¹

		Regresjonskoeffisient	T-verdi
Kjønn	Mann	-0,63	-2,61**
Alder	20-29 år	0,17	0,45
	30-39 år	0,07	0,18
	40-49 år	-0,44	-1,10
Antall personer i husholdningen		0,10	0,95
Gift/samboende	Ja	0,36	1,09
Har yrkesaktiv ektefelle	Ja	0,21	0,71
Har barn	Ja	2,29	7,52***
Utdanning	Ungd.skolenivå	-0,97	-2,15*
	Gymnasnivå	-0,89	-1,87
Vansker med løpende utgifter	Ja	0,20	0,87
Vært ledig 1-12 måneder	Ja	0,27	1,21
Grad av arbeidsidentitet		-0,14	-5,89***
Bostedsstrøk		-0,23	-2,94**
Har fortrolige venner	Ja	0,50	1,79
Har besøkskontakt med naboer	Ja	0,32	1,35
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	-0,49	-0,98
R ² =0,44			
Estimat for b ₀ =6,07			

¹ * signifikant på 0,05-nivå
 ** signifikant på 0,01-nivå
 *** signifikant på 0,001-nivå

For å se betydningen av de ulike variabler i sammenheng, har vi foretatt en regresjonsanalyse. Variabler som ikke viser noen bivariat sammenheng med grad av tidsfordeler kan i prinsippet tenkes å ha betydning ved kontroll for andre variabler. Vi har derfor inkludert i analysen også forhold som ikke viser noen bivariat sammenheng med grad av tidsfordeler. I vedlegg 2, avsnitt 5, redegjøres nærmere for hvordan de ulike variabler er spesifisert i modellen. Estimerte regresjonskoeffisienter og T-verdier vises i tabell 49.

Modellen har ganske stor forklaringskraft. De variablene som inngår, forklarer 44 prosent av variasjonen i grad av opplevde fordeler ved bedre tid til omsorg og samvær ved ledighet. Men bare et fåtall av variablene har noen signifikant betydning (0,05-nivå) for den avhengige variabel når andre forhold holdes konstant. Alt annet likt, har verken alder, husholdningsstørrelse, ekteskapeelig status, ektefelles yrkestilknytning, husholdningens økonomi, ledighetens varighet, besøkskontakt med naboer eller førlighetegrad betydning.

Det forhold som har størst effekt er, ikke uventet, hvorvidt man har barn eller ikke. To av spørsmålene i indeksen går jo nettopp på fordeler knyttet til barneomsorg og er særlig aktuelle for ledige med barn i husholdningen. Likevel er det overraskende at ingen andre forhold ved husholdningen har noen selvstendig effekt. Spørsmålene er jo ikke utelukkende knyttet til omsorg for og samvær med barn, men går også på samvær med familie og venner. Videre har grad av arbeidsidentitet og yrkesorientering stor betydning for opplevde fordeler ved bedre tid til omsorg og samvær også når andre forhold holdes konstant. Ledige med lav yrkesidentitet ser større fordeler enn ledige med høy yrkesidentitet. Dette stemmer med funn i forrige kapittel som viser at opplevelsen av tidsproblemer øker med stigende arbeidsidentitet.

Også kjønnsforskjellen består ved kontroll for andre variabler. Alt annet likt, ser ledige kvinner i større grad enn ledige menn fordeler ved det å ha bedre tid til omsorg og samvær. Dette står i motsetning til funn i forrige kapittel om at kjønnsforskjellen i opplevelse av tidsproblemer er knyttet til forskjeller i arbeidsidentitet. Uansett grad av yrkesorientering og arbeidsidentitet, vurderer altså kvinner muligheter for omsorg og samvær mer positivt enn menn. Dette støtter funn fra andre undersøkelser om at ledige kvinner lettere enn menn kan fylle den frigjorte tiden med aktiviteter knyttet til hus og hjem og se en viss mening i dette. Men det innebærer selvsagt ikke at kvinner ikke samtidig ser negative sider ved ledighet.

Alt annet likt, har også utdanningsnivået betydning for opplevelsen av fordeler ved bedre tid til omsorg og samvær. Ledige med høy utdanning ser større fordeler enn ledige med lav utdanning. Det er særlig mellom ledige med utdanning på ungdomsskolenivå og ledige med høyere utdanning at forskjellen er markert. At utdanningsnivået har betydning for hvordan man takler ledighet, stemmer med funn i andre studier. Som tidligere nevnt, er det en vanlig antakelse at det å ha et aktivt forhold til den frigjorte tiden forutsetter visse ressurser. Bl.a. utdanning er framholdt som viktig her. Som vist i forrige kapittel, finner vi imidlertid ingen sammenheng av betydning mellom utdanningsnivå og opplevde tidsproblemer i regresjonsanalysen.

Også type bostedsstrøk har betydning for opplevde fordeler ved den frigjorte tiden når andre forhold holdes konstant. Ledige i spredtbygde strøk ser i større grad fordeler enn ledige i tettbygde områder. Også dette stemmer med antakelser i faglitteraturen om at ledighet er lettere å takle i spredtbygde områder enn i storbyer. Men, som vist i forrige kapittel, har bostedsstrøk ingen selvstendig effekt på opplevelsen av kjedsomhet og manglende tidsstruktur.

Videre ser det, ikke overraskende, ut til at det å ha fortrolige venner har betydning for opplevelsen av tidsfordeler knyttet til omsorg og samvær. Mulighet for samvær med venner inngår jo i indeksen. Ledige med fortrolige venner ser større fordeler enn ledige uten slike venner. Sammenhengen er ikke statistisk signifikant på 0,05-nivå, men sannsynligheten for at det er en viss sammenheng er ganske stor (signifikanssannsynlighet 0,07). Dette stemmer både med funn i andre studier, og med resultatene fra forrige kapittel som viser at ledige med fortrolige venner opplever mindre tidsproblemer enn andre.

Av de variabler som inngår i modellen, er det altså først og fremst det å ha barn, grad av arbeidsidentitet, kjønn, utdanningsnivå, bostedsstrøk og det å ha fortrolige venner som har betydning for opplevde fordeler ved tid til samvær og omsorg. En modell hvor bare disse forklaringsvariabler inngår, har nesten like stor forklaringskraft som den som er vist i tabell 55. Disse variablene forklarer 42 prosent av variasjonen i den avhengige variabelen.

Tildels er det altså de samme forhold, og til dels er det ulike forhold, som har betydning for opplevelsen av kjedsomhet og manglende tidsstruktur og for opplevelsen av fordeler ved mer rom for samvær og omsorg. Det å ha barn, det å ha lav arbeidsidentitet og det å ha gode venner innebærer henholdsvis mindre problemer og større fordeler på disse områdene. Kjønn, utdanning og bostedsstrøk har imidlertid betydning for grad av fordeler ved tid til omsorg og samvær, men ikke for grad av ulemper med kjedsom-

het og manglende tidsstruktur. Det at noe ulike faktorer slår ut på disse områdene, kan ha sammenheng med at det er to ulike dimensjoner som måles. Kjedsomhet og manglende tidsstruktur går på opplevelsen av tiden generelt og ikke på bestemte aktiviteter. Samvær og omsorg er mer innholdsbestemt og har særlig betydning for ledige med barn, familie og annet sosialt nettverk. Den faktoren som går på opplevelse av fordeler ved mindre tidsbindinger generelt er mindre innholdsbestemt enn det å oppleve fordeler knyttet til samvær og omsorg. Muligens fanger den i større grad opp samme dimensjon som ulemper ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur. Hvis dette er tilfelle, vil vi vente at de samme forhold har betydning på disse to områdene.

9.4. Hvem ser fordeler ved mindre tidsbindinger?

Som vist tidligere, inngår fordeler ved å kunne disponere tiden fritt, slippe arbeidet og ligge lenge om morgenen i samme dimensjon (tabell 47). Ettersom svært få ser de to siste forholdene som fordeler ved å være arbeidsledig, har vi valgt bare å se nærmere på variasjon i fordeler ved å kunne disponere tiden fritt. I analysen behandles dette som en dikotom variabel. Vi skiller mellom ledige som ser det som en stor fordel å kunne disponere tiden fritt på den ene side, og øvrige ledige på den annen. Samme forklaringsvariabler som i regresjonsmodellen ovenfor trekkes inn. Ettersom den avhengige variabelen bare har to mulige utfall (det er en stor fordel å kunne disponere tiden fritt/det er ikke en stor fordel å kunne disponere tiden fritt), benytter vi en logistisk regresjonsmodell. I likhet med de regresjonsanalyser som er vist tidligere, beregner den effekten av hver enkelt variabel samtidig som andre forhold holdes konstant. De samme forklaringsvariabler som i regresjonsmodellen ovenfor er trukket inn, men enkelte av variablene er spesifisert noe annerledes i modellen. Det framgår av tabell 50 hvordan variablene er spesifisert.

Vedleggstabell 29 viser de bivariate sammenhengene uttrykt ved prosentandeler. Relativt flere kvinner enn menn ser store fordeler ved å kunne disponere tiden fritt. Det er relativt små aldersforskjeller. Ledige 40-49 år ser i mindre grad fordeler enn ledige i andre aldersgrupper. Ellers ser ledige i flerpersonghushold oftere fordeler enn ledige som bor alene, ledige med barn oftere fordeler enn ledige uten barn, og ledige med yrkesaktiv ektefelle oftere fordeler enn ledige uten yrkesaktiv ektefelle. Det er liten forskjell mellom gifte og ikke gifte på dette området. Høyt utdannede ser oftere fordeler enn lavt utdannede, ledige uten betalingsvansker i husholdningen ser oftere fordeler enn ledige med slike vansker, ledige med kort ledighetsperiode ser oftere fordeler enn ledige med lang ledighet, ledige med lav arbeidsidentitet ser oftere fordeler enn ledige med høy ar-

beidsidentitet, og ledige med fortrolige venner ser oftere fordeler enn ledige uten slike venner. Det er imidlertid ingen klar tendens når det gjelder betydningen av bostedet eller grad av nabokontakt. For førlighetsgrad er den bivariate sammenheng motsetning av hva vi skulle forvente. Ledige med nedsatt førlighet ser i mindre grad fordeler enn ledige med normal førlighet.

Resultatene av den logistiske regresjonen vises i tabell 50. Få av de forklaringsvariabler som inngår, har signifikant betydning for sannsynligheten for å oppleve det å kunne disponere tiden fritt som en stor fordel ved arbeidsledighet når andre forhold holdes konstant (0,05-nivå). Alt annet likt, har verken kjønn, hvorvidt man bor alene eller ikke, hvorvidt man har barn eller ikke, hvorvidt man har yrkesaktiv ektefelle eller ikke, husholdningens økonomiske situasjon, ledighetens varighet, bostedsstrøk eller nabokontakt signifikant effekt.

Grad av arbeidsidentitet har imidlertid klar effekt også når andre forhold holdes konstant. Ledige med høy arbeidsidentitet ser mindre fordeler ved å disponere tiden fritt enn ledige med høy arbeidsidentitet. Dette stemmer med analysen av ulemper med kjedsomhet og manglende tidsstruktur, og med analysen av fordeler ved tid til samvær og omsorg. Også utdanningsnivå har betydning for opplevde fordeler ved mindre tidsbinding når andre faktorer holdes konstant. Ledige med høy utdanning ser større fordeler enn ledige med lav utdanning. Også dette stemmer med hva vi har funnet tidligere, og med funn i andre studier. Videre har alderen en viss betydning. Referanse-kategorien er her de eldste, 50-59 år. Det er først og fremst mellom ledige 40-49 år og ledige 50-59 år det er signifikante forskjeller. Ledige i 40-åra ser i mindre grad fordeler enn den eldste gruppen av ledige. Også ekteskapelig status har betydning, men sammenheng går her motsatt vei av hva vi forventet. Alt annet likt, ser enslige i større grad fordeler ved å kunne disponere tiden fritt enn gifte/samboende. Videre har det å ha fortrolige venner selvstendig betydning for opplevelsen av fordeler ved den frigjorte tiden. Ledige med gode venner opplever større fordeler enn ledige uten slike venner. Dette stemmer med resultater fra tidligere analyser. Alt annet likt, har også førlighetsgraden betydning. Ledige med normal førlighet ser i større grad fordeler enn ledige med nedsatt førlighet. Ved kontroll for andre variabler er altså retningen på sammenheng endret i forhold til hva vi fant i den bivariate analysen.

Ulikt hva som er tilfelle når det gjelder fordeler ved tid til samvær og omsorg, er det altså ingen signifikant forskjell mellom kvinner og menn i grad av opplevde tidsfordeler når andre forhold holdes konstant. Mens vi fant at kjønnsforskjellene i opplevelsen av ulemper ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur

Tabell 50. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengene mellom andel som opplevde det som en stor fordel å kunne disponere tiden fritt, og ulike kjennemerker. Det å kunne disponere tiden fritt=0¹. Annet=1

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Kjønn		2,09
1 Mann	-0,39	2,09
0 Kvinner		
Alder		5,00
1 20-29 år	-0,44	1,04
1 30-39 år	-0,68	2,38
1 40-49 år	-0,97	4,31*
0 50-59 år		
Bor alene/sammen med noen		2,55
1 Bor sammen med noen	0,65	2,55
0 Bor alene		
Gift/samboende		4,23*
1 Ja	-0,84	4,23*
0 Nei		
Har yrkesaktiv ektefelle		1,87
1 Ja	0,47	1,87
0 Nei		
Har barn 0-19 år		2,02
1 Ja	0,46	2,02
0 Nei		
Utdanningsnivå		1,41**
1 Ungdomsskolenivå	-1,75	6,73**
1 Gymnasnivå	-2,25	10,38***
0 Høgskolenivå		
Vansker med løpende utgifter		1,54
1 Ja	-0,31	1,54
0 Nei, aldri		
Ledighetens varighet	0,04	
1 6-12 måneder	0,05	0,04
0 13 måneder eller mer		
Grad av arbeidsidentitet	-0,17	34,34***
Bostedsstrøk		0,71
1 Spredtbygd strøk	0,06	0,02
1 Tettbygd, 200-19 999 innb.	0,24	0,59
1 Tettbygd, 20 000-99 999 innb.	0,16	0,19
0 Tettbygd, 100 000+ bosatte		
Har fortrolige venner		4,48*
1 Ja	0,73	4,48*
0 Nei		
Besøkskontakt med naboer		0,01
1 Ja	0,02	0,01
0 Nei		
Nedsatt bevegelseevne		4,85
1 Ja	-1,36	4,85*
0 Nei		

¹ I programpakken SAS, som er brukt her, modelleres sannsynligheten for at Y=0.

* signifikant på 0,05-nivå

** signifikant på 0,01-nivå

*** signifikant på 0,001-nivå

først og fremst er knyttet til forskjeller i grad av arbeidsidentitet (kapittel 8), er det ikke lett å fastslå hvilke faktorer kjønnsforskjellen er knyttet til når det gjelder det å se fri tidsdisponering som en fordel ved ledighet. Vi innførte de signifikante forklaringsvariablene i modellen en for en, men det ser ikke ut til at kjønnsforskjellen er knyttet til noen enkeltvariabel. Trolig bunner den bivariate sammenhengen mellom menn og kvinner på dette området i at de skiller seg systematisk fra hverandre på kombinasjoner av disse andre faktorene.

Det er altså både et visst sammenfall og en del forskjeller når det gjelder hvilke forhold som har signifikant effekt på opplevelsen av problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur, og hvilke som har effekt på opplevelsen av fordeler knyttet til å kunne disponere tiden fritt. Grad av arbeidsidentitet, det å ha fortrolige venner, og, til en viss grad, alder, har betydning i begge tilfelle. Men mens ektefelles yrkesaktivitet, husholdningens økonomi og ledighetens varighet har betydning for opplevelsen av ulemper ved den frigjorte tiden, har disse forholdene ingen selvstendig effekt på opplevelsen av fordeler ved fri tidsdisponering. Omvendt har ekteskapelig status, utdanningsnivå og førlighetsgrad betydning for opplevelsen av fordeler ved å kunne disponere tiden fritt, men ikke for ulemper med kjedsomhet og manglende tidsstruktur. Dette kan tyde på at spørsmålene om kjedsomhet og manglende tidsstruktur på den ene side, og fordeler ved fri tidsdisponering på den annen, fanger opp noe ulike dimensjoner. Det kan også tenkes at en del arbeidsledige opplever den frigjorte tiden *både* som en fordel og et problem. Mye av diskusjonen om mulige kjønnsforskjeller blant ledige har nærmest hatt som en forutsetning at ledighet oppleves enten positivt eller negativ. Men kanskje er det slik at noen ser både fordeler og ulemper, mens andre i større grad ser bare fordeler eller bare ulemper? Forholdet mellom ulemper og fordeler ved arbeidsledighet diskuteres kort i neste kapittel.

10. Ulemper og fordeler ved arbeidsledighet: både/og eller enten/eller?

I de to foregående kapitler er opplevde ulemper og fordeler ved arbeidsledighet behandlet hver for seg. Ikke overraskende ser både menn og kvinner mange ulemper ved det å være arbeidsledig, men også visse fordeler. Jevnt over legger kvinner mindre vekt på ulempene enn menn, mens de i større grad ser fordeler. Kjønnsforskjellene gjelder imidlertid ikke for alle typer ulemper og fordeler. Men er det slik at noen bare ser ulemper ved å være arbeidsledig, mens andre bare ser fordeler, eller opplever de fleste ledige både fordeler og ulemper? Er det i tilfelle forskjeller mellom menn og kvinner på dette området, og hvilke fordeler og ulemper er det eventuelt som går sammen? Disse spørsmålene belyses i det følgende. Vi ser noe på ulemper og fordeler generelt, men legger mest vekt på fordeler og ulemper knyttet til selve den frigjorte tiden.

10.1. Ulemper og fordeler - ikke gjensidig utelukkende

Hvis de fordeler ved arbeidsledighet som er spesifisert i undersøkelsen så og si fanger opp samme dimensjon som de ulemper som er spesifisert, skulle vi forvente at de som ser ulemper ved ledigheten, i liten grad ser fordeler, og omvendt. Det er imidlertid ikke noen entydig sammenheng på dette området. Tabell 51 viser antall forhold som i stor grad oppleves som fordeler, fordelt etter antall forhold som i stor grad oppleves som ulemper. For menns vedkommende er det like mange som ser minst 3 store for-

deler ved ledigheten, blant dem som ser minst 7 store ulemper, som blant dem som ikke ser noen store ulemper. Det er dessuten flere som ser minst én stor fordel ved ledigheten blant menn som opplever mange store ulemper, enn blant menn som opplever få ulemper. Målt på denne måten ser det altså ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom opplevde fordeler og ulemper ved ledigheten blant menn. En mulig tolkning av dette er at de ulemper som er spesifisert i undersøkelsen, fanger opp andre dimensjoner enn de fordeler som er spesifisert. Men det kan også være et uttrykk for at ledighet ikke oppleves entydig negativt eller entydig positivt. Noen ser både negative og positive sider ved situasjonen, mens andre verken ser negative eller positive sider.

Blant kvinner er det imidlertid en viss sammenheng på dette området. Relativt sett er det flere som opplever minst 3 store fordeler blant dem som ikke ser noen ulemper enn blant dem som ser mange ulemper. Omvendt er det relativt færre som ikke ser noen fordeler blant dem som ser mange enn blant dem som ser få ulemper. Men heller ikke for kvinner er sammenhengen entydig. Også blant dem som ser mange ulemper ved ledigheten, er det noen som ser en eller flere fordeler. Alt i alt ser det imidlertid ut til at det i større grad er en negativ sammenheng mellom ulemper og fordeler blant langtidsarbeidsledige kvinner enn blant langtidsarbeidsledige menn.

Tabell 51. Antall fordeler ved å være arbeidsledig fordelt etter antall ulemper. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent

	Menn. Antall fordeler				Kvinner. Antall fordeler			
	0	1-2	3+	I alt	0	1-2	3+	I alt
Antall ulemper								
0	66	14	20	100	28	31	41	100
1-3	55	31	14	100	27	37	36	100
4-6	43	46	11	100	36	41	23	100
7+	50	30	20	100	64	31	5	100

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Grad av sammenheng mellom negative og positive sider ved arbeidsledighet kan belyses mer eksakt gjennom et mål for samvariasjon. Vi bruker her Pearsons r som mål på sammenhengen mellom antall store ulemper og antall store fordeler, og på sammenhengen mellom skår på additiv indeks for grad av ulemper (se kapittel 8) og skår på additiv indeks for grad av fordeler (se kapittel 9). Pearsons r forutsetter kontinuerlige variabler. Strengt tatt er både antall ulemper/fordeler og skår på grad av ulemper/fordeler variabler på ordinale målenivå. Her behandles de som kontinuerlige variabler. Pearsons r varierer mellom -1 og +1. Skal koeffisienten nå sin maksimale verdi, må det være en lineær sammenheng mellom variablene. Hvis høy grad av opplevde ulemper ved arbeidsledighet går sammen med lav grad av opplevde fordeler, vil vi få en sterk negativ verdi av Pearsons r . En sterk positiv verdi innebærer at høy grad av ulemper går sammen med høy grad av fordeler. Jo nærmere 0 verdien på koeffisienten er, jo svakere lineær sammenheng er det mellom variablene.

Korrelasjonskoeffisientene støtter inntrykket av at det for langtidsarbeidsledige menns vedkommende er liten sammenheng mellom opplevde ulemper og fordeler ved ledighet. Verken for antall ulemper/fordeler, eller for skår på grad av ulemper/fordeler, er det noen signifikant sammenheng (tabell 52). I begge tilfelle er korrelasjonskoeffisienten nær 0. Graden av samvariasjon varierer imidlertid mellom menn i ulike familiefaser (vedleggstabell 30). For unge enslige menn er koeffisientene for korrelasjon mellom antall ulemper/fordeler -0,33. Korrelasjonen for skår på grad av ulemper/fordeler er -0,36. For menn i denne livsfasen er det altså slik at de som opplever ulemper ved ledigheten, i liten grad ser fordeler, og omvendt. For menn i øvrige livsfaser er det ingen signifikant sammenheng mellom ulemper og fordeler. I den grad det er noen sammenheng, er den positiv, - dvs. at det er en viss tendens til å se både fordeler og ulemper ved ledigheten.

Tabell 52. Korrelasjon mellom ulemper og fordeler ved arbeidsledighet. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Pearsons r^2

	Menn	Kvinner
Korrelasjon mellom antall store ulemper og fordeler ³	0,09	-0,28***
Korrelasjon mellom skår på grad av ulemper og skår på grad av fordeler ⁴	-0,03	-0,28***

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² *** Signifikant på 0,001-nivå. ³ Her er regnet med forhold som i stor grad ble opplevd som ulemper/fordeler ved arbeidsledigheten. Antall ulemper varierer fra 0-12 og antall fordeler fra 0-7. ⁴ Skår på ulemper varierer fra 0-36 og skår på fordeler fra 0-21.

For kvinner er det derimot en klar negativ sammenheng både mellom antall ulemper og antall fordeler, og mellom skår på grad av ulemper og skår på grad av fordeler (tabell 52). I begge tilfelle er korrelasjonskoeffisienten -0,28. Sammenhengen gjelder, med noe ulik styrke, både for gifte kvinner med barn og for gifte kvinner uten barn (vedleggstabell 30). Her er det altså en klar tendens til at de som ser ulemper ved ledigheten, i liten grad ser fordeler, og omvendt. Men i og med at det langt fra er fullstendig samvariasjon, er det også mange som avviker fra dette mønsteret.

Når vi ser alle ulemper under ett i forhold til alle fordeler under ett, får vi et nokså grovt bilde av samvariasjonen mellom negative og positive sider ved arbeidsledighet. Dette kan skjule stor variasjon både i retning og styrke på sammenhengen mellom enkeltulemper og enkeltfordeler. Vedleggstabell 31 viser korrelasjonskoeffisienter for de enkelte ulemper og fordeler. Her framgår klart at sammenhengene varierer sterkt fra område til område. Mens det på en del områder er signifikante negative sammenhenger mellom bestemte ulemper og fordeler, er det på mange områder ikke noen signifikant sammenheng. I enkelte tilfelle er det også, både blant menn og kvinner, signifikant positive sammenhenger mellom fordeler og ulemper. Tabellen viser dessuten at signifikant negative sammenhenger mellom enkeltulemper og enkeltfordeler er vanligere blant kvinner enn blant menn. Dette stemmer med det bilde vi fikk ved å studere sammenhenger på mer aggregert nivå. Både for menn og kvinner er det én fordel som klart peker seg ut ved at den samvarierer negativt med mange av de ulemper som ble kartlagt, nemlig fordeler knyttet til det å kunne disponere tiden fritt. For menn er det signifikant negativ korrelasjon mellom denne fordelten og 7 av de 12 ulempene som ble nevnt. For kvinner er det signifikant negativ korrelasjon mellom denne fordelten og 10 av ulempene. For begge kjønn er det altså slik at de som synes det er positivt å kunne disponere tiden fritt, i mindre grad enn andre vurderer ulike forhold som ulemper ved ledigheten. For kvinner er også fordeler ved å ha bedre tid til samvær og bedre tid til omsorg klart negativt korrelert med de fleste ulemper som ble nevnt i undersøkelsen. Dette innebærer at kvinner som vurderer det som en fordel at ledighet gir mer rom for samvær og omsorg, i mindre grad enn andre kvinner, ser negative sider ved ledigheten. I det følgende belyses nærmere forholdet mellom ulemper og fordeler knyttet til tidsmessige aspekter ved ledigheten.

10.2. Den frigjorte tiden: Ulempe, fordel eller begge deler?

Tabell 53 viser ulike kombinasjoner av verdier på opplevelsen av ulemper ved å kjede seg eller mangle tidsstruktur på den ene side, og opplevelsen av fordelten å kunne disponere tiden fritt på den annen. Både

blant menn og kvinner opplever om lag en av fire at det (i stor eller noen grad) er en ulempe å kjede seg, samtidig som det (i stor eller noen grad) er en fordel å kunne disponere tiden fritt. På den annen side mener vel 10 prosent blant begge kjønn at det verken er en ulempe å kjede seg, eller en fordel å kunne disponere tiden fritt. For de fleste, både blant menn og kvinner, ser det imidlertid ut til å være en klar negativ sammenheng mellom disse to variablene i den forstand at de som ser kjedsomhet som et problem ved ledigheten, ser det som en fordel å kunne disponere tiden fritt, og omvendt. Også målt ved Pearsons r finner vi en klar negativ sammenheng mellom variablene. For menn og kvinner er korrelasjonskoeffisientene henholdsvis -0,25 og -0,30. Begge er statistisk signifikante.

Tabell 53. Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved å disponere tiden fritt blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner^{1,2}. Prosent

		Menn	Kvinner
Ulempe å kjede seg	Fordel å disponere tiden fritt		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	27	25
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	34	19
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	26	44
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	13	12
Korrelasjon mellom de to variablene:		-0,25***	-0,30***
Ulempe å mangle tidsstruktur	Fordel å disponere tiden fritt		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	28	28
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	27	22
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	25	41
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	20	8
Korrelasjon mellom de to variablene:		-0,05	-0,28***

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² *** Signifikant på 0,001-nivå.

For kvinner er det også en klar negativ sammenheng mellom opplevelsen av ulemper ved manglende tidsstruktur på den ene side, og opplevelsen av fordeler ved å kunne disponere tiden fritt på den annen. Korrelasjonskoeffisienten er -0,28 (tabell 54). For menn er det derimot ingen klar sammenheng mellom fordeler og ulemper på dette området. Blant begge kjønn er det 28 prosent som vurderer det som en ulempe å mangle tidsstruktur, samtidig som de ser det som en fordel å kunne disponere tiden fritt. Det er imidlertid relativt sett noe færre menn enn kvinner som verken ser det som en ulempe å mangle tidsstruktur, eller som en fordel å kunne disponere tiden fritt. Det er også færre menn enn kvinner som ser

ulemper på det ene området og fordeler på det andre. Det er dette mønsteret vi skulle forvente dersom de to utsagnene fanger opp samme dimensjon.

Samvariasjon mellom ulemper og fordeler ved den frigjorte tiden kan belyses med et samlemål ved å se på korrelasjonskoeffisienter mellom de indekser som er benyttet i de to foregående kapitler. Korrelasjonen mellom skår på ulemper ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur på den ene side (mulige skår 0-6), og fordeler ved å disponere tiden fritt på den annen (mulige skår 0-9), vises i vedleggstabell 33. Dette gir et mer samlet bilde av sammenhengene enn hva som framkommer gjennom tabellanalyse, men hovedinntrykket er det samme. Både for menns og kvinners vedkommende er det signifikant negativ sammenheng mellom grad av opplevde problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur på den ene side, og grad av opplevde fordeler ved å kunne disponere tiden fritt på den annen. Sammenhengen er sterkest for kvinner. Korrelasjonskoeffisientene for menn og kvinner er henholdsvis -0,16 og -0,33. Blant menn er det stor variasjon mellom ledige i ulike familiefaser. Sterkeste negative samvariasjon finner vi, for menns vedkommende, blant unge enslige, og svakest blant gifte med barn 0-19 år. For sistnevnte gruppe er det ingen sammenheng mellom grad av ulemper ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur, og grad av fordeler ved å kunne disponere tiden fritt. Dette tyder på at menn med barn i større grad enn menn i andre familiefaser ser både fordeler og ulemper ved det å ha mye tid til disposisjon. For kvinners vedkommende er det signifikant negativ sammenheng mellom ulemper og fordeler ved den frigjorte tiden for gifte både med og uten barn, men sammenhengen er sterkest for dem som ikke har barn. Dette tyder på at gifte kvinner med barn i større grad enn gifte kvinner uten barn ser både ulemper og fordeler ved den frigjorte tiden.

Samvariasjon mellom ulemper ved den frigjorte tiden på den ene side, og fordeler ved bedre tid til samvær med familie og venner på den annen, vises i tabell 54. For kvinner er det en signifikant negativ korrelasjon mellom ulemper ved å kjede seg og fordeler ved å få bedre tid til samvær (Pearsons r -0,27). For menns vedkommende er det ingen sammenheng på dette området. Både blant kvinner og menn er det en del som ser det som en ulempe å kjede seg samtidig som de mener det er en fordel med bedre tid til samvær, men andelen er høyest blant menn. Omtrent like mange blant begge kjønn, snaut 20 prosent, synes verken at det er en ulempe å kjede seg, eller en fordel med bedre tid til samvær. 46 prosent av mennene og 61 prosent av kvinnene opplever enten ulemper ved kjedsomhet og liten grad av fordeler ved tid til samvær, eller liten grad av ulemper ved kjedsomhet og fordeler ved samvær. Dette er det mønsteret vi skulle forvente dersom spørsmålene om ulemper og fordeler fanger opp samme dimensjon.

Tabell 54. Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved bedre tid til samvær blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner^{1,2}. Prosent

		Menn	Kvinner
Ulempe å kjede seg	Fordel med bedre tid til samvær		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	35	24
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	26	21
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	20	40
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	19	16
Korrelasjon mellom de to variablene:		0,01	-0,27***
Ulempe å mangle tidsstruktur	Fordel med bedre tid til samvær		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	29	29
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	26	21
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	26	35
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	19	15
Korrelasjon mellom de to variablene:		-0,06	-0,23***

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² *** Signifikant på 0,001-nivå.

Også når det gjelder forholdet mellom ulemper ved å mangle tidsstruktur på den ene side, og fordeler ved bedre tid til samvær på den annen, er det en klar negativ sammenheng blant kvinner, men ingen klar sammenheng blant menn. Korrelasjonskoeffisientene for kvinner og menn er henholdsvis -0,06 og -0,23. Blant begge kjønn er det mange, om lag 30 prosent, som ser det som en ulempe å mangle tidsstruktur, samtidig som de synes det er en fordel å ha bedre tid til samvær.

Tabell 55 viser forholdet mellom ulemper ved kjedsomhet og ved manglende tidsstruktur på den ene side, og fordeler ved bedre tid til omsorg på den annen. Også her vises en klar negativ sammenheng for kvinner, mens det ikke er noen klar sammenheng for menns vedkommende.

Korrelasjonskoeffisienter mellom skår på indeksene for grad av ulemper ved kjedsomhet/manglende tidsstruktur på den ene side, og fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg på den annen, gir et mer aggregert bilde av sammenhengen mellom disse dimensjonene (se vedleggstabell 32). For menn er korrelasjonskoeffisienten 0,02 og for kvinner -0,31. For begge kjønn er det imidlertid en viss variasjon mellom ledige i ulike livsfaser. Blant unge enslige menn er det en viss tendens til at stor grad av ulemper går sammen med liten grad av fordeler, og omvendt. Korrelasjonskoeffisienten (-0,18) er imidlertid ikke statistisk signifikant. Heller ikke for menn i

andre familiefaser er det noen signifikant sammenheng mellom disse dimensjonene. I den grad det er noen sammenheng, er den svakt positiv. Både for gifte kvinner med barn, og for gifte kvinner uten barn, er det en negativ sammenheng mellom tendensen til å oppleve problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur på den ene side, og fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg på den annen. Men det er stor forskjell i styrken på sammenhengen mellom disse gruppene av kvinner. Blant gifte kvinner uten barn er det en forholdsvis sterk negativ sammenheng (Pearsons $r = -0,40$). Blant kvinner med barn er det en svak negativ sammenheng (Pearsons $r = -0,11$), men den er ikke statistisk signifikant. Det at sammenhengen er svakere blant kvinner med barn enn blant kvinner uten barn, kan tyde på at det å ha barn, gjør det lettere å se positive sider ved ledigheten selv om situasjonen også oppleves vanskelig. Dette er ikke overraskende ettersom det her nettopp dreier seg om fordeler knyttet til det å ha mer tid til samvær med og omsorg for barn.

Tabell 55. Andel med ulike kombinasjoner av ulemper ved å kjede seg/mangle tidsstruktur og fordeler ved bedre tid til omsorg blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner^{1,2}. Prosent

		Menn	Kvinner
Ulempe å kjede seg	Fordel med bedre tid til omsorg		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	26	20
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	35	24
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	17	41
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	22	15
Korrelasjon mellom de to variablene:		0,00	-0,41***
Ulempe å mangle tidsstruktur	Fordel med bedre tid til omsorg		
Stor/noen grad	Stor/noen grad	25	25
Stor/noen grad	Liten grad/ikke	31	25
Liten grad/ikke	Stor/noen grad	18	36
Liten grad/ikke	Liten grad/ikke	27	14
Korrelasjon mellom de to variablene:		-0,00	-0,25***

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² *** Signifikant på 0,001-nivå.

Oppsummeringsvis kan vi si at mens diskusjoner om mulige kjønnsforskjeller i mestring og tilpasning til arbeidsledighet ofte har hatt som en mer eller mindre uttalt forutsetning at ledighet enten oppleves negativt eller positivt, viser det seg at mange opplever både ulemper og fordeler ved det å være arbeidsledig. Verken for menn eller kvinner er det fullstendig nega-

tiv samvariasjon mellom grad av ulemper og grad av fordeler. Både sammenhengens retning og styrke varierer for ulike typer ulemper og ulike typer fordeler. Jevnt over er det sterkere sammenheng for kvinners enn for menns vedkommende. Mens det for kvinner er en tendens til at høy grad av ulemper går sammen med lav grad av fordeler, og omvendt, er det for menns vedkommende verken noen klar positiv eller noen klar negativ samvariasjon på dette området. Dette kan tolkes dithen at menn, i større grad enn kvinner, enten ser både fordeler og ulemper, eller ikke ser verken fordeler eller ulemper, ved ledigheten. Det kan også tolkes dithen at de ulemper som ble kartlagt i undersøkelsen om arbeidslediges levekår, fanger opp noe andre dimensjoner enn de fordeler som ble kartlagt.

I videre analyser av hvordan langtidsarbeidsledige opplever den frigjorte tiden vil det ha interesse å se ulemper og fordeler i sammenheng. Ved å skille ut grupper som opplever klare tidsproblemer i den forstand at de ser ulemper, men ingen fordeler, og grupper som opplever klare tidsfordeler i den forstand at de ser fordeler, men ingen ulemper, kan man få et mer nyansert bilde av forholdet til tid blant dem som i lang tid står utenfor yrkeslivet. Slike analyser vil klarere enn analysene i denne rapporten vise hvilke forhold som har betydning for hvorvidt man greier å opprettholde form og struktur på tilværelsen og fylle dagene med meningsfylte gjøremål når yrkesarbeidet ikke er til stede som strukturerende element i hverdagen.

11. Oppsummering

Denne rapporten belyser tidsbruk og tidsopplevelse blant langtidsarbeidsledige og er utarbeidet på oppdrag fra Administrasjonsdepartementet. Tidsbruk og tidsopplevelse har vært sentrale tema i forskning og diskusjon om arbeidsledige. Et aktivt tidsmønster og et offensivt forhold til tiden antas å ha betydning for trivsel og velferd, å modifisere negative konsekvenser ved tap av yrkesarbeid og å bidra til å bevare arbeidsevnen. Rapporten gir en bred oversikt over langtidsarbeidslediges tidsmønster og tidsopplevelse. Enkelte emner er også valgt ut for nærmere analyse. Arbeidslediges tidsbruk sammenlignes med tidsbruken blant yrkesaktive. Dessuten sammenlignes aktivitetsmønster og tidsopplevelse blant ulike grupper av arbeidsledige. Forskjeller og likheter mellom menn og kvinner står særlig sentralt. I dette kapitlet samles trådene når det gjelder to hovedspørsmål som er diskutert i rapporten, nemlig hvordan arbeidsledighet virker inn på folks tidsmønster, og mulige kjønnsforskjeller i tidsbruk og tidsopplevelse blant arbeidsledige.

Rapporten er basert på opplysninger fra undersøkelsen av langtidsarbeidslediges levekår fra 1991, fra den generelle levekårsundersøkelsen samme år, og, til en viss grad, på tidsnyttingsundersøkelsen 1990. I hovedsak gjelder resultatene for personer som har vært arbeidsledige i minst 6 måneder i sammenheng, og som ikke deltar i noen form for arbeidsmarkeds-tiltak. Dermed har de få tidsbindinger utover eventuelle familieforpliktelser.

11.1. Arbeidslediges tidsmønster: Passivt eller aktivt?

Et sentralt spørsmål i rapporten er hvordan ledighet virker inn på folks tidsmønster, og hvordan dette varierer mellom ulike grupper av ledige. Bruk av tid og opplevelse av tid inngår som viktige dimensjoner i mange studier av arbeidsledige. Det er godt dokumentert at tidsoppløsning, passivitet, tiltaksløshet, kjedsomhet og sosial isolasjon er vanlige problemer blant ledige. Men en del studier viser at den frigjorte tiden også kan ha positive sider. Den kan gi mer rom for ønskede gjøremål og mulighet for å utvikle evner

man ikke har funnet tid til tidligere. Spørsmål om hvorvidt tiden oppleves som et problem eller en ressurs, og hvorvidt ledige er i stand til å bruke den frigjorte tiden konstruktivt eller ikke, besvares ulikt i ulike studier. Dette har sammenheng med at undersøkelsene er foretatt blant ulike grupper av ledige, til ulike tider og i ulike geografiske områder. Trolig har også forskerens teoretiske utgangspunkt betydning for resultatene.

Det har skilt seg ut to ulike perspektiver i forskning og diskusjon om arbeidsledige, begge med bestemte forutsetninger angående lediges forhold til tiden. I det ene, ofte kalt et elendighetsperspektiv, ligger hovedvekten på ledighetens negative konsekvenser i form av passivitet, isolasjon, nedbrutt selvtillit og minskede sjanser på arbeidsmarkedet. Her betraktes ledige som passive ofre for omstendigheter de har liten innflytelse over. Det andre perspektivet, ofte kalt et mestringsperspektiv, fokuserer derimot på hvilke strategier ledige benytter for å takle ulike sider ved ledigheten. Ledige betraktes som handlende aktører. I forskning om arbeidsledige har det foregått en forskyvning fra elendighetsbeskrivelser til mestringsanalyser.

For å avgjøre om et gitt aktivitetsmønster er uttrykk for aktiv mestring eller passiv tilpasning, trengs opplysninger om ønsker, motiver og grad av planlegging og initiativ fra de lediges side. De datakilder som danner grunnlag for denne rapporten, gir ikke slike opplysninger. Vi bruker derfor betegnelser som "aktivitetsmønstre" og "tidsendringsmønstre" i stedet for betegnelser som "mestringsstrategier" og "tilpasning".

For å vise hvordan arbeidsledighet virker inn på folks tidsmønster, trengs ideelt sett opplysninger om tidsbruk på flere tidspunkt så man kan studere endring over tid for enkeltpersoner. Dessverre har vi ikke slike data. Undersøkelsen av langtidslediges levekår gir to typer informasjon om tidsbruk. Den viser faktisk tidsbruk på undersøkelsestidspunktet samt selvrapporterte endringer i tidsbruk på en del områder etter at man ble ledig. Faktisk tidsbruk kartlegges også i tidsnyttingsundersøkelsen.

Ved å se tidsbruk blant arbeidsledige i forhold til tidsbruk blant yrkesaktive, får vi et visst inntrykk av ledighetens virkninger. Forskjeller mellom disse gruppene er imidlertid vanskelig å tolke. Ledige skiller seg fra yrkesaktive på mange andre måter enn ved selve ledigheten, bl.a. ved lavere utdanning og mindre materielle ressurser. Slike forhold kan tenkes å ha betydning for tidsmønsteret. Vi diskuterer likevel hvorvidt tidsbruksforskjeller kan skyldes tidsbruksendring blant ledige.

Tidsbruk blant arbeidsledige og yrkesaktive: Hva sier levekårsundersøkelsen?

Levekårsundersøkelsen gir opplysninger om tidsbruk eller deltakelse på følgende områder: Husarbeid, ulønnet hjelp til andre husholdninger, frivillige organisasjoner, sosial kontakt og fritidsaktiviteter.

Levekårsundersøkelsens mål for sosial kontakt tyder ikke på at langtidsarbeidsledige er mer sosialt isolert enn yrkesaktive verken i forhold til familie, venner eller nærmiljø. Verken blant menn eller kvinner er det flere ledige enn yrkesaktive som har svak familiekontakt, svak vennekontakt og svak nabokontakt. Men levekårsundersøkelsen fanger ikke opp subjektive opplevelser av ensomhet eller sosial kontakt gjennom jobben. Arbeidsplassen er imidlertid en viktig sosial arena. Mange ledige savner den daglige kontakten med kolleger. Dette kan tyde på at eventuell sosial isolasjon blant ledige i første rekke er knyttet til savn av jobb og kolleger.

Ifølge levekårsundersøkelsen bruker langtidsarbeidsledige mer tid til husarbeid enn yrkesaktive. Forskjellen gjelder både for menn og kvinner. Det er rimelig å tolke dette dithen at mange øker innsatsen hjemme når de blir ledige. Men selv om både menn og kvinner bruker mer tid til husarbeid når de blir arbeidsledige, er kjønnsforskjellen blant ledige like markert som forskjellen blant yrkesaktive. Selv om kvinner bruker mer tid til husarbeid enn menn før de blir arbeidsledige og slik sett skulle ha mindre rom for økning ved ledighet, ser det altså ut til at de i større grad enn menn fyller den frigjorte tiden med husarbeid. Betydningen av at arbeidsledige bruker mye tid til husarbeid er imidlertid uklar. På den ene side vurderes det som positivt i seg selv at ledige har et visst aktivitetsnivå. På den annen side kan sterk konsentrasjon om hjemmet medføre sosial isolasjon. Husarbeid kan være en bevisst strategi for å få struktur på dagen, men kan også være en passiv tilpassning til situasjonen som ledig og fungere som fyllmasse for å få tiden til å gå.

Arbeidsledige yter ikke ulønnet omsorg til gamle og syke utenfor husholdningen i større grad enn yrkesaktive. Både blant ledige og yrkesaktive er det forholdsvis få som gir slik omsorg. Regelmessig barnepass for andre husholdninger er enda mindre vanlig

enn hjelp til gamle og syke. I den grad langtidsarbeidsledige skiller seg fra yrkesaktive ved at de bruker mer tid til ulønnet arbeid, er ekstraarbeidet altså først og fremst rettet mot egen husholdning.

Målt ved *medlemsskap* har langtidsarbeidsledige svakere organisasjonstilknytning enn yrkesaktive. Forskjellen gjelder for begge kjønn. Målt ved *antall organisasjoner man er aktiv i* er det imidlertid ingen forskjell i organisasjonstilknytning mellom ledige og yrkesaktive. Ledige har altså færre passive organisasjonsmedlemsskap enn yrkesaktive.

Langtidsarbeidsledige går sjeldnere lengre fot- og skiturer og driver sjeldnere med annen mosjon og idrett enn yrkesaktive. Forskjellen er særlig markert for kvinner. Forskjellen mellom ledige og yrkesaktive er vanskelig å tolke. Har ledige redusert sin fysiske utfoldelse etter at de ble ledige, er situasjonen uendret, eller har de faktisk økt sitt aktivitetsnivå? I befolkningen generelt samvarierer fysisk aktivitet sterkt med sosioøkonomisk status. Grupper med lav sosioøkonomisk status deltar sjeldnere i friluftsliv og mosjon enn grupper med høy sosioøkonomisk status. Det er derfor rimelig å anta at arbeidsledige også mens de var i arbeid, hadde et forholdsvis lavt aktivitetsnivå. Når forskjellen mellom ledige og yrkesaktive menn er såpass liten, kan dette tyde på at ledige i hvertfall ikke har redusert sitt aktivitetsnivå. Kanskje har det også vært en viss økning. Dette stemmer i tilfelle med lediges opplysninger om tidsbruksendringer etter at de ble ledige. Om lag 1/5 mener de bruker mer tid til idrett enn tidligere.

Langtidsarbeidsledige menn går sjeldnere på dans og diskotek enn yrkesaktive menn. For kvinner er det ikke forskjeller av betydning på dette området. Det er rimelig å anta at forskjellene for menns vedkommende først og fremst har sammenheng med stram økonomi blant ledige, men det kan også tenkes at sosial tilbaketrekking spiller en viss rolle.

Langtidsarbeidsledige går også sjeldnere på restaurant, kafé og kino enn yrkesaktive. Også dette har trolig til en viss grad sammenheng med stram økonomi blant ledige.

Både ledige og yrkesaktive går forholdsvis sjelden på teater, konserter og utstillinger, men slike aktiviteter er mindre vanlig blant ledige enn blant yrkesaktive. Forskjellene kan være uttrykk for stram økonomi blant ledige, men har trolig først og fremst sammenheng med forskjeller i sosioøkonomisk status. I befolkningen generelt er denne type kulturaktiviteter mindre vanlig blant folk med lav enn med høy sosioøkonomisk status. Det er derfor rimelig å anta at ledige deltok sjelden i slike aktiviteter også mens de var i arbeid.

Langtidsarbeidsledige leser imidlertid nesten like ofte bøker i fritiden som yrkesaktive. I befolkningen generelt er det sterk samvariasjon også mellom lesevaner og sosioøkonomisk status. Grupper med høy status leser jevnt over mer enn grupper med lav status. Langtidsarbeidsledige har derfor et mer aktivt lese-mønster enn hva vi skulle vente sett på bakgrunn av utdanningsnivået. Dette kan tyde på at de leser mer etter at de ble ledige. Men sett i lys av at de har mye tid til disposisjon, er lese-mønsteret likevel forholdsvis beskjedent.

Levekårsundersøkelsene gir altså ikke noe klart bilde av hva arbeidsledige bruker den frigjorte tiden til. Av de gjøremål som kartlegges, er vanlig husarbeid det eneste område hvor ledige bruker vesentlig mer tid enn yrkesaktive. Mange aktiviteter er vanligere blant yrkesaktive enn blant ledige. Det er imidlertid bare et fåtall aktiviteter som kartlegges i levekårsundersøkelsen. Den gir derfor ikke noe bilde av tidsmønsteret som helhet.

Tidsbruk blant arbeidsledige og yrkesaktive: Hva sier tidsnyttingsundersøkelsen?

Tidsnyttingsundersøkelsen belyser aktivitetsmønsteret over hele døgnet, og gir dermed et bedre bilde enn levekårsundersøkelsen av lite velavgrensede aktiviteter. Opplysninger om tidsbruk samles inn gjennom dagbøker. Den viser at arbeidsledige bruker noe tid til yrkesarbeid, men selvsagt langt mindre enn hva yrkesaktive gjør. Trolig dreier det seg først og fremst om svart arbeid eller tilfeldige arbeidsforhold. Arbeidsledige menn bruker i gjennomsnitt 1 time pr. dag til yrkesarbeid. Dette er om lag 5 timer mindre enn yrkesaktive menn, hvilket innebærer at arbeidsledige i gjennomsnitt har 5 timer mer pr. dag, eller 35 timer mer pr. uke, til disposisjon for fritt valgte gjøremål, enn yrkesaktive. Hva brukes så denne tiden til? Ledige menn bruker noe mer tid enn yrkesaktive til arbeid med hjem og barn og til søvn og personlig pleie. Forskjellen utgjør om lag 1 time pr. dag, eller 7 timer pr. uke, for hver av aktivitetstypene. Den mest markerte forskjellen mellom ledige og yrkesaktive menns tidsmønster består imidlertid i at ledige bruker 3 timer mer pr. dag til fritidsaktiviteter. Dette går først og fremst til fjernsynsseing, sosialt samvær og reiser.

Også arbeidsledige kvinner bruker i gjennomsnitt 1 time pr. dag til yrkesarbeid. Dette er nesten 3 timer mindre enn hva yrkesaktive kvinner gjør. Forskjellen mellom ledige og yrkesaktive er altså mindre for kvinner enn for menn. Dette tyder på at ledigheten innebærer mindre dramatiske omveltninger i dagliglivet for kvinner enn for menn. De får mindre frigjort tid å fylle. Ledige kvinner bruker vel 1 time mer pr. dag til arbeid med hus og hjem enn yrkesaktive, og 1 1/2 time mer til fritidsaktiviteter. Forskjellen i fritidsaktiviteter ligger først og fremst i tid til sosialt

samvær. Ulikt hva som er tilfellet for menn, er det imidlertid liten forskjell mellom ledige og yrkesaktive kvinner i tid brukt til søvn og måltider.

Tidsnyttingsundersøkelsen gir altså et mer utfyllende bilde enn levekårsundersøkelsene av forskjellene mellom arbeidslediges og yrkesaktives tidsmønster. I likhet med levekårsundersøkelsene viser den at ledige bruker mye tid til hjemmearbeid. Men mens levekårsundersøkelsen tyder på at yrkesaktive bruker mer tid til fritidsaktiviteter enn ledige, gir tidsnyttingsundersøkelsen et motsatt bilde. Forskjellen bunner i at tidsnyttingsundersøkelsen også fanger opp lite velavgrensede aktiviteter, som uformelt sosialt samvær og avislesing, samt passive aktiviteter som avslapping og TV-titting. Videre viser tidsnyttingsundersøkelsen at ledige menn bruker noe av den frigjorte tiden til søvn, måltider og personlig pleie. Heller ikke dette fanges opp i levekårsundersøkelsene. Både levekårs- og tidsnyttingsundersøkelsen tyder imidlertid på at ledige har et mer passivt og hjemmeorientert livsmønster enn yrkesaktive. Selv om noe av den frigjorte tiden brukes til husarbeid og barneomsorg, fylles dagene mye med samvær, avslapping og fjernsyn.

Det at ledige har et annet tidsmønster enn yrkesaktive, kan ikke uten videre tolkes dithen at tidsmønsteret er en konsekvens av ledigheten. Jevnt over har ledige lavere utdanning og færre materielle ressurser enn yrkesaktive. Slike forhold har betydning for aktivitetsmønsteret. Det er derfor rimelig å anta at ledige flest hadde et annet aktivitetsmønster enn flertallet av yrkesaktive, også mens de selv var yrkesaktive. Vi har likevel argumentert for at en del tidsbruksforskjeller kan bunne i stram økonomi, passivitet og sosial tilbaketrekking, altså forhold som har med ledigheten å gjøre. Enkelte forhold peker imidlertid også i motsatt retning. På noen områder er forskjellene mellom ledige og yrkesaktive mindre enn hva vi skulle forvente sett på bakgrunn av forskjeller i utdanningsnivå. Dette kan tyde på at ledige har økt, eller i hvert fall ikke redusert sitt aktivitetsnivå, etter at de ble ledige.

Selv om hovedinntrykket er at langtidsarbeidsledige sett under ett har et mer passivt og hjemmeorientert aktivitetsmønster enn yrkesaktive, er det selvsagt store forskjeller mellom ulike grupper av ledige. I denne rapporten har vi først og fremst sett på kjønnsforskjeller, men også andre faktorer er trukket inn. Variasjoner mellom grupper av ledige oppsummeres i avsnitt 11.2.

Selvrapporterte tidsbruksendringer blant arbeidsledige

Mens opplysninger om faktisk tidsbruk tyder på at langtidsarbeidsledige på mange områder har et forholdsvis passivt og hjemmeorientert tidsmønster, tyder arbeidslediges selvrapporterte tidsbruksendringer på at de bruker tiden aktivt. Levekårsundersøkelsen

sen gir opplysninger om endring i tid til 22 aktiviteter etter at man ble ledig.

Disse opplysninger viser at mange aktiviteter trappes opp ved arbeidsledighet, mens tendensen til å redusere aktivitetsnivået er ganske beskjeden. Både menn og kvinner bruker i gjennomsnitt mer tid til om lag 7 aktiviteter, mens de skjærer ned på vel 1 aktivitet. Målt på denne måten er det altså lite som tyder på at arbeidsledighet virker passiviserende. For de fleste aktiviteter oppgir mellom 30 og 50 prosent av de ledige at de har økt sin tidsinnsats. Bare et fåtall sier de bruker mindre tid enn før. Uteliv/kaféliv er den aktivitet flest har skåret ned på.

Ved hjelp av faktoranalyse av aktivitetsendring identifiserte vi 7 tidsendringmønstre. Den første faktoren går på endringer i tid til vedlikeholds- og hagearbeid, idrett, friluftsliv, organisasjonsarbeid og omsorgsarbeid. Den andre går på aktiviteter knyttet til hus, barn og sosialt samvær, den tredje på opptrapping av aktiviteter direkte rettet mot det å få arbeid. Her inngår jobbsøkerkurs, omskolering og utdanning og kursvirksomhet. I den fjerde faktoren inngår endringer i tid til atferds- og behandlingsopplegg, i den femte endringer i tid til avislesing, TV-seing og jobbsøking, i den sjette endringer i tid til uteliv og kaféliv og i den sjuende endringer i tid til strøjobber.

Det at opplysninger om faktisk tidsbruk og selvrapporterte tidsbruksendringer gir forskjellige inntrykk av arbeidslediges aktivitetsnivå, har sammenheng med at dette er to helt ulike måter å måle på. Ved å sammenholde opplysninger om tidsbruksendringer med opplysninger om faktisk tidsbruk, får vi et inntrykk av i hvilken grad selvrapporterte tidsbruksendringer gir noe godt bilde av faktisk tidsmønster. Vi har gjort dette når det gjelder husarbeid, idrett, friluftsliv, uteliv og organisasjonsaktivitet. På disse områdene stemmer opplysninger om tidsbruksendring rimelig godt med opplysninger om faktisk tidsbruk i den forstand at ledige som oppgir å ha økt tiden til en bestemt aktivitet, faktisk bruker mer tid til aktiviteten, enn ledige som ikke oppgir en slik økning. Men det er også store avvik fra dette mønsteret. Det viser seg dessuten at samme tidsbruksendring ofte innebærer svært ulik faktisk tidsbruk blant ulike grupper av ledige. Eksempelvis innebærer en økning i tid til husarbeid en langt mer beskjeden tidsinnsats i hjemmet for ledige menn enn for ledige kvinner. Opplysninger om tidsbruksendringer sier heller ikke noe om det tidsmessige forholdet mellom ulike aktiviteter. En økning i tid til en gitt aktivitet, innebærer ikke nødvendigvis at denne aktiviteten har noen sentral plass i det samlede tidsmønsteret. Ofte er trolig økningen svært beskjeden. Dette forklarer til en viss grad hvorfor opplysninger om tidsbruksendring gir et annet bilde av lediges aktivitetsnivå, enn opplysninger om faktisk tidsbruk.

Oppleves den frigjorte tiden som problem eller mulighet?

Ikke bare den faktiske tidsbruken, men også opplevelsen av tiden har vært et sentralt tema i forskning om arbeidsledige. Et sentralt spørsmål har vært hvorvidt ledige har et offensivt forhold til tiden og ser tiden som en ressurs og en mulighet, eller om de opplever tiden som et problem, mister grepet på hverdagen og har vanskelig for å få dagene til å gå. Opplevelsen av tiden ble ikke kartlagt som eget emne i undersøkelsen om langtidsarbeidslediges levekår, men inngikk i spørsmålssekvenser om mulige ulemper og fordeler.

I alt ble det kartlagt 12 mulige ulemper. To av disse gikk direkte på opplevelsen av tiden som et problem. Det ene dreide seg om kjedsomhet, det andre om at dagene gikk i ett og tidsstrukturen forsvant. Følelsen av at dagene går i ett og at man mangler tidsstruktur vurderes som en stor ulempe av 38 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene. Det at man kjeder seg og ikke har noe å ta seg til, vurderes som en stor ulempe blant henholdsvis 43 og 27 prosent av ledige menn og kvinner. Verken for menn eller kvinner er dette blant de aller vanligste ulempene, selv om det altså er ganske utbredt. Det er også mange ledige som ikke opplever problemer ved den frigjorte tiden. Nesten halvparten både blant menn og kvinner mener at manglende tidsstruktur ikke er noen ulempe i det hele tatt, eller bare i liten grad. Videre synes 38 prosent av mennene og 55 prosent av kvinnene at kjedsomhet og mangel på noe å ta seg til er en ulempe i liten grad eller ikke i det hele tatt. Dette tyder på at forholdsvis mange langtidsledige greier å opprettholde en orden i tilværelsen også når yrkesarbeidet faller bort.

Undersøkelsen kartla opplevde fordeler i forbindelse med 7 ulike forhold. Flere av disse var knyttet til den frigjorte tiden som ressurs. Ikke overraskende legger ledige langt mindre vekt på positive enn på negative sider ved ledigheten. Forholdsvis mange, særlig blant kvinnene, ser imidlertid fordeler ved å kunne disponere tiden fritt. Henholdsvis 22 og 44 prosent av ledige menn og kvinner vurderer dette som en stor fordel. Omtrent like mange ser det som en stor fordel å få bedre tid til omsorg for barn eller andre pårørende. En faktoranalyse av mulige fordeler identifiserte to faktorer som på hver sin måte hadde med tiden å gjøre. Det ene er en samværs- og omsorgsdimensjon som går på fordeler ved bedre tid til familie og venner, bedre tid til omsorg for barn og andre og det å slippe barnetilsyn. Den andre går på det å kunne disponere tiden uavhengig av jobben. Denne er altså mindre innholdsbestemt enn den første.

Det er imidlertid ikke slik at noen bare ser negative sider ved det å være arbeidsledig, mens andre bare ser positive sider. Mange ser både fordeler og ulemper, mens andre verken ser fordeler eller ulemper.

Det er noe sterkere sammenheng mellom opplevde fordeler og ulemper for kvinners enn for menns vedkommende. Også når vi ser spesielt på ulemper og fordeler knyttet til den frigjorte tiden, er det klare kjønnsforskjeller i sammenhengenes retning og styrke. Jevnt over er det sterkere negativ samvariasjon mellom fordeler og ulemper ved den frigjorte tiden blant ledige kvinner enn blant ledige menn. Dette tyder på at menn, i større grad enn kvinner, enten ser både fordeler og ulemper ved den frigjorte tiden, eller ikke ser verken fordeler eller ulemper. Det kan også tyde på at de fordeler som er kartlagt i undersøkelsen, fanger opp noe andre dimensjoner ved ledigheten enn de ulemper som er kartlagt.

Levekårs- og tidsnyttingsundersøkelser gir altså ikke noe entydig svar på hvorvidt arbeidsledige har en aktiv eller passiv tidsbruk. Bildet varierer avhengig av om vi ser på faktisk tidsbruk eller selvrapporterte tidsbruksendringer. Opplysninger om endringer i tidsbruk gir inntrykk av et noe høyere aktivitetsnivå enn opplysninger om faktisk tidsbruk. Det er dessuten store forskjeller mellom ulike grupper av ledige. Selv om mange har problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur, er det også mange som ser fordeler ved den frigjorte tiden. Arbeidsledighet trenger dessuten ikke oppleves entydig negativt eller entydig positivt. Noen mener det er en ulempe at tidsstrukturen brytes ned eller at de ikke har noe å ta seg til, samtidig som de synes det er en fordel å kunne disponere tiden fritt eller ha bedre tid til samvær og omsorg.

11.2. Er arbeidsledighet lettere for kvinner enn for menn?

Mulige kjønnsforskjeller i måten å takle arbeidsledighet på har vært et sentralt tema i faglitteraturen. Det var lenge en vanlig antakelse at ledighet er lettere for kvinner enn for menn, bl.a. fordi kvinner har svakere yrkesidentitet, en alternativ rolle som husmor og mor, og en alternativ forsørgelseskilde gjennom ekteskapet. Men det er også hevdet at kvinners problemer ved arbeidsledighet er undervurdert. Flere studier tyder på at ledige kvinner på mange områder har like store problemer som ledige menn. Studier av forskjeller og likheter mellom menn og kvinner har både tatt utgangspunkt i faktisk tidsbruk, i opplevde problemer ved ledigheten, og i strategier for mestring på en rekke områder, bl.a. når det gjelder økonomi, psykisk helse, sosial kontakt og bruk av nettverksressurser. De sprikende konklusjonene må sees i lys av at undersøkelsene er utført til ulike tider, blant ulike grupper av ledige, på ulike steder, og har fokusert på forskjellige sider ved lediges livssituasjon. I foreliggende rapport diskuteres kjønnsforskjeller blant langtidsarbeidsledige i faktisk tidsbruk, tidsendringmønstre og opplevde ulemper og fordeler. Forskjeller i menns og kvinners måte å forholde seg til den ledige tiden på må sees i lys av at

menn jevnt over må omdisponere mer tid enn kvinner når de blir arbeidsledige ettersom kvinner oftere enn menn har vært tilknyttet yrkeslivet på deltid.

Faktisk tidsbruk blant arbeidsledige menn og kvinner

Både levekårs- og tidsnyttingsundersøkelser viser at langtidsarbeidsledige kvinner bruker tiden annerledes enn langtidsarbeidsledige menn. I hovedtrekk består forskjellen i at kvinner har en langt mer hjemmeorientert tilværelse, tilbringer mer tid i boligen og bruker mer tid til husarbeid og private besøk enn menn. Ledige menn bruker derimot mer tid til fritidsaktiviteter enn ledige kvinner. Kjønnsforskjellene varierer imidlertid mellom ulike familiefaser, de varierer for ulike typer ubetalt arbeid, og for ulike fritidsaktiviteter.

Selv om både menn og kvinner bruker mer tid til husarbeid når de blir arbeidsledige, er kjønnsforskjellen like markert blant ledige som blant yrkesaktive. Dette gjelder også dersom det er barn i husholdningen. Det er derimot liten forskjell mellom ledige kvinner og menn når det gjelder andel som gir ulønnet hjelp og omsorg til personer utenfor husholdningen. Blant gifte uten barn er det imidlertid en viss kjønnsforskjell. Kvinner i denne familiefasen gir noe oftere slik omsorg enn menn.

Ledige kvinner er like ofte medlemmer i frivillige organisasjoner som ledige menn og har omtrent like høyt aktivitetsnivå. Noe flere menn enn kvinner er imidlertid aktive i idrettsforeninger.

Faktoranalyse av de fritidsaktiviteter som ble kartlagt i levekårsundersøkelsen viser at aktivitetene kan deles i følgende fire grupper: Kulturaktiviteter, uteliv, kor/religiøse møter og idrett/friluftsliv. Bivariate analyser viser liten kjønnsforskjell blant langtidsarbeidsledige når det gjelder deltaking i kulturaktiviteter. En multivariat analyse viser imidlertid at når andre forhold holdes konstant, deltar ledige kvinner noe oftere i kulturaktiviteter enn ledige menn. Utelivsaktiviteter er derimot vanligere blant arbeidsledige menn enn blant arbeidsledige kvinner. Kjønnsforskjellen består også ved kontroll for en rekke andre variabler. Videre er idretts- og friluftaktiviteter vanligere blant ledige menn enn blant ledige kvinner. Også her består kjønnsforskjellen ved kontroll for en rekke andre variabler. For deltakelse i kor og religiøse møter er det ikke kjønnsforskjeller av betydning.

Selv om verken ledige menn eller ledige kvinner har tidsbindinger i yrkeslivet, bruker de altså tiden forskjellig. Dette gir imidlertid ikke grunnlag for å avgjøre hvem som mestrer ledigheten best. Mens noen hevder at kvinner finner det meningsfylt å fylle den frigjorte tiden med hus- og omsorgsarbeid, hevder andre at slike gjøremål er nødløsninger og ikke vir-

kelige alternativer til lønnsarbeid. Opplysninger om tidsbruk sier bare hvor mye tid som faktisk brukes, ikke noe om opplevelsen av aktivitetene. Likeledes er det vanskelig å avgjøre om høy deltakelse i organiserte og utadrettede fritidsaktiviteter blant menn er et uttrykk for aktiv og offensiv mestring på dette området, eller om det mer er en passiv tilpasning til de muligheter som foreligger eller til initiativ som tas av andre. Heller ikke her har vi opplysninger om opplevelse av aktivitetene. Vi nøyer oss derfor med å fastslå at ledige menn og ledige kvinner har ulike tidsmønstre og trekker ingen konklusjoner om hvilket mønster som er best og mest hensiktsmessig eller uttrykk for aktiv mestring.

Tidsbruksendringer blant arbeidsledige menn og kvinner

Mens opplysninger om faktisk tidsbruk viser ganske store kjønnsforskjeller blant arbeidsledige, tyder opplysninger om tidsbruksendringer på at ledige menn og kvinner langt på vei tilpasser seg situasjonen som arbeidsledig på samme måte. Endringsmønstrene er ganske like, men det er kjønnsforskjeller på enkelte områder. For menns vedkommende er jobbsøking den aktiviteten flest bruker mer tid til etter at de ble ledige. Deretter følger husarbeid, avislesing, reparasjonsvirksomhet, TV-seing, spaserturer, friluftsliv, hobbyvirksomhet og hagearbeid. Forholdsvis få bruker mer tid til behandlings- og attføringsopplegg, organisasjonsarbeid og strøjobber.

Også blant kvinner er jobbsøking den aktivitet som flest bruker mer tid til ved ledighet. Dernest følger husarbeid, spaserturer, besøk, hobbyvirksomhet, avislesing og barnepass. Aktiviteter som forholdsvis få kvinner bruker mer tid til er, som for menn, behandlings- og attføringsopplegg, organisasjonsarbeid og strøjobber. Dessuten bruker forholdsvis få kvinner mer tid til uteliv.

Kjønnsforskjeller finner vi først og fremst når det gjelder jobbsøking, reparasjonsvirksomhet, TV-seing, besøksvirksomhet og uteliv. Relativt flere arbeidsledige menn enn kvinner bruker mer tid til jobbsøking, reparasjonsarbeid, TV-seing og uteliv, mens flere kvinner enn menn trapper opp besøksvirksomheten. Det er også en viss tendens til at noe flere menn enn kvinner bruker mer tid til å lese aviser, mens noe flere kvinner enn menn trapper opp hobbyvirksomheten. Forøvrig er det verdt å merke seg at det ikke er noen kjønnsforskjell i andel som bruker mer tid til husarbeid etter at de ble ledige. Her får vi altså et annet bilde enn gjennom opplysninger om faktisk tidsbruk.

Vi kan også få et inntrykk av omfanget av tidsbruksendringer ved å telle opp antall aktiviteter det brukes mer/mindre tid til. Også målt på denne måten er kjønnsforskjellene små. I gjennomsnitt bruker både

menn og kvinner mer tid til omtrent 7 av de kartlagte aktiviteter etter at de ble ledige, mens de reduserer tiden til vel 1 aktivitet.

På grunnlag av faktoranalysen av tidsendringer laget vi additive indekser for ulike tidsendringmønstre. Ser vi alle ledige menn og alle ledige kvinner under ett, er det ingen kjønnsforskjell i andelen med høy skår på den første dimensjonen, vedlikehold, friluftsliv og omsorgsarbeid utenfor husholdningen. Blant ledige med barn er dette mønsteret imidlertid noe vanligere blant menn enn kvinner.

Relativt flere kvinner enn menn har høy skår på den andre dimensjonen, opptrapping av aktiviteter knyttet til hus, barn, handleturer og besøksvirksomhet. Kjønnsforskjellene varierer imidlertid med familiefase. Blant gifte med barn er forskjellen forholdsvis beskjeden. For gifte uten barn er opptrapping av husarbeid og besøksaktiviteter derimot vanligere blant kvinner enn blant menn.

Når det gjelder økning i tid til utdanningsaktiviteter og kvalifisering for arbeidsmarkedet, er det ingen signifikant kjønnsforskjell. Heller ikke for den fjerde dimensjonen, økning i attførings- og behandlingstiltak, er det særlige kjønnsforskjeller. Menn skårer imidlertid høyere enn kvinner på den femte dimensjonen, økning i tid brukt til media og jobbsøking. Også på den sjette dimensjonen, mer uteliv, har menn høyere skår enn kvinner. Det er først og fremst unge enslige menn som skårer høyt her. Når det gjelder økning i tid til strøjobber, er det ingen kjønnsforskjell av betydning.

Alt i alt tyder altså opplysninger om tidsbruksendring på at menn og kvinner tilpasser seg situasjonen som arbeidsledig ganske likt. Dette er et annet bilde enn hva vi får ved å se på faktisk tidsbruk. Dette er to helt forskjellige mål. Samme tidsbruksendring kan innebære helt ulik faktisk tidsbruk. Eksempelvis bruker ledige menn langt mindre tid til husarbeid enn ledige kvinner selv om begge kjønn oppgir å ha økt tiden til husarbeid. Likeledes bruker ledige menn faktisk mer tid til fysisk aktivitet enn ledige kvinner selv om nesten like mange kvinner som menn bruker mer tid til idrett etter at de ble ledige. Selv om endringsmønstrene blant menn og kvinner er ganske like, er altså de faktiske tidsmønstre svært ulike.

Heller ikke opplysninger om tidsbruksendring gir noe godt grunnlag for å besvare spørsmålet om hvorvidt kvinner takler ledighet bedre enn menn. Hovedinntrykket er at både menn og kvinner møter ledigheten med et høyt aktivitetsnivå, selv om endringsmønstrene er ulike på noen områder. De fleste øker tiden til mange aktiviteter, mens reduksjoner er sjeldne. Dette er i og for seg ikke overraskende. Ettersom ledige rent faktisk har fått mer tid til disposisjon, må de nødven-

digvis bruke mer tid til enkelte gjøremål. Dessuten er noen av de aktiviteter som nevnes, svært nærliggende, og nesten nødvendige for arbeidsledige, f.eks. gjelder dette jobbsøking, utdanning og omskolering. Opplysninger om tidsendringer sier heller ikke noe om initiativ, motiver og planlegging fra utøvernes side. Der er derfor vanskelig å vite om kvinners endringsmønstre er mer planlagt og ønsket enn menns, og om kvinner er mer fornøyd med sitt tidsmønster enn menn.

Opplevde fordeler og ulemper blant arbeidsledige menn og kvinner

Opplysninger om fordeler og ulemper forteller mer direkte enn opplysninger om tidsbruk og tidsendring hvordan menn og kvinner opplever det å være arbeidsledig. Både menn og kvinner ser selvsagt en rekke negative sider ved ledigheten, men jevnt over legger kvinner mindre vekt på ulempene enn menn, og større vekt på fordelene. Mens 27 prosent av mennene vurderer minst 7 av 12 forhold som store ulemper ved ledigheten, gjelder dette bare 14 prosent av kvinnene. Kjønnforskjellen er særlig markert blant gifte/samboende med barn.

På dette området støtter altså levekårsundersøkelsen andre undersøkelser som viser at selv om kvinner synes det er vanskelig å være arbeidsledig, opplever de ikke situasjonen like problematisk som menn. Kjønnforskjellene avhenger imidlertid av hvilket område vi ser på. Flere forhold oppleves som like vanskelige av begge kjønn. Det å savne kolleger, bli økonomisk avhengig, få avslag på jobbsøknader og å tape selvtilitt oppleves som store problemer av like mange kvinner som menn. Men både når det gjelder å kutte ned på forbruket, savne jobben, kjede seg, mangle tidsstruktur, bli mistenkeliggjort som arbeidsky, oppleve usikkerhet for framtiden og det å få dårligere helse, er det flere menn enn kvinner som opplever dette som store ulemper.

Problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur utgjør en egen dimensjon blant de ulemper som ble kartlagt. På bakgrunn av dette konstruerte vi en additiv indeks for grad av problemopplevelse med tidsfølelsen. Ledige menn opplever i større grad enn kvinner problemer på dette området. En multivariat analyse viser imidlertid at kjønnforskjellen forsvinner ved kontroll for andre variabler. Alt annet likt, opplever unge ledige større problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur enn eldre, ledige uten barn større problemer enn ledige med barn, ledige uten yrkesaktiv ektefelle større problemer enn ledige med yrkesaktiv ektefelle, ledige i husholdninger med stram økonomi større problemer enn ledige uten økonomiske problemer, de som har vært ledige lenge større problemer enn de som har kortere ledighetsperiode, ledige med sterk yrkesorientering større problemer enn ledige med svak yrkesorientering, og

ledige uten fortrolige venner større problemer enn ledige med slike venner.

Kjønnforskjellene i grad av problemer med tidsopplevelsen er først og fremst knyttet til forskjeller i arbeidsidentitet og yrkesorientering. Når langtidsarbeidsledige menn i større grad enn langtidsarbeidsledige kvinner opplever at ledighet fører til tidsoppløsning og kjedsomhet, skyldes dette først og fremst at menn tillegger yrkesarbeidet større vekt enn kvinner gjør og knytter sin identitet til arbeidet i større grad enn kvinner. Slik sett kan vi si at både de som hevder at det er markerte kjønnforskjeller i måten å takle ledighet på, og de som mener at ledighet er like vanskelig for kvinner som for menn, på sett og vis har rett. I og med at flere menn enn kvinner er strekt orientert mot yrkesrollen, er det altså flere som har problemer med tidsstrukturen når yrkesarbeidet faller bort. Men en del kvinner opplever også tidsproblemer. Trolig gjelder dette særlig de som har sterk yrkesidentitet og mener yrkesarbeid er viktig.

Både kvinner og menn ser i større grad negative enn positive sider ved ledigheten, men kvinner ser noe flere fordeler enn menn. Henholdsvis 65 og 48 prosent av ledige kvinner og menn ser minst ett av syv nevnte forhold som en stor fordel. Kjønnforskjellene gjelder imidlertid bare på enkelte områder. Like få kvinner som menn ser det som en fordel å slippe arbeidet eller å kunne ligge lenge om morgenen. Det å få større mulighet til samvær med familie og venner, og det å få et puff til å begynne med noe nytt, blir vurdert positivt i samme grad av begge kjønn. Kjønnforskjellene knytter seg først og fremst til fordeler ved å kunne disponere tiden fritt, slippe å skaffe barnetilsyn og få bedre tid til omsorg. Både blant menn og kvinner varierer grad av positiv vurdering av ledigheten med familiefase. Gifte med barn ser i større grad visse fordeler enn enslige og gifte uten barn. Men også blant dem som har barn er det en viss kjønnforskjell. Mødre ser mer positivt på ledigheten enn fedre.

En faktoranalyse identifiserer to dimensjoner som går på fordeler knyttet til den frigiorte tiden. Den ene, en samværs- og omsorgsdimensjon, går på fordeler knyttet til bedre tid til samvær med familie og venner, bedre tid til omsorg for barn og andre pårørende, og det å slippe barnetilsyn. Den andre er mindre innholdsbestemt og går på det å kunne disponere tiden uavhengig av jobben.

På grunnlag av den første dimensjonen, fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg, laget vi en additiv indeks. En bivariat analyse viser at ledige kvinner skårer høyere enn ledige menn på dette området. En multivariat analyse viser at kjønnforskjellen består også når andre faktorer trekkes inn. Få av de øvrige variabler i analysen har signifikant betydning på dette

området. Det forhold som har størst effekt, er, ikke overraskende, hvorvidt man har barn eller ikke. For øvrig er det slik at ledige med lav arbeidsidentitet ser større fordeler ved muligheter for samvær og omsorg enn ledige med høy arbeidsidentitet, ledige med høy utdanning ser større fordeler enn ledige med lav utdanning, ledige i spredtbygde strøk ser større fordeler enn ledige i tettbygde strøk og ledige med fortrolige venner ser større fordeler enn ledige uten slike venner. Det er altså til dels de samme, og tildels ulike forhold, som har betydning for opplevelsen av kjedsomhet og manglende tidsstruktur, og for opplevelsen av fordeler ved bedre tid til samvær og omsorg. Dette tyder på at det er noe ulike dimensjoner som måles.

En multivariat analyse av hvilke forhold som har betydning for opplevde fordeler ved å kunne disponere tiden fritt, viser at kjønnsforskjellene blant ledige forsvinner ved kontroll for andre variabler. Grad av arbeidsidentitet har imidlertid klar effekt også når andre forhold holdes konstant. Ledige med lav arbeidsidentitet ser større fordeler enn ledige med høy arbeidsidentitet, ledige med høy utdanning ser større fordeler enn ledige med lav utdanning, enslige ser større fordeler enn gifte/samboende, ledige med fortrolige venner ser større fordeler enn ledige uten slike venner, og ledige med normal førlighet ser større fordeler enn ledige med nedsatt førlighet.

Mens analysen av ulemper ved kjedsomhet og manglende tidsstruktur viser at kjønnsforskjellen her først og fremst er knyttet til forskjeller i grad av arbeidsidentitet, er det ikke lett å fastslå hva den bivariante kjønnsforskjellen skyldes når det gjelder det å se fri tidsdisponering som en fordel. Det er ikke mulig å identifisere en enkelt variabel som forklarer kjønnsforskjellen. Trolig bunner den i at ledige menn og kvinner skiller seg systematisk fra hverandre på kombinasjoner av andre variabler.

Analyser av tidsbruk, tidsendring og tidsopplevelse blant langtidsarbeidsledige gir altså ikke noe entydig svar på hvorvidt kvinner takler ledighet bedre enn menn. Mens det er forholdsvis små kjønnsforskjeller når det gjelder tidsbruksendring, er det store kjønnsforskjeller i faktisk tidsbruk. Ledige kvinner bruker mer tid enn ledige menn til hus- og omsorgsarbeid, men mindre tid til fritidsaktiviteter. Men det er vanskelig å si om kvinners tidsmønster i større grad enn menns er uttrykk for aktiv mestring, og hvorvidt kvinner er mer fornøyd med sitt aktivitetsmønster enn menn. Opplysninger om opplevde ulemper og fordeler tyder imidlertid på at kvinner i mindre grad enn menn ser ulemper ved ledigheten og i større grad ser fordeler. Kjønnsforskjellene varierer fra område til område og mellom ledige i ulike familiefaser. På enkelte områder er kjønnsforskjellen knyttet til forskjeller i arbeidsidentitet. På andre områder

er de knyttet til kombinasjoner av flere faktorer, mens de på atter andre felt består også ved kontroll for en rekke andre variabler.

Alt i alt ser det altså ut til at langtidsarbeidsledige kvinner ser færre negative og flere positive sider ved ledigheten enn langtidsarbeidsledige menn. Særlig er kjønnsforskjellene markerte blant ledige med barn. Dette tyder på at kvinner i større grad enn menn er i stand til å fylle den frigjorte tiden med aktiviteter de selv finner meningsfylte. Til dels bunner kjønnsforskjellen i at kvinner i mindre grad enn menn knytter sin identitet til yrkesarbeidet. Trolig har kvinner flest mindre frigjort tid å fylle opp enn menn når de blir ledige ettersom de ofte har vært tilknyttet yrkeslivet på deltid. Men selv om mange kvinner legger mindre vekt på ulempene ved arbeidsledighet enn menn, er det også mange som finner ledigheten problematisk. Trolig gjelder dette særlig kvinner med sterk yrkesidentitet.

Det er viktig å være klar over at de funn som er omtalt i denne rapporten, gjelder for langtidsarbeidsledige kvinner og menn ved inngangen til 1990-åra. De kan ikke uten videre generaliseres til andre grupper av arbeidsledige. Muligens ville bildet av tidsmønster og tidsopplevelse, og av forskjeller og likheter mellom menn og kvinner, vært noe annerledes hvis vi hadde studert andre grupper av arbeidsledige, f.eks. grupper med kortere ledighetsperiode, grupper med høyere utdanningsnivå, eller ledige i spesielle geografiske områder.

Referanser

- Bakke, E.W. (1933): *The Unemployed Man*. London, Nisbet and Co. Ltd
- Berg-Sørensen, T. M.fl. (1983): *Hjem igjen. Arbeidsløse kvinders erfaringer*. København, Tiderne Skifter
- Bloch (1991): *At nogen har brug for meg. Om arbeidskøshed, hverdagsliv og livsfaser*. København, Samfundslitteratur
- Borchorst, A. (1983): "Kjønnsforskelle i arbeidsløshed" i *Arbeidsløshedens struktur og konsekvenser*. Aalborg, Aalborg Universitetsforlag
- Christensen, E. S. (1985): *Tidsbruk og tidens mening når dagliglivet endres. Case-studier av uføretrygdede og oljependlerfamilier*. Hovedoppgave ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo
- Colbjørnsen, T., S.-Å. Dahl og H.-T. Hansen (1992): *Langtidsarbeidsløshet. Årsaker, konsekvenser og mestring*. SNF-rapport nr. 83
- Colbjørnsen, T. (1993): *Tilpasning til og mestring av langtids arbeidsløshet*. ECON-rapport nr. 93. Senter for økonomisk analyse, Oslo
- Davies, K. og J. Esseveld (1988): *Att hoppa hage i den svenska arbetsmarknaden. En studie av arbetslösa fabrikkvinner*. Stockholm, Rabén og Sjögren
- Ellingsæter, A. L. (1992): "Reflections on time, gender and social class" i *Sosiologisk Årbok*. Universitetet i Oslo, Institutt for Sosiologi
- Gorz, A. (1984): "Hinsides arbeidersamfunnet". *Ny Tid*, nr.4 og 5, 1984
- Grønmo, S. (1989): "Begreper om tid" i *Sosiologisk Årbok*. Univeristetet i Oslo, Institutt for Sosiologi
- Halvorsen, K. (1993): "Arbeidsløshet og mental helse - årsak eller virkning". *Samfunnsspeilet*, nr. 2, s. 8-11
- Halvorsen, K. (1994a): *Kommer langtidsledige tilbake i lønnet arbeid? Betydning av mestringsstrategier*, NKSH-notat, Oslo
- Halvorsen, K. (1994b): *Økonomiske problemer blant langtidsarbeidsløse*, NKSH-notat, Oslo
- Halvorsen, K. (1994c): *Arbeidsløshet og arbeidsmarginalisering - levekår og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget
- Haraldsen, G. og H. Kitterød (1992): *Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. SØS nr. 76, Statistisk sentralbyrå
- Hernes, H. M. (1987): "Arbeidstidspolitikk og livsløpspolitikk". I NOU 1987: 9B: *Vedlegg til Arbeidstidsutvalgets utredning*
- Hernes, G. og K. Knudsen (1990): *Svart på hvitt. Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*. Oslo: FAFO-rapport nr. 109
- Holte, H. (1995): *Langtidsarbeidsløses levekår*. Rapport 95/6, Statistisk sentralbyrå
- Jahoda M., P.Lazarsfeld, H. Zeisel (1972): *Marienthal, the sociography of an unemployed community*. London, Tavistock
- Jahoda, M. (1982): *Employment and Unemployment*. Cambridge, Cambridge University Press
- Juster, F. T. og F. Stafford (1991): "The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioural Models, and Problems of Measurement". *Journal of Economic Literature* Vol. XXIX
- Kaul, D. og E. Kvande (1986): *Mestring av arbeidsledighet*. IFIM-rapport A86004, Trondheim
- Kaul D. og E. Kvande (1991): "Mestring av arbeidsledighet". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årg. 32, s. 3-21

Kildal, N. (1986): "Tidsnorm og arbeidsform". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bd. 27, s. 115-133

Lunde, T. K. og E. Borgeraas (1987): "Tradisjoner og nye perspektiver i forskningen om arbeidsløshet". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bd. 28, s. 111-142

NOU 1994:3: *Ungdom, lønn og arbeidsledighet*

Olsén, P. (1982): "Den subjektive betydning af arbejdsløshed: Hverdagens tvang og hverdagens opløsning". *Nordisk Forum*, bd. 17, s. 27-50

Ovesen, E. (1977): *Arbejdsløshedens psykologiske følger*. København, Munksgaard

Rosvold, E. O. og T. Hammer (1991): "Psykisk helse og arbeidsledighet. En longitudinell undersøkelse av unge arbeidsledige i Norge." *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årg. 32

Statistisk sentralbyrå (1992): *Levekårsundersøkelsen 1991 NOS C 43*

Statistisk sentralbyrå (1992): *Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90 NOS C 10*

Thompson, E. P. (1967): "Time, Work-Discipline, and Industrial Capitalism". *Past & Present*, nr. 38, s. 56-97

Thoresen, M.O. (1994): *Kjønnsforskjeller i mestring av arbeidsledighet? En analyse av Levekårsundersøkelsen 1991 blant arbeidsledige*. Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo, Institutt for Sosiologi

Vennerød, C. (1982): *Arbeid mindre - Lev mer*. Gyldendal, Oslo

Vedleggstabeller

Vedleggstabell 1. Andel med ulike former for svak sosial kontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Andel med svak			Andel sosialt isolerte	Antall personer som svarte
	familiekontakt	familietilknytning	vennekontakt		
Menn					
Enslig 20-29 år					
Ledige	2	2	13	4	79
Yrkesaktive	7	8	5	2	123
Enslig 30-59 år					
Ledige	23	23	16	9	57
Yrkesaktive	17	16	16	17	120
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	15	0	20	13	61
Yrkesaktive	13	0	16	13	586
Gift, ikke barn					
Ledige	19	4	20	20	51
Yrkesaktive	13	0	17	15	249
Alle					
Ledige	14	4	18	12	252
Yrkesaktive	12	3	15	12	1 092
Alle, uvektede tall					
Ledige	13	6	16	10	252
Yrkesaktive	13	3	15	13	1 092
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	10	0	12	5	112
Yrkesaktive	13	0	9	12	479
Gift, ikke barn					
Ledige	7	0	15	6	62
Yrkesaktive	14	0	19	12	225
Alle					
Ledige	8	1	15	5	219
Yrkesaktive	13	2	13	10	905
Alle, uvektede tall					
Ledige	9	0	16	10	219
Yrkesaktive	13	1	13	10	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 2. Hyppighet av samvær med venner på bostedet blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Sammen med venner omtrent			Har ikke gode venner på bosted	Antall personer som svarte
	daglig	ukentlig	månedlig eller sjeldnere		
Menn					
Enslig 20-29 år					
Ledige	57	31	0	13	79
Yrkesaktive	44	44	7	5	123
Enslig 30-59 år					
Ledige	20	59	7	14	57
Yrkesaktive	12	51	27	10	120
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	15	45	25	15	61
Yrkesaktive	7	46	39	9	586
Gift, ikke barn					
Ledige	16	45	24	15	51
Yrkesaktive	11	41	38	10	249
Alle					
Ledige	22	44	19	14	252
Yrkesaktive	14	45	33	9	1 092
Alle, uvektede tall					
Ledige	30	44	12	14	252
Yrkesaktive	13	45	34	9	1 092
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	15	57	18	10	112
Yrkesaktive	10	53	31	6	479
Gift, ikke barn					
Ledige	8	52	30	10	62
Yrkesaktive	4	45	40	11	225
Alle					
Ledige	16	52	19	13	219
Yrkesaktive	11	51	30	9	905
Alle, uvektede tall					
Ledige	16	53	19	13	219
Yrkesaktive	11	51	30	8	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 3. Andel langtidsarbeidsledige og yrkesaktive som har en fortrolig venn. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Andel som har fortrolig venn	Tallet på personer som svarte
Menn		
Enslig 20-29 år		
Ledige	90	79
Yrkesaktive	88	123
Enslig 30-59 år		
Ledige	82	57
Yrkesaktive	82	120
Gift, barn 0-19 år		
Ledige	73	61
Yrkesaktive	72	586
Gift, ikke barn		
Ledige	73	51
Yrkesaktive	74	249
Alle		
Ledige	76	252
Yrkesaktive	76	1092
Alle, uvektede tall		
Ledige	80	252
Yrkesaktive	75	1 092
Kvinner		
Gift, barn 0-19 år		
Ledige	82	112
Yrkesaktive	91	479
Gift, ikke barn		
Ledige	78	62
Yrkesaktive	86	225
Alle		
Ledige	84	219
Yrkesaktive	91	905
Alle, uvektede tall		
Ledige	84	219
Yrkesaktive	90	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 4. Nabokontakt blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Antall husstander i nabolaget man har besøkskontakt med				Antall personer som svarte
	0	1-2	3-4	5+	
Menn					
Enslig 20-29 år					
Ledige	46	22	13	19	79
Yrkesaktive	28	28	19	26	123
Enslig 30-59 år					
Ledige	43	9	25	23	57
Yrkesaktive	32	29	15	24	120
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	24	24	32	21	61
Yrkesaktive	19	27	27	28	586
Gift, ikke barn					
Ledige	42	22	25	11	51
Yrkesaktive	31	31	21	18	249
Alle					
Ledige	33	22	27	19	252
Yrkesaktive	25	28	23	25	1 092
Alle, uvektede tall					
Ledige	38	20	22	20	252
Yrkesaktive	24	28	23	25	1 092
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	22	25	30	23	112
Yrkesaktive	16	33	29	22	479
Gift, ikke barn					
Ledige	30	31	18	21	62
Yrkesaktive	31	31	19	20	225
Alle					
Ledige	30	25	24	22	219
Yrkesaktive	26	32	23	19	905
Alle, uvektede tall					
Ledige	28	26	24	22	219
Yrkesaktive	25	32	23	19	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 5. Antall timer brukt til husarbeid pr. uke blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	0-9 timer	10-19 timer	20-29 timer	30 timer +	Antall personer som svarte
Menn					
Enslig 20-29 år					
Ledige	89	11	0	0	79
Yrkesaktive	92	8	0	0	123
Enslig 30-59 år					
Ledige	63	35	0	2	57
Yrkesaktive	71	23	6	0	120
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	58	29	8	5	61
Yrkesaktive	85	13	2	1	585
Gift, ikke barn					
Ledige	53	33	9	5	51
Yrkesaktive	85	12	2	0	249
Alle					
Ledige	62	28	6	4	252
Yrkesaktive	84	14	2	0	1 092
Alle, uvektede tall					
Ledige	68	26	3	2	252
Yrkesaktive	84	14	3	0	1 092
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	9	30	40	22	112
Yrkesaktive	12	42	31	15	479
Gift, ikke barn					
Ledige	15	43	27	15	62
Yrkesaktive	31	50	15	4	225
Alle					
Ledige	20	32	31	17	219
Yrkesaktive	28	40	23	9	905
Alle, uvektede tall					
Ledige	18	33	31	18	219
Yrkesaktive	28	40	23	9	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 6. Andel som regelmessig gir ulønnet hjelp/tilsyn til personer utenfor husholdningen og andel som passer barn utenfor husholdningen blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive¹. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser. Prosent

	Andel som gir ulønnet hjelp til		Antall personer som svarte
	gamle/syke utenfor husholdningen	barnepass utenfor husholdningen	
Menn			
Enslig 20-29 år			
Ledige	14	0	79
Yrkesaktive	10	2	123
Enslig 30-59 år			
Ledige	16	2	57
Yrkesaktive	11	2	120
Gift, barn 0-19 år			
Ledige	12	2	61
Yrkesaktive	16	1	585
Gift, ikke barn			
Ledige	7	0	51
Yrkesaktive	20	2	249
Alle			
Ledige	11	1	252
Yrkesaktive	15	2	1 092
Alle, uvektede tall			
Ledige	13	1	252
Yrkesaktive	15	2	1 092
Kvinner			
Gift, barn 0-19 år			
Ledige	12	3	112
Yrkesaktive	13	4	479
Gift, ikke barn			
Ledige	19	14	62
Yrkesaktive	14	7	225
Alle			
Ledige	18	7	219
Yrkesaktive	14	5	905
Alle, uvektede tall			
Ledige	16	7	219
Yrkesaktive	14	5	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 7. Medlemskap i organisasjoner blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent og gjennomsnitt

	Fordeling etter antall organisasjoner				Gjennomsnittlig antall organisasjoner	Antall personer som svarte
	0	1	2	3+		
Menn						
Enslig 20-29 år						
Ledige	44	41	6	10	0,83	79
Yrkesaktive	31	38	19	12	1,18	123
Enslig 30-59 år						
Ledige	42	32	16	11	1,00	57
Yrkesaktive	29	33	25	13	1,27	120
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	31	38	21	10	1,10	61
Yrkesaktive	15	30	31	24	1,81	586
Gift, ikke barn						
Ledige	40	35	14	10	0,97	51
Yrkesaktive	27	34	26	13	1,29	249
Alle						
Ledige	36	36	16	11	1,04	252
Yrkesaktive	22	32	27	19	1,54	1 092
Alle, uvektede tall						
Ledige	40	37	13	10	0,95	252
Yrkesaktive	21	32	28	19	1,57	1 092
Kvinner						
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	42	27	20	10	1,07	112
Yrkesaktive	25	34	21	20	1,45	479
Gift, ikke barn						
Ledige	36	36	23	5	1,05	62
Yrkesaktive	28	34	23	14	1,29	225
Alle						
Ledige	40	31	19	9	1,04	219
Yrkesaktive	29	34	21	16	1,33	905
Alle, uvektede tall						
Ledige	40	32	19	9	1,04	219
Yrkesaktive	29	34	21	17	1,33	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² Fagforening og yrkesorganisasjon er holdt utenfor.

Vedleggstabell 8. Aktivitet¹ i organisasjoner blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser². Prosent og gjennomsnittstall

	Fordeling etter antall organisasjoner				Gjennomsnittlig antall organisasjoner	Antall personer som svarte
	0	1	2	3+		
Menn						
Enslig 20-29 år						
Ledige	64	28	4	4	0,48	79
Yrkesaktive	55	30	9	6	0,68	123
Enslig 30-59 år						
Ledige	61	26	7	5	0,56	57
Yrkesaktive	54	34	9	3	0,61	120
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	45	37	13	5	0,80	61
Yrkesaktive	39	38	17	7	0,95	586
Gift, ikke barn						
Ledige	58	28	9	5	0,61	51
Yrkesaktive	52	35	10	3	0,65	249
Alle						
Ledige	53	32	10	5	0,68	252
Yrkesaktive	46	35	13	5	0,80	1 092
Alle, uvektede tall						
Ledige	57	31	8	5	0,60	252
Yrkesaktive	45	36	14	5	0,81	1 092
Kvinner						
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	53	30	12	4	0,67	112
Yrkesaktive	52	32	12	5	0,70	479
Gift, ikke barn						
Ledige	58	35	2	5	0,58	62
Yrkesaktive	59	28	9	4	0,59	225
Alle						
Ledige	57	29	10	4	0,62	219
Yrkesaktive	56	28	11	4	0,64	905
Alle, uvektede tall						
Ledige	58	30	9	4	0,61	219
Yrkesaktive	56	29	11	4	0,65	905

¹ Som aktive i en organisasjon regnes her de som oppgir at de er svært aktive eller noe aktive. ² Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 9. Antall ganger på lengre fottur/skitur siste 12 måneder og antall ganger man har drevet annen mosjon, sport eller idrett siste 12 måneder blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Lengre fottur/skitur				Annen mosjon/sport				Antall personer som svarte
	0	1-9	10-20	21+	0	1-9	10-20	21+	
Menn									
Enslig 20-29 år									
Ledige	23	29	18	30	26	3	9	62	97
Yrkesaktive	23	34	22	21	24	7	14	55	123
Enslig 30-59 år									
Ledige	32	23	9	36	52	2	2	45	57
Yrkesaktive	18	21	23	38	42	7	6	46	120
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	22	30	24	24	49	9	15	27	61
Yrkesaktive	16	28	20	36	41	8	9	42	586
Gift, ikke barn									
Ledige	31	10	13	45	36	8	11	45	51
Yrkesaktive	21	27	18	37	46	5	7	42	249
Alle									
Ledige	26	24	19	32	43	7	11	39	252
Yrkesaktive	19	27	20	34	40	7	9	45	1 092
Alle, uvektede tall									
Ledige	28	23	17	32	40	6	9	45	252
Yrkesaktive	18	27	20	35	41	7	8	44	1092
Kvinner									
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	33	30	8	29	56	8	4	33	112
Yrkesaktive	19	27	21	33	42	8	8	41	479
Gift, ikke barn									
Ledige	36	22	18	24	56	6	11	26	62
Yrkesaktive	27	21	18	34	42	9	5	44	225
Alle									
Ledige	36	26	13	25	52	9	7	31	219
Yrkesaktive	22	26	19	33	41	9	7	43	905
Alle, uvektede tall									
Ledige	36	26	13	26	52	9	9	32	219
Yrkesaktive	22	26	19	33	41	9	7	43	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 10. Antall ganger man har vært tilskuer til idrettsarrangement siste 12 måneder blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	0	1-9	10-20	21+	Antall personer som svarte
Menn					
Enslig 20-29 år					
Ledige	38	21	25	16	79
Yrkesaktive	28	31	21	20	123
Enslig 30-59 år					
Ledige	61	18	11	11	57
Yrkesaktive	49	26	13	12	120
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	46	23	22	9	61
Yrkesaktive	41	30	16	13	586
Gift, ikke barn					
Ledige	63	17	9	11	51
Yrkesaktive	50	29	14	7	249
Alle					
Ledige	51	21	18	10	252
Yrkesaktive	42	30	16	12	1 092
Alle, uvektede tall					
Ledige	50	20	17	13	252
Yrkesaktive	43	30	16	12	1 092
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år					
Ledige	54	29	9	8	112
Yrkesaktive	53	24	13	9	479
Gift, ikke barn					
Ledige	69	19	10	2	62
Yrkesaktive	71	21	4	4	225
Alle					
Ledige	60	26	9	5	219
Yrkesaktive	58	24	10	7	905
Alle, uvektede tall					
Ledige	60	26	9	5	219
Yrkesaktive	58	25	11	7	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 11. Antall ganger på kino siste 12 måneder og antall bøker lest i fritiden siste 12 måneder blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Kino				Leste bøker				Antall personer som svarte
	0	1-2	3-9	10+	0	1-2	3-9	10+	
Menn									
Enslig 20-29 år									
Ledige	18	19	30	32	31	13	22	35	79
Yrkesaktive	16	6	32	46	21	19	22	38	123
Enslig 30-59 år									
Ledige	57	14	23	6	25	13	24	38	57
Yrkesaktive	48	12	24	17	18	10	37	36	120
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	64	25	11	0	35	17	17	31	61
Yrkesaktive	53	21	21	5	22	16	32	31	586
Gift, ikke barn									
Ledige	55	17	16	11	18	9	38	36	51
Yrkesaktive	49	14	23	14	20	17	32	31	249
Alle									
Ledige	53	21	17	9	29	14	23	34	252
Yrkesaktive	45	16	24	15	21	16	31	33	1 092
Alle, uvektede tall									
Ledige	43	19	23	15	28	12	26	34	252
Yrkesaktive	47	17	23	13	21	16	31	32	1 092
Kvinner									
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	51	29	15	5	19	14	23	44	112
Yrkesaktive	45	24	26	6	16	13	27	45	479
Gift, ikke barn									
Ledige	64	19	11	5	26	7	31	36	62
Yrkesaktive	53	14	21	11	18	12	29	41	225
Alle									
Ledige	52	23	15	10	18	9	22	51	219
Yrkesaktive	41	18	26	15	15	13	28	45	905
Alle, uvektede tall									
Ledige	53	23	16	8	20	10	21	50	219
Yrkesaktive	42	18	25	15	15	12	28	45	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 12. Antall ganger på dans/diskotek siste 12 måneder og antall ganger på restaurant/kafe siste 12 måneder blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Dans/diskotek				Restaurant/kafé				Antall personer som svarte
	0	1-9	10-20	21+	0	1-9	10-20	21+	
Menn									
Enslig 20-29 år									
Ledige	13	27	24	36	11	38	16	36	79
Yrkesaktive	13	17	32	38	4	31	32	33	123
Enslig 30-59 år									
Ledige	45	31	16	9	18	28	18	36	57
Yrkesaktive	35	27	22	15	15	30	28	28	120
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	61	32	5	1	26	53	10	11	61
Yrkesaktive	31	59	8	2	14	56	18	13	586
Gift, ikke barn									
Ledige	46	42	8	5	13	47	20	19	51
Yrkesaktive	35	45	12	7	35	45	12	7	249
Alle									
Ledige	48	33	10	9	20	46	14	20	252
Yrkesaktive	29	46	15	11	13	45	23	19	1 092
Alle, uvektede tall									
Ledige	38	33	14	16	17	41	16	26	252
Yrkesaktive	30	48	13	9	13	47	22	18	1 092
Kvinner									
Gift, barn 0-19 år									
Ledige	47	46	5	2	18	60	16	6	112
Yrkesaktive	38	55	6	1	9	55	25	12	479
Gift, ikke barn									
Ledige	56	37	7	0	34	40	18	8	62
Yrkesaktive	42	44	10	5	12	56	23	9	225
Alle									
Ledige	43	42	8	7	22	51	16	10	219
Yrkesaktive	35	47	12	6	10	50	26	15	905
Alle, uvektede tall									
Ledige	44	44	7	5	23	51	17	9	219
Yrkesaktive	36	47	12	6	10	50	26	15	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 13. Andel som hadde deltatt i ulike kulturaktiviteter siste 12 måneder blant langtidsarbeidsledige og yrkesaktive. Tall for menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Andel som hadde vært på					Antall personer som svarte
	teater/opera	klassisk konsert	jazz-/vise-/popkonsert	kunstutstilling	museum	
Menn						
Enslig 20-29 år						
Ledige	15	11	37	14	21	79
Yrkesaktive	16	8	43	19	33	123
Enslig 30-59 år						
Ledige	12	7	21	14	25	57
Yrkesaktive	28	17	30	30	35	120
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	16	8	18	25	29	61
Yrkesaktive	26	12	23	29	36	586
Gift, ikke barn						
Ledige	17	10	25	32	36	51
Yrkesaktive	34	13	23	36	34	249
Alle						
Ledige	16	9	24	23	29	252
Yrkesaktive	27	12	27	29	35	1 092
Alle, uvektede tall						
Ledige	15	8	26	20	25	252
Yrkesaktive	27	12	26	30	36	1 092
Kvinner						
Gift, barn 0-19 år						
Ledige	15	7	9	21	19	112
Yrkesaktive	41	16	21	35	33	479
Gift, ikke barn						
Ledige	24	10	10	23	24	62
Yrkesaktive	39	22	25	39	34	225
Alle						
Ledige	19	8	13	24	21	219
Yrkesaktive	42	19	27	39	35	905
Alle, uvektede tall						
Ledige	19	8	13	23	21	219
Yrkesaktive	42	19	27	38	35	905

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 14. Skår på kulturaktiviteter (faktor 1) blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser^{1,2}. Prosentfordeling og gjennomsnitt

	Prosent					Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1-2	3-4	5-6	7+		
Menn							
Enslig 20-29 år	24	31	14	17	14	3,21	79
Enslig 30-59 år	23	27	20	20	11	3,27	57
Gift, barn 0-19 år	23	34	10	19	14	3,10	61
Gift, ikke barn	14	13	29	28	15	4,12	51
Alle	21	28	16	20	14	3,39	252
Kvinner							
Gift, barn 0-19 år	18	23	25	21	14	3,46	112
Gift, ikke barn	21	18	27	16	18	3,50	62
Alle	17	18	23	25	16	3,85	219
Uvektede tall							
Menn	23	27	18	20	12	3,27	252
Kvinner	17	18	23	25	16	3,81	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² Antall mulige skår er 0-25.

Vedleggstabell 15. Skår på uteliv (faktor 2) blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser^{1,2}. Prosentfordeling og gjennomsnitt

	Prosent					Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1-2	3-4	5-6	7+		
Menn							
Enslig 20-29 år	0	5	10	24	61	7,71	79
Enslig 30-59 år	14	11	25	14	36	5,07	57
Gift, barn 0-19 år	20	25	29	16	11	3,05	61
Gift, ikke barn	11	21	18	24	26	4,43	51
Alle	14	19	23	19	26	4,36	252
Kvinner							
Gift, barn 0-19 år	9	30	30	20	11	3,50	112
Gift, ikke barn	27	19	27	16	10	2,98	62
Alle	13	25	26	20	17	3,88	219
Uvektede tall							
Menn	11	12	20	19	38	5,38	252
Kvinner	13	25	26	20	16	3,79	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² Antall mulige skår er 0-20.

**Vedleggstabell 16. Skår på kor og møter (faktor 3) blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser^{1,2}.
Prosentfordeling og gjennomsnitt**

	Prosent			Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1-2	3+		
Menn					
Enslig 20-29 år	73	17	10	0,62	79
Enslig 30-59 år	70	25	5	0,63	57
Gift, barn 0-19 år	71	19	10	0,62	61
Gift, ikke barn	66	19	15	0,83	51
Alle	70	20	11	0,67	252
Kvinner					
Gift, barn 0-19 år	65	24	11	0,87	112
Gift, ikke barn	60	34	6	0,68	62
Alle	67	23	10	0,85	219
Uvektede tall					
Menn	70	20	10	0,67	252
Kvinner	67	23	10	0,83	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² Antall mulige skår er 0-10.

**Vedleggstabell 17. Skår på idrett og friluftsliv (faktor 4) blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser^{1,2}.
Prosentfordeling og gjennomsnitt**

	Prosent					Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1-2	3-4	5-6	7+		
Menn							
Enslig 20-29 år	3	8	18	15	56	6,70	79
Enslig 30-59 år	16	13	21	11	39	5,04	57
Gift, barn 0-19 år	6	14	24	24	32	5,25	61
Gift, ikke barn	11	9	23	14	43	5,56	51
Alle	8	11	23	19	40	5,52	252
Kvinner							
Gift, barn 0-19 år	18	12	25	19	27	4,47	112
Gift, ikke barn	19	11	29	15	26	3,98	62
Alle	18	11	27	18	25	4,29	219
Uvektede tall							
Menn	9	11	21	16	43	5,68	252
Kvinner	18	11	27	18	26	4,29	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase. ² Antall mulige skår er 0-15.

Vedleggstabell 18. Gjennomsnittlig skår på tre hovedtyper av fritidsaktiviteter blant ulike grupper av langtidsarbeidsledige

	Kulturaktiviteter (25 mulige)	Uteliv (20 mulige)	Idrett og friluftsliv (15 mulige)
Alle	3,52	4,59	5,04
Kjønn			
Menn	3,27	5,38	5,68
Kvinner	3,81	3,79	4,30
Alder			
20-29 år	3,38	6,15	5,58
30-39 år	3,37	4,08	5,03
40-49 år	3,63	3,55	4,26
50-59 år	3,56	2,65	4,52
Bor alene			
Ja	4,02	5,61	5,13
Nei	3,42	4,43	5,02
Gift			
Ja	3,43	3,58	4,70
Nei	3,67	6,27	5,57
Har barn 0-19 år			
Ja	3,45	3,53	4,59
Nei	3,57	5,39	5,34
Utdanningsnivå			
Ungdomsskole	3,01	4,43	4,66
Gymnas	4,24	5,30	6,00
Universitet/høgskole	7,20	5,60	6,40
Vansker med løpende utgifter			
Ja	3,54	4,40	4,73
Nei	3,49	5,02	5,54
Varighet av ledighet			
-12 måneder	3,84	5,03	5,50
12 måneder +	3,33	4,41	4,77
Skår på grad av arbeidsidentitet			
0-21	3,93	4,42	4,86
22+	3,10	4,87	5,23
Bostedsstrøk			
Spredtbygd	2,58	3,84	4,89
Tett, 200-1999 bosatte	2,81	4,22	4,41
Tett, 2000-19999 bosatte	3,21	4,49	5,49
Tett, 20000-99000 bosatte	4,10	4,94	4,54
Tett, 100000+ bosatte	4,24	5,26	5,28
Har fortrolige venner			
Ja	3,76	5,09	5,29
Nei	2,48	2,72	3,83
Nedsatt bevegelsesevne			
Ja	3,45	2,58	2,04
Nei	3,56	4,70	5,20

Vedleggstabell 19. Andel som oppgav å bruke mer tid til ulike aktiviteter etter at de ble arbeidsledige. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Andel som brukte mer tid til											
	jobb-søking	jobb-søker-kurs	kvalifi-sering/ omsko-lering	utdan-ning, kurs	strø-jobber	hus-arbeid	repara-sjoner hjemme	hage-arbeid	id-rett	pass av egne barn	omsorg ellers	organi-sasjons-arbeid
Menn												
Enslig 20-29 år . . .	84	8	14	23	34	44	50	21	36	4	15	8
Enslig 30-39 år . . .	86	11	20	21	20	43	41	27	23	5	16	13
Gift, barn 0-19 år . .	81	24	13	23	17	67	47	44	19	67	32	10
Gift, ikke barn	87	21	12	17	26	63	49	39	16	0	24	14
Alle	84	19	14	21	22	60	47	37	22	35	25	11
Kvinner												
Gift, barn 0-19 år . .	71	10	13	25	15	62	25	34	12	61	21	12
Gift, ikke barn	71	20	11	23	17	69	34	44	10	23	31	8
Alle	74	15	15	28	20	60	25	33	15	44	22	12
Uvektede tall												
Menn	84	14	15	22	27	53	47	31	24	21	20	11
Kvinner	75	15	14	27	19	62	26	34	15	47	23	13

	Andel som brukte mer tid til										Antall personer som svarte
	TV-titting	avis-lesing	hob-byer	fri-lufts-liv	behand-lings-opplegg	attfø-rings-opplegg	spaser-turer	handle-turer	gå på/ få besøk	uteliv/ kaféliv	
Menn											
Enslig 20-29 år . . .	48	62	47	35	3	2	47	20	58	43	79
Enslig 30-39 år . . .	62	50	35	43	7	2	39	21	48	32	57
Gift, barn 0-19 år . .	42	55	34	41	2	2	42	37	31	11	61
Gift, ikke barn	45	62	53	51	7	3	61	47	22	11	51
Alle	46	57	40	42	4	2	46	35	36	19	252
Kvinner											
Gift, barn 0-19 år . .	29	42	49	35	5	1	57	42	50	7	112
Gift, ikke barn	31	54	51	44	8	2	57	48	57	0	62
Alle	33	47	50	40	7	2	57	41	51	7	219
Uvektede tall											
Menn	49	59	43	40	5	2	45	31	43	27	252
Kvinner	33	48	4	42	7	2	60	43	53	6	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 20. Andel som oppgav å bruke mindre tid til ulike aktiviteter etter at de ble arbeidsledige. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Andel som brukte mindre tid til											
	jobb- søking	jobb- søker- kurs	kvalifi- sering/ omsko- lering	utdan- ning, kurs	strø- jobber	hus- arbeid	repara- sjoner hjemme	hage- arbeid	id- rett	pass av egne barn	omsorg ellers	organi- sasjons- arbeid
Menn												
Enslig 20-29 år . . .	1	4	2	8	8	6	3	4	8	2	3	9
Enslig 30-39 år . . .	2	2	2	11	4	5	4	5	4	2	5	4
Gift, barn 0-19 år . . .	5	0	0	8	1	1	7	1	9	0	0	0
Gift, ikke barn	3	8	5	4	3	1	3	1	13	0	0	4
Alle	3	3	2	7	3	2	5	2	9	1	1	3
Kvinner												
Gift, barn 0-19 år . . .	5	2	3	6	5	1	3	1	5	4	5	7
Gift, ikke barn	3	5	3	7	3	5	3	3	2	3	7	2
Alle	5	3	4	6	6	4	3	2	6	4	6	5
Uvektede tall												
Menn	2	3	2	8	4	4	3	3	8	1	2	5
Kvinner	5	3	4	7	11	4	3	2	6	3	6	5
Andel som brukte mer tid til												
	TV- titting	avis- lesing	hob- byer	fri- lufts- liv	behand- lings- opplegg	attfø- rings- opplegg	spaser- turer	handle- turer	gå på/ få besøk	uteliv/ kaféliv	Antall personer som svarte	
Menn												
Enslig 20-29 år . . .	4	0	4	2	7	2	2	13	2	23	79	
Enslig 30-39 år . . .	4	5	7	5	4	4	5	18	7	20	57	
Gift, barn 0-19 år . . .	11	2	8	5	0	0	3	3	8	21	61	
Gift, ikke barn	0	2	3	7	0	0	3	5	9	29	51	
Alle	6	2	6	5	2	1	3	7	7	23	252	
Kvinner												
Gift, barn 0-19 år . . .	8	4	3	7	2	2	6	10	8	23	112	
Gift, ikke barn	9	5	2	5	2	0	2	15	10	21	62	
Alle	12	5	3	6	4	2	6	13	9	24	219	
Uvektede tall												
Menn	4	3	5	5	2	1	3	9	6	24	252	
Kvinner	12	5	3	6	4	2	5	13	9	26	219	

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 21. Skår på syv faktorer for tidsbruksendring blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Gjennomsnittsskår og prosentandeler med høy skår

	Gjennomsnittsskår		Andel med høy skår	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Vedlikehold, friluft, omsorg			Andel med skår>14 (21 mulige)	
Enslig 20-29 år	11,1	:	24	:
Enslig 30-59 år	10,1	:	14	:
Gift, barn 0-19 år	12,0	11,2	34	18
Gift, 20-59 år, uten barn	11,4	11,7	20	30
Alle	11,5	11,2	27	22
Hus, barn, sosialt samvær			Andel med skår>12 (15 mulige)	
Enslig 20-29 år	9,1	:	3	:
Enslig 30-59 år	9,0	:	7	:
Gift, barn 0-19 år	11,7	12,2	40	46
Gift, 20-59 år, uten barn	9,1	10,9	8	26
Alle	10,4	11,4	23	35
Utdanning			Andel med skår>5 (9 mulige)	
Enslig 20-29 år	2,3	:	13	:
Enslig 30-59 år	2,1	:	23	:
Gift, barn 0-19 år	2,3	2,2	21	19
Gift, 20-59 år, uten barn	2,1	2,0	16	15
Alle	2,2	2,3	19	21
Attføring, behandling			Andel med skår>1 (6 mulige)	
Enslig 20-29 år	0,6	:	17	:
Enslig 30-59 år	0,7	:	25	:
Gift, barn 0-19 år	0,9	0,7	32	23
Gift, 20-59 år, uten barn	0,8	0,7	21	23
Alle	0,8	0,7	27	22
Media og jobbsøking			Andel med skår>8 (9 mulige)	
Enslig 20-29 år	7,7	:	29	:
Enslig 30-59 år	7,6	:	36	:
Gift, barn 0-19 år	7,4	6,9	26	16
Gift, 20-59 år, uten barn	7,5	7,2	32	14
Alle	7,5	7,1	29	17
Uteliv			Andel med skår>2 (3 mulige)	
Enslig 20-29 år	2,1	:	43	:
Enslig 30-59 år	1,8	:	32	:
Gift, barn 0-19 år	1,3	1,4	11	7
Gift, 20-59 år, uten barn	1,1	1,4	11	0
Alle	1,4	1,4	19	6
Strøjobber			Andel med skår>2 (3 mulige)	
Enslig 20-29 år	1,4	:	33	:
Enslig 30-59 år	1,1	:	20	:
Gift, barn 0-19 år	0,8	0,7	17	15
Gift, 20-59 år, uten barn	1,2	0,7	26	16
Alle	1,0	0,9	22	20

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 22. Andel som opplevde at ulike forhold i stor grad var en ulempe ved å gå arbeidsledig. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Kutte ned forbruket	Miste kontakt med kolleger	Savne jobben	Kjede seg	Mang- le tids- struktur	Misten- kelig- gjort som arb. sky	Usikker- het for fram- tid	Øk. av- hen- gig	Avslag på jobb- søknad	Fami- lie pro- ble- mer	Tap av selv- til- lit	Dårli- gere helse	Antall per- soner som svarte
Menn													
Enslig 20-29 år	50	47	63	57	49	34	52	51	64	6	27	8	79
Enslig 30-59 år	45	50	57	46	39	16	46	29	46	7	29	11	57
Gift, barn 0-19 år	40	35	69	42	42	17	64	45	48	4	32	12	61
Gift, ikke barn	44	52	73	36	22	19	54	35	56	12	21	15	51
Alle	43	43	67	43	38	20	58	41	52	7	28	12	252
Kvinner													
Gift, barn 0-19 år	34	32	52	15	18	4	42	35	42	6	16	3	112
Gift, ikke barn	24	43	53	34	33	6	39	48	52	5	27	5	62
Alle	37	35	56	27	27	8	46	40	47	5	24	5	219
Uvektede tall													
Menn	45	45	66	46	39	22	53	40	54	8	25	11	252
Kvinner	35	36	56	25	27	8	45	40	48	5	23	5	219

¹ Tallene er vektet for familiefase.

Vedleggstabell 23. Antall forhold som i stor grad ble vurdert å være en ulempe ved arbeidsledighet. Prosentfordeling og gjennomsnitt. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹

	Antall forhold vurdert som ulempe				Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1-3	4-6	7+		
Menn						
Enslig 20-29 år	9	27	29	35	5,09	79
Enslig 30-59 år	12	32	35	21	4,14	57
Gift, barn 0-19 år	14	35	22	29	4,35	61
Gift, ikke barn	8	41	28	23	4,21	51
Alle	11	35	26	27	4,40	252
Kvinner						
Gift, barn 0-19 år	19	45	29	7	2,96	112
Gift, ikke barn	21	37	23	19	3,59	62
Alle	16	40	30	14	3,51	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 24. Andel med lav og andel med høy skår¹ på grad av problemopplevelse ved ulemper knyttet til kjedsomhet og manglende tidsstruktur. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser². Prosent

	Menn		Kvinner	
	Lav	Høy	Lav	Høy
Enslig 20-29 år	12	56	:	:
Enslig 30-59 år	9	46	:	:
Gift, barn 0-19 år	21	46	27	18
Gift, ikke barn	17	31	23	29
Alle	18	44	21	28

¹ Som lav skår regnes 0, som høy skår regnes 5-6. ² Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 25. Gjennomsnittlig skår på grad av opplevde problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur blant ulike grupper av langtidsarbeidsledige. (Mulige skår er 0-6)

Alle		3,26
Menn		3,67
Kvinner		2,81
20-29 år		3,66
30-39 år		3,16
40-49 år		3,20
50-59 år		2,37
Antall personer i husholdningen	1	3,93
	2	3,61
	3	3,14
	4	2,84
	5+	2,75
Gift	Ja	2,85
	Nei	3,91
Har yrkesaktiv ektefelle	Ja	2,47
	Nei	3,83
Har barn 0-19 år	Ja	2,71
	Nei	3,65
Utdanningsnivå	Ungdomsskolenivå	3,43
	Gymnasnivå	3,00
	Universitetsnivå	2,87
Vansker med løpende utgifter	Ofte	4,23
	Av og til	3,75
	En sjelden gang	2,76
	Aldri	2,60
Antall måneder ledig siste 5 år	- 6	2,80
	7-12	2,82
	13-18	3,56
	19-24	3,39
	25+	3,63
Skår på grad av arbeidsidentitet	- 9	1,55
	10-19	2,11
	20-21	3,20
	22-23	3,88
	24+	4,50
Bostedsstrøk	Spredtbygd	3,29
	Tett, 200-1999 bosatte	3,14
	Tett, 2000-19999 bosatte	2,90
	Tett, 20000-99999 bosatte	3,62
	Tett, 100000+ bosatte	3,29
Har fortrolige venner	Ja	3,11
	Nei	3,89
Antall husstander i nabolaget man har besøkskontakt med	0	3,55
	1	3,70
	2	3,42
	3-4	2,90
	5+	2,91
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	2,77
	Nei	3,30

Vedleggstabell 26. Andel som opplevde at ulike forhold i stor grad var en fordel ved å gå arbeidsledig. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent

	Disponere tiden fritt	Slippe arbeidet	Kunne ligge lenge om morgenen	Få en vekker til å begynne med noe nytt	Mer tid til samvær med familie og venner	Ikke trenge barne-tilsyn	Bedre tid til omsorg for barn eller andre	Antall personer som svarte
Menn								
Enslig 20-29 år	38	3	7	17	18	0	12	79
Enslig 30-39 år	21	0	0	13	16	2	9	57
Gift, barn 0-19 år	17	1	4	28	36	17	41	61
Gift, ikke barn	21	0	0	10	19	0	5	51
Alle	22	1	3	20	27	9	25	252
Kvinner								
Gift, barn 0-19 år	48	2	2	10	37	32	50	112
Gift, ikke barn	42	3	8	15	39	11	35	62
Alle	43	2	5	14	32	22	40	219
Uvektede tall								
Menn	27	2	3	17	24	4	18	252
Kvinner	44	3	5	14	34	25	44	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 27. Antall forhold vurdert som en stor fordel ved arbeidsledighet. Prosentfordeling og gjennomsnitt. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Prosent og gjennomsnitt

	Antall forhold vurdert som fordel				Gjennomsnitt	Antall personer som svarte
	0	1	2	3+		
Menn						
Enslig 20-29 år	45	29	17	10	0,93	79
Enslig 30-39 år	68	14	9	9	0,59	57
Gift, barn 0-19 år	44	18	15	24	1,37	61
Gift, ikke barn	66	20	10	5	0,53	51
Alle	52	19	13	15	1,03	252
Kvinner						
Gift, barn 0-19 år	28	18	18	35	1,81	112
Gift, ikke barn	40	16	19	24	1,45	62
Alle	35	21	16	28	1,56	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vedleggstabell 28. Gjennomsnittlig skår på grad av opplevde fordeler ved tid til omsorg og samvær blant ulike grupper av langtidsarbeidsledige (mulige skår 0-9)

Alle		3,58
Menn		2,60
Kvinner		4,68
20-29 år		3,51
30-39 år		4,28
40-49 år		3,23
50-59 år		3,00
Antall personer i husholdningen	1	1,81
	2	2,58
	3	4,17
	4	4,59
	5+	4,83
Gift	Ja	4,48
	Nei	2,22
Har yrkesaktiv ektefelle	Ja	4,75
	Nei	2,77
Har barn 0-19 år	Ja	5,52
	Nei	2,27
Utdanningsnivå	Ungdomsskolenivå	3,45
	Gymnasnivå	3,69
	Universitetsnivå	4,87
Vansker med løpende utgifter	Ofte	3,45
	Av og til	3,52
	En sjelden gang	4,34
	Aldri	3,44
Antall måneder ledig siste 5 år	- 6	3,56
	7-12	4,30
	13-18	3,49
	19-24	3,34
	25+	3,13
Skår på grad av arbeidsidentitet	- 9	6,42
	10-19	4,70
	20-21	3,15
	22-23	2,78
	24+	2,79
Bostedsstrøk	Spredtbygd	4,14
	Tett, 200-1999 bosatte	4,14
	Tett, 2000-19999 bosatte	3,94
	Tett, 20000-99999 bosatte	3,32
	Tett, 100000+ bosatte	2,91
Har fortrolige venner	Ja	3,66
	Nei	3,14
Antall husstander i nabolaget man har besøkskontakt med	0	2,63
	1	4,27
	2	3,70
	3-4	4,07
	5+	4,02
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	3,73
	Nei	3,62

Vedleggstabell 29. Andel langtidsarbeidsledige i ulike grupper som i stor grad synes det er en fordel ved arbeidsledigheten å kunne disponere tiden fritt. Prosent

Alle		34
Menn		27
Kvinner		43
20-29 år		37
30-39 år		33
40-49 år		29
50-59 år		38
Antall personer i husholdningen	1	24
	2	32
	3	38
	4	39
	5+	36
Gift	Ja	35
	Nei	33
Har yrkesaktiv ektefelle	Ja	40
	Nei	31
Har barn 0-19 år	Ja	39
	Nei	31
Utdanningsnivå	Ungdomsskolenivå	33
	Gymnasnivå	32
	Universitetsnivå	67
Vansker med løpende utgifter	Ofte	32
	Av og til	24
	En sjelden gang	37
	Aldri	42
Antall måneder ledig siste 5 år	- 6	42
	7-12	36
	13-18	26
	19-24	39
	25+	34
Skår på grad av arbeidsidentitet	- 9	76
	10-19	51
	20-21	32
	22-23	27
	24+	16
Bostedsstrøk	Spredtbygd	32
	Tett, 200-1999 bosatte	32
	Tett, 2000-19999 bosatte	45
	Tett, 20000-99999 bosatte	33
	Tett, 100000+ bosatte	29
Har fortrolige venner	Ja	36
	Nei	28
Antall husstander i nabolaget man har besøkskontakt med	0	31
	1	33
	2	37
	3-4	41
	5+	33
Nedsatt bevegelsesevne	Ja	21
	Nei	36

Vedleggstabell 30. Korrelasjon mellom ulemper og fordeler ved arbeidsledighet. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser¹. Pearsons r²

	Korrelasjon mellom antall ulemper og antall fordeler ³	Korrelasjon mellom skår på ulemper og fordeler ⁴
Menn		
Enslig 20-29 år	-0,33**	-0,36**
Enslig 30-39 år	0,11	0,20
Gift, barn 0-19 år	0,18	0,07
Gift, ikke barn	0,10	-0,21
Alle	0,09	-0,03
Kvinner		
Gift, barn 0-19 år	-0,19*	-0,20*
Gift, ikke barn	-0,32**	-0,39**
Alle	-0,28***	-0,28***

¹ Tallene er vektet etter familiefase.² * Signifikant på 0,05-nivå.

** Signifikant på 0,01-nivå.

*** Signifikant på 0,001-nivå.

³ Her er regnet med forhold som i stor grad ble opplevd som ulemper eller fordeler ved arbeidsledigheten. Antall ulemper varierer fra 0-12 og antall fordeler fra 0-7.⁴ Skår på ulemper varierer fra 0-36 og skår på fordeler fra 0-21.

Vedleggstabell 31. Korrelasjon mellom de ulike fordeler og ulemper ved ledighet. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Pearsons r²

	Disponere tiden	Slippe arbeidet	Ligge lenge	Vekker til noe nytt	Tid til samvær	Slippe barne- tilsyn	Tid til omsorg
Menn							
1 ³	-0,22***	-0,04	-0,03	-0,07	-0,00	0,11	0,00
2	0,04	0,02	-0,06	0,10	0,13*	0,13*	0,06
3	-0,19**	-0,29***	-0,11	0,07	0,04	0,11	0,08
4	-0,25***	-0,07	-0,01	0,00	0,01	0,08	0,00
5	-0,05	-0,02	-0,04	-0,02	-0,06	0,02	-0,00
6	-0,06	0,06	0,05	-0,08	-0,03	0,08	-0,01
7	-0,24***	-0,07	-0,07	0,13*	-0,02	0,15*	0,01
8	-0,08	0,06	-0,13*	-0,01	0,01	0,11	0,02
9	-0,08	-0,14*	-0,12	-0,00	-0,08	-0,07	-0,05
10	-0,13*	-0,01	0,00	0,01	-0,03	0,03	0,03
11	-0,14*	-0,09	-0,17**	0,00	-0,02	0,16**	0,05
12	-0,14*	0,02	-0,12	-0,00	-0,01	0,17**	0,04
Kvinner							
1 ³	-0,26***	0,03	-0,04	0,10	-0,15*	-0,06	-0,13
2	-0,02	-0,06	0,06	0,14*	0,04	0,02	-0,00
3	-0,26***	-0,34***	-0,23***	-0,09	-0,18**	-0,11	-0,31***
4	-0,30***	-0,11	0,07	0,04	-0,27***	-0,22***	-0,41***
5	-0,28***	-0,04	0,14*	0,03	-0,23***	-0,05	-0,25***
6	-0,25***	0,01	0,10	0,17**	-0,32***	-0,07	-0,25***
7	-0,24***	-0,06	-0,05	0,02	-0,15*	0,05	-0,08
8	-0,18**	0,04	-0,11	0,13*	-0,13*	0,03	-0,07
9	-0,19**	-0,19**	-0,14*	0,01	-0,16*	-0,18**	-0,24***
10	-0,10	0,03	0,01	0,17*	-0,03	0,03	-0,02
11	-0,34***	-0,06	0,02	-0,07	-0,29***	-0,13	-0,28***
12	-0,31***	0,05	0,03	-0,07	-0,27***	-0,21**	-0,21**

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

² * Signifikant på 0,05-nivå.

** Signifikant på 0,01-nivå.

*** Signifikant på 0,001-nivå.

- ³
1. Kutte ned forbruket.
 2. Savne kontakt med kolleger.
 3. Savne jobben.
 4. Ikke ha noe å ta seg til, kjede seg.
 5. At dagene går i ett, mangler tidsstruktur.
 6. Bli mistenkeliggjort som arbeidssky.
 7. Opplive usikkerhet for framtiden.
 8. Bli økonomisk avhengig av andre.
 9. Få avslag på jobbsøknad.
 10. Problemer i familien.
 11. Tape selvtillit fordi jeg føler at det ikke er bruk for meg.
 12. Får dårligere helse.

Vedleggstabell 32. Korrelasjon mellom skår på ulemper ved den frigjorte tiden og skår på fordeler ved den frigjorte tiden¹. Tall for langtidsarbeidsledige menn og kvinner i ulike familiefaser². Pearsons r^3

	Korrelasjon mellom skår på ulemper ved frigjort tid og fordeler ved tid til samvær og omsorg	Korrelasjon mellom skår på ulemper ved frigjort tid og fordeler ved å disponere tiden fritt
Menn		
Enslig 20-29 år	-0,18	-0,52***
Enslig 30-39 år	0,06	-0,24
Gift, barn 0-19 år	0,12	-0,05
Gift, ikke barn	0,05	-0,25*
Alle	0,02	-0,16**
Kvinner		
Gift, barn 0-19 år	-0,11	-0,27**
Gift, ikke barn	-0,40**	-0,51***
Alle	-0,31***	-0,33***

¹ Skår på ulemper ved frigjort tid varierer fra 0-6, skår på fordeler ved tid til omsorg og samvær varierer fra 0-9, og skår på fordeler ved å kunne disponere tiden fritt varierer fra 0-3.

² Tallene er vektet etter familiefase.

³ * Signifikant på 0,05-nivå.

** Signifikant på 0,01-nivå.

*** Signifikant på 0,001-nivå.

Nærmere om tekniske og metodiske aspekter ved enkelte analyser i rapporten

1. Kort om faktoranalyse

Faktoranalyse er en teknikk som gjør det mulig å finne det som er felles for et sett av variabler. Analysen identifiserer underliggende dimensjoner som de observerte variabler er uttrykk for. På denne måten kan vi se om spørsmålssekvenser om aktiviteter, holdninger eller andre forhold inneholder tendenser til flere ulike dimensjoner, eller er uttrykk for samme underliggende dimensjon. Gjennom faktoranalysen konstrueres altså, på basis av de enkeltvariabler vi har opplysninger om, flere teoretisk underliggende variabler. I analysene i denne rapporten har vi brukt faktoranalyse med rotering etter varimax-metoden.

I tabellene har vi gjengitt faktorladninger og egenvalue. Faktorladninger er den anslåtte samvariasjon mellom enkeltholdningene og hver faktor. Disse forteller hvor mye hver "grunninnstilling" eller hvert "grunnleggende aktivitetsmønster" "lader" på hvert av enkeltuttrykkene (Hernes og Knudsen 1990). Høye verdier uttrykker høy samvariasjon. Når en faktor lader sterkt på flere enkeltvariabler, innebærer dette altså at de som har høye verdier på en av disse variablene også har en tendens til å ha høye verdier på de andre.

Det som kalles "eigenvalue" uttrykker gjennomslagskraften på den første faktoren i forhold til den neste. Det sees gjerne som en tommelfingerregel at en faktor eller dimensjon bør ha en eigenvalue på 1,0 eller større for å kunne regnes som vesentlig. Dette er imidlertid ikke noe absolutt krav. Analysene vil alltid innebære elementer av tolkning. Det er derfor viktig å se om resultatene virker fornuftige. I denne rapporten har vi prøvd oss fram med ulikt antall faktorer i analysene. I ett tilfelle har vi fraveket regelen om at eigenvalue skal være minst 1,0, og også godtatt faktorer med lavere eigenvalue.

Faktoranalyser er altså et godt hjelpemiddel for å få oversikt over spørsmålssekvenser som består av mange enkeltvariabler. De kan gi grunnlag for å vurdere hvilke enkeltvariabler det er fornuftig å slå sammen til indekser. Det er slik vi har brukt analysene i denne rapporten.

2. Indeks for arbeidsorientering

I undersøkelsen om arbeidslediges levekår ble svarpersonene bedt om å ta stilling til syv synspunkter på, eller utsagn om, lønnet arbeid. Utsagnene går på hvor viktig det er å ha lønnet arbeid, hvordan det oppleves å være arbeidsledig, om man ville arbeide uansett om man vant penger eller fikk høy ledighetstrygd, og hvorvidt det er rimelig å gi sosialhjelp til folk i vanskelige situasjoner selv om det strider mot regelverket (se tabell 57). For hvert utsagn skulle svarpersonene angi om de var helt enig, delvis enig, verken enig eller uenig, delvis uenig eller helt uenig. Spørsmålene hadde også en svarkategori for "vet ikke". Tabell 56 viser andel menn og kvinner som er helt enig i de ulike synspunkter.

Tabell 56. Andel langtidsarbeidsledige menn og kvinner som var helt enig i ulike synspunkter på lønnet arbeid¹. Prosent

	Menn	Kvinner
Det er svært viktig for meg å ha et arbeid	89	69
Selv om jeg vant en stor sum penger, ville jeg arbeide	84	71
Jeg avskyr/ville avsky å være arbeidsløs	79	53
Jeg kommer fort til å kjede meg hvis jeg ikke har noe arbeid å utføre	64	49
Noe av det som betyr/har betydd mest i livet mitt, er arbeidet	45	24
Selv om jeg fikk høy arbeidsledighetstrygd, ville jeg likevel foretrekke å arbeide	94	77
Folk som er i en svært vanskelig økonomisk situasjon bør få hjelp på sosialkontoret selv om det er i strid med regelverket	60	51
Antall personer som svarte	252	219

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Vi ønsket å få et mål på grad av arbeidsorientering eller yrkesidentitet. For å avgjøre hvordan det er rimelig å konstruere en slik indeks på grunnlag av disse spørsmålene, gjennomførte vi en faktoranalyse. I analysen ble svarkategorien "Vet ikke" definert sammen med midtkategorien "verken enig eller uenig". Hvert av utsagnene har dermed verdier fra 1 til 5. I analysen er verdienes rekkefølge snudd i forhold til spørreskjema, slik at høye verdier uttrykker stor enighet. Vi har valgt å la skalaen gå fra 0 til 4 i stedet for fra 1 til 5. Selv om samtlige spørsmål er ment å gå på holdninger til arbeid, ser det ut til at de fanger opp noe ulike forhold. En faktoranalyse som tilfredsstiller kravet om en eigenvalue på minst 1,0 gir følgende to faktorer (tabell 57).

Arbeidets viktighet: Denne faktoren lader sterkt på de seks første utsagnene. Utsagn om at det er viktig å ha et arbeid, ønske om å arbeide uansett om man vinner mye penger, at man avskyr å være arbeidsløs, at man kjeder seg uten lønnet arbeid, at det som har betydd mest i livet er arbeidet, og at man ønsker å arbeide uansett høy ledighetstrygd, uttrykker altså samme underliggende dimensjon. Vi har valgt å tolke dette som et uttrykk for grad av arbeidsorientering eller yrkesidentitet.

Liberalt syn på sosialhjelp: Denne faktoren lader sterkt på spørsmål om bruk av sosialhjelp uansett om det er i strid med regelverket. Dimensjonen går trolig mer på holdninger til sosialhjelp enn på holdninger til lønnet arbeid.

Tabell 57. Resultater av faktoranalyse av synspunkter på lønnet arbeid blant langtidsarbeidsledige. To faktorer. Faktorladninger og eigenvalue

	Faktor 1	Faktor 2
Det er svært viktig for meg å ha et arbeid . . .	0,75	0,04
Selv om jeg vant en stor sum penger, ville jeg arbeide	0,73	-0,10
Jeg avskyr/ville avsky å være arbeidsløs	0,76	0,23
Jeg kommer fort til å kjede meg hvis jeg ikke har noe arbeid å utføre	0,65	0,37
Noe av det som betyr/har betydd mest i livet mitt, er arbeidet	0,65	0,25
Selv om jeg fikk høy arbeidsledighetstrygd, ville jeg likevel foretrekke å arbeide	0,74	-0,26
Folk som er i en svært vanskelig økonomisk situasjon bør få hjelp på sosialkontoret selv om det er i strid med regelverket	0,01	0,89
Eigenvalue	3,13	1,06

På grunnlag av den første faktoren, arbeidets viktighet, laget vi en additiv indeks med verdier 0-24. Tabell 58 viser fordelinger av skår for langtidsledige menn og kvinner. Langtidsarbeidsledige menn har sterkere arbeidsidentitet enn langtidsarbeidsledige kvinner. Henholdsvis 23 og 10 prosent blant menn og kvinner har høyeste skår på dimensjonen som angir arbeidets viktighet. Disse sier seg altså helt enig i samtlige 6 utsagn som inngår i faktoren. Motsatt har bare 28 prosent av mennene mot 55 prosent av kvinnene en skår på 19 eller lavere.

Tabell 58. Skår på dimensjonen arbeidets viktighet blant langtidsarbeidsledige menn og kvinner¹. Prosent og gjennomsnitt

	Fordeling		Gjennomsnitt	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Arbeidets viktighet				
10-19	28	55	20,6	17,9
20-21	19	16		
22-23	30	19		
24	23	10		

¹ Tallene er vektet etter familiefase.

Denne dimensjonen, grad av yrkesidentitet eller arbeidsorientering, inngår i multivariate analyser i rapporten. I noen sammenhenger brukes den som en kontinuerlig variabel. I andre sammenhenger har vi valgt å behandle den som en dikotom variabel og skiller mellom personer med lav (skår 0-21) og høy (skår 22-24) arbeidsidentitet.

3. Spesifisering av variabler i regresjonsmodell angående skår på deltakelse i kulturaktiviteter

Avhengig variabel:

Indeks for deltakelse i kulturaktiviteter, verdier 0-25. Dette er egentlig en variabel på ordinalt målenivå, men vi lar den inngå i modellen som en kontinuerlig variabel.

Uavhengige variabler:

Kjønn: Dikotom variabel. 1 = menn
0 = andre

Alder: Kontinuerlig variabel med verdier 20-59 år

Bor alene: Dikotom variabel. 1 = ja
0 = andre

Gift/samboende: Dikotom variabel. 1 = ja
0 = andre

Barn 0-19 år i husholdningen.

Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Utdanningsnivå. Dette er i utgangspunktet en variabel på ordinalt målenivå. Her har vi imidlertid latt den inngå i analysen som to dummyvariabler. Utdanning på høyeste nivå (universitet/høgskole) er valgt som referansekategori).

Utdanning på ungdomsskolenivå:

Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Utdanning på gymnasnivå:

Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Betalingsproblemer målt ved om husholdningen har problemer med løpende utgifter. Dette er i utgangspunktet en variabel på ordinalt målenivå med 4 verdier. Ettersom det ikke er noen lineær sammenheng med den avhengige variabelen, har vi latt den inngå i analysen som en dikotom variabel.

Har vansker med løpende utgifter 1=ja
0=andre

Ledighetens varighet siste 5 år målt i antall måneder. Dette er i utgangspunktet en kontinuerlig variabel med verdier 1-60. Vi har latt den inngå i analysen som en dikotom variabel.

Ledig 1-12 måneder: 1=ja
0=andre

Arbeidsorientering. Dette er i utgangspunktet en variabel på ordinalt målenivå med mulige skår 0-24 (se vedlegg 2, avsnitt 2). Her har vi latt den inngå i analysen som en dikotom variabel.

Lav arbeidsorientering (skår 0-21): 1=ja
0=andre

Bostedsstrøk: Dette er egentlig en variabel på ordinalt nivå, men vi har latt den inngå i analysen som en kontinuerlig variabel med 5 verdier. Jo høyere verdi, jo mer tettbygd strøk.

Har fortrolige venner: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Har nedsatt bevegelighet: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

4. Spesifisering av variabler i regresjonsmodell angående skår på grad av problemer med kjedsomhet og manglende tidsstruktur

Avhengig variabel:

Skår på indeks for tidsproblemer, verdier 0-6.

Uavhengige variabler:

Kjønn: Dikotom variabel 1=menn
0=andre

Alder: Kontinuerlig variabel med verdier 20-59 år.

Antall personer i husholdningen: Kontinuerlig variabel med verdier 1-9 personer.

Gift/samboende: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Har yrkesaktiv ektefelle: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Barn 0-19 år i husholdningen: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Utdanningsnivå. Denne inngår i analysen som to dummyvariabler. Høyeste utdanningsnivå (universitet/høgskole) er valgt som referansekategori.

Utdanning på ungdomsskolenivå: 1=ja
0=andre

Utdanning på gymnasnivå: 1=ja
0=andre

Vanskeligheter med løpende utgifter: Denne variabelen inngår i analysen som en kontinuerlig variabel med verdier 1-4. Jo lavere verdi, jo hyppigere problemer.

Antall måneder man har vært arbeidsledig i løpet av de siste 5 åra: Kontinuerlig variabel med verdier 1-60.

Arbeidsorientering: En variabel på ordinalt målenivå med verdier 0-24 (se vedlegg 2, avsnitt 2). Den inngår i modellen som en kontinuerlig variabel.

Bostedsstrøk: Dette er egentlig en variabel på ordinalt målenivå. Her inngår den i analysen som tre dummyvariabler. Tettsteder med 100 000 eller flere bosatte er valgt som referansekategori.

Sprettbygd strøk: 1=ja
0=andre

Tettbygd strøk med 200-19999 innbyggere: 1=ja
0=andre

Tettbygd strøk med
20000-99999 innbyggere:

1=ja
0=andre

Har fortrolige venner: Dikotom
variabel.

1=ja
0=andre

Antall husstander i nabolaget man kjenner så godt at man besøker hverandre av og til er egentlig en variabel på ordinalnivå, men inngår i analysen som tre dummyvariable. Ledige med besøkskontakt med mange naboer (5 eller flere) er valgt som referansekategori.

Ikke besøkskontakt med noen naboer 1=ja
0=andre

Besøkskontakt med 1-2 naboer 1=ja
0=andre

Besøkskontakt med 3-4 naboer 1=ja
0=andre

Nedsatt bevegelsesevne: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

5. Spesifisering av variabler i regresjonsmodell angående skår på grad av fordeler ved tid til omsorg og samvær

Avhengig variabel:

Skår på indeks for fordeler ved tid til omsorg og samvær, verdier 0-9.

Uavhengige variabler:

Kjønn: Dikotom variabel 1=menn
0=andre

Alder: Da den bivariate analysen viser at det ikke er noen lineær sammenheng mellom alder og den avhengige variabelen, har vi valgt å la alder inngå i analysen som tre dummyvariabler. Aldersgruppen 50-59 år er valgt som referansekategori.

20-29 år: 1=ja
0=andre

30-39 år: 1=ja
0=andre

40-49 år: 1=ja
0=andre

Antall personer i husholdningen: Kontinuerlig variabel med verdier 1-9 personer.

Gift/samboende: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Har yrkesaktiv ektefelle: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Barn 0-19 år i husholdningen: Dikotom variabel.

1=ja
0=andre

Utdanningsnivå: Inngår i analysen som to dummyvariable. Høyeste utdanningsnivå (universitet/høgskole) er valgt som referansekategori.

Utdanning på ungdomsskolenivå: 1=ja
0=andre

Utdanning på gymnasnivå: 1=ja
0=andre

Vanskeligheter med løpende utgifter: Inngår i analysen som dummyvariabel.

Husholdningen har vansker med løpende utgifter:

1=ja
0=andre

Antall måneder man har vært arbeidsledig siste 5 år: Dette er egentlig en kontinuerlig variabel med verdier 1-60. Men ettersom den bivariate analysen viste at sammenhengen med den avhengige variabelen ikke er lineær, har vi valgt å la den inngå i modellen som en dummyvariabel.

Vært ledig 1-12 måneder siste 5 år: 1=ja
0=andre

Arbeidsorientering: Egentlig en variabel på ordinalt målenivå med verdier 0-24 (se vedlegg 2). Den inngår i modellen som kontinuerlig variabel.

Bostedsstrøk: Egentlig en variabel på ordinalt målenivå. Her inngår den i analysen som en kontinuerlig variabel.

Har fortrolige venner: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

Antall husstander i nabolaget man kjenner så godt at man besøker hverandre av og til: Egentlig en variabel på ordinalnivå, men inngår i analysen som en dummyvariabel.

Har besøkskontakt med minst en nabo: 1=ja
0=andre

Nedsatt bevegelsesevne: Dikotom variabel. 1=ja
0=andre

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter*The most recent publications in the series Reports*

- 94/26 Mette Rolland: Militærutgifter i utviklingsland
Metodeproblemer knyttet til måling av militær-
utgifter i norske programland. 1994-42s. 80 kr
ISBN 82-537-4069-7
- 94/27 Helge Brunborg og Svenn-Erik Mamelund:
Kohort og periodefruktbarhet i Norge 1820-1993
*Cohort and Period Fertility for Norway 1820-
1993*. 1994-77s. 95 kr ISBN 82-537-4070-0
- 94/28 Petter Jakob Bjerve: Utviklingsoppdrag i Sri
Lanka. 1994-26s. 80 kr ISBN 82-537-4071-9
- 94/29 Marie W. Arneberg: Dokumentasjon av prosjektet
LOTTE-TRYGD. 1994-40s. 80 kr ISBN 82-537-
4077-8
- 94/30 Elin Berg: Estimering av investeringsrelasjoner
med installasjonskostnader. 1994-86s. 95 kr
ISBN 82-537-4078-6
- 94/31 Torbjørn Hægeland: En indikator for effekter av
næringspolitiske tiltak i en økonomi karakterisert
ved monopolitisk konkurranse. 1994-86s. 95 kr
ISBN 82-537-4089-1
- 95/1 Trygve Kalve og Åne Osmunddalen: Kombinert
bruk av sosialhjelp og trygdeytelser. 1995-45s.
80 kr ISBN 82-537-41057
- 95/2 Bjørn E. Naug: En økonometrisk modell for norsk
eksport av industrielle råvarer. 1995-32s. 80 kr
ISBN 82-537-4106-5
- 95/3 Morten Kjelsrud og Jan Erik Sivertsen:
Flyktninger og arbeidsmarkedet 2. kvartal 1993.
1995-28s. 80 kr ISBN 82-537-4107-3
- 95/4 Inger Texmon: Ut av redet En demografisk
analyse av flytting fra foreldrehjemmet. 1995-87s.
95 kr ISBN 82-537-4108-1
- 95/5 Resultatkontroll jordbruk 1995 Gjennomføring av
tiltak mot forurensninger. 1995-90s. 95 kr
ISBN 82-537-4129-4
- 95/6 Hilde H. Holte: Langtidsarbeidsløses levekår
1991. 1995-77s. 95 kr ISBN 82-537-4132-4
- 95/7 Geir Frengen, Frank Foyn, og Richard Ragnarsøn:
Innovasjon i norsk industri og oljeutvinning i
1992. 1995-93s. 95 kr ISBN 82-537-4135-9
- 95/8 Annegrete Bruvoll og Gina Spurkland: Avfall i
Noreg fram til 2010. 1995-33s. 80 kr ISBN 82-
537-4136-7
- 95/9 Taran Fæhn, Leo Andreas Grünfeld, Erling
Holmøy, Torbjørn Hægeland og Birger Strøm:
Sammensetningen av den effektive støtten til
norske næringer i 1989 og 1991. 1995-106s.
110 kr ISBN 82-537-4137-5
- 95/10 Ole Tom Djupskås og Runa Nesbakken: Energi-
bruk i husholdningene 1993 Data fra forbruks-
undersøkelsen. 1995-46s. 80 kr ISBN 82-537-
4138-3
- 95/11 Liv Grøtvedt og Liv Belsby: Barns helse Helse-
undersøkelsene. 1995-53s. 95 kr ISBN 82-537-
4140-5
- 95/12 Kristin Rypdal: Anthropogenic Emissions of SO₂,
NO_x, NMVOC and NH₃ in Norway. 1995-56s.
95 kr ISBN 82-537-4145-6
- 95/13 Odd Frank Vaage: Feriereiser 1993/94. 1995-48s.
80 kr ISBN 82-537-4149-9
- 95/14 Bodil Merethe Larsen og Runa Nesbakken:
Norske CO₂-utslipp 1987-1993 En studie av CO₂-
avgiftens effekt. 1995-40s. 80 kr ISBN 82-537-
4158-8
- 95/15 Odd Frank Vaage: Kultur- og mediebruk 1994.
1995-68s. 95 kr ISBN 82-537-4159-6
- 95/16 Toril Austbø: Kommunale avløp Økonomi.
1995-39s. 80 kr ISBN 82-537-4162-6
- 95/17 Jan-Erik Lystad: Camping i Norge 1984-1994.
1995-80s. 95 kr ISBN 82-537-4170-7
- 95/18 Torstein Bye, Tor Arnt Johnsen og Mona
Irene Hansen: Tilbud og etterspørsel av
elektrisk kraft til 2020 Nasjonale og regionale
framskrivninger. 1995-37s. 80 kr ISBN 82-537-
4171-5
- 95/19 Marie W. Arneberg, Hanne A. Gravningsmyhr,
Kirsten Hansen, Nina Langbraaten, Bård Lian og
Thor Olav Thoresen: LOTTE - en mikrosimu-
leringsmodell for beregning av skatter og trygder.
1995-66s. 95 kr ISBN 82-537-4173-1
- 95/23 Hilde Rudlang: Bruk av edb i skolen 1995.
1995-77s. 95 kr ISBN 82-537-4181-2
- 95/25 Hilde Lurås: Framskriving av miljøindikatorer.
1995-30s. 80 kr ISBN 82-537-4186-3

B

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 76

eller:
Akademika - avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4177-4
ISSN 0806-2056

Pris kr 110,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

9 788253 741772